

ВЪЗВРЪЩЕНЦИ

*Разкази и стихотворения
на български автори
от пет континента*

София

2020

Книгата се издава със спомоществувателството на Георги Гълъбов и Мария Стайкова от Австралия, на пожелали анонимност дарители от Чикаго, Индианаполис (САЩ) и София (България), на Боянка Иванова, Димитър Чалъков, Николай Василев, Саша Иванова и Никоleta Моралес от Чикаго (САЩ), на Васил Чавдаров от Франция, Златимир Коларов и Даниел Пангев от София (България), Румяна Тренчева от Анахайм (Калифорния, САЩ), на Елена Пеева-Никифоридис от Солун и П. А. от о. Крит (Гърция), други анонимни дарители.

Авторските права над творбите в този сборник принадлежат на самите автори. Той се издава с некомерсиална цел и се разпространява безплатно.

Съставители: Мариана Христова, Петър Стаматов, Виктор Хинов

Редактор: Мариана Христова

Корица: Димчо Джиговски, Катя Донкова

Картина на корицата: Тодор Христов

Предпечатна подготовка Димчо Джиговски

Печат: Издателство **ДиМакс**

www.dimax-bg.com

София, 2020

ISBN 978-954-782-075-3

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

*Пак ли ще ме носи в тъмнината
джетът на крилете си огромни,
да видя пак над Англия зората
и да политна към Балканите вековни?*

Огромният „Боинг 747“ зави на пистата за излитане, четирите турбини изреваха като тръбите на Йерихон и самолетът започна да набира скорост. Средата на пистата остана назад, когато предното колело на натоварената до предел машина се издигна във въздуха, а след малко чудото стана за пореден път. Петдесет тона метал и пластмаса издигнаха двеста и петдесет пътника заедно с екипажа в небето над Чикаго. Гигантската птица набра височина над безкрайните води на Мичиган, направи широк завой и насочи нос към настъпващата нощ.

Отдолу лъчите на залязващото слънце огряваха бреговете на езерото, фермите и градовете на Мичиган, Охайо, Пенсилвания и Ню Йорк. Напред в нощта се ширеха безкрайните води на Атлантика.

Доктор Киров пийваше каберне на малки глътки, седнал на удобната седалка в първокласния салон на „Боинг“-а. Погледът му се рееше по широките полета на Средния Запад.

Колко земя само имаше под него... От четиридесет години живееше той в Америка. Беше състоятелен американски гражданин със завидни имоти и доход, с който малцина американци можеха да се похвалят.

Доктор Киров замина от България с вълната от милиони емигранти, започнала през 90-те години и незатихнала и до наши дни. Тогава той беше около трийсетте. България беше обхваната от желанието за промяна. Хората скачаха по площадите и искаха животът да стане, както на Запад, макар че много малко от тях бяха ходили в западни държави и почти никой не беше живял там.

Докторът беше особняк. Не обичаше комсомолски събрания, не ходеше и по мачове. По площадите никога не отиде, а към желанията на връстниците си за западен начин на живот се отнасяше скептично.

Първите изяви на настъпващия капитализъм само потвърдиха скептицизма му. Бандити и мошеници разграбваха безогледно принадлежащото на всички, а най-ценените качества се оказаха способността да пребиеш или убиеш някого. Други, неспособни да го правят, самозабравено се отдаваха на корупция. Мнозинството, възпитано по модела на социалистическото общество, мълчеше и гледаше с овче примирение как бъдещите господари се избиват едни други, делейки си откраднатото.

Докторът не можеше нито да пребива, нито да убива. Не го биваше и в корупцията. Не ставаше, обаче, и за ролята на страничен наблюдател. Единственият изход беше емиграцията.

В Америка докторът очакваше да намери правилния капитализъм, за разлика от този, който избуйваше в Родината му.

Америка, за разлика от България, имаше голяма нужда от доктор Киров. Трябваша ѝ неговата жизнена енергия, неговият труд, неговите знания и данъците, които плащаше. Двайсет години минаха в постоянна работа. Докторът имаше късмет и беше достатъчно разумен в житейските си решения. Дойде време, когато можеше да си позволи дълги отпуски и далечни пътувания. Той пътуваше най-често до България, макар че можеше да си позволи да отиде навсякъде по света. България, обаче, се беше променила. Докторът установи, че България, която той познава, вече я няма, а тази, която я има, е чужда за него страна. Така той стана чужденец в Родината си.

Новото време в България докара нови хора. Те, видели парите и лукса, рекламиран в западните филми от 80-те години, оттам черпеха мечтите и упованията си. България започна да наподобява карикатура на Западния свят. При

посещенията си в Родината погледът на доктора взе да се препъва в „McDonald’s“-и, „KFC“-та и молове, които никнеха навсякъде като гъби. Кръчмите на София се преименуваха на пъбове, а селяните ставаха фермери. Само в провинцията все още можеше да се намери по някое кътче от старата България, но и там скоро хората започнаха да превръщат носталгията в бизнес.

Докторът имаше пари и щедро ги пръскаше, в преследване на изгубената си Родина. Парите не можеха да върнат времето назад. Докторът, обаче, не се отказваше.

И ето, за пореден път той полетя към това единствено парче земя, където беше останало сърцето му. Други бяха хората, друг беше даже и езикът, а и земята вече не беше същата, но докторът като щъркел всяка година прелиташе океана, за да зърне за пореден път мястото, където е било родното му гнездо.

Чакаше го дълъг презокеански полет. Доктор Киров не можеше да спи в самолет. Като млад заспиваше и в дежурните кабинети на спешни звена, и в стаите за персонала в операционните, а няколко пъти спа като младенец на количка за превозване на трупове. С възрастта обаче безкрайните нощни дежурства си взеха своето и докторът загуби способността си да спи продължително и спокойно. В самолет никога не се научи да заспива. Той се изправи, отвори багажа си и извади малко книжле. Беше му го дал един българин, работещ на Чикагското летище. Там е пълно с българи. Те работят по почистването на самолетите, транспортирането на багаж, в митницата. Като че ли, след като са напуснали Родината и прекосили половината свят, тези хора все още не смеят да скъсат последната нишка, която ги свързва физически с България – летището „О’Хара“. Най-големите български квартали в Чикаго – Дес Плейнс и Шилер парк – са разположени около летището, а Чикаго е най-големият български град в САЩ.

Та, когато на опашката на билетната каса докторът се оплака на работещия там българин, че е забравил да си вземе

нещо за четене, онзи му подаде една книга. Заглавието ѝ беше „Читател до поискване“*. Докторът понечи да плати, но онзи му показа гърба на книгата, където пишеше, че тя не се продава, а само може да се подарява и предава от един човек на друг. Това го заинтригува. Не беше срещал много безплатни неща в живота си. Реши да погледне за какво пишеше в книжката. Настани се удобно на седалката си в самолета и отвори първата страница.

След пет минути докторът беше забравил и за полета, и за плановете си за това пътуване. От страниците на книжката, напечатани с най-икономичния печат, му говореше неговата България. Тази, в която той толкова години неуспешно се опитваше да се върне. Там с обикновени думи, идващи от сърцата, говореха сезонна работничка от Гърция, програмист от Германия, невъзвращенец от Австралия. С учудване докторът разбра, че дори и цял живот да са изживели в България, българите са емигранти. Емигранти в душите си. На страниците на книжката учител от Варна, продавачка от Харманли и бизнесмен от Велико Търново разказваха с простички думи за световите в сърцата им, в които предпочитаха да живеят, вместо да се озлобяват от нелеката действителност на безкрайния български преход.

Емигранти в собствената страна сме ние, българите, независимо дали живеем в Родината или не. Всички ние сме невъзвращенци, предпочитаме собствения, измислен от нас свят, пред заобикалящия ни. Това е разковничето за жизнеността на българския дух. Столетия живял в невъзможност да приеме тиранията на чужди и свои душмани, той изгражда свят на чудесата в душата си. Като стара възрожденска къща този свят е заграден с високите дувари на негативизма, прагматизма, скептицизма и недоверието, за да не може да надникне в него някой пореден бей, яхнал

---

* „Читател до поискване“ е третата книга от поредицата сборници с творби на български автори от различни страни, публикувани в *EuroChicago.com*.

коня на случайното овластяване, защото бейове е имало и ще има много по нашите земи, а ние трябва да се съхраним. Да съхраним душите си чисти, сърцата си отворени и очите си насълзени от щастие, напук на ордите грабливи башибозуци, които непрекъснато идват и си отиват, като приливите. Ние сме се научили да оцеляваме в невъзможни за никой друг народ условия. Може да сме се заградили с високи огради, но там, зад оградите, в огнищата на прекрасните възрожденски къщи, светят пламъците на душите ни и това оцеляване е истинската ни победа над океана от зло, който заобикаля китната ни Родина. И, все пак, не сме ние невъзвращенци, защото след всичкото това зло, което са сторили и сторват нам, сме запазили неугасима искрица любов в сърцата си – и макар да я пазим зад високи стени – този, който я търси, задължително ще я намери.

Уважаеми читатели,

Пред Вас е поредната, пета книга от серията сборници с разкази и стихотворения на български автори от различни страни и континенти, публикувани в българския емигрантски сайт EuroChicago.com. Всички сборници са пълни с такива искрици любов. Тези хора са отворили портите във високите зидове и Ви канят във възрожденските къщи на душите си.

Седнете пред камината, запалена от тези искрици, сипете си чаша мелнишко вино и отворете поредната ни книга, която решихме да кръстим „Възвращенци“ – в чест на тези от нас, които като доктор Киров цял живот търсят и не могат да намерят пътя към своята възрожденска къща, и своята скрита зад високи зидове искрица любов.

Приятно четене!

Виктор Хинов
Индианалопис, САЩ

АВТОРИТЕ

Албена Димитрова е родена през 1958 г. в Павликени. Завършила е гимназия в родния си град и Астрономия в СУ „Св. Климент Охридски“. Работила е в Университетска библиотека, след което специализира Библиотекознание. По-късно завършва Музика (оперно пеене) в Софийския университет и работи като музикален педагог. Първите си стихове написва на 18-19 години. Отличена е с поощрителна награда за млади поети. След период на прекъсване от 20 години, в които не пише стихове, тя отново се връща към поезията. Нейни творби са публикувани в литературни сайтове. Носител е на трета награда от поетичния конкурс „Любов във виното искри“ (2018). Нейна творба е част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Андрей Ненов е роден в Бургас. Учил е в ПМГ „Акад. Никола Обрешков“ в Бургас и Софийската математическа гимназия „Паисий Хилендарски“. Завършил е Компютърна електроника и мрежова технология в Техническия университет в София. Изучавал е Управление на проекти в щатския университет на Колорадо (Colorado State University). Живял е в Аризона, сега живее в Денвър, Колорадо. Компютърен специалист, публицист, човек с активна гражданска позиция. Автор и на литературни текстове. Негова творба е част от сборника „Читател до поискване“ (2018).

Асен Йорданов е роден през 1964 г. в Бургас. Завършил е АЕГ „Гео Милев“ в родния си град и Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ – Българска филология. От 1992 г. е разследващ журналист, автор на множество задълбочени журналистически разследвания. Работил е за вестниците „Труд“, „Стандарт“, „Монитор“, „Политика“ и др. Бил е редактор и водещ на предаване в ТВ „Скат“. През 2010 г. създава сайта за разследваща журналистика

„Биволъ“, на който е собственик и директор и днес. Съавтор и асистент на разследвания за корупция и организирана престъпност в България за ARD TV (Германия), Euronews TV, ARTE TV (Германия-Франция) и M6 TV (Франция). През 2010 г. е отличен с Лайпцигската медийната награда „За свободата и бъдещето на медиите“. За разлика от национално и международно известната му журналистическа дейност, неговото творчество като поет още не е познато за широката публика.

Боби Бойчев – Кастеелс е роден през 1953 г. Завършил е музикална гимназия, по-късно и Балетна педагогика. Работил е във Варненската и Пловдивската опери, в Музикалния театър в София, в балетно студио „Арабеск“. Има голям принос за българската вариететна естрада като солист на „Ревю-балет Златни Пясъци“. Кастеелс е работил дълго време и като изпълнителен директор на импресарска агенция в Брюксел. Има множество хореографски постановки на латиноамерикански състави. Създал е и собствена балетна формация, получила първа награда за хореография и костюми в национален конкурс за вариететни изпълнители в Казанлък (1988). По-късно се отказва от балетното поприще и завършва Медицина в Белгия, става лекар психиатър. Живее в Южна Франция. Пише литературни творби от 2009 г. Пее и свири на китара и пиано. Автор е на три стихосбирки, на сборника с разкази „Реката на душите“, на текстове за песни. Негови творби са част от алманасите „Нова българска литература“ („Буквите“, 2010-2011), „Любовна лирика“, „Тракийска лира“, както и от сборниците „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018). Лауреат на международния конкурс „Мелнишки вечери на поезията“, на международна награда за проза, носител и на други литературни награди.

Борислав Владиков е роден през 1934 г. в с. Хърсово, Благоевградско. Поет, прозаик, публицист, драматург,

издател, директор на Благоевградския областен театър „Н. Вапцаров“ (1984-1991). Автор на редица поетични и прозаични книги, сред които „Интимна необятност“ (1994), „Вино за комка“ (1995), „Да целунеш небе“ (1998), „Наздраве за истината“ (2002), „Съдби и спомени от Сатовица“ (2002), „Вечност от мигове“ (2002), „Като птица разпънат“ (2003), „Не идвам внезапно“ (2004), „Есенно цъфтене“ (2004), „При отворена завеса“ (2007), „Да гледаш отвисоко“ (2009), „Дъга пред залез“ (2009) и др.

Боян Боев е роден и израснал в Ямбол. Живее в Бургас. Първият му разказ „Тъмна вечер“ е публикуван в алманаха „Изгреви над Тунджа“ (2009). Има издадени две книги – повестта „Красавицата и Отшелникът“ (2010) и романа „Сайбиева невеста“ (2019). Негова творба е част от сборника „Читател до поискване“ (2018). Разкази и приказки на Боев са публикувани в различни сайтове за лично творчество, сайтове за изкуство и в личния му блог. Негов материал е използван в учебник по литература за 6-и клас на издателство „Просвета“.

Васил Славов е роден през 1958 г. в София. Син е на писателя Атанас Славов. Завършил е Английска филология от СУ „Св. Климент Охридски“. Участва в първите броеве на „Литературен вестник“, сп. „Мост“, „Глас“ и „Нава“. Дебютната му стихосбирка „Спомен за Потоп“ излиза през 1989 г. Същата година заминава за САЩ, където специализира литература в писателската програма на Pennsylvania State University. Пише стихове, проза, преводи и критика. Публикува в литературни издания на САЩ и Великобритания. Автор е на поетичните книги „Бич Божи“ (1992), „7 часа слънце“ (2005), „Американа“ (2010), „Звяр“ (2014), „Следверие“ (2017); на белетристичните сборници „Фургоните на Адамсбърг“ (1998), „Записки на Препарирания“ (2001), „Тунелите на Галицин“ (2001). Живее в Питсбърг, Пенсилвания.

Васил Чавдаров е роден през 1963 г. в с. Галиче, Врачанска област. Завършил е Медицина във Висшия медицински институт (сега Медицински университет) в Плевен и факултативно – Журналистика. Бивш директор на Държавната психиатрична болница край Карлуково. Бил е председател на Постоянна комисия по култура, образование и др. към Общински съвет – Бяла Слатина. Занимава се с източни бойни изкуства, философия и култура. От 2011 г. работи във Франция като психиатър и психотерапевт. Публикувал е свои стихове в десетки литературни и други издания. Превежда от и на френски език. Автор на поетичните книги „Монолог на един простосмъртен“ (1993), „Мелачка на мозъци“ (2000), „Разни светове“ (2003), „Другият в мен“ (2007), „По ръба на два свята“ (2014), „Ти, Неведоми, който и да си“ (2015) и „Щавена душа“ (2019). Член на Съюза на българските писатели, Съюза на българските журналисти, Международния клуб на писателите-лекари и Дружеството на писателите във Враца.

Весела Люцканова е родена през 1935 г. в София. Завършила е Висшия инженерно-строителен институт. Работила е като проектант, асистент, зам.-директор на Литературния фонд към Съюза на българските писатели, редактор във вестници и издателства. След 1989 г. става собственик на издателство „Весела Люцканова“. Автор на над 40 книги, от които 15 романа. Носител на редица престижни отличия, сред които Американската международна награда за престиж и качество „Златна звезда“.

Вехлиджан Ахмедова е родена през 1972 г. в гр. Тервел. Родният ѝ дом е в с. Безмер, близо до Тервел, където минава голяма част от детството и младостта ѝ. Ученическите ѝ години са в Добрич и Тервел. Завършила е Начална училищна педагогика в ШУ „Епископ Константин Преславски“ – колеж Добрич и работи като учителка. Пише от няколко години. Неин разказ е част от сборника „Читател до поискване“ (2018).

Виктор Хинов е роден през 1967 г. в София. Завършил е Медицинска академия – София. Седем години работи като ортопед-травматолог в ИСУЛ (УМБАЛ „Царица Йоанна“). През 1998 г. заедно със съпругата и децата си емигрира в САЩ. Заселва се в Индианаполис, Индиана. В началото на емигрантския си живот д-р Хинов е продавач на риба, сменя различни работи, но си взема и изпитите в САЩ за лекар и за специалността „Фамилна медицина“. През 2005 г. започва работа като фамилен лекар. По-късно специализира и за терапевт на наркозависими пациенти. Преди няколко години Виктор започва да пише разкази. Първата му книга „Разкази от оня свят“ излиза през 2015 г. Негови творби са част от сборниците „Черга пъстроцветна“ (2016), „Часовниковата кула“ (2017) и „Читател до поискване“ (2018).

Владимир Георгиев е роден в Радомир през 1967 г. Живее в Баня. Пише разкази от 1984 г. Публикувал е във вестниците „Народна младеж“, „Студентска трибуна“, „Пулс“, „Новият Пулс“, в списанията „Родна реч“, „Пламък“ и др. Творчеството му е отразено най-пълно в електронното сп. „Литературен свят“. Награждаван е в литературни конкурси. През 2017 г. „Жанет 45“ издава първия му сборник с разкази „Едно дете играе дама“. Следват сборниците „Правно значение на глупостта“ („Летера“, 2017) и „Мравка на перваза“ (ИК „Труд“, 2018). Автор е и на три книги в областта на банковото и борсовото право. Негови творби са част от литературните сборници „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019).

Владимир Стан (Владимир Станчовски) е роден в София през 1948 г. Завършил е Националната художествена академия. През 1986 г. емигрира във Франция. Същата година получава Втора награда в Международен конкурс за живопис в Довил. През 1987 г. участва в Обща художествена изложба на ООН. От 1988 до 1990 г. излага творби в Есенния салон в Париж. От 1989 до 1990 г. участва със само-

стоятелни и в общи изложби на „Сите дез Арт“. През 1989 г. печели Голямата награда „Сузан Будон“ на 25-тия международен конкурс за живопис в Кан. През 2002 г. участва в Четвъртия международен фестивал „Монмартър в Европа“. Имал е самостоятелни изложби в Париж, Единбург, Люксембург, на Бермудите. Участва заедно с Никола Манев, Андрей Лекарски и др. в изложбата „Париж – София – Париж“, в галерия „Академия“ в София. През 2007 г. журира на Международния конкурс за детска рисунка „Баба Марта“ в Българския културен център в Париж. През 2019 г. прави първата си самостоятелна изложба в София. От няколко години пише и стихове. Негова творба е част от сборника „Читател до поискване“ (2018).

Генадий Велчев е роден през 1949 г. в Разград. Завършил е Философия в СУ „Св. Климент Охридски“, специализирал е Индустриална социология и е работил в тази област до 1989 г., като основател и ръководител на научноизследователска лаборатория. В последните години се занимава най-вече с писателска дейност. Автор е на книгите „Черешова задушница“ (2001), „Репортаж“ (2003), „Сестра ми иска да живее“ (2006), „Зелената тетрадка“ (2008), „Пиеси за цикулка“ (2009), „Червена книга“, „Душа“, „Брат“ (2012) и др. Някои от книгите му имат издания само онлайн. Негови творби са част от сборниците „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019).

Генка Петрова е родена през 1952 г. в Добрич. Завършила е Българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Работи като преподавател по български език и литература в родния си град. Автор е на стихосбирките „Хубав си, дяволе“ (1991), „Продиктувано от звездите“ (1992), „Спомен за живот“ (1995), „Отсрочен апокалипсис“ (1999), „Внезапни думи“ (2000), „Обичам думите за тебе“ (2002), „Докоснати антени“ (2002), „България – объркана приказка. Задочен разговор с Хайтов“ (2007), „Любовни преселения“ (2010).

Съставител и редактор на сборника „Пътека за утре. Добруджанци за Николай Хайтов“ (2003). Нейни стихове са публикувани в сп. „Пламък“, „Везни“, „Знаци“, „Антимовски хан“, в. „Сега“, „Новият пулс“, „Словото днес“, „Кил“ и др. Освен стихове, пише и литературна критика и публицистика. Ръководител е на литературен клуб „Н. Хайтов“. Нейна творба е част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Георги Витанов Богат е роден в гр. Добринище през 1948 г. Завършил е средно специално училище по приложни изкуства и Националната художествена академия. Работил е промишлен дизайн, металопластика, пластика от дърво, проектиране на интериор и фасади. Негови пана са собственост на частни колекции в България и Западна Европа. Започва да пише литературни творби още в ученическите си години. Много от стиховете и разказите му са преведени на английски, френски и немски езици; печелили са литературни конкурси. Автор е на книгите „Козомания“ (1985) – сборник с разкази и новели; „Орташка пушка“ (1987) – сборник разкази; „Червена книга“ (1988) – разкази и новели; „Лонджа – или на какво се смеят в Банско“ – народен хумор от Разложко (част от книгата влиза в сборник на БАН „Български народни умотворения от Пиринския край“). Георги поема по пътя на емиграцията, който го отвежда в Чикаго. Там се раждат още много литературни творби. Ражда се и Съюзът на българските писатели в САЩ и по света (сега Лига на българските писатели в САЩ и по света), на който той е бил председател и в чийто годишен алманах „Любослов“ влага част от себе си. Богат почива през 2017 г. в Чикаго.

Георги Гълъбов е роден в София през 1946 г. В корените на родословното му дърво се преплитат съдбите на висши български офицери и австрийски аристократи. Завършил е техническо образование в България, институт по маркетинг

и мениджмънт в ЮАР и бизнес колеж в Австралия – където се установява да живее, след пребиваването си в Австрия и Република Южна Африка. Автор е на стихосбирката „Прекършено крило“ (1997, преиздадена – 2015), на сборника „Сентенции“ (2015, на четири езика) и на сборника с разкази „Дива страст“ (2018). Негова творба е част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Гълъбина Митева е родена през 1966 г. в Оряхово. До 33-годишна възраст живее в с. Крушовица, Врачанско, после се установява в София. Следвала е в Пловдивския университет, но прекъсва, поради липса на средства. През 2012 г. се завръща в Крушовица, където се занимава с творчество и реализация на творбите си. По-късно започва работа във в. „Козлодуй днес“. Гълъбина е автор на стихосбирките „Молитва“ (1993), „Пясъчен свят“ (1997), „Време за Разпятие“ (2008), „Тази вечер Господ ме целуна“ (2014), „Минавам случайно“ (2016). Участвала е в много литературни конкурси и е печелила награди, включително Голямата награда на издателство „Буквите“. Нейни творби са част от сборниците „Черга пъстроцветна“ (2016), „Часовниковата кула“ (2017) и „Читател до поискване“ (2018). Член е на Съюза на независимите български писатели.

Дарина Проданова е родена и израства в Бургас. Живее в Чикаго. Завършила е ГПАЕ „Гео Милев“ в родния си град и English Literature в Northwestern University. Дарина е човек с много таланти и отворено към хората сърце. Занимава се с писане, любителски филми, фотография, любителски театър, свиря и на цигулка. Създател е на първия български куклен театър в Чикаго. През 2013 г. участва в продуцирането на първата си драматична пиеса „Попитай ме утре: Надежда“. Води кръжоци по куклен театър и детско театрално майсторство в две български училища в Чикаго (2013-2018). Подготвя няколко свои книги с нови пиеси,

поезия, разкази, детски театрални сценарии и приказки за възрастни. Нейни творби са част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Детелин Вълков е роден през 1957 г. в Плевен. Завършил е Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Писател, поет, преводач, оперативен журланист в телевизии, вестници, списания. В някои периоди от живота си е работил и като строител, чугунолеяр, златар, гробар, учител, пазач. Публикувал е поезия, проза, хумор в много печатни издания, бил е сценарист на ТВ предавания. Преводач на поезия и проза от английски и руски. Редактор на преводни книги и на книги на български автори. Автор на книгите „Вселената“ (1996), „Общност и общество“ (1996), „Кой кой е в „Илиада“ и „Одисея“ (1999), на детските повести „Момо“ (2004), издадена само в Гърция от издателство „Кедрос“, и „Теа и мързеливият магьосник Бо-Ян“ (2007). Умира през 2012 г. Нито приживе, нито след смъртта му излиза негова стихосбирка; в различни сайтове са публикувани само негови поетични цикли. Негова творба е част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Димитър Христов (Димитър Христов Черняев) е роден през 1957 г. в Благоевград. Завършил е Българска филология и Реторика в СУ „Св. Климент Охридски“. Работил е в СБП, бил е гл. редактор на в. „Български писател“, в. „Литературен магазин“, изд. „Седан“, зав. отдел „Литература“ във в. „Пулс“, управител на „Софкнига“, председател на Съюза на книгоразпространителите в България, водещ на ТВ предаване „Време за поезия“, гл. експерт в Министерството на културата, директор на Българския културен институт в Скопие. Член е на СБП и на СБЖ. Автор е на стихосбирките „Работен ден“ (1982, награда „Владимир Башев“), „Ранена свобода“ (1989), „Писма до Ева“ (1992), „Български видения“ (1997, награда на СБП за поезия), „Балада за любовта“ (2002), „Романтика и пепел“ (2004), „Сърдечен

ритъм“ (2006), „Молитва за България“ (2007, награда „Пенчо Славейков“), „Хляб и вино“ (2011), „Хармония“ (2017), „Песни – тъги и наздрависи“ (2018), „Остров за двама“ (2019). Носител и на наградите „Димчо Дебелянов“, „Слав Хр. Караславов“, „Иван Нивянин“, „Златно перо“ на СБЖ, „Македонски литературен Дедал“, украински литературни награди „Гогол“, „Григорий Сковорода“, „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019 и др. Негови стихове са публикувани на английски, китайски, арабски, италиански, арменски, гръцки, турски и др. езици. Има издадени в превод на няколко езика книги с поезия и драматургия.

Добромир Радев е роден през 1972 г. в Русе. Има средно специално образование. Живее във Варна, работи във Военноморския флот. Пише стихове от дете, но досега не е издавал своя стихосбирка.

Елена Пеева-Никифоридис е родена във Велинград. Завършила е Юридическия факултет на Карловия университет в Прага с магистърска степен по Международно право. Владее пет езика. От десетилетия живее в Солун, Гърция, където я отвежда нейният съпруг. През 2011 г. Елена получава в Марсилия, Франция, Специалната награда за разказ на тема „Емигранти“ в конкурс на МФЖ (асоцииран член на ЮНЕСКО). В България излизат книгите ѝ „Коледно реване“ (2013) и „Книга за Ангел“ (2015). Подготвя за издаване сборник с разкази „Откачени съботи“ и морски новели „С гръб към морето“, както и сборник с разкази на гръцки език „Такава е моята Елада“. Нейни творби са част от сборниците „EXILS“ (издание на Женевската мрежа на VOGT FFM ЮНЕСКО), „С море в сърцето“ (2016, 2018), „Морето“ (2017), „Род и родова памет“, „Черга пъстроцветна“ (2016), „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018), „Хоро над Тирол (2019). Има публикации в сп. „Българи“ – Чехия, „Факел“, „Литературен свят“, „Либерален преглед“ – Германия. Неен разказ е включен в

учебник по български език за чужденци на НБУ и се изучава в часовете по Родолюбие в българските задгранични училища.

Здравка Влдова-Момчева е родена във Велико Търново. Завършила е Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Преподава български език и литература в БУ „Иван Станчов“ към Посолството ни в Лондон. Постоянен автор с рубрика „Очи в очи“ във в. „БГ БЕН“, Великобритания. Автор на стихосбирките „Преображения“ (1999), „These Simple Things / Тези прости неща“ (билингва, 2000), „Дете и жена, и пророчица“ (2000), „Тракийско съкровище“ (билингва, 2006), „Посвещения“ (2009), на романа „Вървище“ (2002) и сборника с разкази „Ало, България!“ (2012) – част от фонда на славянската секция на Конгресната библиотека във Вашингтон. Носител на първа награда в международния конкурс за поезия „Танц с думи“ на изд. „Palabras Press“, Канада, за „Песента на Орфей (The Song of Orpheus)“. Както и на първа награда за акростих от литературния конкурс „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019. Нейни творби са част от сборника „Хоро над Тирол (2019). Отличена с почетен медал и грамота от Държавната агенция за българите в чужбина (2012), за принос в съхраняването на българския език и култура зад граница, и с почетното отличие „Неофит Рилски“ на Министерството на образованието и науката. Член на Лигата на българските писатели в САЩ и по света.

Златимир Коларов, проф., д.м.н., е председател на Българското медицинско дружество по остеопороза и остеоартроза, и на Съюза на писателите лекари в България „Димитър Димов“. Автор и съавтор на стотици научни трудове, на два сценария за игрален и 14 за документален филм. Негови разкази са публикувани в литературни електронни и хартени издания на английски, френски, немски, испански, португалски, италиански, гръцки, украински, руски и румънски

езици, както и в сборника „Хоро над Тирол“ (2019). Носител на десетки национални и международни награди и номинации като лекар, преподавател и писател.

Ибрахим Бялев (Ибрахим Бяез) е роден през 1965 г. в Гоцеделчевско. От години живее в Турция. Пише разкази и стихотворения от младежка възраст, но първите му публикации са отпреди няколко години. Освен в EuroChicago.com, негови творби са публикувани и в LiterNet. Подготвя за издаване три свои романа. Части от бъдещия му роман „Безименната“ са познати вече на някои читатели чрез публикации в социалната мрежа Фейсбук. Негови разкази са част от сборниците „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019).

Ивайло Балабанов е роден през 1945 г. в с. Хухла, Ивайловградско. Завършил е гимназия в Ивайловград, както и СУ „Св. Климент Охридски“. Работил е по изграждането на МК „Кремиковци“ и язовир „Ивайловград“. Дълго време живее в Хасково, а през последните години – в Свиленград. Негови творби са излизали през годините в софийските литературни издания, във вестници, списания и алманаси в страната. Носител е на наградите „Южна пролет“ (1980), награда на Съюза на българските писатели (1987), национална награда „Изворът на Белоногата“ (2001), Книга на годината (2004) за „Песни за старо вино“, награда за цялостно творчество „Александър Паскалев“ (2005), национална литературна награда „Пеньо Пенев“ (2008), „Златен век“ (2015) и др. Автор е на книгите „Да се загледаш в звезда“ (1979), „Окова за щурец“ (1984), „Парола ‘Любов’“ (1988), „Религия“ (1990), „Тракийски реквием“ (1997), „Избрано“ (1998), „Песни за старо вино“ (2003), „Небесен гурбетчия“ (2010), „Българска молитва“ (2011), „Стихове“ (2013) и др. Негова творба е част от сборника „Читател до поискване“ (2018).

Ивайло Диманов е роден през 1956 г. в София. Има висше филологическо образование. Автор е на стихосбирките „Площад Гарибалди“ (1989), „Допълнение към Закона за защита на цветните сънища“ (2002), „Добър вечер, г-жо Тъга!“ (2008), „Ешафод“ (2011), „Всички клоуни отиват в Рая“ (2013), „Бермудският двуъгълник“ (2015), „Колумбарий за птици и мъртви илюзии“ (2017), „Концерт за славеи и валдхорна“ (2019), „Танцувай с мен, самота!“ (2020); на сборниците с разкази „Шлиферът на Леонардо“ (2006) и „Килър с 24 диоптъра късогледство“ (2010); на сборника с театрална критика „Не стреляйте по Мелпомена“ (2009). Има издаден музикален албум с авторски песни „Наздраве, Самота!“ (2015). Лауреат на „Южна пролет“ (1990), Яворова награда „В полите на Витоша“ (2007), Национална награда за поезия „Димчо Дебелянов“ (2009), международен литературен приз от Торино, Италия (2010), национални литературни отличия „Николай Хайтов“ (2010) и „Георги Джагаров“ (2012), Националната награда за поезия „Биньо Иванов“ (2015). Негови стихове са превеждани на английски, френски, немски, италиански, руски и турски езици. Изнасял е концерти с авторски песни в над 20 страни на три континента.

Иван Николов е роден 1959 г. в с. Ресен, Босилеградско, СФР Югославия (Западните покрайнини, днес част от Р. Сърбия). Поет, писател и общественик. Председател на българския Културно-информационен център в Босилеград. Главен и отговорен редактор на сп. „Бюлетин“. Автор на четири стихосбирки и на книгата „Българите в Югославия – последните Версайски заточеници“. Написал е стотици статии за проблемите на българите в Сърбия. Носител на четири награди за поезия и литература, обществена дейност и за принос за опазване на националната идентичност, правата и интересите на българите в Сърбия. Член-кореспондент на Българската академия на науките и изкуствата; член на Македонския научен институт и на

Световния парламент на българите. Носител на наградата „Европейски гражданин – 2016“.

Йордан Ганчовски е роден във Враца. Завършил е Журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“. Бил е редактор в изд. „Народна младеж“. Автор на книгите „Зимна сеитба“ (1983), „Нагоре към корена“ (1989), „Каменният кораб“ (САЩ, 2000), „Писма, изпратени по вятъра“ (САЩ, 2001, 2006). Бил е емигрант в Чикаго, където става гл. редактор на издания на български в „Златорог“, както и на сп. „The Chicagoan & World Reports“. Автор на над двеста литературно-критически статии и публицистика. Номиниран за поет на годината от Международното сдружение на поетите със седалище в САЩ (2000, 2001). Отличен с годишната награда на редакторите на Международната библиотека за поезия (2005).

Йордан Игнатов е ученик в 1-во СУ „Пенчо П. Славейков“ в София. По бащина линия е потъмък на тракийски бежанци от Узункьопрю, Одринска Тракия, а по майчина – на заселили се в България белогвардейци с фамилия Терасеевич. Йордан е носител с творбата си „Жалба“ на Голямата награда в Национален ученически конкурс „Завръщане към корените“ (2019). Когато печели тази награда, е седмокласник.

Калина Томова е родена в Хасково. Завършила е ВИНС – Варна, специалности „Счетоводство и контрол“ и „Педагогика“. Пише поезия, импресии, проза. Прави го от ученическите си години, но по-активно започва да се занимава с литература след 1990-та. От 2008 г. Калина живее в Чикаго. Има публикации в печатни издания в родния си град (в. „Хасковски вест“, „Шипка“, „Новинар-юг“), а след пристигането си в САЩ – във в. „България Сега“, EuroChicago.com и др. Както и в сайтовете „Литературен свят“, „Откровения“ и „БГ нюз“. Нейна творба е част от

сборника „Хоро над Тирол“ (2019). Калина е инициатор за основаването на литературен клуб в Чикаго, наречен по-късно клуб „Българско слово“, с който се поставя началото на организираните литературни срещи сред българската общност в града. Когато през април 2010 г. в Чикаго е учреден Съюз на българските писатели в САЩ и по света, Калина става негов секретар и член на УС. Включва се и в създаването на първия по рода си сборник с творби на автори, живеещи в чужбина – алманаха „Българско слово и багри от САЩ и света“, издаден през 2012 г. Същата година излиза и нейният роман „Тайната на сребърната нишка“. Носител е на първа (2019) и втора (2017) награди за поезия от конкурса „Изящното перо“, организиран от Салона за българска култура и духовност в Чикаго.

Камелия Кондова е родена през 1969 г. в Добрич. Завършила е Българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Работи в Радио Добрич. Член е на Съюза на българските писатели. Автор е на стихосбирките „Повод за живот“ (1988), „Не и милост“ (1990), „Как се обича художник“ (1994), „Тепърва ще се уча на живот“ (1998), „Колко е живот да му се сърдя (2010), „Неделята, която беше в понеделник“ (2018). Носител на Голямата награда от националните конкурси „Петя Дубарова“ и „Веселин Ханчев“, на първи награди от в. „Литературен глас“ – Стара Загора, от националния конкурс „Петър Алипиев“ (2003) и др.

Красимир Бачков е роден през 1958 г. в Добрич. Живее във Варна. Завършил е Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Работи като учител по изобразително изкуство, директор и помощник-директор на училище. Автор е на сборниците с разкази „Дългият път през тунела“ (1994), „Синият кон“ (1997), „Кураж за другите“ (2005), „Слънце за двама“ (2010), „60 неОЧАКВАНИ срещи“ (2018), на сборника с разкази и новели „В очакване на утрото“ (2006). Както и на романите „Легионът на обрече-

ните“ (2000), „Българчето“ (2013), и на стихосбирката „Не за всеки“ (2016). По неговия разказ „Докато пари“ е направен късометражният филм „Учител“ (2014). Негови творби са част от литературните сборници „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019). Бачков има десетки национални и международни награди за проза, между които и първа награда за разказ от конкурса „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019. Превеждан е на английски, руски, украински и словашки. Член е на СБП – София, Сдруженията на писателите в Добрич и във Варна. Съосновател и редактор на в. „Антимовски хан“.

Крася Титянова е родена в София. Завършила е Журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“. Специализирала е мениджмънт и маркетинг на телевизионните програми. Работила е над 15 години в БНТ, създател на над 200 телевизионни филма. Зам.-председател на Салона за литература, изкуство и наука към СБЖ. Художествен директор на сп. „Зорница“. Автор и водещ на ТВ предаване „Зорница“ в ЕКО телевизия. Работила е и в ТВ канал „2001“. Управител на ИК „Титан“. Член на Съюза на свободните писатели в България. Автор на стихосбирките „Душата ми е храм“, „Под чуждо слънце в очите“, „Нестинарска Богородица“, „Неугасваща жарава“, на детската книга „Приказка за патилата“. Носител е на национални и международни отличия, сред които „Златното перо“ на СБЖ за активна журналистика, награди на Центъра за европейска култура „Алдо Моро“ в Италия, наградата „Вива Востре“ в Анкона, награда от Парижкото издание за поезия и франкофония и др.

Лъчезар Георгиев е автор на редица художествени, документално-публицистични и научни книги, както и на пет романа, една повест, сборници с разкази, новели, пътеписи, студии и статии в художествени и научни списания. Работил е като музикант, журналист, издател. В момента е професор

по книгознание и печатни комуникации във Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и в Университета по библиотекознание и информационни технологии в София. Член е на СБП и на СБЖ. Главен редактор на научното списание за книги „Издател“. Негови творби са част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Людмила Иванова-Андровска е родена през 1953 г. в София. Завършила е Полиграфическия техникум „Юлиус Фучик“ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, специалност „Български език и литература“. Работила е като асистент-режисьор в Студия за телевизионни филми „Екран“ и като журналист, собственик на издателство „Делакуорт“. Сценарист е на ТВ новелите „Не мога да заплача“, „Риск“ и на ТВ филм „Вечери в Антимовския хан“. Автор е на романите „Хаос“ (2001) и „Мария Тертер: Царицата“ (2019), на двуезичния литературния сценарий „Данте“ (2008) и на сборника с разкази „Което си отива“ (2015). Немското издание на „Хаос“ излиза през 2015 г. Неин разказ е част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Мария Генчева е родена и живее във Варна. Завършила е Икономическия университет в родния си град, със специализация „Реклама“. Работила е като редактор, копирайтър в предприятие „Реклама“ и като журналист във в. „Белослав“ – до 1989 г. След това като редактор в рекламна агенция и издателство, популяризиращо културно-историческото наследство на България (издало над 40 представителни албума на Община Варна и на други общини). Пише къси разкази. Подготвя за печат детска книжка с работно заглавие „Истории с опашки“. Автор в сайта Culturespace.bg.

Мария Стайкова е родена в Пловдив, в семейството на Ралица Белева-Стайкова (биохимик) и Анастас Стайков (художник). Брат ѝ, Петър Стайков, също е бил художник. Мария е завършила Биохимия в Софийския университет „Св.

Климент Охридски“. Специализирала е в Полша (Краков и Познан), Израел (The Weizmann Institute) и Германия (Мюнхен, The Max Planck Institute). Специалността ѝ е невроимунология. Отива в Канбера, Австралия, където живее, по покана за научна работа в The John Curtin School. Автор е на книгите „Австралия-България: взаимно непознати“ (2000) и „Австралия-България: по-малко непознати“ (2010). Предстои издаването на третата ѝ книга „Австралия-България: добри познати“. Носител е на трета награда за разказ на емигрантска тематика от „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019.

Маруся Николова е родена през 1953 г. в гр. Любимец, в семейството на граничен офицер от Лом. Завършила е Института за детски учители във Враца и Висшия педагогически институт в Благоевград. Творческият ѝ път започва в ломския вестник „Народна трибуна“. По-късно работи като редактор във в. „Първа атомна“ – Козлодуй. Автор е на романите „Изневярата“ (1992), „Цветето канибал“ (1996), „Образи и сенки“ (2019), на сборника с къси разкази „Баба ми, булката“ (2018) и детската поетична книга „Чудеса“. Победител в конкурса на издателство „Буквите“ за съвременен любовен роман, с книгата си „Мост през времето“. Нейни творби влизат в алманах „Нова българска проза“ на изд. „Буквите“, „Детска антология“, сборници на литературен клуб „Многогочие“.

Михаил Кръстанов е писател, журналист и литературовед. Роден и израснал в София, от 2002 г. живее в Бразилия. Завършил е Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Член на Сдружението на българските писатели и на Европейската асоциация на журналистите. Негови стихове, проза и литературна критика са публикувани в различни български и бразилски литературни издания, вкл. в сборника „Хоро над Тирол“ (2019). Превеждан на португалски и немски езици. Автор на три книги с поезия и

една пиеса. Носител на редица поетични награди от различни конкурси: „Академика – 90“ , „Веселин Ханчев“ – Стара Загора, поетични конкурси в Русе, Кърджали, Шумен, награда за дебютна книга от „Южна Пролет“ (1997) – за книгата „Кръстоносец“. Става първият български автор, включен в бразилската литературна антология „Любовта на третото хилядолетие“ (2015). Награден е за принос в литературата и културата от Академията за литература в Бело Оризонте, Бразилия. Работи като преподавател по Западноевропейска литература в Университета Кларинтиано, щата Сао Пауло. Основател и директор на първото българско училище в Южна Америка – в Сао Пауло. Създател на поетичната рубрика „Красива България – страна на поети“ в сп. „Espasо Horizonte“, където се представя творчеството на съвременни български автори.

Недялко Йорданов е поет и драматург, носител на наградата „Златен Орфей“ за цялостно творчество (1997). Роден е през 1940 г. в Бургас. Завършил е гимназия в родния си град и Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Работил е като учител в Малко Търново, бил е драматург на Бургаския драматичен театър, гл. редактор на алманах „Море“. През 1990 г. става драматург в театър „Възраждане“ – София. Започва да публикува още през 1954 г. във в. „Черноморски фронт“. Активно сътрудничи на периодичния печат. Превежда поезия от руски и турски езици. Автор е на книгите „16 плюс 16“ (1958), „Всичко ще изпитаме“ (1963), „Едно дете говори с баща си“ (1964), „Когато ставаме бащи“ (1965), „Ние не вярваме в щъркели“ (пиеса, 1968), „И все пак любов“ (1968), „Ние сме на двадесет и пет години“ (пиеса, 1969), „Въпрос на принцип“ (пиеса, 1972), „Лирика“ (1973), „Мотопедът“ (лирична комедия, 1973), „Остаряваме бавно“ (1990), „Не остарявай любов“ (1991), „Поет на социализма и демокрацията. Трендафил Акациев преди и след 10 ноември“ (сатиричен сборник, 1992), „Убийството на Гонзаго“ (1998), „Не си отивай, мой живот (2001),

„Здравей, аз“ (мемориален роман, 2005), „И да започнем отначало...“ (2008), „70 стихотворения (2009), „Ела, любов“ (2012), „Сребърна любов“ (2019) и др. Режисьор на театралните постановки „Мотопедът“ (1975), „Старецът“ (1977), „Любов необяснима“ (1977), „Кажи ми, Кармен“ (1979), „Един час със...“ (1990) и др. Негови творби са превеждани на руски, полски, немски и др. езици.

Николай Гусев е роден през 1941 г. в с. Враждебна, което по-късно става квартал на София. Произхожда от най-големия род в селото – Гусевия. Юрист по образование, християнин по светоусещане. Работил последователно като адвокат в САК, юрисконсулт във външната търговия, преподавател в Юридическия факултет на Софийския университет, научен сътрудник в Института по демография на БАН. Специализирал по линия на American Council of Learned Societies Морско право в New York University School of Law при проф. Nicholas J. Healey Jr. Публикувал – в далечната 1974 г. – двутомен сборник „Документи и нормативни материали по Международно публично право“, където за пръв път в България са отпечатани Всеобщата декларация на ООН за правата на човека и Пактовете за правата на човека (за граждански и политически права, и за икономически, социални и културни права). Автор на дисертация по проблеми на околната среда и на две монографии: „САЩ: Характерни особености на висшето образование“ (1984) и „Международноправни аспекти и практика по проблемите на лицата, принадлежащи към етнически, религиозни или езикови групи (малцинства) в държавите от Балканския полуостров“ (1986), съставител на Словник за „Български дипломатически речник“ (1987) в 3 тома. Публикувал, начиная от 1956 г., епиграми, интервюта, статии и студии в популярния и научния печат. Автор на поредицата с документални разкази „Защото накрая нищо друго не остава...“, публикувана в EuroChicago.com.

Николай Дялков е роден през 1963 г. в Тополовград, където живее и днес. Машинен инженер и юрист по образование. Работил е като офицер в системата на МВР, в момента е пенсионер. Председател на Клуба на поетите и писателите към читалище „Св. св. Кирил и Методий – 1894“ в родния си град. Издал е стихосбирките „Настояще от спомени“, „Постояй, Любов“, „И понеже рисувах слънца“, „Адресна регистрация: бежанец“, „Нагазване в женски води“ и „Шлифер, облечен на голо“. Негови стихове са публикувани в регионалния и националния печат, превеждани са на руски и сръбски езици. Негови творби влизат в редица национални и международни сборници и алманаси, вкл. в сборника „Читател до поискване“ (2018). Има много награди от поетични конкурси.

Николета Моралес е родена в Кюстендил. Живее в Чикаго. Идва в Америка на 15 години. Завършила е средно образование във Фрайбърг Академи, висше по журналистика – в Американския университет в България и магистратура по журналистика в Университета Рузвелт в Чикаго. Николета пише за различни медии в Америка, Южна Африка, България, Швеция и др. Отразява събития и прави интервюта с холивудски звезди. Има издадена книга с поеми „Tough Живот“. Нейни статии са публикувани в „Нюзуик“, „БГ Войс“, „България Сега“, „Чикаго Трибун“, „Екстра“, FF2, Community Health Magazine, Cultured Focus Magazine и др. Има и блог – Nikoletamorales.blogspot.com. Носител е на титлата Miss Infinity Chicago ‘2019. Стихотворението ѝ „Мъка“ печели трета награда в конкурса „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019. Николета пише мемоар за живота си, който ще бъде издаден от Rose Gold Publishing.

Нури Джурун (с псевдоним **Габърчето**) е роден през 1971 г. в Якоруда, където живее почти без прекъсване до кончината си през 2019 г. Завършил е ПГМ „Петко Р. Славейков“ в родния си град. Работил е като барман, сервитьор, пчелар и

др. Бил е и гурбетчия. Автор е на романа „Признателност“ (2009) и на поетичната книга „Рай и Ад“. Негова творба е част от сборника „Читател до поискване“ (2018). Негови стихове и публицистика са публикувани в Стихове.БГ, EuroChicago.com и в личния му блог.

Петър Константинов-Герасимов (с псевдоним **Пит Герисън**) е роден през 1942 г. в гр. Фердинанд (днес Монтана). Журналист, писател, преводач. Първите си литературни награди получава за разкази и фейлетони (1959). Работил във в. „Кооперативно село“, „Народна младеж“ и др. Съосновател на сп. „Отечество“; гл. редактор на издаваното на няколко езика сп. „България“; директор на дирекция в „София прес“ (до 1992); основател (1990) на едни от първите частни списания „Клуб М“ и „Лейди“; ръководител в изд. „Интержурнал“; коментатор на в. „Дума“; сътрудник на сп. „Български воин“, в. „Земя“; редактор на двуезичното сп. „Прозорец към България“ („Window to Bulgaria“); отговорен редактор на в. „Китай днес“. Автор на няколко романа, много разкази, пътеписи, очерци и есета; преводач на над 50 романа, публицистични и документални книги, главно от английски език. Като международен наблюдател изминава над 400 хил. км по света, пишейки репортажи за войни, бедствия и др. Създател на рубриката „И шепа пръст от Стария край“ в сп. „Отечество“ (1976), посветена на сънародниците зад граница; обикалял е българските емигрантски колонии в Европа и Америка, описвайки живота им. Член на СБП и СБЖ.

Петя Цонева е родена в Габрово. Завършила е Приложна лингвистика, Конферентен превод и Британистика във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, където работи като преподавател. Там защитава докторантура и доцентура в областта на английската литература. Лауреат на редица национални поетични конкурси, сред които „В полите на Витоша“, „Яворови дни“, „Добромир Тонев“, „Пролет моя“, „С море

в сърцето – Царево“, където печели първи места. Има отличия и от други литературни конкурси. Публикувала е в „Литературен вестник“, „Литературен глас“, „Литературен свят“, сп. „Птици в нощта“, сп. „Везни“, алманах „Романтика“ и др. Автор на двуезичната стихосбирка „С крило на земята“ (2010, Априловската награда) и на англоезична книга с критически анализи „Negotiating Borderlines in Four Contemporary Migrant Writers from the Middle East“ („Договаряне на граници в творчеството на четирима съвременни писатели-мигранти от Близкия Изток“), публикувана от изд. „Кеймбридж Сколарс“ (2018). Втората ѝ стихосбирка „Дори да няма врата“ (2019) печели конкурс на Фондация „Буквите“.

Пламен Павлов е роден през 1958 г. в с. Пейчиново, Русенско. Завършил е История във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Работил е като учител, научен сътрудник към Единния център по философия и социология при БАН. Преподавател по средновековна история и история на Византия във Великотърновския университет (от 1984). За различни периоди от време (от 1992) води лекции и в университети в Пловдив, Варна, Шумен и др. Председател на Държавната агенция за българите в чужбина (1998-2002). Доктор по история (1991), доцент по история на Византия и средновековна балканска история (1995), професор по история, автор на стотици статии, на книги, енциклопедии и др., публикувани на различни езици. Автор на поетичната книга „В мрака на предчувствието“ (2001). Автор и водещ на „Час по България“ по ТВ СКАТ (от 2003) и на радиопредаването „Студио история и култура“ на Национална радиомрежа „Фокус“ (2005-2008). Сценарист и консултант на документални филми на БНТ, „Евроком“, СКАТ и др., за българската история и българските общности в чужбина.

Рада Александрова е родена през 1943 г. в Свиленград. Завършила е Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Работила е като редактор в отдел „Поезия“ на БНР и в сп. „Пламък“. Била е управител на ИК „Иван Вазов“ и началник отдел „Военноиздателска дейност, военни културни институти и учреждения“ към Министерство на отбраната. Автор на стихосбирките „Златните момичета“ (1972), „Невъзможно бягство“ (1975), „Коприва“ (1977), „За близкия човек“ (1980), „Камък“ (1985), „Сега разбирам“ (1987), „Зимна роза“ (1989), „Някой е идвал“ (1993), „Беше зима и лято“ (1997), „Било е дадено“ (2000), „Откъслечни фрази“ (2004) и „Къщата на Мери“ (2012); на книгата за деца „За Айя и други разкази“; на романите „Всяка вечер е петък“ и „Другия“ (2010); на пиесите „Полегати дъждове“, „Въздух за всички“, „Леон“, „Всичко се сбъдва“ и „Ангелът“. Поезията ѝ е превеждана на много езици.

Ради Радев (Ради Стефанов) е роден през 1944 г. в с. Болярино, Пловдивско, което вече не съществува на картата. Живял, учил и работил в Пловдив, в сферата на радиоелектрониката. Понастоящем пенсионер. Занимава се с литература от ученическите си години, но публикува едва в зряла възраст. Негови творби са част от сборниците „Галерия от гротески“ (2008), Читател до поискване“ (2018), „Ти се завръщаш любов“. Автор е на романите „Езотерон“ и „Пигмалионов комплекс“ – първият качен в сайта „Литературни бесилки“, вторият издаден от електронно издателство „Е-същност“ (2015). На поетичните книги „Пеещи безумства“ (2012) и „Дама Трефа“ (2018); на стотина стихотворения и на поемата „Номointeritus“, включена в проекта „Парчета гняв“; на книгата с хумористична проза „Таласъмски хроники“ (2020); на десетина новели и три повести – неиздадени, които могат да се прочетат в сайта „Хулите“. Предстои издаване на романа му „Прозрения на доктор Фа“.

Райна Недялкова-Качулкова е родена през 1961 г. в гр. Малко Търново. Завършила е Икономика в УНСС – София. Била е председател на Консултативен младежки център в Бургас. От 2005 г. живее в Чикаго, където има модно ателие. Автор е на стихосбирките „Водопадът на времето“, „Огън върху лед“, „Ще разтопим леда“, „Листопад“, „Копринена обич“, „Бургаски акорди“, „Далечна Коледа“; на детските книжки „Зайко“, „Ежко за дърва“, „Да купиш камила“, „Детство вълшебно“, „Лисина броилка“, „Сто въпроса“; на пиесата за деца „Горският влак“ и др. Както и на есета, разкази, новели, на повестта „Докосване до отвъдното“, „Пътеките на паметта“, „Акварел върху калъфка“, на скандалната поема „От другата страна на огледалото“. Детските ѝ книжки са илюстрирани с рисунки на деца, участвали в конкурсите „Нарисувай моята приказка“, организирани и спонсорирани от самата нея. Два пъти е българин на годината, в раздел „Поезия и работа с деца“, за популяризиране на българската култура в чужбина (2007, 2008). Учредител и председател на Творчески съюз „Творци без граници“. Съставител и редактор на първия алманах на социална тематика „Маскарад“ (2015). Носител на първа награда за поезия от конкурса „Изящното перо“ – Чикаго ‘2019. Нейни творби са част от сборниците „Черга пъстроцветна“ (2016), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019). Редактор на книги, сред които „Кръчмето“ на Добри Карабонев (2019). Член на СБП, Обединена писателска общност – Бургас и Лигата на българските писатели в САЩ и по света.

Румяна Попова-Бакърджиева е родена и живее в София. Завършила е Културология в СУ „Св. Климент Охридски“. Пише стихове от ученическите си години. Има публикации в алманах „Нова българска литература“, в сборниците „Всичко за майка ми“ и „На изповед пред Дякона“, в антология с християнска лирика „Небе за земята“. Има издадени две самостоятелни стихосбирки – „Коричка вяра“

(2018) и „И вкусих Светлината“ (2019) – предимно стихове с християнска тематика.

Румяна Симова е родена през 1963 г. във Варна. Живее в Уелингтън, Нова Зеландия, от първите години на този век. Има техническо образование, работи като административен мениджър на малка компания. Автор е на стихосбирките „По пътя“ (2003), „На ръба на света“ (2013), на романа „Дневникът на една брюнетка (2013) и др. Нейни творби са част от сборниците „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019).

Свежа Дачева е родена в Нови пазар. Завършила е „Български език и литература“ и „История“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 80-те години живее последователно в Истанбул и в Рим, после се установява в Стръомстад, Швеция. Аспирант на Института за славянски езици в Гьотеборг (от 1994). Има докторска степен по етнология от Нов български университет – София. Превежда художествена литература от шведски на български: „Скандинавски приказки“, „Приказки“ – Стриндберг, „Антология на шведската поезия“. През 2006 г. излиза „Шведско-български, българо-шведски речник“, претърпял няколко издания. Автор е на междудисциплинарното изследване „За доброто и за лошото момиче“ и на девет поетични книги, сред които „Додето с тръбен вик отвърна“, „Черни диаманти“, „Писмо от птичи стъпки“, „Сенки от друго измерение“, „Трева между паважа“, „В очакване на чужденеца“, „Случаен пътник“. Нейни стихове са включвани в шведски, български, американски и френски антологии, вкл. в сборника „Хоро над Тирол“ (2019). Печели първа награда за разказ на емигрантска тематика в конкурса „Изящно перо“ – Чикаго ‘2019. Същата година излиза книгата ѝ „Ще се видим пак“. Член е на Съюза на шведските писатели, Писателски център „Запад“, Съюза на шведските преводачи и Съюза на българските преводачи.

Светослава Проданова (по-късно **Проданова-Тувенен де Стринава**) е родена през 1953 г. в Дряново. През 1997 г. заминава за Франция, където живее и работи, понастоящем в Берк Плаж. Завършила е Славянска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Работила е като библиограф в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и сътрудник преводач в редакция „Кино“ на БНТ. Публикува разкази в периодични издания, лауреат на конкурси за разказ на сп. „Защита на природата“. Сътрудничи с разкази на сп. „Пламъче“ и „Дружинка“. Автор на лирична проза. Между 2010 и 2019 г. издава във Франция, в издателство BoD, романи и сборници с разкази, между които „Le Ciel des oiseaux blessés“, „Le Continent inexploré“, „A l’heure enchantée de l’amour“, „Ad Astra“ и др. Разказът ѝ „Звездоброец“ печели втора награда в категория „История и традиции“ на конкурса „Изящното перо – Чикаго, 2019.

Силвия Недкова е родена през 1967 г. в Пловдив, живее в София. Завършила е Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Пише литературна критика и поезия. Работи като отговорен редактор в списание. Публикувала е стихове в поетичния сборник „Време за камъни“ (2013), в сп. „Жената днес“ и в електронни издания. Носител на първа награда от Международния литературен конкурс „Лирични гласове“ (2017).

Симеон Коев е роден през 1962 г. в планинското селце Беброво, където бягат част от болярите след превземането на Търново. Той е от рода на Симеон Милков, четник в четата на Хаджи Димитър. Коев е икономист, завършил е „Управление на промишлеността“ в УНСС. Искал е да се занимава с производството, опитвал да реализира различни идеи, но се отказал, защото смята, че българската държава е машеха за тези, които се опитват съвместно да инвестират в производство. Авторът живее в Търново. Пише разкази от 2014 г., писането за него е като романтично хоби. Засега

няма издадени книги. Негови творби са част от сборниците „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019).

Таня Панова е родена през 1954 г. в София. Завършила е Журналистика във Факултета по журналистика на СУ „Св. Климент Охридски“. Работила е дълги години в Българското национално радио, където е била репортер, редактор, водещ на предаване. Както и за други електронни и печатни медии. Освен на многобройни публицистични текстове, сценарии за радио и ТВ предавания и др., Таня е автор и на литературни текстове – стихове и проза. Литературното ѝ творчество все още не е познато на четящата публика.

Трендафил Василев е роден през 1940 г. в с. Момино, Хасковско. Учил е във Военно артилерийско училище в Шумен, завършил е Военна академия „Г. С. Раковски“ в София. Работил е в сп. „Армейска младеж“, бил е гл. редактор на Военно издателство, управител на ИК „Иван Вазов“, гл. редактор и директор на изд. „Български писател“. Василев пише стихове от ученическите си години. През 1970 г. негов поетичен цикъл излиза в сборник на Държавно военно издателство. Автор е на стихосбирките „Кръговрат“ (1979), „Нощен календар“ (1986), „Кръстопътен град“ (2003), „Искри невидими“ (2007), „Стрък от живота“ – избрани стихове; на лиричния животопис „Момино“ (1991); на книгата с анекдотични случки „Случило се, разчуло се...“. Творби на Василев са преведени на руски, английски, френски, сръбски, гръцки и полски езици.

Филип Кабакян е роден през 1958 г. в Сливен. Завършил е Българска филология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Преподавател по български език и литература. Публикувал е стихотворения в редица периодични издания. Автор е на стихосбирките „Юфка и нафора“ (2008) и „Гнездо за книжни лястовици“ (2016). Негови творби са

номинирани и награждавани в национални конкурси, сред които „Усин Керим“, „Биньо Иванов“, „Яворови дни“.

Хабил Курт е роден през 1952 г. в с. Правда, Силистренско, израства в с. Босна в същия край. Пише на два езика и в различни жанрове. Първата му книга „Село Босна – легенда и истина“ (2001) изследва бита, нравите, обичаите и историческите факти, свързани със с. Босна. През 2004 г. излиза сборникът му с разкази „Любов, мъка и раздяла“, посветени на толерантността между етносите. Разказите са по действителни случаи. Третата му книга е краеведска, подобно на първата, нарича се „Biz ve bizim eller“ („Ние и нашият край“) и описва живота на турското население в Делиормана и Добруджа. Курт е член на ръководството на литературно дружество „Делиорман“. Сътрудничи със свои материали на различни вестници и списания, както и на Националното радио – за предаванията на турски език. Бил е два мандата кмет на с. Босна и три мандата общински съветник в Община Ситово, на която е почетен гражданин.

Хасан Ефраимов е роден през 1966 г. в с. Трем, Шуменско. Завършил е Медицинския университет във Варна, специализирал е „Акушерство и гинекология“ в Медицинския университет в София. Работи като акушер-гинеколог в Добрич. Започва да пише проза в зряла възраст. През 2016 г. излизат от печат първият му роман „Метаморфоза“ и първият му сборник с разкази „Дервишки караконджул“. През 2017 г. излизат последователно сборниците му „Събирачът на болка“, „Паралелен свят“, „Изпращачът на души“ и „Шейтаните от тавана на гара Хитрино“. Следват книгите „Възкресение“ (2018), „Графити“ (2019) и „Мълчана вода“ (2020). Негови творби са част от сборниците „Часовниковата кула“ (2017), „Читател до поискване“ (2018) и „Хоро над Тирол“ (2019). По един от неговите разкази – „Джанки в Манхатън“ е създаден и едноименен моноспектакъл, представен от актьора от Добричкия театър Красимир Демирев в различни български градове.

Цветан Бошев (литературен псевдоним на **Цветан Борисов Цветанов**) е роден през 1949 г. в Търговище. Почива през юли 2019 г. в Йоханесбург, Република Южна Африка, където е живял доста години. Завършил е Журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“. Преди да емигрира е работил като металург, радиопрограмен ръководител, репортер, редактор, водещ на новините и автор на документални филми в БНТ. Автор е на стихосбирките „Господ в плевника“ (1998), „Перо от човек“ (2010), „Нашата пасмина“ (2012), „Любвоежбина“ (2012), „Син гарван във от някогашен дом“ (2018). Негови творби са част от сборника „Хоро над Тирол“ (2019).

Цветанка Ангелова е родена през 1973 г. в Русе. Завършила е „История“ в СУ „Св. Климент Охридски“ и „Счетоводство и контрол“ в УНСС. Била е учител по история. В момента работи в търговска фирма. Има публикации във вестниците „Уикенд“ и Ретро“, в сборниците „Меридианът на нощта“, „Спри. Обичам те“, „На изповед пред Дякона“, „Читател до поискване“ и др. Носител на първи награди от Национален литературен конкурс „Син съм на земя прекрасна“ (2010), от конкурсите „Език свещен на моите деди“ (2011) и „Пролет моя“ (2017); на награда от Международен поетичен конкурс „Белоцветните вишни“ и др.

Цветелина Цветкова (с псевдоним **Гергана Кметска**) е родена и израсла във Видин. Завършила е Психология, с дипломна работа „Проблемът за сексуалността във възгледите на Фройд“, но не е работила по специалността, а какво ли не друго, включително на телефоните на Къци Вапцаров. Единайсет години работи в телевизия, била е част от екипа на ТВ форматите „Страх“, „Пълна промяна“, „България търси талант“ и много други продукции. Втори асистент-режисьор на сериалите „Седем часа разлика“ и „Недадените“. Има стаж и като PR. Пише известно време за Lifebites.bg. В момента работи като асистент-режисьор в

ДНК-пространство за съвременен танц и пърформанс в НДК – София. Автор е на емблематичната диалектна книга „Лейди Гергана“ (изд. „Пощенска кутия за приказки“, 2019).

Ясен Ведрин (псевдоним на **Стефан Главчев**) е роден и живее в Добрич. Авторът е познат на четящата публика с псевдонима си, не с личното си име. Живее, по собствените му думи, с вярата в Христос на ранната Христова църква от времето на Апостолите. Пише стихове за любовта, вярата в Бога, социалната несправедливост, скръбта, оптимизма, духовното устояване, както и книги на библейска тематика. Вярва в божествения принцип на безусловното даване. Няма публикувани стихосбирки на хартиен носител. Ако някога издаде книга със стихове, няма да я продава, а ще я подари на приятелите си. Ведрин има блог www.vedrin-poetry.org.

РАЗКАЗИ

ДРУГАТА БЪЛГАРИЯ И АББА

Андрей Ненов

Самолетът плавно приближаваше летището на тази непозната земя. Градът отдолу бе полутъмен – с редуващи се огромни пространства от светлина и тъмнина. Очевидно си личеше, че има още много да расте икономически. Някъде там долу ясно се виждаше границата на огромната вода и земята.

Чужденецът беше чувал много за тази непозната и екзотична територия на континента от приятелите си, като всички го убеждаваха, че там е много, много красиво – и, въпреки катаклизмите, които е преживяло населението, то е наследило и развило невероятната си култура, особено в музикално отношение, а и храната била уникална.

Самолетът кацна и не след дълго хората се изнизиха от него, като повечето убедено знаеха накъде да тръгнат. За него беше по-трудно – трябваше да се ориентира за колата под наем и, въпреки че повечето надписи бяха на английски – знаци точни нямаше. След дълго лутане и питане, където успя да намери някой служител, най-накрая попадна на дълъг коридор, който го водеше към целта. Вярно, че беше късно през нощта, но повечето летища, които познаваше, бяха пълни с готови да те упътят усмихнати служители. Тук не беше така.

Пред гишетата с „Рент-а-Кар“ имаше доста хора, но не и пред неговата компания. Гишето бе празно. Огледа се... След малко един накуцващ служител, виждайки колко е объркан, му каза: „Ааа, тези май са на горния етаж“. Защо хем имаше гише долу, хем Работещото беше другаде, без указания беше неясно. Качи се с ескалатора и да... Другото гише бе там. И пред него имаше огромна опашка, защото предвидливо бяха отворили само едно гише?! Толкова. Тук е така. Наложил се да почака 40-50 минути, а дъщеря му, която беше с него, примирено седна на пода и се вторачи в телефона си.

Дойде и неговият ред. Откриха му резервацията, но когато всичко бе готово, започнаха с шикалкавения да се опитат да му продадат още ненужни опции към колата. Беше подготвен и, въпреки че на всичко каза не, когато стигнаха до: „Ама на тази територия е по-иначе, има нов закон, според който застраховка от другаде не важи, трябва само от тук да я купиш.“ – се предаде. Бяха го предупредили, че тук е така и всеки прави, лъже и гледа да открадне, както може, но със законите, особено касаещи застраховки – всяка заповед е предпоследна. Плати, въпреки че знаеше, че го лъжат.

Voulez-vous (ah-ha)

Take it now or leave it (ah-ha)

Now it's all we get (ah-ha)

Nothing promised, no regrets

Отиде до колата и леко се стъписа. За пръв път виждаше толкова очукана от всички страни „рент-а-кар“. Отделно бяха му дали и по-малка, от това, което бе заявил, но само като си помисли, че трябва да чака още 30-40 минути на опашка, за да се разправя, се отказа. Направи снимки отвсякъде, каза го на пропуски и отпраши към хотела.

Хотелът беше приличен за цената и местоположението; само, докато стигне до него, беше свидетел на позабравени практики – каране паралелно в две платна, изпреварване отдясно през аварийната лента, рязка смяна на платната... Но... Важното е, че се наспаха, отпочинаха, а на сутринта закуси и, докато дъщеря му спеше, излезе да намери магазин, че му трябваше вода и малко запаси за пътуванията през деня.

Магазинът бе съвсем наблизо и го посрещна с една редица хора, просеци пари. Явно това бе обичайна гледка за района, защото никой от служителите вътре не си и правеше труда да защити реномето на магазина.

– Gimme! Gimme! Gimme!*

---

* *Дай ми!*

Шмугна се покрай тях с неприятно чувство, защото в неговата родина беше се нагледал на такива. И обикновено бяха все хора не, които нямаха, а които ги мързеше повече.

Върна се в хотела с поупките и, докато още се приготвяха да напуснат, на вратата се почука. Мургава леличка, на слабо познат език, едновременно ги поздрави и подкани да напускат. Явно щяха да чистят. За пръв път му се случваше. Обикновено хотелите са много толерантни и 15-20 минути след CheckOut не са проблем. Камо ли 5 минути преди това. Но явно тук е така.

Качиха се на колата и тръгнаха. Тъкмо се беше обадил неговият приятел Робърт, емигрант тук от много време, че ще ги чака, като им даде напътствия откъде да минат, въпреки GPS-а на телефона.

Природата беше приказна... Пролетното време, напълнено с утринна мараня и зелено до неузнаваемост, изпълваше всичко наоколо. Слънцето отдавна се беше показало над хоризонта и сега хем бе топло, хем усмихнато облачно, така, че да ти е кеф да караш на пуснат прозорец. А най-хубавото от всичко бе, че дъщеря му, влюбена в АББА, реши да придружи пътуването с тях. От детството си помнеше най-хубавите мигове в семейството и онези вечери, когато баща му, прилепен и с огромна наслада, пускаше АББА или Франки Милър на малкия касетофон. Сега същата любов към прекрасната им музика виждаше на една ръка разстояние.

*...I have a dream, a song to sing
To help me cope with anything...*

Минаваха през много различни райони. Улиците, макар и добре поддържани, бяха далеч от перфектното. Но най-необичайното беше наоколо. Непрекъснато се редуваха скъпи къщи с пълни съборетини; лъскави коли се разминаваха с гаражи, от които стърчаха всякакви трошки, а около тях беше като гробище за авточасти. И всичко това на показ – загрозяваше прекрасната природа. Като в пълен противовес на нея.

А тя, горката, се бе отблагодарила богато и пребогато на жителите на тази земя – огромни зелени поля, вода в изобилие; дървета навсякъде, а по оголените части си личеше, че земята е чернозем или поне кафява плодородна почва – нищо общо с онази в Аризона, Невада, Холандия, Калифорния, дори в Каролините. Каквото засадиш – тук поникваше. Като се добави топлият климат, близостта до големите реки и огромният воден басейн наблизо – идеално за земеделие и животновъдство.

Но много площи бяха необработени. За три часа път видя едва два-три трактора, от онези, червените, които добре помнеше, и толкова. Нямахте ги хората на полето, не личеше някой да се бе загрижил да превърне тази земя от богатство в Богатство.

След малко мярна щъркел. Сподели го с дъщеря си и двамата се засмяха. Те си знаеха защо.

Пътят се виеше – мостове, завой, коли, каращи бавно, каращи бързо, изпреварващи, забавящи ненужно... Хората тук бяха различни. Пресякоха и Голямата река – онази, която столетията храняваше с вода, риба, транспорт най-големите градове и територии на континента.

Но изведнъж забеляза още нещо, рядко срещано – на пътя, покрай пътя – маса и на нея продаваха плодове – приличаха на... дини. И Там, където живееше, всичко бе в магазините, не на пътя. Знаеше, че има такива места, където продават покрай пътя в Азия, но рядко бе виждал.

Личеше си, че земята е много плодородна, но неоченена. Навсякъде другаде подобни природа би била ознаменувана с палати, приказни дворци, усмихнати хора, търсещи бъдещето, а тук бе... какафония. Хубаво и грозно, старо и ново, кич и лъскавост... Някой много искаше да бъде модерен и богат, но явно само 10% знаеха как.

*...So I must leave, I'll have to go
To Las Vegas or Monaco
And win a fortune in a game
My life will never be the same...*

Беше чувал, а и от историята знаеше, че на тази зема допреди 150 години хората са били роби – изтезавани и принуждавани да работят в полза на други. Изнасилвания, убийства и продажби на хора не са били рядкост. И въпреки това, дори и тогава те са давали продукция, хранваща една трета от континента. И въпреки това, след освобождението на тези хора, каквито и експерименти да са правени в последните 100 години, тази прекрасна земя продължаваше да се слави с най-ниската си работна заплата, в сравнение с другите райони, висока престъпност, ниска производителност и за съжаление – слабо развити модерни технологични центрове.

Защо...?? Робската психика, наследена отпреди толкова години, ли бе причината? Нали всички бяха вече равни? Нали толкова много програми, насърчения, пък...?

Напоследък нелегалните емигранти и те създаваха политически проблем в района... – използвани от политическите партии за разменна монета или по-скоро за лост за гласуване на желани закони, тези нелегални емигранти носеха много въпроси. И той бе емигрант, но легален... и знаеше и двете страни на монетата.

На пътя им се изпречи магазин. Продаваха всичко – от храни до домашни потреби. Спря колата. Трябваше да намери подарък, защото домакинята имаше рожден ден, а той знаеше, че на гости без подарък не се ходи. Особено пък при жена. Влезе в магазина и затърси цветя. Обикновени цветя – рязан цвят – хубав букет му трябваше. Но нямаше... Попита, защото видя изкуствени цветя от пластмаса и хартия, но не и естествени. Не можеше да повярва – при тази плодородна земя, на която сняг се задържаше максимум два дни в годината, да няма цветя. В Холандия, Белгия и Аризона, при далеч по-безумни условия, отглеждаха и продаваха цветя, тук – в тази страна на зеленината, розите, красивите дървета – в магазина не предлагаха цветя. Но алкохол имаше. И цигари. В изобилие. Успя да намери поне един розов храст – сред забутаните в края на магазина земеделски сечива – и го купи.

Продължиха. Скоро стигнаха до крайната цел. Къщата на Робърт естествено бе украсена с български знамена, икони и прекрасни, автентични български сервиси и съдове. Домакинът и съпругата му не пропуснаха да му покажат най-хубавото наоколо.

Отидоха до крайната цел и се върнаха... Стъмни се...

*...Tonight the Super Trouper lights are gonna find me
Shining like the sun*

(Sup-p-per Troup-p-per)

Smiling, having fun...

Вечерта бързо стигнаха до хотела. Бързаха, защото той беше малко необичаен – чекирането в него завършване едва в 22:00. Такива глезотии като 24-часов сървис, въпреки че имаха около 100 стаи, не бяха познати. Успяха да стигнат половин час преди крайния срок. И... затворено. „Моля, ако пристигнете по-късно, обадете ни се на...“ Обади се...

– Ооо, съжаляваме. Ние сме затворени вече...

– Ама как, какво да правим с дъщеря ми?

– Елате утре!

– Ама как? Аз имам резервация с вас за днес?!

– Ами обадете се на който ви я е продал и я канцелирайте.

Кратко, съдържателно, ясно... Беше предупреден, че може да очаква всичко. Тук е така. Наложил се за 10-15 минути да намери и резервира друг хотел. Добре, че имаше. Е, на по-висока цена, но поне щяха да имат къде да спят...

Сети се за една случка, на някакъв идиот, дете на Нова година, въпреки че бил предупреден, че някаква планинска хижа нямало да работи, той цъфнал неканен и на всичкото отгоре вдигнал огромен скандал... Но – друго място, друго време, други хора...

Настаниха се в новия хотел, а след това той отскочи за храна. Намери най-близкото бързо хранене и влезе. Предлагала автентична местна кухня. Влезе, но... Защо всички маси бяха празни, а столовете бяха с вдигнати крака...? По земята се мотаеха хартии, на единия барплот – кофа с мръсна вода и някакви парцали...

– Ама, господине, защо влизате...? Не виждате ли, че е затворено? – Дето имаше една приказка: „Чукам, влизам, то затворено...“.

– Е, виждам, ама продавате през прозореца... Мислех, че работите.

– Добре, айде, дайте поръчката...

Пригответиха я набързо, начумерено, без особено да се мъчат да си слагат ръкавици или каквото и да е... Вече му беше все едно. Само този ден да свърши по-бързо...

Прибра се в хотела, вечеряха и заспаха. На сутринта стана и отидоха с дъщеря му да закусят. Качи се в асансьора, а, когато вратата му се затвори, се опули. На нея, от вътрешната страна, грозно, с отверка или ключ, някой бе изчегъртал някакъв надпис с 3-4 букви... На фона на изключително чистия, ремонтиран съвсем наскоро хотел, това изглеждаше отвратително. Такива неща бяха обичайни за асансьорите в неговата родина, но тук – за пръв път виждаше. След това отиде до т.нар. бизнес център – в 8:30 всички столове бяха с вдигнати нагоре крака, явно се чистеше, а на компютъра гордо висеше табелка... „Не работи“. Стана му смешно, тъжно и познато...

През деня обиколиха центъра на най-големия град. Бе уникално красиво – старинна архитектура, запазена, опияняващо автентична, се редуваше с туристи или пиещи на улицата. Барове и алкохол на всеки 20-50 метра; музика, която се опитваше да напомни доброто старо време, но когато се възпроизвеждаше от седнали на тротоара, зле облечени „музиканти“, тропачи с пръчки върху празни кофи за боклук и тенджери, изглеждаше доста нелепо. Но пък бе повод да се изпросят малко „мъни“ от минаващите.

*...Sing a new song, Chiquitita
Try once more like you did before...*

* * *

...Събуди се от внезапна светлина и някакъв глас. Беше сънувал, че дъщеря му спи на рамото му, а те пътуват в

самолет и слушат АББА. Огледа се, но гласът продължаваше да говори. Заслуша се и чу ясно: „Уважаеми пътници, благодарим Ви, че пътувахте с нас от Ню Орлеанс до Денвър. Очакваме Ви отново“. Оставаха няколко минути до кацането и той, Чужденецът на този американски континент, с тъга си помисли – колко са еднакви хората по света, как само няколко дни в Луизиана го върнаха толкова много към познати неща...

И не, не беше сын – дъщеря му наистина спеше на рамото му и всеки баща на тийнейджърка може да Ви каже, че по-голяма чест и щастие от това няма.

*...You are the Dancing Queen,
young and sweet, only seventeen...*

ХРАНЕНИЦА

Боян Боев

Цял ден колата не спря да лъкатуши по черните селски пътища. Сивата магарица отдавна се беше уморила, ама Илия я припираше да върви, че трябваше до вечерта да са стигнали. Още не беше толкоз горещо, както друга година в края на май. Даже днеска облаците се бяха скупчили в небето и скриваха слънцето в задушавачтата си прегръдка.

Отзад в колата се беше настанила върху една шарена черга малката Лиляна. Беше на осем години и всеки път се радваше, когато баща ѝ казваше, че ще я вземе със себе си на някое пътуване. Но тез пътища, по които минаваха днеска, хич не ѝ бяха познати. Сякаш все заобикаляха онез места, по които друг път са минавали, и тя съвсем не знаеше къде се намират.

– Тате, скоро ли ще стигнем? – попита с уморен глас Лиляна.

– Още малко остава, Лиляно. Гладна ли си вече?

– Да.

– Скоро ще ни нагостят хубаво. Чакай още малко.

Лиляна имаше три сестри. Те бяха по-големи от нея и вече майка им ги учеше на домакинска, пък и на кърска работа. Момче в таз къща не се беше родило, та затуй и женските чедра трябваше да се учат да работят на полето от малки. Пък за учене и дума не беше ставало. Илия нямаше пари, че да ги праща на училище. Казваше, че пълните глави не са като пълните стомаси – колкото и умен да е един човек, той пак ще търси ядене. Затуй искаше от малки неговите щерки да могат да работят, та да има какво да се слага на софрата вечер да ядат.

За Лиляна майката все казваше, че е още малка за работа. Нея я къркаше като писано яйце. Гледаше все да е нахранена добре, обличаше я с чисти дрехи като ходеха на площада и даже най-често за нея плетеше нови елечета и терлици.

Сякаш все за нещо я гласеше. Пък бащата все я вземаше със себе си, когато ходеше до пазара в града или като обикаляше по селата да продава вълна от овцете, за да припечели някоя допълнителна пара.

Привечер колата спря. Бяха влезли в едно далечно село в планината. Лиляна се оглеждаше и не помнеше някога да са идвали тука с баща ѝ. Пред къщата, дето се намираха, ги чакаха мъж и жена на малко повече от трийсет години. Щастливи бяха да ги видят, а пък Лиляна не ги познаваше и не им се зарадва толкоз, колкото те на нея. Влязоха вътре и ги посрещна отрупана софра. Лиляна беше толкоз гладна, че веднага, щом я подканиха да яде, тя започна като лакомо прасенце да си тъпче устата с храна.

– Цял ден изкарахме по пътищата, та затуй е толкоз прегладняла – опита се да я оправдае баща ѝ.

– Нека да яде. Хилаво момиче ми се вижда – каза домакинята, която се казваше Пенка.

– У нас може да имаме малко, ама никой не си е легнал с празен стомах – побърза да каже Илия.

– Е, то в днешно време не е лесно да се гледа такава голяма челяд като вашата – обади се домакинята, когото наричаха Чавдар.

– Някои имат по четири-пет деца, пък наша Пена и едно не можа да роди – чу се глас на старица, идващ зад вратата.

В тоз момент Лиляна видя една нисичка и прегърбена жена да влиза в одаята, подпирайки се на бастунчето си. Въпреки миловидния ѝ вид, в сивите ѝ и почти слепи очи имаше нещо, дето плашеше момиченцето.

– Майко, стига си говорила тъй – скара ѝ се Чавдар.

– Че лъжа ли е?! Ама айде, няма да се обаждам повече, че все аз излизам лошата накрая – разсърди се старицата и вирна нос.

След като хапнаха, Лиляна и баща ѝ си легнаха на земята, дето им беше постлано да пренощуват. Момиченцето беше толкоз уморено, че веднага заспа. Не усещаше как бащата постоянно се обръщаше от едната на другата

страна и не можеше да си намери място. Ала в ранни зори, когато Лиляна се разбуди, с ужас видя, че баща ѝ го нямаше до нея. Стана уплашена и се огледа. Новият ден тъкмо настъпваше и първите слънчеви лъчи влизаха през прозореца. Лиляна отиде да надникне навън и видя, че баща ѝ впряга магарицата и се подготвя за път. Бързо излезе на двора и притича до него.

– Сега ли ще тръгваме, тате? – попита го тя.

– Само аз ще тръгна, Лиляно.

– Аз тука ли да те чакам? Кога ще дойдеш да ме вземеш?

Илия прехапа устните си силно преди да отговори.

– Ти ще останеш тука. Вече в таз къща ще живееш.

Сякаш гръм прониза сърчицето на малката Лиляна. Не можеше да помръдне от мястото си и не искаше да вярва на туй, дето баща ѝ беше казал. Гледаше го как се качва на колата и дори не я погледна, за да се сбогува с нея. Без повече да мисли, момичето се качи отзад. Шарената черга я нямаше, а на нейно място имаше чувал с брашно и няколко оскубани пилета. Илия се обърна и се ядоса като видя, че дъщеря му не се подчинява.

– Слизай, Лиляно! Казах ти, че оставаш тука!

– Ама аз не искам! Не ги познавам тез хора!

– Ще имаш време да ги опознайш! Вече те ще са ти майка и баща!

– Ама аз си имам майка и баща!

Илия слезе от колата. Грабна Лиляна за ръката и я свали долу.

– Тука стой ти казах!

– Искам с тебе, тате! Обещавам да те слушам много!

В следващия миг Илия вдигна ръката си над момиченцето и му зашлеви плесница по бледото лице. Лиляна не извика, не продума нищо. Сълзите сами започнаха да се леят от очите ѝ, а една невидима ръка стискаше гърлото ѝ. Не усети кога зад нея се появи Пенка и я прегръщаше силно. А Илия се качи в колата и потегли по пътя за вкъщи. Едва когато излезе от селото, той позволи на сълзите си да се

излеят. Искаше да се наплаче по пътя, а не, когато се върне при жена си и останалите три дъщери.

Колкото и мъчно да ѝ беше, че е изоставена от родителите си, Лиляна не можеше да се оплаче. Пенка и Чавдар бързо я обикнаха и почнаха да се грижат за нея като за собствено дете. Все гледаха да ѝ угаждат, та да не бъде тъжна. Не се отнасяха с нея като с гостенка, а сякаш цял живот е била в къщата им.

Пенка вече беше все усмихната. Преди много страдеше, че не можеше да роди дете на мъжа си. Какво ли не ѝ беше минавало през главата, когато ни след втората, ни след третата, ни след петата година зачеваше! Затуй накрая се сети за братовчед си Илия, дето имаше четири дъщери. Та като не можеше да роди свое дете, поне да се грижи за чуждо и да му даде по-добър живот от този, дето можеха да му осигурят собствените родители.

Чавдар се съгласи бързо. За него важното беше Пенка да е щастлива. Той даже не губеше надежда, че един ден ще им се роди дете, просто мислеше, че трябва повече време. Ама, когато жена му вече беше много отчаяна, реши да я послуша и да вземат Лиляна да живее при тях. Само свекървата не беше съгласна. Откакто ѝ казаха какво са решили да правят Пенка и Чавдар, тя не си намираще място и все мърмореше.

– Хората в селото все нас ще говорят. От толкоз булки тука, моят син най-яловата си взе. И щото тя не може да му роди чедо, чуждите отрочета ще гледаме.

Но сякаш Пенка вече не обръщаше толкоз внимание на отровните думи на свекървата. Откакто имаше момиченце, за което да се грижи, голямата празнина в душата ѝ беше запълнена и не я поглъщаше всеки път, когато старата почваше да мърмори. Даже понякога придобиваше смелостта да ѝ се опълчи и да я накара да млъкне. След това свекървата редеше клетви под носа си и куцукайки излизаше на двора, сядаше на пейката и почваше да се самосъжалява.

В края на лятото всички от селото почитаха деня на Богородица. Още от рано селяните отиваха в черквата да се помолят и да запалят свещ. Попът освещаваше обредния хляб, който жените раздаваха за здраве на присъстващите. После на двора се правеше курбан и се режеха сочни, ароматни дини, които разхлаждаха хората в горещия ден.

Чавдар и Пенка също бяха отишли в черквата, заедно с Лиляна и старата. Чавдар придържаше майка си, за да не падне някъде сред тълпата от хора, и трябваше да слуша постоянното ѝ боботене, че сега всички ще ги питат кое е това дете с тях, а тя ще бере срам, защото няма да знае какво да отговори.

– Ти не бери грижа за тези работи – казваше ѝ синът ѝ. – Те, хората по селата, и за добро, и за зло все ще намерят какви клюки да разнасят.

– Ми то нас все има за какво да ни говорят, Чавдаре! Първо ялова булка си взе, пък сега чужда щерка в имота ни живее.

Чавдар едва успяваше да изтърпи недоволството на майка си, ама се радваше поне, че Пенка и Лиляна не вървяха до тях, та не чуваха глупостите, дето старата приказваше.

Лиляна не пускаше ръката на Пенка, откакто бяха излезли от тях. Слушаше я много и ѝ беше добре в нейната компания. Сутринта бяха станали рано и Пенка среса русите коси на момичето. После ги сплете на две плитки и закичи китка на главата ѝ.

– Ах, колко си ми хубава! – въздъхна Пенка и я прегърна. Лиляна се усмихна, щото усещаше колко добра беше тази жена, дето толкоз бързо се научи да я обича.

В черквата Пенка запали свещ пред иконата на Богородица. Не редеше молитви пред лика ѝ, а благодарствени слова. Толкоз много се вълнуваше, че най-после ѝ беше дала чедо, за което да се грижи, че не можеше да изрази щастиято си. Само сълзите в очите ѝ издаваха колко силна емоция изпитваше в този момент. За пръв път се чувстваше като майка, макар и на дете, дето не беше раждала тя.

На двора, дето всички се бяха събрали заради курбана, селяните оглеждаха момичето, което вървеше с Чавдаровата фамилия. Носеше се шушукане наоколо, ама никоой не смееше да пита кое е това дете. Вече няколко месеца го виждаха да играе в двора на къщата и ходеше с булката на пазара, ама селяните мислеха, че е чедо на някой роднина и е само на гости тука. Ама то, такова дълго гостуване не може! Бяха сигурни, че ще е друга работата.

Седнаха на масата при другите, а старата все гледаше надолу, сякаш не искаше да срещне погледа на някоя любопитна селянка. Ама нали беше почти сляпа, та не видя, че е седнала точно срещу Тинка – най-голямата клюкарка в селото.

– Гроздано, кое е туй девойче с вас, ма?

– А, туй е нашто хранениче – с изкривена усмивка на устата каза старата.

– У вас ли ще живее?

– Ми де да живее ма, Тинке?! Майка му и баща му нямат пари да го хранят, че затуй Чавдарчо и Пенка ще го отгледат.

Лиляна слушаше тоз разговор и буцата, дето беше заседнала в гърлото ѝ, не ѝ даваше да преглътне от курбана. Очите ѝ се пълнеха със сълзи, щом си спомняше за майка си и баща си, за сестрите си, за сивата магарица и техния дом. Пенка видя тъгата на лицето ѝ и я прегърна. Погали челото ѝ. Беше разбрала, че това я успокоява, и ѝ каза на ухо някои мили думи, с които накара детето отново да се усмихне.

Не стояха много в двора на черквата. Хапнаха, пийнаха и Чавдар ги подкани да си ходят.

– Гроздано, остани още малко, ма – обади се Тинка. – Толкоз рядко излизаш от вас, че не сме та виждали много време. Нека младите са прибират, пък после аз ща заведа до къщата.

Старата се замисли, пък се съгласи да поостане още малко сред хората. Чавдар и Пенка си тръгнаха, хванали за ръка Лиляна. Тогаз Тинка стана от мястото си и се премести

до Гроздана. Приведе се към нея тъй, че да може като си говорят тихо, никой друг да не ги чува.

– Що не вземе тоз твоя син да остави таз ялова булка, ма? Булки в селото бол!

– Ох, Тино! И аз колко съм му думала, ама не ще да ма чуе. Сякаш мозъка му е изпила таз пуста Пена.

– Чума да я тръшне!

– А дано, ама не става.

– Мойта Иванка знайш ли ко ми вика?! „Ех, майко, ако тоз Чавдар мене беше взел, досега пет деца да съм му родила.“ И аз толкоз тъжа, че навремето не избра нея, ами взе таз Пена. Пък мойта Иванка за друг мъж не иска да са венчае.

– Остави, Тино! То назад не може да са върне времето. Мене синът ми вече не ма слуша. Само Пена слуша. Виж, чак храненица вкъщи ми докараха. Жива да ма ожалиш!

– Че той няма да я остави, няма. Друго помисли какво да направиш.

– Какво да направя? Вече съм като чужда в мойта къща. С тез две ръце съм я построила на времето с моя Кольо, мир на душата му!

– Аз ще ти кажа какво да напрайш. Айде, по пътя за у вас ще ти кажа – намигна ѝ Тина и ѝ помогна да стане от пейката.

Двете тръгнаха по калдъръмените улички, хванали се за ръка и с приведени глави една до друга. Шушнеха си тихо, сякаш крояха зловец план. Вървяха бавно и обсъждаха нещо толкоз потайно, че за малко да подминат къщата, дето старата живееше.

– Не знам, Тино. Туй нещо не е хубаво.

– За щастieto на децата ни мисли, Гроздано! То са е видяло, че само туй ще те отърве и тебе от мъките, дето трябва да търпиш у вас. Ако я няма Пенка, и храненицата ще си отиде по живо, по здраво. Пък Чавдар ще е свободен и ще се ожени за мойта Иванка.

През следващите дни Тинка все идваше да говори със старата. Чавдар и Пенка се учудиха, щото те не са били

никога приятелки, пък сега много се разбираха. Ама пред-полагаха, че все пак са намерили някоя обща приказка и развиват клюките за хората из селото. Тъй поне на старата ѝ оставаше по-малко време да мърмори пред Лиляна. Напоследък, след като се виждаше с Тинка, все се чувстваше уморена и отиваше да си полегне малко. Или пък стоеше на сянка под дървото на двора и дълго се взираше в земята, без да продума. Не казваше да я боли нещо, не изглеждаше да е болна. „Ми сигурно просто свиква с мисълта, че Лиляна ще живее тука като нейна внучка“ – мислеше си Чавдар.

Един ден старата повика Пенка при себе си. Седнаха двете под отрупаното с плодове ябълково дърво и свекървата поде с мек глас:

– Пенке, тез дни казвах на Тина, че трудно ще свикна с Лиляна тука. Колкото и добро дете да е, то е хранениче. Пък аз искам поне преди да умра, да видя, че Чавдар са радва на своя рожба.

– Майко, сега Чавдар и той е щастлив. Лиляна е като наше дете.

– Не е тъй, знаеш. Ама чакай да ти кажа друго. Тинка ми каза, че в града имало някакво лекарство, дето помогнало на много булки като тебе да заченат. Нещо ново било и много скъпо. – Старата беше доволна, че Пенка я слушаше с интерес. – Чуй сега, аз имам малко заделени пари. Ще ги дам всичките за туй лекарство, че да мога да се порадвам на внук, преди да си отида. Ама искам да знам само дали ще го пийш, че да не ги хвърля напрасно тез спестявания.

Пенка мисли, мисли, пък накрая реши да се съгласи. Обеща на свекърва си, че тайно от Чавдар ще пие лекарството, за да може скоро да го зарадва с новината, че чака дете от него. Старата плесна с ръце от щастие и чак прегърна снаха си, за пръв път от толкоз много време. Пенка беше доволна. Даже вярваше, че един ден в таз къща може наистина да цари щастие за всички.

След няколко дена старата даде на Пенка една стъклена бутилчица, пълна с някаква мътна течност. Каза ѝ да пие от

нея по една глътка всяка сутрин на гладно, че да има най-добър ефект. Пенка скри шишенцето в раклата при дрехите си и стриктно спазваше предписанието, дето свекърва ѝ беше дала за лекаството. Много ѝ горчеше, ама беше сигурна, че ще подейства.

Една сутрин старата стана рано. Вече есента си отиваше и беше студено. Тя се разходи из двора и си представяше какъв живот се задаваше след смъртта на Пенка. Реши да отиде до къщата на Тинка, та да си побъбрят. Тъкмо щеше да опознае повече Иванка, бъдещата ѝ снаха. Знаеше, че ще мине малко време, в което Чавдар ще оплаче Пенка, ама после бързо ще му омръзне без жена и ще потърси пак някоя булка.

– Тинке, я кажи тоз татул кога ще подейства?

– Ами, ако го пий всеки ден, скоро ще се спомине.

– Ох, не знам дали е хубаво туй нещо.

– Що да не е ма, Гроздано? За детето си го правиш. Да няма все с Пена да живее нещастен, че и храненицата да суче от вас цял живот?!

– Права си, тъй е... – успокояваше се старата, че от време на време съвестта ѝ се обаждаше и тя не беше сигурна, че постъпва правилно.

Тръгна да се прибира по обяд. Небето беше станало черно и замириса на дъжд. Сякаш голяма буря се задаваше. Старата влезе в двора и затвори вратника след себе си. Видя на стълбите, че е седнал Чавдар и бърше с opakото на ръката очите си.

– Ко ти има бе, синко? – попита го тя.

Чавдар не ѝ отговори. Тя се досети какво се е случило. Пенка беше мъртва! Престори се, че няма никаква представа какво може да е станало. Прекрачи прага на къщата със силно туптящо сърце. Едва успяваше да скрие задоволството, дето се надигаше у нея. Ама, щом влезе в одаята, не можа да повярва на очите си. Пенка беше седнала на миндера и реवेशе! Щастието ѝ бързо се стопи. Не беше я убил татулът!

– Какво е станало ма, Пено? Що ревете и двамата?

– Лиляна... – хлипаше Пенка. – Лиляна умря.

– Как тъй?

– Не знам. Сутринта каза, че я боли коремът. Знам, че лайката помага, и ходих да търся от комшийките лайка. Докато се върна, Лиляна се беше споминала.

– Люх! – хвана се за главата старата.

Пенка се опита да стане от миндера, но се олюля на мястото си и щеше да падне. Тогава в къщата влезе Чавдар и видя, че не ѝ е добре. Помогна ѝ да отиде до тяхната одая да полегне, че мъката щеше да я убие. Пенка забеляза, че раклата с дрехите ѝ е отворена. Спусна се бързо да я преро-ви. Търсеше стъклената бутилка, от която пиеше всяка сутрин лекарството, дето мислеше, че щеше да ѝ помогне да зачене. Когато я откри, видя, че е празна. Лиляна беше изпила течността от шишенцето.

Спомни си как една сутрин, когато отпиваше от лекарството, Лиляна влезе при нея. Видя я и я питаше какво пие. Пенка се чудеше какво да измисли и каза, че е лек, дето пие, щото я боли коремът. После скри пак шишенцето в раклата и я затвори. Още повече я заболя сърцето! Обвиняваше се за смъртта на момичето. Ако не ѝ беше казала това, сигурно никога Лиляна нямаше да посегне към туй шише. Мислеше си, че лекарството е било много силно, особено за едно малко момиченце, и затова я е убило.

– Какво е туй шише, Пенке? – питаше я Чавдар.

Пенка не можеше да скрие от него и му каза всичко. Никой обаче не се осъмни в туй, че старата е искала да убие снаха си.

Мина погребението на Лиляна и тогава Пенка събра сили да напише писмо на братовчед си Илия. Хартията се напои със сълзите ѝ, щото ѝ беше трудно да съобщи, че Лиляна е починала. Отговор на писмото не пристигна. Никой и не дойде да попита къде е погребано храненичето. Сякаш само Пенка и Чавдар страдаха за Лиляна, а за истинските ѝ родители тя вече е била мъртва.

Старата не беше добре, откакто разбра какво е убило храненичето. Все една и съща мъка беше натежала в гърдите

й и сякаш я задушаваше. Не смееше обаче и да каже дума, че всички щяха да разберат какво е кроила срещу снаха си. На Тинка само каза, че се отказала вече от тоз татул и го изхвърлила. Обясни й, че толкоз мъка няма да понесе синът й. Ама товарът, дето имаше на сърцето си, не я напушаше. Докара я до удар. Съвсем ослепа. Даже вече не можеше и да се движи. Залежа се на легло и беше като труп. Чуваше още и говореше заваляно, ама туй не беше живот.

Всяка вечер старата сънуваше кошмари. Все лоши неща я преследваха и се ядосваше, че насън ги вижда, пък като е будна даже не можеше да различи ден ли е, ноц ли е. И все за Лиляна мислеше. Храненица беше в дома им, ама нищо лошо не й беше направила. Съжаляваше, че заради нея момичето се спомина. Знаеше, че заради туй нещо ще страда и като умре. Като че ли затуй и не умираше, щото не знаеше дали не я чака нещо по-лошо.

Тъй изкара в мъки цяла година. Вече хич не беше на себе си. Почти и не говореше. Само дишането показваше, че още е жива. Един ден се събуди и й се стори, че чува бебешки плач. Ама в таз къща нямаше откъде да го чуе, затуй помисли, че още сънува. Плачът обаче дойде до нея. Усети ръката на Чавдар да я гали.

– Мамо, внукът ти се роди. С Пенка имаме син.

Тез думи бяха последните, дето старата чу. После затвори очите си. И заспа завинаги.

СЪВРЕМИЕ

Вежлиджан Ахмедова

Дядо Петър беше мой съсед, старец на преклонна възраст, земляк, а земляк значи сродна душа, близка, колкото бащината. С него сме от един край, но и двамата съдбата ни бе довлякла до града по една или друга причина – него преди повече от 40 години, а мен – преди 16 години, ако не броя ученическите.

Спомням си го през първите години, когато заживях в града. Жилав и работлив човек. Не ползваше никога обществен транспорт в града. Вървеше пеш и мъкнеше торбите, пълни със зимнина или друга селска продукция, която сам беше произвел – лук, картофи, краставици, домати и всякакъв друг зеленчук. Тялото му беше в града, а душата – все още на село – там, пуснала дълбоко корени в богатата добруджанска земя; в шума на листака; в зрънцето грозд, натезало от сок и зрялост; в утринната роса – чиста като сълза на самодива, в която се оглеждат и играят утринните слънчеви лъчи...

Вече уморен от годините и едва носещ товара на времето, дядо Петър често прекарваше дните си на пейката пред блока и разказваше спомени – картини, изпълнени с живот, а очите му заблестяваха от умиление... Спомени за отминалото време, за хора – истински и непорочни, трудолюбиви и благи, различни от днешните:

– Ний с баба ти Риста (Христа), Бог да я прости, нивга не сме се карали. Га ме видеше ядосан, мълчеше, докато ми мине. Сетне си рекваше туй, що ѝ е на сърце, ама сетне... Знаеше тя кога и как да чака... – разказваше той за живота си с вече покойната му съпруга и очите му се изпълваха с влага. – А сегашните, виж ги... Не могат да търпят и туй то... Не можеш разбра кой е мъжът и кой жената в къщата. Лошав свят стана. Мислете му вий, младите, че тя мойта вече е ясна, дет' се вика, „над гроб съм вече“ – продължаваше да говори той.

Друг път ще рече:

– Ти знайш ли я Гана Тотюф’та (Тотювата)?

– Знам я, дядо Петре, та какво за нея?

– Нищо, де. Едно време, когат’ работехме у ТКЗС-то, голям народ бяхме. И все задружен. А сега – един такъв чужд, студен... Всеки гледа да се качи на гърба на другия и да стигне нейде, ей тъй на, без да стъпва на земята. Едни хармани правехме тогава – слънцето жули, потта тече, не спира, ама и ние не спираме. Работим. Млади бяхме и не ни тежеше. Та тая Гана Тотюф’та, заедно с баба ти Риста бяха големи дружки и работеха наедно, другарки бяха... – продължаваше да дълбае дядо Петър дълбоко в недрата на душата си; гребе спомените с пълни шепи и ги живее отново, днес и сега, раздава ги...

Сетих се за онази българска приказка „Тримата братя и златната ябълка“, в която два овена – черен и бял – олищетворяват доброто и злото, миналото и бъдещето, за съвета, който получава младият момък: „Паднеш ли върху белия, той ще те изнесе на белия свят. Паднеш ли върху черния, той ще те отнесе на долната земя“. Мисля си: то бели овни не останаха вече, а черните завзеха земята и я направиха черна... Всички сме го яхнали тоя, черния, а от белия няма и помен, та скоро няма да се издигнем на белия свят. Изгуби се човешкото, отрони се като есенен лист и полегна по земята – гниещ и вонящ.

Един ден, както обикновено, дядо Петър седеше на любимата пейка пред входа, подпрян на бастуна си, умислен и тъжен... Гледаше някак в нищото...

На предния джоб на ризата му висеше черна лентичка, от ония, които се слагат, когато изпращат някого при приключване на земния му път.

– Дядо Петре, моите съболезнования! Кой почина? – някак несигурно подех разговора ни.

– Брат ми. Този, дето живееше в Тервел. Ходих... То иначе ние, хората, не се сещаме да се видим по живо. Вече се събираме само за умряло. Не бях ходил отдавна на

тамошните гробища. – заразказва той, без да чака други мои въпроси. Бяха излишни. – Беше болен... На възраст, ама на... брат ми е, свиден ми е... една кръв сме, а тя вода не става... Отиде си, изпратих го при баба ти Риста... Тя мен не ме прибира, ама ще дойде и моят ред, ще ме прибере тя... – Наведе глава и гледаше в земята... Мълчеше... а в мълчанието му – събрани толкова много думи, тежки като кръста Исусов, като празнотата в сърцето – бездънна и дълбока...

Искаше ми се да му кажа нещо за утеха, ама какво? Нищо не раждаше пустият му мозък! Зацикли...

– Спомням си, този, малкият Тервел (родният ни град), едно време беше околийски център – продължи пак. – С каруците сме ходили на панаира на 9-ти и 10-ти септември. Народ... народ... игла да хвърлиш, няма де да падне. Обличаме си най-хубавите премени, ще сложим малко слама отзад у каруцата – хем да е меко за сядане, хем и храна за коня, че и той душа носи, и тръгваме по ранни зори... Големи събори ставаха тогава, да знайш... Цялата рода се събираше. Опънем чергите и месалите на поляна, наизкараме всеки кой какво е донесъл – сиренце, доматиц, люти чушлета, печено пиленце... бе, каквото се сетиш. Баба ти Риста ставаше отрано и месеше хляб. Печеше го у пещта. Хубав хляб беше – бял кат' памук и мек, та чак пръстите ти се забиваха и си правеха място в него. Сетне започнаха да ни водят с рейсовете от Текейсето. Много народ имаше тогава. А сега... опустял градът, народът го няма. Младите, ако са живи, са у чужбина, а старите – са на она свят, га че ли този им е станал тесен... Много народ на тези гробища, бе... Много... Объркаха го тоя народ, прокудиха го или го умориха...

Толкова малък град, а толкова много умрели... – нареждаше дядо Петър и очите му гледаха в линията на хоризонта, търсейки отговор там...

След това сведе поглед, загледа гумения накрайник на бастуна си и започна да почуква леко с него... сякаш отмерваше времето, което никога нямаше да се върне.

ВИТРИНАТА

Весела Люцканова

Никос Теодоракис познаваше добре жените. Още от малък наблюдаваше майка си, която бе красавица – и, въпреки оскъдните им средства, купуваше най-скъпите и хубави дрехи за себе си, подаряваше си най-уханните парфюми и често награждаваше изящното си тяло с най-ефирния тюл, който не да прикрива, а да подчертава изваяните ѝ форми. Баща му не ѝ се сърдеше за похарченото, благодареше ѝ за красотата, която внасяше в дома им, и се опитваше да печели повече. Когато се позамогнаха, се появи и сестричката му, а той се убеди, че жената се ражда жена. Наведеше ли се над нея, за да я разсмее, тя му се усмихваше и кокетно завърташе главичка встрани. Колкото повече растеше, толкова повече копираше майка им, обуваше обувките ѝ с високи токчета, спъваше се в туниките ѝ, които навличаше тайно, оглеждаше се в огледалото - огромни, синьозелени като очи на русалка или на самодива, или... като цвета на самото море, което притихваше очаровано до самия им град.

Майка им почина рано. Едва достигна до трийсет и пет.

Още докато лежеше болна, тя се опитваше да подготви сина си за своя край.

– Красивите жени си тръгват рано, синко. Докато влачат като шлейф след себе си погледите на мъжете. – И все му се усмихваше.

Или му казваше да си вземе красива жена, за да му е вярна.

– Красивите жени не изневеряват, знаят цената си и им стига любовта на един-единствен мъж. Докато грозните, в опита си да докажат на себе си, че са харесвани, непрекъснато пробват с тоя, с оня...

Баща му не се ожени повторно. Сестра му не понесе празнотата в дома им и, щом навърши шестнайсет, направо

побягна с хлапак почти на нейните години. Обади им се след време, спряла през девет града в десетия. Убеждаваше ги, че е щастлива, и ако искат да я виждат, могат да ѝ ходят на гости, но тя няма да се връща, докато болката ѝ е толкова силна. Не е като тях, да заживее с болката.

Никос откри магазина си, когато навърши двацет и пет. Нарече го „Хубавата Елена“, на името на майка си. Поддържаше в него високо качество и високи цени. В началото те като че ли стъписваха влезлите жени. Мълчаха пред облеклата, пожелаваха си ги, някои от тях се връщаха и си купуваха избраното. Ако се колебаеха между два костюма или две рокли, Никос им се притичваше на помощ и никога не сбърка да ги убеди да вземат онова, което направо прилепваше към фигурата им. След време те се връщаха благодарни и при избора на новата дреха отново търсеха съвета му. Много млади и красиви момичета се заседяха пред витрината, оглеждаха внимателно всичко, всичко им харесваше и, когато Никос ги поканеше да влязат, привлечен от младостта и красотата им, те се оправдаваха смутени, че само гледат, и бързаха да си тръгнат. Имаше вече доста клиентки, с годините се увеличаваха, елитът на града се обличаше при него, а той беше още сам, навъртял и трийсетте.

– Време ти е, сине – напомняше баща му, – да влезе невеста и в нашия дом, млада, красива и пъргава, тогава и сестра ти ще се завърне, внуците ми растат далече, а аз грогнах от мъка, не мога вече да пътувам, а и женска ръка да обнови стаите, да замирише на парфюм, на жена. Толкова клиентки имаш, от хубави по-хубави, не си ли избра някоя?

Не си бе избрал. Тези, които бе харесал, бяха омъжени, а той помнеше думите на майка си. Безпаричните студентки, които гледаха все във витрината и, появеше ли се той на прага да ги покани, побягваха гузно, като че ли се канеха да оберат магазина, и почти не вдигаха очи към него. А и той гледаше някак под лицата им, виждаше само телата, загърнати в някоя от евтините им дрешки. Пазеше се да надникне в очите им, страхуваше се да не го омагьосат като

самодивите или русалките, светлооките, погледнеш ли в очите им, ги следваш до гроб. Имаше пример пред себе си – собственият си баща, който не погледна друга до края си.

И все пак, един ден една от тях влезе. Престрашила се, тръгна направо към него. Улови го за лакътя и го помоли:

– Прибирам се къщи. Търся подарък за майка ми.

„Майка ѝ? На колко години е? Как изглежда? Какъв точно подарък?“ – Въпросите го завъртяха в кръг, без да ги каже на глас, а момичето добави, като че ли прочело мислите му:

– На четирийсет и осем е. Стройна, носи четирийсети номер дрехи. Парите ще ми стигнат максимум за някоя туника. Ходи с панталон.

Погледна я. Очите ѝ бяха синьо-зелени, очи на магьосница. С мъка се откъсна от тях и завъртя примрял глава към туниките.

– Елате! – повлече я към тях. – Изберете си, която искате. Ще ви направя отстъпка.

Момичето не отговори. Внимателно отместваше закачалките и навярно търсеше наистина най-красивата за майка си. Поглеждаше етикетчетата на цената и минаваше към следващата. После го погледна отново, отпуснала безпомощно ръце.

– Не мога да си позволя тези цени, а се отказвах от всичко, само и само...

– Колко може да си позволите? – усмихна се той, без да я погледне.

Тя бръкна в джоба си и извади всичко, с което разполагаше. Разпери дланта си.

– Добре – каза Никос и извади най-красивата туника от редицата на щендера. – Предполагам, че тези очи сте наследили от нея. И синята, и синьо-зелената разцветки са най-подходящите – извади още една от туниките. – Коя от двете?

Избра синьо-зелената. Подаде парите, а той я изненада и с ресто. Тя отвори широко очи и ги впери в неговите.

– Нали ви казах, че ще ви направя отстъпка. – Извърна глава встрани, преди да го е разтопила съвсем, но вече бе разтопен. Въздъхна.

Тя благодари и обеща някой ден да се върне. Ей къде е София. Шест часа с влак или с кола по-бързо. Изскочи от магазина щастлива, направо полетя по булеварда, а Никос продължи да гледа подире ѝ, подпрял се на рамката на вратата.

Оттогава мина година. След нея още една. Пред витрината се застояваха други момичета, охкаха и ахкаха пред красотата ѝ, но от зеленоокото момиче нямаше и следа. Все още бе сам. Баща му не дочака неговата невеста да влезе в дома им. Отиде си тихо в съня си, а за Никос магазинът замести дома му. Постави диван в склада, набави завивки. Хранеше се в ресторанта отсреща. Със събуждането си изтичваше до кафенето за двойно кафе. И след като го изпиеше, вдигаше рулетката и витрината отразяваше слънцето и спиращите се жени пред нея. А той се заглеждаше в тях. И чакаше появата на зеленооката, като майка му; гъркините бяха все тъмнооки. Понякога се проклিনаше, че я е погледнал право в очите, но продължаваше да чака.

И в един момент... Не беше тя, друга беше! Но със същите огромни синьо-зелени очи, които пресрещнаха неговите и засияха в усмивка. Покани я да влезе, тя прие. Възхити се на всичко, което видя, охкаше и ахкаше като другите, и като повечето си бе пожелала вече нещо, което не можеше да си позволи, защото въздъхна и тръгна към изхода, за да изскочи на улицата. Той я настигна и я спря. Не ѝ предложи отстъпка, а да ѝ подари онова, което най-много си е харесала. Тя го погледна с надежда, която веднага се стопи.

– Не мога да приема! – каза и се обърна да си върви.

– Почакайте! – спря я като я улови за ръката. – Да прием заедно по кафе, това може да приемете, нали?

Никос заключи магазина и седнаха в кафенето отсреща. Масичката им бе на самия тротоар и, след като им сервираха,

той започна да я разпитва – откъде е, какво учи, как се е озовала точно пред неговата витрина, а тя охотно, докато пиеше кафето си, отговаряше. От София, учи в същия институт, който е завършила по-голямата ѝ сестра, тя ѝ дала адреса на магазина му, от който донесла разкошна туника на майка им, а майка им не я сваля от гърба си, толкова си я харесва и...

– Ето, така се озовах и вече няма да спя и аз от мерак по нещо, което си пожелах...

Той я изчака да изпие и последната глътка кафе, пресекоха отново, отключи и, докато още нямаше клиентки, я помоли не само да му покаже какво е харесала, а и да го облече. Ако наистина ѝ отива, а бе дълбоко убеден, че ще ѝ отива, ще ѝ го подари, срещу обещание да идва в свободните си часове и да демонстрира пред клиентките най-новите и скъпи облекла. И всеки път вместо заплащане ще избира по нещо и за себе си. Тя пак окръгли едно задъхано „О, не“, но той не я остави да продължи. Вече бе въпрос на живот и смърт, вече преследваше мечтата си и този път нямаше да я изпусне. Когато девойката излезе от пробната, Никос я отведе до огледалото, а една руса, около четирийсетгодишна жена изохка след нея и го помоли да измъкне от шендера същата дреха, но два номера по-голяма. Само я сложи пред себе си, веднага плати и забърза, навярно към дома си. И следващата се заплесна по същия начин, и взе същия модел, но друга разцветка, облече я, плати и тръгна с нея, оглеждайки се във всички възможни огледала, а в магазина те бяха в изобилие.

– Видя ли? – засмя се Никос, – ти ми правиш подарък, а не аз на теб. Така че... – И я загледа с очакване, а от погледа му, наситен с възхита и любов, направо ѝ призля. – Какво ще кажеш?

– Благодаря! – Надигна се на пръсти и го целуна по небръснатата страна, но после му се закани с пръст. – За утре да си избръснат! – Погледна часовника си и хукна към вратата, а той я догони да свали етикета от врата ѝ. – До скоро! – махна му с ръка.

Тази вечер Никос се прибра у дома си. Разгледа занемареното жилище, потънало в прах и паяжини. Веднага позвъни на жената, която се бе грижила за чистотата му, докато баща му бе жив. Тя пристигна бързо и се улови за главата.

– Ех, Нико, Нико, как я докара дотук? Утре се запретвам, но ще ми трябват няколко дни, а сега ще почистя стаята ти, нищо, че е късно, ще сменя завивките, ще ти включа бойлера и да се изкъпеш.

– Мога ли да помогна? – запита виновно.

– Само не ми се пречкай! Най-добре върви някъде, докато се оправя. – И се залови за прахосмукачката, като не пропусна да разгледа какви препарати са останали, а той се измъкна тихомълком и заскита по улиците.

На сутринта, избърснат и чист, ухаещ на парфюм, сложи дънки и светлосиня разкопчана риза. Погледна се в огледалото и се хареса повече, отколкото с костюма, с който отиваше в магазина. Като че ли бе смъкнал десетина години, очите му сияеха, кожата на лицето му направо блестеше от младост. Беше толкова различен, толкова достъпен. Отвори навреме и изненада клиентките с вида си. Дори направи отстъпки за най-верните. И зачака появата на момичето, непрекъснато поглеждаше часовника си.

Тя дойде два часа преди края на работното време. Също бе приятно изненадана, включи се веднага в избора на дрехата и се появи пред струпалите си жени като демонстрираше красотата ѝ в движение, при обръщане, при седане, при изправяне. Покупките заваляха, костюмът свърши. Една млада жена впери настойчив поглед в нейния, имаха еднакви размери. Тя погледна с молба към Никос, той разпери ръце.

– Нека моделът да реши! – Осъзна внезапно, че дори не знае името ѝ.

– Мая – подсказа му тя и с усмивка тръгна към пробната, за да освободи костюма за продан.

Подаде го на жената, тя благодари усмихната.

– Толкова добре ви стоеше! Задължена съм ви.

– Не се притеснявайте! И на вас ще ви стои много добре. Имате време и да го облечете.

– А аз теб с какво да те възнаградя за помощта? – усмихна ѝ се подкупващо Никос. Жената вече бе платила и напуснала щастлива магазина.

– С една вечеря. Гладна съм като вълк. И с едно сиртаки, отдавна искам да науча стъпките му.

Тя получи вечерята и усвои сиртакито. И след нея отношенията им главоломно запрепусаха. Само след няколко дни се пренесе от общежитието в дома му. Вече беше на крачка от института, а и от магазина. Все на площад „Аристотел“. Езикът не бе пречка за двамата, тя бе завършила Балканската гимназия в София, английският ѝ бе задължителен, както и гръцкият. Вече имаше повече време и за магазина, обикновено надвечер, но в най-усиленото време. Откакто се включи, печалбата се удвои, а усмивката ѝ убеждаваше повече от думите. Клиентелата на Никос нарасна.

– Дълга го на теб, Мая – често ѝ казваше и настояваше да облече най-доброто, което вече да не го преотстъпва на никого. Тя се смееше.

Не бе минало много време, когато му каза:

– Утре пристига сестра ми. Една от двете ѝ най-добри приятелки има рожден ден. Ще го отпразнуват тук, където са се чувствали като у дома си, а вдругиден ще дойдат и в магазина, за да си купят от всичко, което им е харесвало, а преди не са могли да си го позволят...

– Утре? – Никос се смути и почервеня целият. – Помня я... – Осъзна се. – Помня ги и трите, застанали пред витрината... Много често заставаха пред нея и не се претрашаваха да влязат. Само сестра ти, преди да си замине след завършването... – И като скри погледа си от Мая, запита:

– Как е тя? Омъжи ли се? Има ли деца?

– Ти... – бе уловила смущението му, което той се опита да прикрие, – да не би... да си бил влюбен в нея? И затова с мен...

– Запомних очите ѝ – каза още по-смутен, но успя да улови ръцете на Мая, преди тя да си обърне обидено гърба

и да си тръгне. – Също като твоите... Може би бях и поувлечен, защото я чаках... но загубих надежда през изминалото време, а когато те видях, се влюбих истински в теб!

Тя мълчеше. Дълго не каза нищо. Долавяше искреност в думите му, може би наистина е бил поувлечен. А сестра ѝ? Върна се щастлива вкъщи, постъпи на работа, влюби се почти веднага в зет ѝ, ожениха се, сега отглеждаха първото си дете. И, освен възторга от магазина, от който бе взела подаръка за майка им, нищо, нито дума за него! Дори не беше го забелязала... Не можеше да му го каже. Да, омъжена е, има дете и се чувства добре, но често говори, че и тук се е чувствала като у дома си. Сам ще се убеди.

– Жалко, че тези дни имам доста лекции и не мога да отсъствам – допълни Мая. – Ще се прибера към девет, утре няма да я видя, нека си празнуват трите, много време не са се виждали, а другиден дано успее да прескоча до хотела, преди да си тръгне! По-късно ще дойда в магазина. Предполагам, че те сутринта ще те посетят и тя отново ще избере нещо за мама. Никоя от тях не знае за нас...

– Значи... пазиш нашата връзка в тайна? Защо? Та аз ти предложих дори да се оженим!

– Обещала съм им след завършването. Така че ще почакаш. Същото беше и при сестра ми. Не искам да ги притеснявам.

Той замълча задълго. Не можеше да прикрие вълнението си, а Мая го усещаше и навярно... ревнуваше. Едва ли, погледна я, а тя му се усмихна. Като че ли му каза да не се притеснява толкова. Бе сигурна в себе си. И на следващата вечер се прибра направо при него. Тя знаеше в кой ресторант са, но ги остави да се забавляват, нали отдавна не са били заедно. Бяха уточнили да избяга за час-два от лекции на следващия ден и да се срещнат в хотела. Бе ѝ казала, че сутринта и трите ще бъдат в магазина, най-сетне ще могат да си купят, каквото поискат. Би могла да вземе нещо и на нея. „Не, не“ – възпротиви се Мая, но не призна нищо.

Не призна нищо и на другия ден, когато се видяха. Тя ѝ показа подаръка за майка им, дрехите, които бе избрала за

себе си, някои от тях Мая вече притежаваше, на срещата бе дошла с рокличка, купена от София, и сестра ѝ я огледа доста критично. Извади пари, които да ѝ остави, да си купи нещо ново и хубаво, и разбира се от същия скъпарски магазин, макар че на нея собственикът ѝ направил добри отстъпки, била му завела богати клиентки...

– А и трябва да ти призная, доста е привлекателен, ама го забелязвам едва сега, къде са ми били очите преди? Може пък и той да се е попромениял, източил се е, възмъжал е някак, лицето му е ведро и вдъхва доверие, я се завърти в магазина, може и да си падне по тебе, я каква си ми хубавелка, ама и ти нещо си засветила отвътре...

Продължаваше да бърби, разказваше ѝ за вечерта при бай Ставри и...

– Ако не си ходила при него, да отидеш, ще те нагости богато, нали си българка, а и той си е, нищо че се гърчее, коренът му си е наш. – И я погледна изпитателно. – Стига само учене и лекции, научи се да взимаш отлагателите на живота, я каква си се стопила! Ама другия път ще дойда специално заради теб, да ти покажа всичко красиво в тоя град, и историята му ще ти разкажа, тя така е преплетена с нашата, то и градът е пълен с българи, не може в него да си самотна. Виждам, че нямаш приятелки, а ние имахме много, трите сме като сестри, така са ни запомнили всички. И как все пресмятаме какво можем да си разрешим. Ъх, ще трябва вече да тръгвам, изпратихме Йована, но Марчела ще дойде с мен в София, иска да види Вики, да я запозная с Митко, да се види и с мама. Че тя, мама, ако знаеш, що кошници с лакомства ни е принасяла. Ама ти дума не казваш. Има ли нещо, което да не знам? И да има... другия път само ти ще говориш, ще ми кажеш всичко. Чао, сестрице! Слизам, бягай и ти на твоите лекции.

И срещата им приключи с разменени целувки и прегръдки.

– Как беше? – запитаха се двамата едновременно и едновременно се разсмяха. Разказаха си набързо – при мен така, при мен иначе.

– Накупиха сума неща, като че ли да се оправдаят за времето, в което не можеха да си купят нищо. Направо изпразниха магазина, особено румънката. И също сръбкинята – като не видяла хубави дрехи. А сестра ти – скромничко, за мама, за себе си, едва я удържах да не купи и за теб. На нея ѝ направих отстъпки, заради покупките на другите две.

– Тя се кани да дойде отново само при мен – прекъсна го Мая. – Тогава ще трябва да ѝ кажа за нас, за да не ме търси в общежитието, но се надявам да не е в близките двестри години. През лятото ще се прибера, ще ми се радват два-три месеца. И по Коледа ще се прибера, да не ме мислят.

– Не може ли по Коледа поне да сме заедно, там или тук?

– И ти ще зарежеш коледните обороти? Ще отида само за ден-два, не повече. И аз не искам да те оставям за по-дълго сам. Че току-виж някоя ми е заела мястото.

Никос се разсмя, а и самата Мая го каза доста закачливо.

– Би ли могла да живееш тук? – стана изведнъж сериозен Никос. Да или не? – Гледаше я и чакаше изтръпнал отговора ѝ.

– Че защо да не живея тук? – учуди се тя. – Градът си го чувствам като свой. А и с теб навсякъде ще се чувствам добре.

– Какъв хубав ден! – възкликнаха и двамата едновременно. И се спогледаха.

– Нищо, че си византиец – каза тя. – А и... не е съвсем сигурно.

– Нищо, че си българка – засмя се той. – А и... съвсем не е сигурно...

– Но, че съм самодива, е сигурно, нали?

Той не отговори, а я грабна в прегръдката си и я разцелува, където завари, по косите, по шията, по голите рамене, по ръцете, по голите нозе, опря до сандалите, пое си най-сетне дъх и зашепна:

– Магия си, магия си, магия си, а това е сигурно!

БАБА СЕМКА

Виктор Хинов

Това е история за древни времена. История от мрачното комунистическо минало, когато нямаше компютри, телефоните бяха глупави, часовниците тиктакаха, телевизорните имаха екрани с размер на айпад, а самите телевизори бяха с размер на хладилник. Хладилниците, както и телевизорите и телефоните, бяха лукс, колите рядкост, улиците празни, градинките зелени и свободното време безкрайно.

Предполагам, че поради всичко това, на нас, малчуганите от квартала, не ни оставаше нищо друго, освен да си играем един с друг. Бяхме толкова нецивилизовани, че даже си говорехме директно, гледайки се в очите. Не си спомням някога с някого от квартала да съм се бил, било за момиче, било просто ей така, за да докажа, кой е алфата или омегата, или както и да я обясняват сега безсмислената жестокост между децата. Всеки божи ден излизах на двора и там обикновено срещах или Дъката, или Краси, Ники, Вили, Милен или Пендо. С тях понякога играехме на фунийки, понякога ходехме на кино на поредния филм с Гойко Митич, но най-много време изкарвахме в двора между блоковете, люпейки семки и разказвайки си разни истории. Една вечер успях да разкажа на Дъката цяла книга, която бях прочел наскоро преди това – казваше се „Драконите на Луалаба“. Той ме слушаше в захлас и нито веднъж не ме прекъсна. Не мисля, че е било заради способностите ми на разказвач. По-скоро е било заради семките на баба Семка.

Така и никога и не научих името на тази жена. Сигурно отдавна вече е починала, но в паметта ми тя остана жива. Ако говорим за мрачното комунистическо минало, то най-мрачният ми спомен от този период беше образът на баба Семка. Тя живееше в една стара къща. Тази къща с още две други образуваше нещо като островче в растящия чисто нов квартал от модерни за времето си блокове от късносоциа-

листическия период. Тези три къщи бяха свързани помежду си така, че се образуваше вътрешен двор, в който можеше да се влезе през тъмна каменна арка, приличаща на тунел. И точно в този тунел излизаше вратата на бабасемкината къща. Ние чукахме на вратата, озъртайки се наоколо с туптящи сърца, стискайки с мокри пръстчета заветните пет стотинки. Толкова струваше баба Семка да ти сипе в джобчето семки, гребвайки ги с една стара дървена поставка за варени яйца. Носеше се слух, предполагам пуснат от предишните квартални гамени, че баба Семка я наблюдава милицията и че тя продава семки нелегално, и че сигурно е от „бившите“. За бившите се споменаваха рядко, шепнешком, като за нещо тъмно, срамно и грозно. Да, баба Семка беше тъмна фигура. Не си спомням да се е усмихвала някога. Не се отпускате да разговаря с нас, не мисля, че имаше деца или внуци. Поне аз никога не съм ги виждал. Всичко ставаше, както ако днес купуваш марихуана. Бързо и мълчаливо. Даваш петте стотинки и получаваш чашка семки. Никакви излишни приказки. Никакви „Как си?“, „Какво правиш?“, „Поздрави на родителите“. Тя не те познава и ти не я познаваш. Всеки си тръгва по пътя. Ти излизаш на слънце в двора с приятелите, а баба Семка потъва във вечния полумрак на малката си, стара къщичка.

По-будните другари от ОФ-организацията понякога се заканваха да затворят това гнездо на порока – баба Семка, но за щастие се залисваха в нескончаеми събрания и организиране на доброволни дружинки, и така и никога не го направиха, така че ние си люпехме семки на воля, покривайки целия двор с шлюпки.

Какви семки бяха само! Едри, идеално изпечени, добре осолени. Истинско удоволствие. Не можеш да се сдържиш и идваш за още и още. Нямате представа какъв кеф е в горещ юнски ден да седиш някъде на сянка, да люпиш слънчогледови семки и да си приказваш с приятелите за нищо и за всичко. Целият ми житейски опит показва, че само разговорите, от които нищо не запомняш, имат значение.

Всички останали са просто разклащане на въздуха.

Тогава не го разбирах, но сега знам, че арката на баба Семка, с прилежащите къщи и дворчето, беше машина на времето. Това беше една останка от едно друго минало. Не мрачното комунистическо, но мрачното царско. Изглежда за официална България не съществува светло минало, само светло бъдеще, което с времето преминава в мрачно минало. От мрачното византийско през мрачното гръцко, мрачното турско и впоследствие мрачното царско, до мрачното комунистическо минало. Днес България с ентузиазъм гради своето бъдещо, мрачно демократично минало. Това е официалната версия. Другата, неофициалната, предавана шепнешком от уста на уста през всички времена е, че миналото не е било чак толкова мрачно и по-скоро настоящето е нещо сбъркано, а бъдещето неясно.

Аз имах светло минало. Единствената мрачна част от това минало беше всъщност едно уникално островче на стара София, където една стара баба печеше чудесни семки за всички деца от квартала, жените се грижеха за китните си градинки, мъжете понякога цепеха дърва и деряха агнета в дворовете си – и не, че не пиеха бира и ракия, но го правеха много по-рядко от сега, защото си имаха по-важни работи за вършене. В тези дворчета всеки винаги беше добре дошъл и никой не си заключваше вратата и душата.

Единственото нещо, което правеше това островче мрачно, е непонятното и досега за мен желание на българина задължително да оплюе всичко минало, преди да се захване със строежа на настоящето си.

А какво ще кажете да спрем да плашим децата си с миналото, да оценим хубавото в настоящето и да оставим бъдещето на внуците да си го градят, както на тях им харесва?

Баба Семка печеше страхотни семки, а днес по кварталните ресторанчета в България правят много готини картофи по селски и сервират жива бира. Има и днес много слънчеви дни през лятото, и днес има малчугани. Те точно

днес градят своето светло минало. Нека не ги разубеждаваме. Поостарели сме, приятели, затова всичко ни пречи и на душите ни е мрачно понякога. На мен като ми докривее, се връщам под тъмната арка, стиснал пет стотинки в ръка, чукам плахо на вратата и баба Семка ми отваря. Подавам стотинките и ето – цяла чашка прясно опечени, едри семки се изсипва в джоба ми, а на слънчевия двор ме чакат приятелите и цялото време на света е наше!

Ю

Владимир Георгиев

Младежът идваше всяка сутрин в шест и половина, да му вливат нещо във вените. Носеше абокат, а след манипулацията обвиваха ръката му с бинт. Запечатваха отверстията с лепенки и беше като нов. Все едно се е одраскал леко. Тази болница работеше денонощно.

Трудно говореше. Така и не стана ясно дали се казва Юсуф или Юри. Сестрата в превързочното го наричаше Ю, въпреки че засне личната му карта и отлично бе осведомена за имената му.

Ю дойде със закъснение този ден – може би чак към десет часа. Носеше разпарчетосана книга в джоба си. Пяна от устата му се стичаше бавно и упорито, като сода от кисело мляко. Бършеше се и току попипваше книгата. Той беше или глухоням, или просто изпитваше болка, която не му позволяваше да говори. Но ръкомахаше.

– Успокой се! – сръга го сестрата. – Сега ще те оправя.

Но той продължаваше, прикривайки абоката си, сякаш проблемът му нямаше нищо общо с него.

– Болничен ли искаш? – схвана тя. – Нали ти дадохме преди? Какво? Кажу де!

Не беше това.

– Ъф ме уф. Не. Лошо. Не бива. Мног' лошо. Сега как? – мънкаше.

Дотърча и приятелката му. Досега не беше идвала. В отделението стана шумно, но шумно от движение, а не от говор. И тя, приятелката на Ю, така говореше, образно, с ръце и мимики, да го подкрепи. Имаше и брекети на зъбите – за да затвърди неспособността си, да я украси. Или да я оправдае по свой си начин.

Ю беше неспокоен. Уволнили го били, задето не дал навреме болничния лист. Старият изтекъл. А пък новият не бил изготвен, защото старшата сестра била в отпуск. Друг

не можел точно сега, по празниците, да издава болничен лист в това лечебно заведение. Това стана ясно след много жестикулации и питане.

– Но... но! – гъргореше.

Девојката добавяше срички и цели изрази, за да уточни речта на Ю. Каза:

– Но! – И вкара два пръста в гърлото си, но не да повърне, а да заплаче. После постави дланите върху корема си.

Вляха му течността, превързаха го и той дълго стоя на прага, объркан и отчаян, с калцуни на краката, готов всеки миг да се върне, за да бъде излекуван или да получи документ, че е годен.

Никой не му обърна внимание.

Ю беше останал без работа.

Приятелката му нямаше какво да сложи в гърлото си, освен пръстите. Вероятно би свирнала като всеки бабаит, ако можеше. Тя беше слабичка и лицето ѝ – такова ъгловато, почти злобно в отчаянието си – не разкриваше щедростта на съвременна яка дупара, която си струва да бъде уважавана.

Нешастни хора. Младежи. При това – скромни, объркани и съвсем обречени поради това.

Дали имаха дете? Или то идеше? Момичето все докосваше корема си.

Държейки се за ръцете, тръгнаха навън с калцуните, сини, найлонови и леки, не чуваха шумоленето им по плочките, не виждаха присмехулните погледи насреща си, като да бяха слепи, а не неми. Забравиха да ги свалят тези калцуни на излизане от болницата. А трябваше ли?

Вероятно.

Ю не знаеше, че на негово име са издадени три клинични пътеки. И, че лечението му отдавна е преустановено. Просто са му наливали нещо във вените за из път. Докато се свърши времето на пътеките. На клиничните или на неговата. Той подписваше документите с надеждата, която кара неспособните да се подчиняват по необходимост.

– Ето тук! – посочваше сестрата. – И тук!

Струваше му се, че тези документи са пътека към нещо важно, че всъщност не може с тези вече подписани документи да остане на улицата, щом вече веднъж е ясно, че се лекува и че скоро ще е напълно здрав, да чува и дори да говори. Дори да говори! Защо не?

Ю не го беше разбрал добре това с клиничните пътеки и с болничните листове. Подвързваше книги в един малък цех. От изпадналите листи правеше свои книги. Тях ги съшиваше с машината и така си твореше собствени вързопчета – някаква амалгама от различни хартиени истории, които, разединени, се обединяваха от едно – че миришат на мастило и на говор. Да, книгите говорят. Като него. Мълчаливо. И толкова по-хубаво му ставаше, когато си въобразяваше, че долавя говора по страниците, в диалозите – макар и разнопосочен, непоследователен – вярваше, че чува всичко чрез този диалог и че приказливите хора всъщност не могат да мълчат, защото се страхуват да не бъдат чути.

Но работодателят му – напротив, със сигурност знаеше, че този неблагодарен младеж е влязъл в далавера с Националната здравноосигурителна каса. За да клинчи от работа. Или за друго. Все едно – не ставаше за длъжността.

– За нищо не става! – така рече, подписвайки заповедта за уволнението. – Дори и книги не може да подвързва. Само ги чете.

ОРЕ ЧОРЕ

Георги Витанов Богат

Че мечка ние имаме, това може да види всеки, защото мечката е налице. Тя се намира в селската градина, ако може да има такава дума, равнозначна с градска градина, жива мечка, драги читателю, уловена от гората и поставена там в клетка. Ние сме хора горски и това си ни личи. Защото с какво могат да се похвалят африканците, ако не с лъв, с какво ескимосите, ако не с тюлен? Човек се хвали с такъв добитък, с каквото разполага, а в известен смисъл той се и сподобява с него, и понеже ние с други добици не разполагаме, хвалим се с мечката. И се сподобяваме с нея. Като ни се захвали някой с лошо, ние се стремим да му отвърнем с лошо и му викаме: „Внимавай, щото мечка ще те гази!“. Като ни е страх, а ние се стремим да надвием на този страх, викаме си: „Мечка страх, мен не страх!“ и си плюем под фанелата. Когато някой се пише по-ербап от тебе, а пък ти си мислиш, че си коскоджа по-ербап от него, викаш му: „Абе, ти с мечката ли с мед ще се надяждаш?“. Като пък някой свикне все на хубаво, а то все хубаво не може да бъде, викаме за този някой: „Такова е, кога мечка накуси телешко!“.

Ето как на нас в устата ни е все мечката, защото мечката е в гората, а и ти си в гората, мечката е около тебе; тя е и душманин твой, и другар твой. Често ти с тая мечка делиш и мед, и боровинка, и стока, а и мегдан. Като живееш с мечката, ти не може да не се сподобиш с тая мечка. Ние живеем с мечки и това си ни личи.

Но понеже мечката не е човек, а животно, ние по никакъв начин не искаме да се оприличаваме на нея и в момента, в който някой ни оприличи на мечка, ние се сърдим и искаме да извадим очите на този човек, който ни е оприличил. Така, когато веднъж искахме да направим един мост с мечки по перилата, който да изобразява типично нашенското, т.е.

„Мечи мост“, един наш ръководител яростно се опълчи срещу това, защото щяло да излезе лошо име на селото ни – Мечка. Не искаше той да се оприличаваме на мечки. Тогава ние го попитахме: „Ами, на що да се оприличаваме – на паяци ли, или на маймуни?“. Той рече: „На нищо...“.

Дали защото дълги години сме имали ръководители, които са разпореждали да приличаме на нищо, ние сега твърде често приличаме на нищо във всичко. Но ние вече не желаем да приличаме на нищо. По-добре да приличаме на мечки, отколкото на нищо.

Та, ето защо, за да сме по-наясно, че сме твърде различни ние с мечката, хващаме една мечка от гората и я туряме в клетка. По-голяма нагледност и очевидно различие от това, драги читателю, иди си търси.

Седи мечката в клетката и гледа като човек, който иска да ти каже нещо много важно и значително; срещу нея е застанал човекът, който гледа с тъп и неказващ нищо поглед. Човек и мечка – две загадки на природата. Коя е по-висшата и по-съвършената загадка? Човекът или мечката?! Не мога да кажа нито едното, нито другото, щото ако кажа, че съвършенството е човекът, то отговорът ми би бил пристрастен към човека – ако пък кажа, че е мечката, то веднага ще бъда таксуван, че разсъждавам като мечка, защото човешката логика държи всички съждения да са в нейна полза. А бих искал да съм безпристрастен като справедлив съдия, търсещ истината.

Но, да си призная откровено, замисляйки се по-дълбоко, много би ми се искало да разсъждавам като мечка, особено като си помисля, че една мечка никога не търси да убие човека, а човекът винаги търси да убие мечката. Една мечка по никой начин не желае да има тя в бърлогата си човешка кожа за украса или пък да има същата да си направи от нея кожух. Още по-малко мечката иска да си прави човешки кюфтета, а и сапун от човешка мас, докато обратното, човек иска това. Мечката дори няма и капка желание да хване човека, да му тури на зурлата един чембер със синджир, да

го разиграва по горските поляни с една гъдулка и да го кара той да ѝ се кланя като млада невеста, или да го кара да показва как стара баба меси с келяви пръсти бяла фудула. Мечката няма никакви такива желания, защото това не ѝ е в нрава. В нрава на мечката е да си пасе тревица, да си похапва боровинки и медец, а понякога да си откърши и един кочан млечна царевица.

Щом е така, аз казвам – да живее мечката! Ако хората имахме такова мечо съзнание, ние нямаше да се закачаме един друг и щяхме да си живеем в общочовешката гора, в която за всеки има място, щастливо като мечки.

Но защо човекът се стреми да прави всичко лошо на мечката, а мечката не се стреми? Ами защото човекът е сербез и той желае да бъде господар. В този си хилядолетен стремеж, по едно време човекът беше стигнал до такъв сербезлък, че искаше дори да бъде и господар на себеподобните си. И не само, че искаше, ами и беше. Дълги години човекът беше господар на себеподобните си, докато разбере, че така няма да го бъде. Ние и днес, драги читателю, имаме човеци, които искат да бъдат господари не само на мечките, но и на себеподобните си; и като не можем вече да бъдем господари на себеподобните си, хващаме една мечка и я туряме в клетка в селската градска градина. Седим един срещу друг с мечката и се фукаме, че сме все пак господари на нещо си. Ние и за това убиваме мечката, за да си докажем, че сме сербез хора и господари, и по този начин много заприличваме на Оре Чоре.

Оре Чоре беше селският идиот, един от онези селски идиоти, които имаше навремето във всяко село и всяка паланка, и тези идиоти придаваха на селището си един своеобразен колорит. Имаше навремето идиоти много, във всяко село; и днес ги има, но днес идиот може да бъде всеки. Навремето идиотите бяха личности, каквито са сега кметовете и другите селски първенци. Ако в моето село беше Оре Чоре, то в Банско беше Лаганчо. Като някой ти рече на тебе „Какъв си Лаганчо“, то значи той ти вика, че приличаш

на банскалия. Но рече ли ти „Оре Чоре“, сто процента бъди сигурен, че ти съобщава за някоя черта на човек от Добринице. Подобно нещо беше и с Коста от Осеново (звучи това като някоя графска или баронска титла, нали, нещо като Гердхард фон Вестфален), Йопата, Джибата и така нататък.

Оре Чоре беше беловлас, постен човек, с рядка бяла брада, с лице изсушено и сгърчено като крушов ошав, и с цвят на такъв; имаше очарователна усмивка, каквато може да има най-разцъфналото полско цвете, и като се усмихваше, та примигваше с очи, около белите му власи сякаш се появяваше ореол. Божествена усмивка имаше Оре Чоре.

Беше праметнал през рамото си едната половина от стара, срязана на две ярешка вулия*, с презрамка от конопена сиджимка, и от нея се подаваха навънка кутре, хляб и цървули. Старите, отдавна прогледнали на петите, нещавени свински опинци той бе събул от краката си и ги бе сложил между кутрето и хляба, с оглед да не би кутрето да вземе да изяде хляба, та беше бос, опинците застрашително гледаха с празните, широко ококорени дупки кутрето, като да го плашат, а кутрето кротко подаваше муцунката си от вулията и гледаше кокалестите, очовкани нозе на Оре Чоре с кални нокти. Беше облечен с дълга, била някога бяла, дрипава ленена кошуля, но най-важната от всички особености на неговия външен вид бе особеността, че на рамото му имаше винаги стъпил един орел. Този орел Оре Чоре бе наследил от баща си, а баща му от неговия пък баща, и имаше изгледи този орел да остане дълго и занапред, като се има предвид дълголетието на тези птици, ако не беше попаднал в ръцете на наследника идиот Оре Чоре.

Като вървеше с орела на рамо, Оре Чоре имаше вид на някой вековен, очукан от бури и гръмотевици горски цар, който се поклащаше неизменно с торбицата, тояжката и свирепия орел на рамото си, на някой добър горски дух или мъдрец, а често и моето детско въображение го рисуваше

---

* Вулия (остар. и диал.) – продълговата кожсена торба за продукти или друг багаж, която се носи през рамо.

зевирджийство прерастваше често в злонамерена хитрост. Той си умираше от наслаждение да накара някого да извърши някаква лошотия и тогава злорадо разказваше как е станало всичко с неподправено удоволствие. Злорадият хитрец бе подмамил малоумния Оре Чоре, че орелът краде от храната му, и веднъж кореноподобните ръце на слабоумца бяха извършили непоправимото. Така веднъж птицата като клъвнала от просяшката трапеза на Оре Чоре парче сланинка, той я пернал с тоягата си, ударил я лошо и орелът умрял...

Сега, като ходеше по селото, Оре Чоре не беше вече оня богоугоден идиот, който прилича на горски дух или цар, увенчан с вечна красота, а на жив просяк, драги читателю, безцветен и незабележим като буца суха пръст...

Ето как в момента, в който Оре Чоре се бе почувствал господар над пилето си, той се бе лишил от него завинаги, като по тоя начин се бе лишил от красотата си, а без красотата си ние заприличваме на буца суха пръст. Така, като затваряме мечките в клетка, ние затваряме в клетка част от себе си и това не е чак толкова зле, да речем, но като убием мечката, ние убиваме част от себе си. Но убием ли и орела, и дървото, и тревата, убием ли въздуха и водата, ние убиваме значителна част от себе си и по този начин заприличваме на селския идиот Оре Чоре. И много се притеснявам, страх ме е, дали, продължавайки така, човешката идиотщина няма да стигне дотам, че един ден, който, дано никога не настъпи, може да се превърнем в дрожди, отглеждани в изкуствена среда. Ако нарушим средата им дори за миг, дрождите от живи същества се превръщат в мъртва гнилоч или, кажи го, в буца суха пръст.

ХОРОТО

Георги Гълъбов

Горяха къщите на Долната махала, чуваха се изстрели, но след пладне всичко затихна. В селото настъпи суматоха, хората се събираха на малки групи, шептяха изплашени. Никой не знаеше причината, поради която днес се бе изсипал турският гняв. Едва късно след полунощ по пътчето се чу шум от идваща каруца и подобен на далечна гръмотевица лай. Само едно куче можеше да лае така – това на Джукела, овчаря на Долната, а то не се отделяше никога от стопанина си. Някои от по-нетърпеливите, събрани на мегдана, се затичаха да посрещнат идващите.

В бледата светлина на фенерите бавно се появи впрягът на Джукела и, сгушено до него, петгодишното му внуче Ясен. И двамата бяха много мръсни и почернели от сажди. По посърналото личице на детето имаше бразди от засъхнали сълзи.

Докато воловете пиеха жадно вода, Джукела разправи какво се бе случило. Бил до пазара да продава общото масло и сирене, когато две турчета заварили момиче да пере само на реката. Насилили я, след това я удавили и побегнали. Някой ги видял и вдигнал тревога. Баща ѝ Гатьо, заедно с двамата ѝ братя, ги застигнали и посекли със секирите. Телата им покрили с клонаци в едно дере. Дошли турци с кучета, намерили трупове, подпалили махалата и избили всички. Ясен се скрил в бунара, откъдето го извадил дядо му. Впрочем, за детето му казал един от турците, когато се разминали по пътя. Явно не всички бяха клали.

Новината за толкова невинни жертви – близки, роднини и приятели, накара жените да писнат, пък и много от мъжете не скриваха сълзите си. Скупчиха се около Джукела и детето, всеки искаше да ги докосне, да вземе малко от мъката им.

Ангел Ковача пред всички се закле да се грижи за детето като за свое и ги отведе у дома си. Никой не затвори очи тази нощ.

Щом изкъпа детето, Джукела хвана баира. Отиде да премести овцете в по-близък егрек. Ясен, победен от умората, заспа едва призори, когато жената на Ангел го прегърна и му зашепна нежно, както бе приспивала децата си.

Около пладне го събуди приглушен детски смях и гъдел по носа. До постелята му бе застанало мъничко момиченце, което го гъделичкаше с една тревичка. Щом срещна погледа му, тя прихна неудържимо, остави една малка плетена кукла до главата му и побягна навън. Чу я как разправя на някого за случилото се, задавяйки се от смях. В одаята нахълтаха братята ѝ, ухилени и със същите палави пламъчета в очите, заприказваха един през друг, от което той само разбра, че се радват да имат нов „брат“. На трикракото столче в ъгъла оставиха грижливо сгънати дрехи, с които майка им бе поръчала да се облече. Имаше и чифт чортови опинци, за каквито си бе мечтал, откакто се помнеше.

Облече се набързо и излезе на двора, където цялото семейство на Ангел го чакаше. Настаниха го да седне на софрата до един огромен мъж, към когото се отнасяха с голяма почит. Когато заговореше, всички млъкваха и го изслушваха внимателно. Наричаха го „Даскала“. Разбра, че Ангел ще го учи на занаят, а Даскала на четмо и писмо, заедно с Калоян и Иван – новите му братя.

Тъгата по близките, които бе изгубил, го караше да се чувства като в някакъв лош сън, от който искаше да се събуди, да се озове отново вкъщи. Вечер си лягаше с надеждата да го събуди нежният глас на майка му, да чуе познатите шумове на родния дом. Но някак си с времето споменът помътня, записан в ковачницата и учението.

Отначало му беше трудно, защото Калоян и Иван знаеха доста добре ковашката работа, но те му помагаша да научи всичко, което баща им беше позволил да правят. Стана му интересно да учи този занаят и да се надпреварва с братята си, кой по-добре ще може да се справи с работата. Същата надпревара беше и, когато ходеха при Даскала, всеки искаше да бъде по-прилежен, да получи похвалата му. А той, освен

на четмо и писмо, често ги водеше и на преходи в планината, където ги учеше да се борят, да стрелят с пушка или лък. Понякога дори оставаха да преспят в гората, завити в ямурлуците си. Тогава Даскала им показваше различни съзвездия, по които не след дълго и те можеха да се ориентират. А на сутринта Джукела винаги се появяваше отнякъде с прасно издоено овче мляко, сирене и погача.

Времето летеше бързо и неусетно, залисани в учение и игри, и Ясен, най-малкият на години от тримата, скоро се извиси над братята си, та дори и над Даскала, който обикновено стърчеше с цяла глава над всички. Годиците, прекарани в ковачницата, и борбите го бяха направили необикновено силен, и от време на време слисваше селяните, смачквайки една, а понякога и две конски подкови с десницата си.

Веднъж се случи нещо, което накара очевидците да онемеем от почуда. Съби Хитреца, както винаги, беше повел воловете си към кладенчето на баира над селото, вместо да чака ред на голямата чешма на мегдана. Единият от воловете му затъна със задния си крак в някакво коренище и Хитреца започна да го налага с остена, опитвайки се да го извади. Животното изплашено мучеше, но не можа да се измъкне. Това още повече вбеси Хитреца и псувните му ехтяха надолу.

– Не бий животното бе, Хитрец – подвикваха насъбралите се от виковете му хора. – И то душа носи... грехота е!

– Ще го убия, пущината – крещеше онзи, удряйки вола още по-ожесточено.

– Спри се, бре! – чу се басов глас. И тежката ръка на Ясен ковача стисна рамото му. Онзи замръзна, срещайки ледения поглед на осемнадесетгодишния великан.

Ясен приклепна до вола, пхна глава под корема му и го вдигна от земята на раменете си, като да беше агне. Пристъпи така няколко крачки и го остави на земята пред смаяния Хитрец.

– Ей така се вади вол от коренище! – този път в басовия глас се долови и весела нотка.

Насъбрали се хора го гледаха с възторг, смаяни от току-що видяното „чудо“! При подобни случаи обикновено поне четири човека подлагаха пръти под добичето и го повдигаха. Скоро цялото село знаеше за случилото се. Гордееха се с него, ергените се стремяха да му бъдат приятели, а момите се надпреварваха коя да се хване до него на хорото, да поиска „помощ“ на някоя седянка. Скришом се надяваха да им напие от менците на връщане от чешмата! Някои от по-смелите „случайно“ си изпуснаха китката в краката му, надявайки се да се закичи с нея.

Калоян и Иван, които вече си имаха изгори, често го поднасяха задето си няма избраница, а той се червеше, защото сърцето му бе отдавна пленено от Иглика, сестричето им, което го беше закачало още през първия ден в дома им. Черните ѝ детски очички сега го изгаряха като въглени от огнището в ковачницата. Често я следеше с поглед, когато пристъпяше грациозно с кобилица на рамо. С болка очакваше някой ерген да ѝ напие от менците или да посегне за китката, която небрежно бе затъкнала под забрадката си. Защото малкото палаво момиченце се бе превърнало в едно прелестно създание, което изцяло бе пленило съзнанието му. Тя винаги беше в мислите му, в сънищата му, в мечтите му! Живееха под един покрив, хранеха се на една софра, а изгаряше по нея, опитвайки се да бъде привидно безразличен. Надяваше се никой да не разбере тайната му, но за жалост бе единственият, който вярваше това. Всички в селото виждаха любовта му към Иглика, а и тя самата не беше никак равнодушна към него, и примираше при мисълта, да не би някоя друга мома да плени сърцето му.

Ангел Ковача и Дешка, жена му, много се радваха на тази любов, заедно с Джукела крояха планове как да устроят младите, когато се задомят. Решиха да купят два съседски имота и на тяхно място да вдигнат къщи за момчетата. Сватбата на Иглика и Ясен мислеха да стане на Гергьовден, по време на събора.

Предизвестили и местния бей, който, получавайки десетъка си навреме, беше доволен от раята и не им създаваше

излишни неприятности. Клането преди тринадесет години в Долната махала бе станало без неговото знание, но се чувстваше отговорен за него. Грижата му не беше толкова за избитите хора, колкото за собствената му репутация пред валията. За събора всяка година му изпращаха две дузини конни заптиета, които той държеше в конака си „за всеки случай“.

И този път заптиетата пристигнаха няколко дена преди събора, но с тях дойде и Баязид – много добър пехливан и галеник на валията. Сърцето на бея се сви, когато го видя как разглежда с бинокъл момите, скупчени с менците си около чешмата на мегдана. Нищо хубаво не очакваше да излезе от това, защото онзи бе известен с похожденията си сред гяурските жени.

– Машалла, машалла! – гласът на Баязид се бе превърнал в шепот. – Ама ти тук си имал едно малко съкровище, Мурат бей, пък да не кажеш! Ей онова сърне с червените чорапи!

– Какво да ти кажа, Баязид, синко, това са гяурски моми, друга вяра са, друг народ, друг живот имат. Стой далеч от тях – отговори Мурат бей, предчувствайки надвиснала над главата му опасност. Защото, ако онзи посегне на някоя мома, беше повече от сигурно, че българите ще отмъщават. Щеше да се пролее кръв, а от това само неговото благополучие можеше да пострада. А нещата тъкмо се бяха закрепили напоследък. Откъде се взе точно сега този безделник!

– Ще видим, ще видим! – Очите на Баязид светнаха хитро. – Тази сами ще ми я дадат!

След като поразпита ратаите за „тази“, Мурат бей разбра, че става дума за щерката на Ангел Ковача, Иглика. Облаците взеха да се сгъстват!

Съборът започваше в деня, предхождащ Гергьовден, като на празника беят награждаваше победителя – пехливанин и завършваше с голямо хоро на мегдана.

За празника идваха от близките села и лагеруваха на поляната накрай село, правейки единичен, а понякога и двоен кръг с каруците. В този кръг се бореха пехливаните. Добитъка

пояха направо от реката, но момите не пропускаха възможността да наляят от чешмата на мегдана и се скупчваха там привечер с менците, всяка нагиздена с най-хубавата носия, която имаше у дома си. Там, на малки групи, се събираха и момците, люпейки слънчогледово семе, оглеждайки момите, като всеки се стремеше да каже нещо „забележително“, да напие от менците на избраницата си, с надеждата да получи китка. Всеки беше забелязал Иглика, която се открояваше сред другите моми с изключителната си хубост, но щом научеа на кого е дала сърцето си, гледаха да стоят настрана, да не би да развалят дружбата си с Ясен.

Баязид бе спасил валията в една кървава битка със сарацините и оттогава се ползваше с неговото благоволение. На палавите му „приключения“ с гяурските жени, за които му докладваха често, валията само свиваше рамене:

– Нека им подобри породата... лошо няма!

Баязид беше чувал на няколко пъти за изключително красиво гяурско момиче в това село и нарочно бе дошъл, използвайки събора и борбите за прикритие. Иначе гяурите криеха момите си и ставаше все по-трудно да си намира жени за удоволствия. Но тази, която видя през бинокъла си, надмина очакванията му. Повика две заптиета, яхнаха конете и се отпавиха към мегдана.

Иглика и три съседски момичета, тъкмо напълнили менците, внимателно, с малки крачки, без да разсипват вода, вървяха към къщи.

Тук ги застигна Баязид и застана с коня си пред Иглика. Тя разтревожено повдигна очи от земята и замря от страх, срецайки острия поглед на турчина. Онзи с жест ѝ нареди да остави менците на земята, поглъщайки всяко нейно движение с похотлив поглед. Извади една сребърна чашка от пояса си и отново с жест я накара да му даде да пие. След това от менците пи вода и коня му. Без да кажат нито дума, Баязид и заптиетата се отдалечиха бавно, яздейки по посока на конака. Иглика и дружките ѝ стояха, замръзнали в очакване турчинът да се върне за чашката си. На мегдана се бе

възцарила гробна тишина и само шумът от шуртящата в пълните менци вода я нарушаваше. След като турчинът не се върна, Иглика разля водата, грабна менците, кобилищата и побягна към къщи. Не след дълго там се събраха мъжете. Случилото се разтревожи всички, защото знаеха репутацията на Баязид. Решиха Джукела да отнесе чашката на Мурат бей, защото се познаваха от годините на тяхната младост и той беше човекът, от когото боят приемаше десятъка си, без съмнение за хитруване.

Ясен се метна на един кон и отиде да доведе дядо си.

След около час пред портата на Ангел Ковача се чу тропот от копита и някой зачука припряно. Заравдани от бързата поява на Джукела, отвориха портата, но за тяхна изненада там стояха шест от заптиета на Баязид, които поискаха Иглика да отиде в конака, защото била „откраднала“ някаква сребърна чаша. Абсурдността на обвинението беше шокираща за всички. Пред вече разтрепераното момиче се изправиха Калоян, Иван, баща ѝ Ангел и Даскала. Заптиетата, изненадани от липсата на страх в очите на тези мъже, понечиха да изтеглят ятаганите, но в този момент зад тях се появиха Джукела и Ясен, заедно с няколко приятели овчари, дошли да помагат. Всеки носеше кривак, а заптиетата знаеха колко опасно оръжие бяха тези сопи в опитни ръце. Затова се съгласиха да не връзват момичето, а тя да дойде с тях до конака, придружена от близките си.

На мегдана се бяха събрали много хора, научили за случилото се, които тръгнаха след тях. Когато стигнаха конака, тълпата наброяваше повече от сто души.

– Защо ти трябваше да правиш това Баязид, синко? Посягаш на дъщерята на най-видния в селото ми гяур. – Мурат бей едва сдържаше неприязънта си.

– Ще ги избия, ще ги избия! Аз имам две дузини аскери тук... Онези са само рая!

– За тебе, Баязид, синко, те може да са само рая, но това за мен са тези, които ми работят нивите, пасат добитъка и плащат десятъка. Това са мирни хора и не искам да стреляш

по тях, чу ли! – с тези думи Мурат бей слезе от чардака и се приближи до селяните, които стояха с калпаци в ръце. Единствен Джукела пристъпи крачка напред, подавайки сребърната чашка на бея.

– Мурат бей, момичето не е откраднало....

– Знам, Джукел, станала е грешка. Вървете си по живо, по здраво! Готови ли сте за събора утре?

– Благодарим ти, Мурат бей! Готови сме, както винаги!

– По напрегнатото лице н Джукела се разля благодушна усмивка – лошото се бе разминало.

Хората си тръгнаха, налагайки калпаците, едва когато излязоха извън конака. Всички бяха доволни от развръзката... можеше и кръв да се пролее, ако не беше се намесил беят!

През цялото време, докато Мурат бей се беше разправял със селяните, Баязид остана неподвижен на чардака, вперил острия си поглед в Иглика – сега изплашена и пребледняла, но още по-красива. Желанието му да я притежава започна да замъглява съзнанието му.

Дори му се стори странно как една гяурка може да го завладее толкова силно. Прибра се в собата си и повика най-доверения измежду заптиетата. Нареди му да уреди среща надолу край реката с някой местен човек, от когото искаше да научи подробности за тази гяурка. Едва около полунощ на уговореното място като сянка се прокрадна Съби Хитреца. Баязид, който владееше много добре български, остави довереното му заптие да превежда, защото така извличаше много по-подробна информация. Интересуваше го семейството на гяурката, кой е баща ѝ, братята ѝ, с какво се занимаваха. Научи и за Ясен, за предстоящата сватба, за новата им къща. Колкото до необикновената му сила, не повярва... не можеше един гяур да бъде толкова силен. Научи за Даскала и походите в планината, откъдето се чували изстрели. Съби Хитреца получи една жълтица и обеща да докладва веднага, ако научи нещо ново.

На събора, както винаги, бяха дошли много хора от съседните села. Гайди ечаха, певци се надпяваха, вино се

лееше, чевермета се въртяха на шишовете. Ергени с грейнали очи задиряха поруменелите моми. Ухилени деца се гонеха из тълпата. В средата на тази весела суматоха се намираше тепихът на пехливаните. С бръснати глави, обути само в кожени гащи, намазаните им със зехтин тела лъщяха като метални на слънцето. Особен интерес будеха ушите на някои от тях, деформирани от многобройните борби и напомнящи карфиол.

За Мурат бей бяха издигнали малък подиум до тепиха, откъдето той, седнал върху кръстосаните под себе си крака, наблюдаваше борбите, захапал любимото си наргиле. Сянка му пазеше един чудесен персийски килим, с който накрая той даряваше победителя.

За разлика от други години, Баязид седеше до него, а заптиетата му се бяха наредили в полумесец зад тях. Конете им също, вързани наблизко, будеха любопитството на селяните с присъствието си. Едно от животните привличаше погледите на всички: гарваново черно, с лебедова шия и малка глава, тънки, дълги крака с мощни мускули – издаваха арабския му произход.

Глашатаят Гьоре, чийто глас ехтеше над общата врява, обяви нова награда: арабският кон, гордостта на Баязид, щеше да бъде собственост на онзи, който го пребори.

Мина повече от час, но никой пехливан не изяви желание да се бори с турчина. Онзи, изгубил търпение, извади един пищов и стреля във въздуха. Сред многолюдната тълпа се възцари тишина.

– Какво те прихвана, Баязид, синко? – в гласа на Мурад бей имаше зле скрита неприязън. – Защо плашиш раята?

– Как какво? Как какво? Това не са пехливани, а някакви жалки мърши. Никой не смее да се бори с мен. Давам им коня си, ако някой ме надвие!

– Но те са само рая, Баязид, синко, не знаят каква ще е твоята награда, ако надвиеш на техния пехливанин. – Мурат бей усещаше накъде ще доведе това негово желание за борба и отговорът не го изненада.

– Като им надвия, като им надвия, искам онази гяурка, дето ми открадна сребърната чаша вчера. Ако не се борят с мен, ще я взема със сила за харема ми! И не се опитвай да ми попречиш! – Ръката на Баязид нервно галеше дръжката на ятагана.

Сърцето на Мурад бей се сви – мирът и спокойствието, на които се бе радвал през последните години, се разбиваха на пух и прах. И все пак опита да придаде весел тон на гласа си:

– А ако не надвиеш на техния пехливанин?

– Какво? Какво говориш? Гяур да ме победи? Ти шегуваш ли се с мен, Мурад бей?

Не след дълго всички в селото научиха за намерението на Баязид да вземе Иглика в харема си, ако никой не го победи на тепиха. Хората знаеха колко безсилни са, когато влиятелен турчин пожелае някоя българска девойка. Ангел Ковача реши да се бори, но всички знаеха колко малък е шансът му да спечели срещу един толкова опитен пехливанин, който на всичко отгоре беше и на половината на годините му.

– Аз ще се боря за Иглика, тате! Без нея няма живот за мен – обади се Ясен, който досега бе мълчал, от уважение към по-възрастните. Даскала и Джукела се съгласиха с него.

Според традициите, го обръснаха, обуха го в кожени гащи, намазаха тялото му със зехтин. Пред слицаните селяни стоеше един исполин с огромни, подобни на въжета мускули, които играеха по тялото му при всяко негово движение. Децата възторжени гледаха със зяпнали уста. Иглика, превъзмогнала срама си, го целуна пред всички.

Баязид, който се приготвяше за борбата в копринената си палатка и наблюдаваше всичко през една пролука, потрепери от ревност, като видя нежността ѝ към него. Тази гяурка го подлудяваше, трябваше да я притежава, да му ражда деца. „Слава на Аллаха, той ще му я даде!“

Мурат бей се намести по-удобно на възглавницата под себе си, смукна дълбоко от наргилето, примижал от удо-

волствие. „Този млад гяур гаче ще натрие носа на валиовия нехранимайко!“ Вдигнатата му ръка даде знак на музикантите да започнат. Големият тупан заби бавно, тържествено, след него писнаха и зурлите.

Двамата мъже се изправиха един срещу друг в очакване на музиката да спре, което беше началото на борбата. Баязид беше едър мъж на около тридесет години. Веднага биеха на очи изключително масивните му, подобни на дънери крака, с които, разказваха очевидци, могъл да строши ребрата на коня, когато яздел. С тях обикновено постигал и победите си в борбите, стискайки противника в смъртоносна хватка. Главата му сякаш излизаше направо от раменете, закрепена върху много къс и мускулест врат. Очите му, жълти на цвят, гледаха остро изпод една рунтава вежда над гърбав нос, който напомняше клон на орел. На гърдите си сякаш бе сложил две плочи, под които на корема му изпъкваха мускули, подобни на шест костенурки. По раменете и гърба си имаше множество белези от рани, получени по време на битките му със сарацините. Често само видът му беше достатъчен да всее страх в опонента. Не би се учудил да види как очите на онзи млад гяур избягват погледа му, впит в тях. Нищо подобно нямаше сега. От другата страна на тепиха го гледаха две сини, ледени очи, в които нямаше дори следа от вълнение или страх. За негово учудване, в тях видя само насмешка.

Музиката спря изведнъж. Макар да имаше няколкостотин души около тепиха, се възцари абсолютна тишина. Баязид пристъпи бавно, с лекотата на котка към центъра на тепиха, леко приведен в кръста, очите му – впити в очите на противника. Това го бе правил хиляди пъти преди, нищо не беше по-различно и сега. Внимателно посегна да сложи дясната си ръка на врата на гяура, след което щеше да хване дясната му китка с лявата си ръка и светкавично да го повдигне на раменете си, преместил дясната си ръка в чатала на противника, в онази хватка, която наричаха „Мелницата“. След това щеше да го стовари на тепиха изненадан и

изнемощял, заклешен между краката му, победен и скимтящ от болка. Така си представяше Баязид следващите няколко секунди, в които той обикновено побеждаваше със светкавичната си бързина и ловкост. Внимателно посегнал към врата на гяура, беше и последното нещо, което помнеше от тази борба, защото в следващия миг се почувства повдигнат, летящ във въздуха и тряснат по гръб на тепиха, откъдето няколко от заптиетата му го изнесоха в безсъзнание.

– Машалла! Машалла! Машалла! – Мурад бей се плескаше по колената, не вярвайки на очите си. Заптиетата се гледаха слисани, а тълпата около тях ликуваше, селяните бяха щастливи и горди от току-що случилото се. Иглика бе прегърнала майка си, онемяла от радост. Съзри се стичаха по лицето ѝ!

Мурат бей се изправи, вдигнатата му ръка въдвори тишина. Свали персийския килим, покри с него арабския кон на Баязид и подаде юздата на новия им собственик. Ясен пое юздата, поклони се на бея и целуна ръката му. Макар да беше гяур, този млад великан се хареса на Мурад бей и някак си го караше да се гордее с него.

Сега, след като борбите бяха завършили, победителят награден, Мурат бей се прибра в конака си, където бяха занесли контузения Баязид. Колкото и да му беше неприятен проклетия нехранимайко, все пак е гост в дома му, пък и галеник на валията, и беше длъжен да се грижи за него. Когато влезе в собата, онзи вече бе дошъл в съзнание и най-приближеното заптие шепнеше нещо на ухото му. След това стана, поклони се на бея и излезе от собата заднешком, както повеляваше традицията.

– Съжалявам за загубата, Баязид, синко. Но виждам, добре си вече, слава на Аллаха, защото много се бях притеснил. – Гласът му звучеше толкова искрено и за самия него, та едва не прихна да се смее. Онзи само изръмжа нещо и се обърна към стената.

Мурат бей се настани на чардака с любимото си наргиле, посръбвайки салеп. Оттук като на длан се виждаше селото,

мегданът и поляната, с наредените в кръг каруци, където в момента женеха „неговия“ пехливанин.

Не убягна от погледа му и онова доверено на Баязид запитие, което препусна по посока на града. Нещо бяха намислили нехранимайковците.

След като получи наградите си от бея, Ясен се натопи в реката, изми зехтина от тялото си, облече нови потури, прихванати под коленете с бели навуца, чортови опинци, снежнобяла риза с широки ръкави, везан елек върху ѝ, ален пояс, в който затъкна подарената от дядо му за сватбата кама със сребърна дръжка, изобразяваща озъбена мечка паст, с два малки огнени рубина за очи. Обръснатата си заради борбата глава покри с едно накривено калпаче.

Върху снежнобялата си, дълга везана риза Иглика бе пременена с един чудесен черен сукман, извезан със сърма и коприна, в който се бяха венчали майка ѝ и баба ѝ преди нея. На челото, над везаната бяла кърпа, покриваща главата ѝ, имаше наниз от жълтици – подарък от Джукела. Сребърните пафти на колана ѝ бяха подарък от Иван и Калоян. Сватбеното облекло завършваше с везана престилка, огнено червени чорапки и чортови опинци.

От Ангел и Дешка младоженците получиха една от трите нови къщи.

От Джукела каруца с два вола, тридесет и пет овце, четири ниви, двете порутени семейни къщи в Долната махала.

Много бяха и подаръците от родини и приятели.

За венчавката Даскала бе поканил стария си приятел Пенко от рода Банов, с когото на младини се бяха учили заедно в Хилендарския манастир. Там игумен бе един от по-големите му братя.

Събор като този, пък и венчавката, бяха повод за монаха да разпространи своето писание „История Славянобългарская“, на което се подписваше с псевдонима Паисий Хилендарски. Книгата му бе преписвана многократно от Даскала и верни монаси през последните няколко години, и

бе ценена като светиня от всеки, който я притежаваше, защото разказваше за славната държава България и нейните царе, преди да бъде поробена от османските турци.

Венчавката бе кратка, но изненадваща за всички. Този бледен монах с протритата, избеляла власеница и пробити свински опинци, запя на български – нещо, което никога досега хората не бяха чували на родния си език.

– Боже милостиви, доживяхме го! – Кръстеха се просълзени жените, с треперещи от вълнение пръсти. Мъжете, изправили отрудени гърбини, но с блестящи от гордост очи, си намигаха хитро, засуквайки мустак. Някой трясна калпака си на земята и гайдите подеха кръшна ръченица. Първи заиграха момците, след тях и нагиздените моми, децата се гонеха в тълпата, майките се опитваха да ги усмирят, бабите измъкнаха отнякъде трикраки столчета, не изпускаха от очи зрелището, а дядовците по навик оглеждаха булките.

Завъртя се едно весело хоро и с гощавката щеше да трае поне до полунощ, ако не бяха се чули викове:

– Пожар! Пожар!

И наистина нещо гореше съвсем наблизо. Мъжете оставиха хорото и се втурнаха да гасят. Сайвантът на младоженците беше в пламъци. Направиха синджир от хора, черпеха вода с менци от реката и я подаваха бързо от ръка на ръка. След около час, тъкмо надвиха на пламъците, когато, запъхтян и окървавен, дотича монахът Паисий:

– Ясене, Даскале, онзи неверник отвлече Иглика! В конака я отведе!

Сега вече на всички стана ясно защо беше подпален сайвантът.

На Хитреца му бяха платили две жълтици да подпали новата къща на младоженците, но понеже целият имот бе ограден с висок дувар, можа да се добере едва до задната стена на сайванта. После се нареди заедно с другите да гаси.

Баязид, бесен от злоба, използва момента и, заедно с две от най-верните си заптиета, се втурна на мегдана да

грабне невестата. Жените се разпищяха от ужас, стъписани. Иглика, разбрала веднага какво значеше появата на турчина, понечи да се скрие между хората, но онзи я забеляза и я догони, прегазвайки с коня си една от старите жени, която не можа да стане бързо от трикракото си столче. Между него и булката се изправи някакъв гяурски монах, който с разперените си ръце се мъчеше да му попречи. Ятаганът на Баязид изсвистя във въздуха, само железният кръст, вдигнат от монаха, попречи да бъде обезглавен. Все пак ударът бе нанесен с такава зверска сила, та острието достигна рамото, връзвайки се до костта. Едното от заптиетата грабна булката, метна я на седлото пред себе си и препусна към конака. Баязид го последва, яздейки бавно, с гордо вдигната глава на победител. Когато мина през портата на конака, хората забелязаха вътре строените и готови за бой заптиета.

– Баязид, синко, ти полудя ли, какви ги вършиш? – Мурат бей се развика, слизайки от чардака. – Веднага да върнеш гяурката, такава глупост не очаквах от тебе.

– Мурат бей, това не е твоя работа, не е твоя работа, искам я, взех си я! Няма да я върна, ако се наложи, ще ги избия всичките.

– Какво са ти виновни хората, ти не можа да му надвиеш като мъж на онзи младия, а крадеш жена му насила. Ще изпратя вест на валията, та и на везира в Едрине... Няма да ти позволя да започваш размирици по земите на султана, Аллах здраве да му дава! – Очите на Мурад бей гледаха Баязид с нескрита ненавист. – Върни гяурката още сега на мъжа ѝ или се махай от конака ми.

– Мурат бей, кълна се в брадата на Мохамед, кълна се, ще съжаляваш!

– Аз вече съжалявам, задето те прибрах в дома си, не се съмнявай в това.

Едно от заптиета докладва за голяма тълпа гяури, събрани пред портите. Някой похлопа припряно. Баязид даде знак да отворят. Там бе застанал Ясен, държейки юздите на арабския кон, все още покрит с персийския килим на Мурат бей.

– Пусни го, пусни го да влезе – разпореди се на чист български език Баязид. – За какво си дошъл?

– За булката ми съм дошъл, ефенди Баязид, нося ти подаръците, тя ми е по-скъпа.

– Добре си се сетил да ми върнеш коня, тогава ще ти върна жената! – Баязид се усмихваше приятелски на Ясен. – Изчакай само минута да я доведат.

Мурат бей стоеше слисан, нима се бе лъгал в преценката си, наистина ли онзи щеше да прояви човещина към победилния го млад мъж? Отговорът не закъсня. От чардака върху нищо неподозиращия Ясен се изсипа една мрежа, в която хората на Баязид го омотаха здраво. Сложиха вериги на ръцете и краката му, като допълнително прихванаха ръцете с един синджир през кръста. Отмъкнаха го в подземието на конака, където се намираха килиите. На входа към подземието Баязид постави две заптиета, с изричната заповед никой да не влиза при затворника.

След това заповяда на местния глашатай да разгласи сред насъбралите се пред конака селяни да се разотиват по домовете си, защото в противен случай ще обезглави младоженците. Макар и с нежелание, тълпата започна да се разпръсва.

Един от ратаите на Мурад бей, който разбираше добре турски, му докладва за случайно подслушан разговор между Баязид и приближеното му заптие: момичето ще запази за себе си, а мъжа ѝ ще направи евнух, тръгват за града при първи петли.

За Мурат бей тази чудовищна подлост преля чашата на търпението му. Аллах да му е свидетел, не можеше да позволи това. Трябваше да помогне на този млад гяур, който с нищо не бе се провинил. В гардероба на спалнята му имаше тайна стълба, която водеше в подземието и оттам, през един тунел, се излизаше на няколкостотин метра в скалите зад конака. По тази стълба на младини му бяха водили любовници, оттук ги беше изпращал, без никой да разбере. Спусна се безшумно до подземието – беше го правил

стотици пъти преди. Можеше да се ориентира в тъмнината, на подобната на кладенец стълба. Долу мъждееше един газен фенер. Внимавайки да не вдига шум, отмести тежкото резе, което заключваше вратата на килията, и я отвори. Каква беше изненадата му, когато намери Ясен с разкъсани вериги. Със знаци му обясни да го последва. Поведо го по тесния тунел, показва му изхода. Онзи му целуна ръка и, без да каже дума, потъна в нощта. Мурат бей остана на входа на тунела няколко минути, напрегнато вслушвайки се в приглушените шумове от приготвящите се за път заптиета. Бавно и съвсем безшумно се върна към подземиеото с килиите. Там се намери лице в лице с едно от заптиетата, които пазеха входа към подземиеото. Беше слязъл да провери затворника и появата на Мурат бей го изненада. Като видя отворената килия и купчината вериги на пода, нададе силен вик, в отговор на който се чува виковете и стъпките на тичащите надолу заптиета. Реакцията на Мурат бей бе светкавична. На бледата светлина на фенера камата му блесна, преди да се забие дълбоко в окото на заптието. Имаше само няколко секунди преди крещящите войници да дойдат. Можа да се скрие зад закачалката, която затулваше входа към тайната стълба. Няколко заптиета нахлуха в подземиеото и, при вида на празната килия и кървящия труп на пода, закрепяха неистово. Това помогна на Мурат бей да се изкачи незабелязан до спалнята си, а след това да дойде отново в подземиеото, придавайки си загрижен вид, където обезумелият от злоба Баязид вече бе посякъл втория пазач. Затворникът беше избягъл, по някакъв начин разкъсал веригите, убил единия от пазачите си, но не беше далеч. Баязид реши да отиде колкото се може по-бързо до града, при валията, и на сутринта да се върне с многоброен отряд, за да избие цялото село.

Тръгнаха веднага. Иглика, приспана с разни билки, натовариха на една двуколка. Движеха се бързо и много тихо. Баязид искаше да премине теснините в планината, колкото се може по-незабелязано, защото знаеше колко са опасни

гяурите по тези места. Често причакваха кервани със стока, разграбваха ги, а охраната избиваха безпощадно. След това потъваха в горите без следа.

Ясен чу виковете на заптиетата, които бяха открили бягството му. Заобиколи селото, но не отиде в къщи, защото там щяха да го търсят най-напред. Трябваше да се справи сам. В една хралупа си беше скрил оръжието: пушка, два пищова, арбалет, колчан със стрели, ятаган, кремък и прахан, барут, куршуми, конопено въже. Там беше и подарената вчера от дядо му кама със сребърната меча паст... някой беше идвал тук съвсем наскоро! Нарамиторбата с оръжието и тичешком, ориентирайки се по звездите, се отправи към прохода горе в планината, където смяташе да причака турците. Сам срещу двадесет и пет човека. Надяваше се на бързината и познанието на гората, но шансът да им надвие бе почти несъществуващ. Нищо, ако трябваше да умре заедно с Иглика... ще са заедно завинаги!

Пристигна в теснината на зазоряване, почти едновременно с Баязид и заптиетата. Залегна в храстите над самия път. Заптиетата язدهа по двама един до друг, преброи ги: двадесет и двама. Там седеше Иглика, все още в сватбената си премяна. Ръцете ѝ бяха вързани, върху главата ѝ бяха сложили някаква торба.

Първата стрела от арбалета на Ясен улучи върното на Баязид заптие в гърлото и се появи отзад на врата му. Той се строполи от коня, но ботушът му се загнезди в стремето и изплашеното животно го повлече по земята. Последваха два изстрела от пищовите му и други две заптиета се повалиха от конете си. Сред турците настана суматоха, теснината на пътя им пречеше да се престроят или да бягат, конете им се блъскаха един в друг, подплашени от гърмежите и крясъците на изненаданите от засадата ездачи. После нещата се развиха с главозамайваща бързина. Храстите сякаш оживяха, изстрели се чуваха отвсякъде и барутният дим надвисна над прохода като малко сиво облаче. Когато

започна стрелбата, Баязид се опита да престои заптиета за отбрана, но мястото беше изключително тясно и никой не можа да изпълни заповедите му. Само след няколко минути повечето от хората му бяха или мъртви, или се търкаляха ранени по земята. Виждайки безизходното си положение, той се прехвърли в двуколката при Иглика, закривайки тялото си с нейното и притискайки острието на ятагана върху гърлото ѝ.

– Оставете ме да мина или ще ѝ прережа гръцмуля! – гласът на Баязид съскаше от злоба и безсилие.

Около двуколката се събраха излезлите от храстите хора. Джукела, Даскала, Ангел Ковача и синовете му Иван и Калоян, монахът Паисий. Там бяха и верните овчари, които днес носеха пушки вместо криваците си.

– Добре, ефенди, ще те пуснем жив, ако ме победиш с ятагана си.

– Тате, Даскале, направете един кръг, нека видим на какво е способен великият Баязид. – Сарказмът и пренебрежението, с което Ясен се обърна към турчина, го накараха да потрепери от ненавист. Слезе от двуколката и застана в центъра на кръга.

– Ако знаеш колко хора съм изпратил на онзи свят с ятагана си, нямаше да си толкова нагъл, момче. – Баязид пристъпяше с лекотата на котка. Направи няколко бързи движения, при които острието свистеше във въздуха. Ясен се отдръпна светкавично и неговият ятаган срещна острието на Баязид с такава сила, че то се строши, оставяйки само дръжката в ръката му. Онзи посегна да извади пишова от пояса си и не можа да види острието на ясеновия ятаган, който се стовари върху главата му, разрязвайки с хрущене тялото му на две.

Всички се вцепениха, изненадани от току-що случилото се. Дори за тези хора, калени в битки и несгоди, да разсечеш човек на две половини, като да беше буца сирене, ги стресна.

Събраха се около Ясен, тупаха го по раменете, прегръщаха го щастливи от сполучливата развързка.

Натовариха трупите на конете и овчарите ги отведоха неизвестно къде. Ангел Ковача, синовете му и Даскала се прибраха незабелязани от никого в селото. Джукела и овчарите си гледаха стадата. Ясен, Иглика и монахът Паисий се скриха в Орловица – една недостъпна пещера, чийто вход бе на повече от петдесет метра височина над реката.

След като Баязид заедно с двете дузини заптиета не се завърнаха във Филибето, валията изпрати един отряд от сто души, начело с Мустафа бей, да ги дирят. Мурат бей, при когото бяха отседнали Баязид и хората му, ги бе проводил, за което свидетелстваха и другите хора от конака. Пак от Мурат бей научиха за своеволието на Баязид, който бе взел чуждата невеста и стъпкал с коня си една възрастна жена. Много разтревожен, валията предложи двадесет, а след като никой не се обади – и петдесет жълтици на някого, който знае какво се е случило с Баязид и хората му. При Мустафа бей доведоха някой си Съби Хитреца, който им показва Орловица, но му наброиха само пет жълтици. Остатъкът щял да получи, когато открият Баязид. За да стигнат входа на пещерата, хората на Мустафа бей започнаха да строят дървена кула. Но от височините наоколо някой стреляше майсторски с арбалет и всяваше смут сред заптиетата. Когато най-накрая кулата бе готова, седем бяха жертвите на точния стрелец. Гореще ги очакваше нова, още по-опасна изненада! Там от тъмнината на пещерата ги посрещнаха с пушечни изстрели и стрели. На няколко метра от входа зееше пропаст и единствено тясната пътечка, прилепена до отвесните скали, бе достъпът до другата страна. Преди векове някой бе поставил там едно мостче, което се контролираше от обитателите и се въртеше около оста си. Всеки нежелан посетител, който стъпеше там, политаше надолу и се разбиваше в скалите на клокочещата подземна река. Тази пещера беше давала убежище на християни, преследвани от римляните, на богомили, преследвани от християните, и на хайдути, преследвани от турците. Имаше още един вход, някъде на километри оттук, известен само на няколко души

и скрит в многобройните лабиринти от пещери и коридорите им. Дори доверените хора, които носеха храна за тези вътре, трябваше да изминат огромно разстояние с превързани очи и торбички с лют червен пипер на краката им – така кучетата не можеха да вървят по следите им.

Съби Хитреца бе намерен, висящ от клоните на големия орех при кладенчето над селото. В джоба на потурите му имаше възел с пет жълтици и отрязания му език.

Лятото мина и със студа се охлади и желанието на валията за отмъщение. Освен Баязид и неговите двадесет и четири заптиета, бе загубил общо тридесет и двама души. Самите заптиета подпалиха дървената кула, защото никой вече не искаше да се качва горе на сигурна смърт. Извикаха валията в Едрине при Ридван паша за обяснение и повече никой не го видя. Турците избягваха да замръкват в близост с тази пещера и единствено Мурат бей се движеше необезпокояван навсякъде.

* * *

Понякога нощем се виждаше светлина горе, на входа на пещерата. И аз, пишещият тези редове, двеста години по-късно, също я видях. Попитах един овчар кой би дръзнал да се качи там, а той ми отговори, хилейки се с беззъбата си уста:

– Как кой бе, Иглика и Ясен са там!

ПЪТЯТ НАГОРЕ

Георги Гълъбов

Настаниха ги в стая срещу стълбите, водещи надолу към парното помещение и банята. В другия край на коридора се намираше огромна умивалня и тоалетна. Самата стая имаше три легла с по две одеяла, чисти чаршафи и калъфки, радиатор. Голата крушка, висяща от тавана, довършваше мебелировката. В другите стаи бяха настанени семейства, сами жени.

Пристигайки на портала в лагера, ги накараха да паркират „Запорожец“-а отвън, на улицата. След това ги препратиха на третия етаж в т. нар. карантина. Там трябваше да престоят, докато Интерпол направи проверка за тяхната благонадеждност. Горе, на етажа, завариха и други българи, които се бяха „застояли“ там, по известни само на тях причини. Доктор Николов, съпругата и синът им бяха освободени само след два дни, което според тукашните норми беше летящ старт в емиграционния процес.

Лагерът в Трайскирхен всъщност беше една стара триетажна казарма, строена още по времето на Първата световна война, в която настаняваха хора, успели да се проврат под „Желязната завеса“. На долния етаж се намираха кухнята и столовата; на втория, в големи самостоятелни стаи, бяха настанени мъже от всички държави на Източния блок.

Получавайки „лагер карта“, всеки можеше да се движи свободно из Австрия, да работи, да си наеме квартира. Храната и леглото бяха осигурени само за първия месец и след това трябваше да се плаща наем от тридесет шилинга на човек – нищожна сума за тези, които имат работа, но за повечето безработни лагерници астрономическо число.

Доктор Николов, привлечен от възможността да играе табла, отиде до българската стая, но скоро забеляза как

двама-трима души се стремяха да насочват разговора около подробностите, кой как се е добрал до Австрия. Това бяха хора на Държавна сигурност, които, представяйки се за емигранти, целяха да научат каналите, през които бягат хора от България. „Докторът“, както свойски започнаха да го наричат в българската стая, беше достатъчно интелигентен, за да не се хваща на тази въдица, и в следствие посещаващите сънародниците само, ако го повикаха за някой болен.

Всеки беше записан в бюрото за настаняване на работа, но за жалост малко намираха, поради незнание на немски език.

Австрийците, които имаха нужда от евтина работна ръка, идваха с колите си на ъгъла в края на улицата, където сутрин рано се събираше група от желаещи да работят. Когато някоя кола спреше за секунда, вътре се хвърляха поне четирима души, които нямаха никаква представа за каква работа ще бъдат наети и колко ще им плати „баровецът“. Понякога на човека му трябваша един или двама работници и другите излизаха от колата, съпроводени от жлъчни подмятания от страна на онези, които само преди минута ги бяха гледали със завист. Понякога се случваха и трагикомични ситуации. Нищо неподозиращи австрийци, виждайки гълпата от хора, препречили улицата, забавяха хода на колата. Тогава за секунда в автомобила се набутваха няколко души, които изплашеният до смърт човек прогонваше с викове: „Raus, raus!“ („Вън, вън!“). Това беше трагичното. Комичното се получаваше, когато изгонените излизаха от колата и всички се заливаха от смях, забравили за момент унизителната ситуация, в която бяха участници.

Някои от жените, които нямаха пари да си платят „наема“, се принуждаваха да преглътнат унижението и да практикуват най-старата професия на света.

Някои се изхитриха и продаваха помощта, която получаваша от „Каритас“, благотворителна църковна организация – ваучер за 150 шилинга, с които само от един „народен“ магазин можеше да се купят дрехи. Този ваучер се продаваше за 70-80 шилинга.

В далечната 1971 година само няколко държави приемаха емигранти. Това бяха Австралия, Канада, Швеция, Нова Зеландия, САЩ и ЮАР. За Швейцария заминаваха инвалиди и хора с увреждания.

В повечето държави българските медицински дипломи не бяха признати и се изискваха допълнителни изпити за приравняване към тамошния статут. Единствено най-богатата държава в света – ЮАР приемаше български доктори и признаваше българските им дипломи. Изборът за семейството на доктора беше лесен – ЮАР. В посолството, когато ги интервюираха, ги осведомиха, че пътят до там и хотел-пансионът ще бъдат осигурени от държавата. Но ги предупредиха, че европейците там живеят отделно от цветните хора и интимните контакти между расите са забранени от закона. Времето, необходимо за обработване на документи около емигрирането, беше 3-4 месеца.

Докторът си намери временно работа в една болница като санитар.

Миеше подове, тоалетни, сменяше чаршафи на леглата. Един ден бе повикан в кабинета на дежурния лекар да почисти пода, понеже болно дете бе повърнало дадения му панadol. Детето беше там за преглед, със силно главоболие и температура.

Младият дежурен лекар беше поставил diagnоза грип и подкани майката да сложи детето на легло вкъщи, колкото се може по-скоро. Професионалното любопитство на „санитаря“ го накара все пак да погледне в картоната с изследванията на пациента. Тогава на излизане от кабинета каза на чист немски език:

– Това дете има менингит!

Чувайки страшната дума „менингит“, майката отказа да напусне кабинета. Въпреки накърненото си самолюбие, младият дежурен доктор бе принуден да повика главния лекар, който, много изненадан, също потвърди diagnозата на санитаря.

Изборът и наемането на помощния персонал не влизаше в задълженията на главния лекар, и затова остана дълбоко

озадачен, как този санитар е бил в състояние да постави диагноза с такава точност. Нареди да го доведат в кабинета му и остана приятно изненадан, когато разбра, че това всъщност е един добър лекар емигрант, когото нуждата е принудила да мие подовете в неговата болница.

– Вижте какво, колега, аз имам щат за фелдшер тук и, ако искате, заемете това място, мога да помогна и с приравняването на образованието ви с нашето.

От този ден докторите в болницата се обръщаха към него с „колега“, а помощният персонал с „Her Doctor“. Заплатата му също се увеличи три пъти, в сравнение с тази на санитар. От болницата му предложиха жилище. Светъл апартамент с две спални, едната с баня, отделна баня, гостна, кухненски бокс към трапезарията, тоалетна за гостите. Към апартамента имаше и гаражна клетка, но канибализираният „Запорожец“ отдавна бе прибран за отпадъци.

За разлика от България, където всяко пространство, заградено с четири стени, в което можеше да се побере креват, бе наречено „стая“, тук хората брояха само спалните.

Жилището им се намирало в центъра на Баден и само на минута от влака-трамвай, с който започнаха да правят екскурзии до Виена. Естествено, най-интересното място там се оказа Пратера, с всевъзможни изненади за деца и възрастни. Ицето – синът им се влюби във Виенското колело, на което се возиха много пъти, тъй като малчуганът обичаше да гледа града отвисоко. Возиха се и на корабче по Дунава, запалиха свещи в огромната църква „Свети Стефан“. Не подминаха и двореца на императрица Мария Терезия, където видяха изключително интересната картина на съпруга ѝ Франц Йосиф. Тази картина бе нарочно поставена в едно помещение, наподобяващо по-скоро коридор, отколкото стая. Когато посетителят влезеше в помещението, тялото на императора изглеждаше обърнато в посоката на идващия. Погледът, дори върховете на обувките му, бяха ориентирани точно към минаващия покрай картината посетител и го следваха до излизането му от помещението. В друга зала видяха

портрет с руменото лице на Орлето – едва проходилния син на Наполеон – и посмъртната му маска, с изпито от арсеника лице, десетина години по-късно. Императрицата се беше изплашила, че приликата в характерите на баща и син е прекалено голяма, за да го остави жив.

Бяха поканени на вечеря в дома на главния лекар. Кокетна къща в Гринцинг, квартал на Виена, там, където завършват Алпите. Интересно за този квартал е, че всяка къща, която закачи борово клонче на вратата си, е дом-ресторант – и всеки е добре дошъл да прекара приятно в домашна атмосфера. Вечер потъналите в цветя и зеленина къщи, осветени с множество декоративни светлини, създаваха усещането за театрална сцена, подсилено и от фойтонитаксите.

Главният лекар, чието име беше Волфганг, и съпругата му Роберта настояха доктора и съпругата му да ги наричат Волфи и Берти. Естествено, от своя страна докторът Тервел и съпругата му Адриана бяха Тери и Ади. Ицето си остана Ицето и, въпреки невъзможността да комуникира, с Берти станаха големи приятели от пръв поглед. Чичо Волфи, уважаваният и всяващ вледеняващ респект в болницата, се превърна в „конче“, на чийто гръб Ицето се покатери моментално.

Волфи и Берти имаха омъжена в Лондон дъщеря, от която все още нямаха внуци, и появата на малчугана наистина ги зарадва.

Берти се оказа много добра домакиня, трапезата беше отрупана с най-различни вкусотии, от които завиха пакет с ябълков щрудел за Ицето. На Тервел му беше направило впечатление как дори доста заможни хора в Австрия избягваха да си купуват „Мерседес-Бенц“. Обяснението на Волфи беше много странно от българска гледна точка.

– В австрийското общество имаме строго спазвани традиции относно йерархията – обясни Волфи. – Тук обикновен работник не би си купил „Мерседес-Бенц“, защото не подхожда на общественото му положение. Той ще се вози във „Фиат“, „Пежо“, „Ситроен“, „Фолксваген“.

„Мерседес-Бенц“ е кола за директори и собственици на фирми. Дори аз, като главен лекар на болница, се возя в „Ауди“.

“Странни традиции – си помисли Тери. – Ако нашите хора имаха възможност, само в „Мерседес“-и щяха да се возят.“

Верни на обещанието си, южноафриканците бяха готови с визите точно след три месеца. Въпреки сравнително доброто начало в Австрия, Тервел и Аделина вече имаха планове за ЮАР. Никак не им се искаше снегът да ги затрупа тук. Направиха прощално събиране с колегите от болницата и на другия ден Волфи и Берти ги отведоха до летището. Ицето се разплака, когато се сбогува с леля Берти. Ади за малко да го последва. Докторите си стиснаха ръцете и се разделиха с обещанието да поддържат връзка.

В България Южна Африка беше представяна като робовладелска страна, където нещастните негри бяха бити с камшици от белите си господари. Понякога по прегледите в кината и единствения канал на телевизията показваха пращните коларски пътища и локвите покрай тях, от които негърчета пиеха вода, заедно с дивите животни.

От брошурите в южноафриканската амбасада съвсем различна картина им бе представена, но, закърмени от комунизма с недоверие към всичко, Николови решиха, че истината по всяка вероятност е някъде по средата.

В самолета около тях имаше млади хора от богати държави като Австрия, Швейцария, Германия, които, колкото и странно да беше, също емигрираха за ЮАР.

Малко преди да приземи самолета, пилотът направи един кръг над Йоханесбург, давайки възможност на пътниците да видят града отвисоко. Гледката наистина бе величествена: широки магистрала с детелини на кръстовищата, небостъргачи в центъра и море от фамилни къщи, много от които бяха с басейни в дворовете си.

На летището ги посрещна представител на хотел-пансиона – усмихнат млад човек, който, въпреки мургавия цвят на кожата си, ги приветства на перфектен английски.

Само след час бяха настанени в четиризвезден хотел в сърцето на Хилброу. Двойна спалня за тях и единично легло за Ицето. Плюшени пердета, климатик, картини по стените, телефон, просторна баня с огромна вана. Долу на улицата огромни четирицилиндрови „Хонди“ се състезаваха от светофар до светофар, „ръмжейки“ като сърдити динозаври. Нестихващ поток от луксозни „БМВ“-та, „Мерцедес“-и, „Порше“-та и дори голямата рядкост за Австрия – „Бентли“ и „Ролс Ройс“. Имаше и много „направени“ коли. Видяха една с форма на барака-тоалетна, с казанче за водата отзад и вееща се ролка тоалетна хартия. Друга, почти с големината на бебешка количка, скъсен наполовина кабриолет „Мини Купър“, само с две седалки.

Поканиха ги да слязат на вечеря в ресторанта на партера. Красиво подредени маси, колосани бели покривки и салфетки, цветя навсякъде. Менюто се оказа разнообразно и нямаше ограничение колко да се поръчва. Тези, които отиваха на работа рано, заедно със закуската можеха да си поръчат сандвичи за обяд.

След вечеря любопитството надделя и, въпреки умората, излязоха на кратка разходка. Направиха им впечатление горещината и сухият въздух. Дрехите и обувките, с които идваха от Европа, изобщо не бяха подходящи за този климат.

На сутринта обиколиха магазините, купиха си подходящи летни дрехи и обувки. Къси панталонки, сандалки и фланелки за Ицето.

От хотела им дадоха безплатни карнетки за градския транспорт, карта на града с обозначени спирки на автобуса, с който трябваше да отидат, за да се регистрират за работа. Предупредиха ги да ползват жълтите автобуси, защото червените били за цветното население.

Тервел от ранна възраст бе посещавал Алианса, където научи перфектно немски език, но завърши Английската гимназия. Тъй като в България тази гимназия беше едва ли не запазено място за децата на висшите партийни другари,

баща му, много добър среден техник по електротехника, инсталира безплатно цялата електрическа инсталация във вилата на един от тях, за да „вкара“ сина си в гимназията.

На интервюто предложи на Тервел докторско място в Барагувана – болница предимно за цветнокожи пациенти, където трябваше да работи няколко години, след което можеше да започне частна практика. Заплатата му дори можеше да е по-голяма от тази на лекарите, практикуващи в болниците за европейци. Докторът прие.

Аделина познаваше Тери от Алианса, но за разлика от него учеше английски. По-късно го завари и в Английската гимназия, където тя можа да влезе, благодарение на отличната диплома при завършване на седми клас и пълната си шестица от приемния изпит. Със златния медал при дипломирането си във Висшия икономически институт за малко да се размине, когато лекторът, преподавайки „Основи на Комунизма“, реши да ѝ даде четворка вместо шестица, защото, въпреки знанията, не отговаряла на въпросите с „чувство“. За късмет, на поправителната сесия изпитващият се оказа човек, за когото знанията бяха по-важни. Изключително интересен бе фактът, че през цялото си образование тя никога не беше получавали оценка, по-ниска от шестица. Дори, когато започна работа в Спестовна каса, я назначиха за заместник-директор на клон. Другият заместник беше син на някой си от Президиума на ЦК.

На интервюто за работа за нея имаха само едно предложение:

– Госпожо, кажете, къде искате да работите?

Естествено, това предложение не можеше да бъде прието, докато не си намереха жилище. Пък и Ади трябваше да гледа детето.

На другия ден кола от болницата дойде пред хотела за Тери. Върнаха го рано следобед. Колата и шофьорът щяха да бъде на негово разположение, дори когато напуснат хотела-пансион.

Болницата, която се оказа в покрайнините на Йоханесбург, всъщност имаше много удобен достъп, тъй като

автобанът бе вдигнат високо над земята и опасваше града, давайки възможност за много улеснено придвижване. Сумата, която бяха определили като първоначална заплата, според Аделина не беше кой знае колко по-голяма от това, което щеше да взима за година в Австрия, на което Тери се засмя:

– Милинко, това ще ми е заплатата за един месец, не за година!

– Сериозно говориш, нали? Не ме занасяш? Това е толкова фантастична сума... Та ти за два дена тук ще получаваш, колкото за година в България. Гледай, чак настръхнах от изненада!

Решиха да останат поне един месец в хотела-пансион, докато си намерят жилище.

В болницата с Тери работеха доста европейци – доктори, които като него бяха отскоро и си „отработваха“ правото на частна практика. Интересно за Южна Африка беше, че щом един член от семейството работи, от неговата медицинска застраховка се ползваше цялото семейство. Дори златните корони, поръчвани при зъболекар, бяха безплатни за пациента. Прегледите и лекарствата, изписани за лечение от болниците, също.

Шофьорските им книжки от България бяха признати и равностойни. Южноафрикански им бяха издадени, въпреки лявото движение по пътищата и десния волан на колите.

Тери разпита колегите в болницата, кои са по-престижните квартали в града. Номер едно се оказа Лоуър Хаутън, който бе съвсем близо до хотела им. Друго име, което будеше уважение към притежателя на къща там, беше Сантън. Колегите му го посъветваха да не бърза с покупка на жилище, а като начало да намери под наем нещо комфортно, удобно и за детето. Не биваше да се игнорира и сигурността, защото се оказа, че престъпността е висока и двойнозаклучената врата не представлява препятствие за крадците. Намериха един частен хотел-пансион, където имаше денонощна охрана и портиер. Имаше и чудесен

басейн, в който водата през зимата се затопляше и покривът можеше да се затваря. До него се намираше зала за фитнес.

Ресторантът се оказа суперлюксозен, храната – разнообразна и приготвена така, че да задоволява дори специалните изисквания на религиозните евреи, които се оказаха голям процент от наемателите. Странно, но в далечната 1972 г. ЮАР все още нямаше телевизия и навсякъде се въртяха прожекционни апарати с лента. Така че кафе-сладкарницата се превръщаше в своего рода киносалон. Прислугата почистваше апартаментите всеки ден, оправяше леглата, переше и гладеше бельото.

Щом получи първата заплата от болницата, семейство Николови се нанесоха в частния хотел-пансион. Малко след това Ади забременя. Мъжете в семейството бяха много горди: малкият, защото ще става батко, а големият – татко. Ади също беше много щастлива, защото надали някога щеше да има по-благоприятна възможност да роди дете. Не след дълго започнаха да купуват розови бебешки дрешки – щяха да си имат момиченце.

Детето се роди навреме, без усложнения и след седмица мъжете ги прибраха от болницата. Изглежда като че ли всички бяха чакали това бебе, защото се оказа, че едва ли не всяка жена от хотела идваше да поздрави Ади. Всяка носеше някакъв подарък и скоро масичката в антрето бе затрупана с кутии. Ицето, който усвои английския много бързо, беше нещо като портиер-разводач и не се притесняваше да предупреждава гостите да пазят тишина, когато бебето спеше. През другото време отиваха с количката в кафе-сладкарницата или сядяха под палмите край басейна.

За година, откакто Тери започна работа в болницата, някои от колегите, „изплатили“ дълга към държавата, напуснаха и започнаха частна практика. Тери стана завеждащ на отделението по вътрешни болести, като съответно и заплатата му се повиши.

Ицето тръгна на училище, заедно с дузина деца от хотел-пансиона. От училището сутрин идваше малък автобус, в

който, освен шофьорът, имаше и телохранител. Следобед ги прибираха по същия начин. Освен английския език, започна да усвоява и африканс – езика на местното европейско население, който се оказа много близък до холандския.

Ади си намери работа в една банка, само на три минути път от хотела, и организира нещо като детска градина за Елизабет – вече проходилата им дъщеря. Плащаше на едно цветно момиче, тъкмо излязло от гимназия, да се грижи за децата. Това момиче, което имаше достъп до всичко ценно, което притежаваха Николови, никога не взе нито цент. На следващата година, когато си купиха къща, взеха и момичето със себе си.

Тери стана главен лекар и служебната кола продължаваше да бъде негова, затова купиха „Мерцедес“ за Ади, която се издигна до мениджър в банката.

Къщата купиха с пари, заети от същата банка, с изключително изгодна лихва. Намираще се в Лоуър Хаутън. Поради размириците, избухнали в Совето – място извън Йоханесбург, където живееше цветното население, много богати хора, изплашени от несигурността, започнаха да продават на цени, 3-4 пъти по-ниски от покупните. Така Николови се сдобиха със завидно ценен имот в най-престижния квартал на Йоханесбург, на още по-завидно ниска цена. Към къщата имаше и три апартамента за прислугата, басейн, тенис и скуош кортове. В четворния гараж предишният собственик им остави като подарък един чудесен, вишневочервен „Бентли“, от който Тери нямаше нужда, но все пак го запази.

Когато момичето, което работеше при тях, им каза, че иска да се омъжи, Ади ѝ приготви чеиз и плати всички разноски по сватбата.

Младият мъж, за когото момичето се омъжи, се оказа шофьорът на Тери. Дадоха им единия от апартаментите за прислугата. В другите настаняха готвачката и градинаря.

Къщата беше оградена с висока ограда, метална врата с дистанционно и охранявана от специална фирма. Градинарят

имаше и два дресирани добермана, които обикаляха имота нощно време. Около смътните събития в Совето се наложи да вземат разрешителни за огнестрелно оръжие, което носеха винаги със себе си. В касата, оставена им от предишния собственик, освен няколкото пистолета „Узи“, имаше и „Колт“-помпа с осем изстрела, два АК 47 и карабина 308 с телескоп.

След като получи разрешение да започне частна практика, Тери оборудва клиника за пластична хирургия, която не след дълго се наложи като една от най-престижните в ЮАР. Ади напусна банката и пое функцията на изпълнителен директор. Към клиниката имаше и малък хотел, където можеха да отседат придружители по време на операциите. Елизабет, която обожаваше баща си, искаше подобно на него да се посвети на медицината. Крис, както Ицето вече искаше да го наричат, се насочи към инженерство. Привличаше го телевизията, която най-после беше дошла в ЮАР – малко по-късно, но затова пък най-модерната в света. Записа се да следва кибернетика и далекосъобщителна техника.

Семейството често ходеше на излети до Дракенсберг, Хартабиеспот дам, Каньона на „Кървавата река“ – втория по големина в света. Там английските колонизатори, въпреки малобройната си армия, бяха унищожили хилядите, нападащи ги Зулу войни, избивайки толкова много от тях, че реката потекла червена от кръвта им. Оттам дошло и името на реката и каньона. Там се намират и известните в целия свят, оформени от природата три Рондавелс – скални формации.

Веднъж, спирайки за почивка в Дракенсберг, им направи впечатление сребристият цвят на тревата. Докъдето им стигаше погледът, тревата беше „сребърна“. Ели се наведе, откъсна стрък и показа на баща си малкото цветенце. Това беше еделвайс. Една изумителна находка. Надали някъде другаде в света можеше да се срещнат еделвайси, покрили земята като трева, докъдето стигне погледът! В Европа еделвайсът бе под защита със закон.

По време на излетите до Крюгер – националният парк, където посетителите влизаха с колите си между живеещите на свобода диви животни, често колоната от коли се движеше бавно, защото няколко слона бяха заели пътя и никой не можеше да мине покрай тях. Интересни за всички бяха бабуните, които се бяха научили да се качват върху капачите на колите и пиеха от водата, която шофьорите пръскаха за тях през чистачките. Нищо неподозиращите пътници, понякога оставили част от прозорците отворени, бяха посрещнати от „приятелски“ настроени щрауси, които светкавично промушваха главите си през прозореца и храната, която повечето хора имаха около себе си, изчезваше, благодарение на дългите им шии.

На местата, оградени специално за посетителите, където можеше да се купят сувенири, кафе и безалкохолни напитки, се разхождаха огромни костенурки, на които деца, та дори и възрастни, се качваха за малка разходка.

Веднъж шофьорът на кола, преминала с предните си гуми през „клон“, лежащ напъряно на пътя, не почувствал задните гуми също да друснат. На пътя зад колата също не се виждал никакъв клон. Тогава, повдигайки внимателно предния капак на колата, човекът бил изненадан от огромен шестметров питон, настанил се удобно върху топлия двигател. Принудили го да напусне скривалището си, като го чукнали няколко пъти по главата с удължена стойка за фотоапарат. В това време от другите коли снимали интересното приключение. За щастие, когато човекът бил извън колата си, наоколо нямало лъвове.

На връщане, след приятно прекараните сред природата почивни дни, Николови станаха свидетели на странен инцидент. Бяха в близост до Нелспруит, когато лекотоварен автомобил, движещ се непосредствено пред тях, изведнъж се отби от шосето и се загнезди в крайпътните храсти. Тервел спря колата и заедно с Крис отидоха да видят дали има пострадали. В кабината намериха само един възрастен човек, който беше в безсъзнание. Без да губи нито секунда,

докторът му направи сърдечен масаж, изкуствено дишане и, когато пострадалият отвори очи и отпи няколко глътки вода, го отведоха в местната болница. Оказа се, че старият човек беше дехидратиран и загубил съзнание, вследствие на топлинен удар. Климатикът в камионетката му отказал да работи и, шофирайки в 42-градусовия пек, човекът беше припаднал. По някаква невероятна случайност Тервел беше там и спаси живота му.

Ключа от колата на пациента и визитната си картичка доктор Николов даде на дежурния лекар. Бяха готови да си тръгнат, когато един санитар дотича с молба от възрастния пациент, да се върнат при него за пет минути. Завариха го, седнал в леглото, с венозна система в ръката му. Беше добил нормален цвят на лицето, което грейна в усмивка, щом ги видя да влизат.

– Мили хора, докторе, вие ми спасихте живота днес. От все сърце ви благодаря. Не, не, че ме е страх да си отида от този свят, но не по такъв нелеп начин. Аз имам малка фермичка наблизко и бих се радвал да ми гостувате, ако имате възможност, разбира се. Наричат ме Ом Денис де Вилерс.

Тери, Ади и децата също се представиха, размениха си адреси и се уговориха след две седмици да му гостуват в събота и неделя. Въпреки уговорката, доктор Николов още на другата сутрин се обади в болницата и провери какво е състоянието на пациента. Говори с дежурния лекар, който го осведоми, че той се възстановява добре и ще бъде изписан на следващия ден.

В петък, преди да тръгнат, Ади се обади на Ом Денис да провери, дали е удобно да идват. Старият човек каза, че ги очаква.

Фермичката се оказа с 48 моргана* площ. Голяма сграда с „теч рууф“ – импрегниран сламен покрив с около 40 см

---

* Морган – южноафриканска и немска мярка за площ.
(Един морган е равен на 0.6177 акра. Един акър е равен на 4.046 декара.
48 моргана са равни на 29.6526 акра.)

дебелина, който всъщност е изключително добра топлинна изолация. Имаше складови помещения, работилница, занемарен басейн, няколко трактора под навес. Имаше и подобни на казарма помещения за работниците. Вятърна помпа смучеше вода някъде от дълбините, пълнейки огромен контейнер, кацнал върху висока метална кула.

Крис беше тръгнал с нежелание, но когато Ом му показа блиндираното подземно стрелбище и банковата каса, пълна с най-различни оръжия, реши, че престоят ще бъде интересен и за него.

Докато обядваха, старият човек им разправи историята на живота си: семейството на баща му пристигнало в ЮАР, когато бил дете. Купили тази земя, разчистили я, построили къщата, започнали да отглеждат различни плодови дървета, от които сега само бананите са останали. Съпругата и двете му дъщери, връщайки се от църква, се ударили челно в камион, теглещ две ремаркета с добитък. Поради огромната си маса, камионът не бил в състояние да спре рязко и ги убил на място. След това Ом дълги години страдал, не могъл да започне отново. Но времето е безпощадно, лети, отминава като вода, течаща през пръстите, която не можеш да задържиш – и ето, вече е на преклонна възраст и сам.

Двата дни минаха бързо. Обещаха да го посещават веднъж в месеца. Ели попита дали ще е възможно да ползва басейна. Ом обеща. И, когато след месец дойдоха отново, басейнът ги посрещна с кристално чиста вода и грижливо подредена градина. Майка и дъщеря прекараха часове там, докато мъжете изпробваха уменията си да поразяват мишени на стрелбището. Въпреки треперещите си ръце, когато държеше оръжието, Ом беше далеч по-добър от гостите. Но на излизане десетте стъпала нагоре го затрудниха много.

Вечерта, насядали около масата, домакинът сякаш между другото им каза, че откакто се запознал с тях, имал една идея, която искал да сподели: фермата му струвала няколко милиона ранда. Ако се съгласят да го вземат да живее с тях, ще им остави всичко. И без това човек нищо не може да

вземе със себе си. Естествено, би могъл да отиде и в старчески дом, ако семейството на доктора не го иска. Но за него е далеч по-добре да бъде сред млади хора, отколкото между старците в някой дом, където разговорите се водят единствено около болестите, с които те като че ли се хвалят.

Ади и децата нямаха нищо против Ом да живее с тях. Уговориха с адвокат да оформят документите и на другата седмица Тери и Крис го доведоха в Йоханесбург. Настаниха го на долния етаж, откъдето щеше да му е по-лесно да излиза навън. Докараха и камионетката, с която той смяташе да се разхожда из града, но след като се изгуби два-три пъти и прекара доста време по задръстените от коли улици, решиха за по-сигурно да го возят, когато му е необходимо. Фермата дадоха под наем на семейство, пристигнало наскоро от Ангола, където се занимавали със същия бизнес. Скоро Ом свикна децата да го наричат „дядо“ и беше много смешно да го слушат как разговаря с „внуците“ на някаква смесица от английски и африкански, ръкомахайки оживено.

Имението, непосредствено до тяхното, принадлежеше на семейство Джейкобсън – много заможни и уважавани във висшето общество евреи. Доктор Марсел – доктор по икономика, притежаваше огромно портфолио акции в златни и диамантени мини в ЮАР и Австралия. Това го бе поставило в борда на директорите на Англо-американската корпорация. Есмей Джейкобсън, с фигура на статуетка и доскоро прима балерина в балета към местната опера, имаше собствено балетно училище. Дъщеря им, Бренда Ли, единствената наследница на огромното им състояние, следваше Английска филология в Йоханесбургския университет.

Марсел и Тери станаха доста добри приятели, тренираха заедно кунг фу. Марсел се возеше в „Ролс ройс“, Тери – в „Бентли“ и това често бе повод за приятелски закачки, кой има по-добра кола. Веднъж дори попитаха директора на Пътна помощ, с когото често играеха голф, да каже, според него коя от двете коли е по-добра. Отговорът му бе колкото странен, толкова и приятен:

– Нямам представа, господа, досега от Пътна помощ никога не е поискана услуга за закъсала кола като вашите.

Ади, която в България беше достигнала до кандидат майстор на спорта по земна гимнастика, също се сприятели с Есмей и често правеха заедно различни упражнения за поддържане на фигурата. Тайно двете майки се бяха разбрали, че ще се радват, ако един ден Крис и Бренда Ли направят семейство... хем богатството ѝ няма да отиде в чужди ръце.

Крис се дипломира и за няколко години се издигна, като стана един от директорите в Южноафриканската национална телевизия.

За изключителни заслуги като ръководител на Катедрата по пластична хирургия и многобройните си международни публикации, Тери бе удостоен със звание „професор“.

Хотелът, под вещото ръководство на Ади, също се разрасна и скоро към него прибавиха още един, с казино в Сън Сити.

Ом Дени де Вилерс живя дълго като част от семейство Николови, които го обградиха с внимание и любов. По негово желание, след смъртта му прахът му бе разпръснат във фермата му край Нелспруит.

Ели се дипломира като лекар и се зае да специализира акушерство. Бяха неразделни с Брендето, която също завърши бакалавърска степен и започна да преподава английски на новопристигащи емигранти.

Марсел често водеше семействата със самолета си до Дърбан, където имаше закотвена огромна яхта. Излизаха в океана на риболов, любуваха се на китовете или се гмуркаха с акваланги до рифовете.

Тери също искаше да купи самолет, но с Марсел решиха, че ще бъде по-удобно да си вземе хеликоптер, с който да могат да посещават и трудни за кацане места. Записаха Крис в летателен курс и не след дълго имаха хеликоптер и пилот. За разлика от баща си, който обичаше луксозните автомобили, Крис си купи боен американски „Хамър“, оборудван с всевъзможни оръжия, радиостанции и приспособ-

собления за нощно виждане. Започна да води сестра си и Бренда на излети до Дракенсберг, където „Хамър“-ът му беше у дома си. Друг път отиваха до яхтата за два-три дни и се прибираха, загорели от слънцето.

Родителите им се радваха на тази дружба и с удоволствие се съгласяваха да ги пускат сами.

Англо-американската корпорация направи предложение на Тери – да им разреши да сондират във фермата край Нелспруит, тъй като имали потвърждение, че на няколкостотин метра дълбочина има огромен златен залеж. Предложението всъщност даваше 7% от добитото злато да бъде за собственика на земята. След приключване на дейността си, Англо-американската корпорация се задължаваше да възстанови фермата в сегашния ѝ вид. Тери се съгласи и след година започна да получава по десет милиона ранда на месец.

– Ако печелиш така, след пет-шест години ще започнеш да ме настигааш, професоре. – Шегата на Марсел беше чиста истина.

На Ади и Тери им правеше впечатление, че синът им никога не искаше пари от тях, но в същото време разполагаше с доста големи суми, които според Ади далеч надхвърляха инженерската му заплата. Опитаха се да го заговорят на тази тема, но не получиха задоволителен отговор. Той дори се засегна от любопитството им и предложи да им плаща наем, или да се изнесе на квартира, ако толкова им пречи. Естествено, те не искаха наем, единствено грижата им за него ги беше накарала да питат.

Всъщност, без никой да подозира, Крис беше създад канал за доставка и разпространение на наркотици. Той самият не ги ползваше, но като електронен специалист можа да изработи управляеми от разстояние уреди, с които неговите снабдители му доставяха „стоката“. От търговски кораби, прекосяващи водите на ЮАР, се пускаше малък контейнер, който, потъвайки на няколкостотин метра дълбочина, посредством сателитна навигация, известяше за

местонахождението си. Необезпокояван от никого, Крис излизаше в морето на риба и „викаше“ контейнера, който се издигаше до повърхността и посредством магнити се закотвяше под яхтата му. Така той, без да бъде възпрепятстван от никого, си прибираще „стоката“. След това контейнерът потъваше отново, докато го прибереше следващият доставчик. В началото Крис искаше контейнерите да стоят на около сто метра дълбочина, но тъй като имаше известна опасност леководолази или рибарски мрежи да приберат „стоката“, реши контейнерите да лежат, замаскирани като скала на дъното, но всеки път на различно място и дълбочина.

Още от студентските си години Крис беше създал мрежа от проверени хора, на които имаше безусловно доверие, но никога не ги срещаше лично. Всеки един от хората му беше проверяван многократно, преди да му бъде гласувано дори най-малко доверие. Ако някъде допуснеше грешка, чрез която властите биха могли евентуално да се доберат до неговата организация, то този човек изчезваше.

Доставките пристигаха веднъж, понякога и два пъти в месеца, всяка от триста до петстотин килограма чист хероин, за което получаваше милиони. За шест или седем години, откакто започна да се занимава с този „бизнес“, натрупа огромно богатство. Малко хора можеха да се похвалят с повече пари от него. Всъщност, парите му бяха в диаманти – много по-лесно преносими и с далеч по-малък обем. След това диамантите, посредством различни банкови машинации, се депозираха в швейцарски и американски банки.

Един ден Ели доведе в къщи млад човек, с когото случайно се запознала в една от книжарниците на Хилброу. Беше висок, строен, с гъста, черна коса до раменете и сини очи. Същински магнит за младите представители на нежния пол.

Представи се за строителен инженер, роден в България, но прародителите му били руски благородници, избягали по време на революцията през октомври 1917 година. Не

искаше да се хвали с произхода си, но все пак при една от следващите си визити показа сребърна чаша с княжески монограм, която принадлежала на рода му повече от двеста години. Ели никога досега не беше се увличала сериозно и с тази толкова бързо разцъфнала връзка предизвика безпокойството на родителите си.

Тогава Марсел, който между другото притежаваше и няколко бижутерийни магазина, след като разгледа сребърната чаша, се престори на възхитен. Но вечерта на четири очи каза на Тери, че това е съвсем наскоро изработен сребърен фалшификат с изкуствени рубини, смарагди и няколко евтини речни перли. Той много добре познаваше старите руски майстори, чиято изработка винаги бе служила за пример в бижутерийната индустрия. На другия ден им даде и адреса на човека, който беше изработил чашата – посредствен златар от близкото до Йоханесбург градче Крюгерсдорп.

Тери се обади в България и нае частен детектив с молба да провери, кой всъщност е този човек. След няколко дни дойде и отговорът – „инженерът“ беше завършил строителен техникум, лежал в Сливенския затвор две години за измама. Там научил за семейство Николови, споменато в предаване по телевизията, относно изключително успели сънародници извън Родината. Обект на вниманието му станала младата госпожица Николова, която обиграният нехранимайко бил сигурен, че ще съумее да прелъсти. С фалшив паспорт и ново име пристигнал в ЮАР. Детективът, заедно с доклада си, изпрати и няколко снимки. Марсел и Тери решиха да изобличат публично малкия мошеник по време на едно от пиршествата, каквито те правеха веднъж в месеца. Между гостите имаше и роднини на Есмей, работещи във високите ешелони на Външно министерство, отговорни за имиграцията на ЮАР.

„Инженерът“, решил, че моментът е много благоприятен да вдигне тост с „графската“ си чаша, замръзна от изненада, когато един от гостите, седял досега с гръб към него, се

оказа златарят от Кругерсдорп. След това Тери прочете вече официално преведените документи от България, към които роднините на Есмей проявиха огромно любопитство, завършило със слагане на белезници на кандидат-младоженеца. След което една камионетка на полицията без много шум го отведе. Ели през цялото време, докато траеше това малко представление, стоеше като ударена от гръм и можа само да каже:

– Боже, каква глупачка съм била!

На Данчо – „инженера“ дадоха шест месеца условна присъда за влизане в ЮАР с фалшиви документи и го върнаха по етапен ред в България. Там го пуснали на свобода, защото не било възможно да съдят човек втори път за едно и също престъпление. С истинското си име заминал за Англия, където го чули да се заканва на професор Николов от ЮАР. За нещастие, тези закани стигнаха до ушите на Крис, който нареди на негови хора да приключат със случая. Не след дълго намериха въпросния човек починал, вследствие автомобилна катастрофа в нетрезво състояние.

Един ден Уйлям, шофьорът на Тери, доста загрижено му каза, че някаква жена се опитвала да се сближи със съпругата му. Уж случайно се срещала с нея, когато пазарувала, заговорила я. Нейната „госпожа“ имала дъщеря, която била ухажвана от Крис, но майката се съмнявала в намеренията му и търсела начини да се осведоми за него, като за услугите била готова да я награди добре. Филип, която с годините беше станала част от семейството на доктора, отговорила, че Крис е израсъл в ръцете ѝ и в никакъв случай няма да го шпионира. Тогава онази я заплашила, че ако не се съгласи да помага на нейната „госпожа“, неприятни неща може да се случат на близките ѝ в Совето. Това беше накарало Уйлям да разкаже на боса си за случилото се.

Крис нареди на негови хора незабелязано да следят Филип и не след дълго разбра коя е въпросната жена. Естествено, тя нямаше никаква „госпожа“, пазеща дъщеря

си, но бе пратена от хора, които се стремяха да научат, колкото се може повече в помощ на тези новопоявили се конкуренти. Те членуваха в един мотоциклетен клуб, който, освен с наркотици, се занимаваше и с проституция, банкови обири и кокошкарски въоръжени набези на бензиностанции и барове. Оказа се, че те си доставят „стоката“ от Иран и Китай, и нямат нищо общо с неговите хора от Южна Америка. В сравнение с него, те внасяха нищожни количества „стока“, ползвайки „мулета“ през границата, които често биваха залавяни. Всъщност, това бе подбудило интереса им към неговата организация, която бяха поискали да копират.

Чрез подставени лица Крис се свърза с друг мотоциклетен клуб, който, получавайки една голяма сума, започна война за надмощие с наричаните от него ирано-китайци. Двете мотоциклетни банди се изтрепваха и това беше един много удобен параван за хората на Крис, които, от своя страна, съвсем невидими, ликвидираха новациите, без да привличат вниманието към себе си. Естествено, ако случайно се образуваха „допирни точки“ с властите, там той имаше хора, на които можеше да разчита в трудни моменти. Беше послушал съвета на майка си и се сгоди за дъщерята на съседите – Бренда Ли. Семействата решиха сватбата да бъде след шест месеца.

Каква бе изненадата му, когато Тери и Марсел го извикаха на един сериозен мъжки разговор. Оказа се, че те вече знаят много добре за „търговията“ му и дори се отнесоха с уважение към организацията, която беше създал, и богатството, възлизащо на няколко милиарда. Но според тях сега е настъпил моментът, в който трябва да престане с триковете и да легализира търговските си интереси, за което те са готови да му помогнат. На възражението му, че ще загуби много пари, ако се откаже, Марсел го успокои – ще му помогне да го продаде на хора, които, без да го познават лично, ще му плащат 5% в швейцарска банка и няма да се налага да върши нищо нелегално в бъдеще.

Крис знаеше колко е опасна търговията с наркотици и с каква лекота можеше да бъде ликвидиран, затова се съгласи да послуша баща си и бъдещия тъст. След няколко месеца направиха „скромна“ сватба, на която присъстваха лични приятели и роднини на двете семейства, гости от България, Израел, Канада, Австрия, Швейцария. Младоженците заминаха за Лондон, откъдето започна сватбеното им пътешествие...

КРАСАВИЦАТА И ЗВЯРЪТ

Дарина Проданова

А всъщност как било...

Имало едно време двама влюбени. Една красавица и един момък. Всеки път, когато момъкът направел нещо негодно на момата, тя започнала да му вика „Звяр“. А на него това му харесвало. Колкото по-ядосана му била момата, толкова повече му харесвала. Затова и взел, че даже започнал леко да бъде като звяр с нея.

Но с времето започнал да забелязва, че започва да губи човешкия си образ. Една сутрин видял в огледалото, че веждите му са станали рунтави – като на звяр. След няколко седмици цялото му лице придобило зверски облик. А най-накрая крайниците му и тялото му последвали тази участ.

Докато не се събудил в един студен зимен ден като огромен, пихтиест, пръхнешц звяр. Когато се видял такъв, той счупил огледалото, избягал от любимата си красавица и тръгнал да се скита по белия свят без мома, без човешки облик... но и без огледало.

Всеки, който го видел на пътя си, бягал от него. А момите се изпокривали, още щом чуели от хорските уста, че той приближава към селото им.

За него се носели какви ли не слухове. Че бил глътнал любимата си на един залък. Че бил изподрал кожата ѝ до кръв. Че бил си направил брада от отскубнатата ѝ коса. И никой не смеел да премери сили, нито да седне на една маса с това привидение, същество, което имало конски крака, бивни зъби и черни, всепоглъщащи очи.

Затова и звярът се скрил далече-далече от хорските лица – вдън гори тилилейски. А там често не се навъртали ни грозни, ни красиви моми.

Минали години. И един ден в гората се изгубила девойка, чийто кон бил нападнат от глутница вълци. Самата тя била

ранена и куцала и с двата крака. Когато видяла страшилицето да се приближава към нея, тя вярвала, че е настъпил нейният край. Затворила очи и чакала да бъде разкъсана и изядена.

Но вместо това, звярът я занесъл на ръце в бърлогата си и привързал раните ѝ. Тя плахо му благодарила, а той ѝ рекъл:

– Не ми благодари. Аз те спасих само защото ми трябваш.

– За какво съм ти притрябвала? – попитала тя.

– За да ми разказваш приказки.

– Как така... приказки?!

– Така! И когато ти свършат приказките, ще те разкъсам!
– тропнал с крак Звярът, изпuffтал и се врътнал на другата страна да спи.

Девојката била толкова изумена, че цяла нощ не мигнала. От страх ли, от шок ли, или от странно вълнение, клепачите ѝ сякаш загубили способност да се спускат над очите ѝ.

След цяла нощ бдение, на сутринта най-после се унесла и спала три дни и три нощи. Когато се събудила, видяла с голяма изненада, че Звярът е с вчесана грива, вратовръзка и изрязани нокти, и е седнал хрисим в очакване.

И така започнал сезонът на приказките. Всеки ден момата, която между другото не била кой знае каква красавица, му разказвала по една приказка, от която очите му се разширявали от вълнение, започвал да хълца и да бърше пот от подобие то си на лице. В края на последната приказка, която тя знаела, момата забелязала с крайчеца на окото си, че сякаш сълза се спуснала от лявото око на Звяра. След като завършила приказката, тя се навела към бузата му и изпила сълзата. Звярът подскочил, разпuffтал се, но момата не се изплашила, затворила очи и чакала какво ще последва.

– Защо ме пипаш?? Никой не може да ме докосва! – изкрещял Звярът в ухото ѝ.

– Защо? – попитала тихо тя.

– Как защо? Защото съм Звярът!

– Кой, ти ли?

– Аз!

– Ти... не си никакъв звяр... Искаш ли да ти покажа?

Звярът надигнал очи. Момичето извадило огледало от джоба си.

– Виждаш ли това? Това е най-обикновено огледало. Ти няма да се гледаш в него. Ще се гледаш само в моите очи. Така ще виждаш, което аз виждам в теб...

– А ти какво виждаш в мен?

– Едно дете... Това беше последната ми приказка за теб. Нямам повече. Но ако искаш да не бъдеш звяр, можеш да ме задържиш при себе си... и да се оглеждаш в очите ми. А ако ме разкъсаш, тогава...

– Приемам! – изгруктял Звярът.

Некрасивата мома и Звярът заживели много щастливо заедно. Измисляли заедно приказки, пътували през гори и планини, и Звярът я пазел от опасностите на пътя, а тя го развеселявала. Когато той затворел очите си, чувал звънкия ѝ смях и в тези моменти той отново се чувствал човек.

Но външно си останал звяр чак до края на дните си.

Защото първата любов може да те превърне в звяр... но последната е по-мъдра... Нейната единствена мисия... е да обикне звяра в теб. Без той да се превърне обратно в принц.

ПРИЧЕСКА ЗА СОФА ПОД НАЕМ

Здравка Владова-Момчева

Спечелих петдесет лири от лотарията и веднага забих към „Holland & Barrett“. Като ми замирише на „Holland & Barrett“, веднага ми се приисква да заживея здравословно. Там обитават такива ненагледни панацеи и пенкилери, че направо вярвам с цялото си същество колко безсмъртен може да бъде човек, стига да изяде, изпие, размаже по лицето си, втрие в кожата си и масажира дюстабаните си с всички мазила и бъркочи, които му се предлагат на изгадни, пардон, изгодни цени! Със сигурност египетските фараони биха се пропукали по шевовете от завист, ако знаеха колко е напреднало мумифицирането в наши дни. Няма нужда да си умрял, за да изглеждаш жив. Достатъчно е само да изчакаш намаленията и после жизнерадостно да се облещиш от сметката, която ти се тръсва насреща, заради неистовото ти проклето желание да си по-красива от всякога. Тогава бръчките ти се изпъват, устните ти се окръглят в усмивка а'ла фотогеничен шаран, а косите ти се изправят като след бръкване в контакт. Да не говорим за очите! Ах, тези неотразими очи, отскочили от орбитите си към поредната недостижима витрина, която ги насълзвява, щото ако не беше тая идиотска сметка тука, оная рокля там с вавилонския фасон щеше да...

Но аз посещавам „Holland & Barrett“ заради Дора. И заради любимата ми боя за коса, разбира се. Кой казва, че човек не може да харесва един магазин, поради съвпадението на предпочитания към стока и продавачка? А Дора е невероятна! Така подрежда всичко наоколо, че рафтовете оживяват. Когато се запознах с нея преди десет години, тя имаше дълга, червена коса.

– Любовна река – каза ми тя. – Така я нарекох. Огнени багри в нюанса на страстта.

После прическата ѝ се скъси до раменете и стана златистокестенява. Укротена есен била, обясни ми Дора. Четяла някакви философски есета, затова решила да я промени. И всичко това на руски, защото ме чула да се обаждам на български по телефона си. Изкупих половината магазин, защото имах шантавото усещане, че си поговорих с душата му. Сякаш Дора не работеше там, а обитаваше, за да го одухотворява. Руска му работа.

Днес платиненорусата ѝ, къса коса, в стил „Роксет“ от най-яките ѝ концертни години, някак нервно трепери в дъното на магазина, настръхнал сякаш от вибрацията на спора с възрастна пакистанка, впила хипнотичните си, драконови зеници в сините, детински очи на Дора.

– Ако не ми платиш до довечера, не разчитай повече на тази софа* – отсича пакистанката.

После подхвърля през рамо, колкото да дооплеска обстановката:

– Има пари всеки месец да си сменя прическата, но когато опре до наема, все няма и няма. Но и аз не искам да търпя това! Стига толкова!

– Что здесь происходит**? – слисано питам аз. – Ну, Дора, говори!

– Какво да те занимавам... – за пръв път на английски ми отвръща тя. – Това е животът, а ти си дошла да си купиш малко красота. Няма смисъл. Не стой!***

– Има, има – прекъсвам я аз. – Зарежи красотата, дай малко от живота. И той не е безплатен, нали?

– Това беше хазайката ми – мрачно и съвсем направо казва Дора. – Искане за наема за софата, върху която живея в антрето ѝ вече десет години. Петдесет лири. Точно днес. А аз ще взема заплата след три дни. Не е склонна да чака. Това е.

---

* Софа (sofa, англ.) – канапе

** Что здесь происходит? (руски) – Какво става тук?

*** Не стой (руски) – не струва

– Какво...? – заеквам. – Как така живееш на софа в антре? Защо ми пробутваш тази тъпа шега?

– То е голямо антре – някак оправдателно обяснява любимата ми продавачка. – А софата се намира зад параван. Много е хубав. С щамповани слонове и златни чадъри.

Всички бои, здравословни храни, вълшебни мазила и аромати така ми се врътват пред очите, че получавам усещането за помия в центрофуга.

– И защо? – питам аз. – Защо, по дяволите, живееш на тази софа вече десет години?

– Защото наемът ми е по джоба – отвърща тя. – Първо беше двадесет лири, но сега, поради инфлацията, скочи на петдесет.

Мълча като умряло ехо. Дора ме поглежда срамежливо и много тихо добавя:

– Аз, всъщност, съм естонка. Имам възрастни родители в Талин. Пращам им почти всичко, което изкарвам тук. За храна и лекарства. Не съм се връщала у дома от седем години. Но съм доволна, те са добре. А косата си я правя сама. Не давам пари за фризьор. Вечер сядам на софата с хубава прическа и чета интересна книга. Не може само живот. Трябва и красотата, нали?

Напъхвам, направо завирам насила изпотената лотарийна петдесетачка в ръката на Дора. Да си плати за живота. После излизам да се гмурна в красотата навън. Градчето се кикоти заедно с лятото. Тече италиански фестивал. Продавач на еспreso, хубав като фреска, ми предлага кафе. Зад гърба му витрината на мебелния магазин предлага софи с намаление. Може да се вземат и на изплащане. По петдесет лири всеки месец. Ако човек реши да ги даде под наем, излизат направо без пари. Лашате ми кантаре****. Искам, но никак, ама никак нямам желание...

**** *Лашате ми кантаре (Lasciatemi cantare, итал.)* – „Оставете ме да пея“, препратка към шлагер на Тото Котуньо.

ШОСÈ ДЕГРАДÈ

Здравка Владова-Момчева

Пътуваме към Париж, слушаме шансони по радиото, колата лежерно се носи по магистралата, вятърът флиртува с косите ми и животът е разглезващ като комплимент! Наоколо се дипли зеленият кан-кан на френската провинция, а чаровното произношение на „р“-то ме влюбва във водещия на предаването, въпреки че не разбирам и дума от казаното. Бързам за Франция като за любовна среща и никакви Англии, брекзити и служебни протоколи не могат да ме откъснат от страстната целувка на тази страна. Оттатък Ламанша е моят личен флирт с живота, там, където се кара отдясно и всеки знае какво означава „дълго еспreso“. Благодарна съм на съдбата, намигнала ми с гримиран клепач, право в посока към спектакъла на „Мулен Руж“, ах в Париж! Мерси боку! Нося си перлите. Много ми отиват на фона на Сена.

– Колко думи, всъщност, знаеш на френски? – пита съпругът ми, явно неосъзнал, че езикът на любовта е разбираем за всички.

– Бонжур и л’адисион силвупле (сметката, моля) – отвръщам аз. – Но това, последното, си е твоя реплика.

– Добре – смее се той. – Виж вляво какво пише на онази табела, това ще добави още малко познания към оскъдния ти, любим език.

– Шосé деградé (повреден път) – парирам го аз, – правилно ли разчетох? Ако ме питаш мене, такива малки отсечки с едва напукан асфалт са си направо идеални у дома, в България. Баш си е таман шосето – шепне ми балканският вътрешен глас, пък и е встрани от магистралата. Частните пътища на Франция са перфектни.

Не ми пука за деградe-то. Нищо и никой не може да ме разлюби от предстоящото предвкусвано удоволствие.

Навлизам в Париж, направо подивяла от радост, и мислено целувам града. По три пъти всяка витрина на Шанз-Елизе, докато ми свърши червилото и запищя за ново. Нищо че предишното, и то беше френско, ама купено от Лондон. Не се брои. Не съм идвала тук от няколко години. Колко ми липсваше Париж, мон амур, сега всичко твое е мое!

– Вечерята започва в осем часа – любезно ме уведомяват на английски от рецепцията в хотела. – Бутикът за бижута е зад ъгъла.

Колко е нужно на пълното щастие? Една френска вечеря в осем часа, плюс бутик за бижута. И спектакъл на „Мулен Руж“, разбира се. Тогава щастие то става дебело.

Уличката зад ъгъла срамежливо се крие под надвисналите корони на дълголисти дървета. Шпалир от много стари коли стеснява талията ѝ в тайор на мадмоазел Шанел, а странната затвореност на пространството ме кара да се чувствам като напъхана в джоб. Прокъсан джоб. Сякаш разпорен хастар от лъскавото сако на Париж.

Изведнъж раздрънканите врати на колите се отварят и оттам излизат хора, доста хора. Заобикалят ме, говорят ми нещо. Не знаех, че тръпките ужас могат да бъдат толкова приказливи. Някой протяга ръка към мен и тогава разбирам защо никога досега не съм виждала истинско черно. През цялото време то се е крило под ноктите на тази ръка. Разбирам думата „дигара“. Подавам кутията си и тя изчезва, буквално се анихилира във въздуха, с колективното вдишване и издишване на гълпата. Авек плезир. Едно съвсем малко момченце съсредоточено ака върху вестник зад багажника на ръждясала кола, майка му, с коси – недогорели клечки – се оглежда като дива котка наоколо, а очите на детето са вперени в мен. Примирени. Бездънни. Съгласни на всичко очи. Много ми е студено. Вятърът, откачен диригент, завихря празни пластмасови торбички и прах над главите ни. Изведнъж хората около мен се разпръсват, вадят метли от колите и започват усърдно да метат малката уличка – яростно и отчаяно, от безизходица – към безкрайност.

После изхвърлят всичко в контейнерите за смет, влизат в тенекиените купета, задрали асфалта над спихнатите гуми, и се заключват. Вътре. В колите. Толкова ми е сюр, че губя чувство за реализъм. Хващам се за перлите си, за да не припадна.

– Не е трябвало да ходите на онази улица – казват ми от рецепцията. – Там живеят бездомници. Цели семейства. Обитават изоставените коли. Бутикът е зад другия ъгъл. Приятно прекарване в „Мулен Руж“.

Цветове и шампанско. Твърде много цветове и шампанско. Съвършени тела. Ритъм. Пера. Макиаж. Животът е кратък танц върху сцена. Много приятно прекарване. За завиждане си, дори да си публика. Аплодисменти завъртат перките на Червената мелница. Леко, че може да те разцепят.

– Мило – шепна толкова тихо, колкото може само душа на душата да каже, – колко евра би ни струвало да купим по сандвич за всяка кола? За уличката отгатък хотела. А?

– Мило – казва той толкова тъжно, колкото може само разум на разума да внуши, – осъзнаваш, че те ще са сити само за няколко часа, нали? Струва си, колкото и да струва.

Слънце и синева чаровно обгръщат Париж, коктейл за щастливците, заврели главите си в облаците. Моля, носете се поне на педя от земята! Нещо шосето е деградé. В момента го метат, за да можете да преминете на чисто с калните си обувки.

КОЛЕДНИ ЧУДЕСА

Здравка Владова-Момчева

Както си пазарувах на миши прибежки насам-натам, мерих си тоалетчета, купувах си гримчета, пийвах си кафенца, мигах под светлинките и си мечтаех ли, мечтаех за чудеса, миналата Коледа взе, че дойде! Не стига това, ами тръсна в декемврийския ми календар такива ангажменти, че веднага ми се прииска да се върна отново на работа, за да си почина. То не бяха партита, то не бе протокол! Когато човек е на парти по протокол, при това в изискан хотел, трябва да спазва три основни правила:

1. Шведската маса се подминава с елегантна небрежност, без гладнишко впиване на захапка и поглед в деликатесите, понеже това довежда до напълняване и кривогледство!

2. Чашата с питие се разнася три пръста над главите на присъстващите, а шампанското злорадо се консумира, след като другите са изсмукали всичко в края на партито по протокол.

3. Не се посещава тоалетната на етаж! Ползва се личната, в хотелската стая, защото никога не се знае какво чудо Ви е приготвило общото Ве Це. Без протокол.

Обаче аз миналата Коледа взех, че наруших третото правило – и отидох право в близкия дамски будоар, разтресен от децибелите на партито чак до гипсовите розички на тавана. Имах намерение да повтора слоя червило върху устните си, за да произнасям „Хааай“ с възможно най-впечатляващия контур, оцветен в стил „вампир“. Или беше „ампир“? Не помня точно. Та, когато открях вратата и насочих поглед към обширното огледало, с ужас осъзнах, че то вече е заето от... телеса. Голи до кръста телеса! Месища, за нуждаещите се от превод на новобългарски, поради неразбиране на родния ни език от Вазов насам. Над миниатюрното, депресирано умивалниче, сътворено от

дизайнер с раздвоение на личността по време на обедната почивка, висяха две огромни гърди. Две чудовища, затъкнали с плът жалките ми илюзии относно непреходния чар на Жената. Залепнах като ваденка връз пурпурния тапет на стената, а планината сланина пред мен звучно се наплиска под мишниците с видимо удоволствие.

– Сори, дарлинг – въртна се през рамо главичка като карфичка, – малко освежаване, нали така?

Умивалничето свръсна умилно – пльок, лъок, йок, ок, к... – и се задави. Настъпи задръстена тишина.

Решително извадих червилото и успях да изпиша окръжност върху пресъхналите си устни. Едно огромно, зяпнало „О“! До края на вечерта така стриктно спазвах протокола, че нито ядох, нито пих, втрещена от гнус. Не сколасах да скалъпя даже едно чаровно „Хаааай“ за хатъра на хубавеца-диджей отсреща. На другия ден не бях в настроение. Гладна. Омаломощена. Трезва. Тотално изгубена в протокола.

Частната зала за закуски в този луксозен хотел, щедро откупена от собствениците на фирмата за годишното нахранване на верните ѝ служители, ухаеше някак познато. На отдавна загърбен уют с пръжка и лук, намек за кисело зеле и чезнешо ехо от свенливо кебапче. Ако не бяха претенциозните мраморни колони в стил ампир, или вампир, не съм много сигурна, бях готова да се закълна, че съм попаднала у дома. На село. Оберкелнерът сновеше със свирепо изражение на червендалестото лице и с нечлено-разделни звуци направляваше подплашените сервитьорчета като левитиращо дистанционно. Помислих го за ядосан французин, понеже менюто беше такова, но когато ми сервираха „бред огретен“ и аз впих вълчи зъби в него, разбрах, че всъщност се давя с обикновена пържена филия.

– Ей, ч, Маринчо – изцепи под сурдинка „французинът“, – я, тати, донес и чинията с онез свински гърди. Да я турим наред масата. Могат да минат за френски, тия тука са англичани, к'во ли му разбират от манджи...

Маринчо търти ухилен към кухнята. Обхвана ме тиха, рождественска радост:

– Да Ви се намира шарена сол – попитах с възможно най-изискан тембър, но на български. Тихо. В полутон. Както подобава на истинска дама. „Французинът“ се вкамени. Бузите му узряха като домати на припек. Погледна ме виновно с ваклите си очи и сломено отрони:

– Да, ама не я предлагаме на гостите. Не е френска. Ядем я за собствена консумация.

– Нищо, спокс – хищно изсъсках. – Аз ще я представя в най-добра светлина. Давай я тука. Имаш ли лютеница?

– Намира се – намигна ми оберкелнерът. – Маринчо, донес лютеницата, тати...

Закуската премина в задушевна преситеност и абсолютен възторг от „френското“ меню. Бай Тотьо или Тот, както го зовяха английските му колеги, сияеше щастлив и щедро ни обсипа с български благини, турнати алафранга в английски чинии, изписани с роялистко-пасторален чалъм. Кръвообращението на всички се подобри. Разговорите се очовечиха. Искрени флиртове подрипнаха над и под масата. Сърцето ми запя като славей пред отворена кръчма. Навън анорексичното слънце изцеди лимонени лъчи върху ливадата. Излязох да се насладя на гледката.

– Чакай, аз ще ти донеса пепелничето – сподери ме услужливо бай Тот. – Без тебе манджите ни щяха да останат незабелязани. Как ти се стори бекончето, душка?

– Малко мазничко – реших да покапризничая аз. – Дръпни се сега, че искам да снимам пейзажа.

Една каравана, сбухана между храстите, препъна порива ми по красотата на света.

– Там обитава мис Стоун – проследи облещването ми бай Тотьо, – собственичката на хотела. Туря си я в парка всяка Коледа. Било ѝ мерак да спи в каравана, ама нямала време през годината. Два-три дена покрай Рождество се завира у драките. За експириънс.

Хлъцнах. Караваната се разлюля с мощно хипопотамско подрусване. Главичка като карфичка се подаде между две унили завески и провеси бузи в учтивия утринен хлад:

– Тооут – властно се провикна тлъстият ми вчерашен кошмар, – уеър ис май баница-брекфаст?

– Ще бягам, душа – наюрка се подплашеният Тот. – Отивам в кичъна да видя Кинчето изстъргала ли е тавъта от вчера, че ако няма баница, няма и заплава. Мерсим ти за всичко и оревуар!

Английският вятър ме сбрули. Заприличах на изоставен, недопечен бюрек. Мис Стоун премина край мен като сънен мамут, стиснал в хобота си седефена четка за зъби. Дружески ми намигна. После натири Маринча за тоалетна хартия. Определено отиваше към „двете нули“ в хотела. Не посмях да ги посетя за довиждане. Бях преситена от Коледни чудеса!

МИРОСЛАВ

Златимир Коларов

В началото на дейността си членовете на комисията по изписване на скъпоструващи лекарства, в която бях десет и повече години, преглеждахме едновременно деца и възрастни, болни от артрит. На едно от първите ѝ заседания бащата го въведе – ниско, слабо дете, с изкривени от артритата ръце и подути колене, високо не повече от метър.

– На колко си години, моето момче? – попитах.

– На деветнайсет – отговори то.

С усилие прикрих изненадата си – синът ми, тогава на десет години, беше по-висок от него.

– От кортизона е, докторе – отгатна учудването ми бащата.

Разбира се знаех, че кортизонът, приложен в най-млада възраст, забавя растежа на децата, но за първи път се сблъсках с толкова фрапантен случай – все пак съм интернист, който лекува възрастни, а не деца.

Бащата го вдигна на ръце, сложи го на кушетката и му помогна да се съблече. С педиатъра го прегледахме, изписахме нужното лекарство и двамата излязоха от кабинета. Бащата го водеше за ръката като дете.

Така се запознах с Мирослав.

След това го преглеждах още много пъти. Артритът се обостряше и затихваше. Появяваха се усложнения от болестта и лечението, овладявахме ги с моите колеги. За седем-осем години Мирослав не порасна и сантиметър. Остана си нисичкото дете на около пет-шест години, с буден поглед, немутирал детски глас и тънки, изкривени пръсти, непроменен от времето, когато го прегледах за първи път. Винаги спретнат, винаги добре облечен – с дънки, яке и маратонки, винаги усмихнат, с уморената усмивка на страдалците.

Всеки път на преглед го водеше бащата – среден на ръст, изпит мъж на около петдесет. Със сини очи, скулесто лице и прошарени коси. И той спретнато облечен като сина си – с дънки, яке и маратонки. Сдържан, мълчалив, готов всеки момент да помогне на сина си да се качи на стола или на болничната кушетка. И после да го свали и да го изведе от стаята за ръка, като внимава залетелите се по коридора да не видят сина му и да го блъснат. Попитах го какво работи. Каза, че е домашен асистент на сина си. За тази дейност получаваше сто и няколко лева, след това увеличиха социалните помощи и, може би, заплатата му стигаше двеста лева. Със социалната пенсия на сина приходите им стигаха до триста и няколко лева. За цял месец, за двама души, от които единият се нуждае от лекарства, нестандартна помощ, грижи... Недоумявах как се справя.

– Справям се, докторе – лаконично отговори той. Повече и не питах – явно не искаше да обсъжда темата. В поведението му почувствах гордостта на мъж, който не иска да обсъжда живота си, за да не натоварва другите със своите проблеми. Но не и на примирен със съдбата си човек.

За времето, през което лекувах Мирослав, нито веднъж не видях майката. Това ме озадачи и попитах доцент Михайлова, която го лекуваше от едногодишната му възраст, защо майката не идва. Тя ми каза, че майката напуснала семейството неизвестно защо, другите им две деца били по-големи от Мирослав, работели някъде из София, живеели отделно и сега бащата живеел с Мирослав във фургон. Зиме, лете – там, в жегата, в пек и мраз, във виелици и летни бури – пак там – във фургона, някъде в покрайнините на града. Майката не се интересувала от най-малкия си син, не плащала издръжка. Бащата отгледал сина си от най-ранна възраст – във фургона, без да търси от жена си полагащите му се пари. Бях удивен – през целия си професионален живот не съм срещал подобно нещо. Всъщност – още един път. Може би ще разкажа и за Зевса – моя съученик от гимназията и за тримата му сина?...

В продължение на няколко години доцент Михайлова писала писма, до всички възможни социални инстанции и институции, за лошите условия, в които расте детето, и за ниските приходи на сина и на бащата. Накрая от Столична община им отпуснали гарсонiera някъде в крайните квартали. Мирослав и баща му изоставили фургона и заживели като нормални хора – с триста и няколко лева на месец... Това станало някъде около деветнайсетата година на Мирослав – времето, когато го срещнах за първи път.

След няколко години артритът позатихна, междувременно Мирослав завърши гимназия, кандидатства и го приеха студент в Икономическия институт. Всеки ден бащата го водеше за ръка до института и го връщаше след лекциите. Колкото и банално за звучи – той нямаше личен живот, беше се посветил на сина си, всяка минута, всеки ден, двайсет и няколко години. Целият му ден минаваше в грижи за Мирослав – от събуждането сутрин, обличането и закуската, до слагането в леглото вечер и изгасяне на лампата в стаята. Пране, чистене, пазаруване, готвене – всичко той.

Срещнах ги преди седмица във фойето на клиниката – бащата водеше сина си да мине на поредната комисия за скъпоструващите лекарства. Мирослав чакаше реда си, прилепен до стената – беше му станало рефлекс да се пази от забързаните, високи хора, които не гледат в краката си като вървят. Пак спретнат, пак добре облечен – в дънки, яке и маратонки, пак усмихнат.

– Как си, Мирославе? – подадах му ръка и се приведох, за да стисна леко неговата.

– Добре съм – показа ми той тънките си, изкривени пръсти.

– Завърши ли? – попитах аз.

– Да – в един глас отговориха той и баща му.

Бащата се усмихна със сдържаната усмивка на отруден, но щастлив човек.

– Бакалавър? – продължих да питам.

– Защитих магистърска степен – гордо ме погледна в очите Мирослав.

Бащата отново се усмихна – със същата усмивка.
– Честито! Супер! Каква специалност?
– Мениджмънт и бизнес отношения – отговори той.
– Жив и здрав да си! И баща ти... – допълних и излязох бързо, за да не види, че очите ми се навлажниха. Не можех да определя какво изпитвах – състрадание, преклонение или катарзис. И трите, всъщност...

ДОКТОРЪТ

Елена Пеева-Никифоридис

За красотата на Соня в града се разказваха легенди. Тя беше радост за очите на мъжете, а жените ѝ се възхищаваха, без да изпитват завист. Кой ли Бог я беше надарил така щедро с хубост?

Соня беше циганка. Още като пеленаче я осиновили едно семейство, бездетни лекари. Били завършили образованието си в Марсилия и затова вкъщи говорили само на френски. Соня също говореше този език с лекота. Той беше красиво допълнение към екзотичната ѝ хубост и изисканите ѝ маниери. Къщата, в която живееше, се намиреше в центъра на града – голяма, двуетажна, обвита цялата в бръшлян.

По онова време Соня беше вече наследница на този аристократичен дом. Малко след това овдовя и живееше съвсем сама в него. Деца тя нямаше – нещо рядко за циганка, но Господ я беше дарил със способността да предсказва бъдещето. Хвърляше тестето от стари, олющени карти, с красив замах върху бароковата маса. Гласът ѝ успокояваше и галеше душата. Не помня дали някога нещо се е сбъждало от предсказанията ѝ, но тя раздаваше любов и утеха без да взема пари. Ако е лъгала, то е било, за да ни направи поне за миг щастливи.

Като дете аз често ходих с майка ми при Соня на гости. Отиването при нея се съпровождаше от ред конспирации. По онова време властта преследваше такъв род психотерапия. Преди да позвъним на вратата, ние задължително се оглеждахме, да не би някой ОФ-доброволец да ни следи. Соня се появяваше със стар железен ключ в ръка, превърташе го няколко пъти, озъртайки се, и ние бързо преминавахме по алеята с нацъфтели от двете страни всякакви багри. Изкачвахме трите мраморни стъпала и влизахме в големия, прохладен хол. Вътре беше като в приказките: меки килими,

тежки кадифени завеси, красиви мебели и една малка, изящна ваза, със скромно букетче от жълти глухарчета. Веднъж Соня ни сподели, че те са цигански цветя:

– Като духне вятър – казваше тя, – тичинките политат във всички посоки и никога не се връщат към корените си, също като нас, циганите. Накъдето ни поведе съдбата, натам тръгваме.

Соня не криеше, че е циганка. Искеше да превари другите, които можеха да вложат присмех или презрение в тази дума. Обичах я точно затова, че беше като нас, въпреки че е циганка. Докато жените се занимаваха с пророчества и обсъждане на проблеми, аз се потапах в атмосферата на нейната къща, обикалях стаите, разглеждах красивите предмети, докосвах ги и се тъпчех с шоколад, защото на масата в хола винаги имаше отворена кутия със скъпи шоколадови бонбони. По домовете на другите наши познати виждах едни и същи мебели, изработени от ДИП „Напредък“. Единственият лукс в тях се състоеше понякога от стар персийски или чипровски килим, вместо стандартния жакардов, но това си го позволяваха малцина. В къщата на Соня се чувствах като във филмите.

Съдбата отвя и мен, като тичинка на глухарче, далече и за дълго. Младостта ми се беше сдружила с вятъра и той ме носеше насам-натам по света, докато един ден ме върна отново в моя град. По същото време беше дошла и демокрацията, а заедно с нея във въздуха кръжаха рояци от наивни мечти за по-добър живот.

Търсих да открия промените по лицата на хората, по настроенятията, по атмосферата на улиците, по старите, добре познати места. В един момент спрях пред къщата на Соня. Беше привечер и цветята в двора унило дремеха. Видях я да седи сама на верандата на втория етаж. Магнах ѝ с ръка и тя ми направи знак да се кача при нея. Вратата беше отключена. Не бях я виждала с години, но и времето сякаш беше забравило за нея. Други събития го бяха вълнували и то, улисано по тях, не бе успяло да ѝ дари дори някоя и

друга по-дълбока бръчка. Същите филигранни обици с големи рубинени камъни, същият мек и изгарящ поглед, същото благородство в осанката и движенията. Демокрацията просто е тичала насам-натам пред красивата ѝ къща, без да я докосне с хаоса, който носи със себе си. Седнах на сламеното кресло до Соня и усетих познат и, за щастие, непроменен уют. Във вазата имаше оклюмали глухарчета. Полъхваше топъл есенен вятър, а звездите все още не се бяха събудили за нощното бдение. На фона на полумрака, в който седяхме, започнаха един по един да изплуват спомени и образи, които възкресявахме с приказките си. Говореше ми за самотата си, но без да се оплаква. Често ходила при циганите на края на града. Носила шоколадови бонбони на децата по Шекер байрам. Вечерта беше спряла да отдъхне и тя при нас на балкона. По едно време Соня стана и отиде да запали кандилото пред иконата на стената. Беше кръстена и вярваща християнка. Събра трите пръста на дясната си ръка, прекръсти се, направи дълбок поклон и тихо каза вечерната молитва. Пламъкът на кандилото се пречупваше в червените рубини на обиците. После се върна отново на балкона и продължихме разговора.

На улицата пред къщата имаше два големи контейнера за смет. Около тях се навъртаха безпризорни котки, кучета, врабчета. Джавкаха и мяукаха, в отчаяна борба за някой кокал или огризка от хляб. Соня се вгледа втрещено в компанията около отпадъците и изведнъж скочи като ужилена. След минута шляпаше с чехлите по каменната пътека на двора. Излезе на улицата и се приближи до някакъв клошар, който също участваше в разпределението на плячката, заедно с уличните помияри. Разговорът между двамата продължи доста дълго. После просякът неохотно тръгна с нея и влезе в къщата. Чух тътрещите се мъжки стъпки по дървената стълба. Соня го представи като каза:

– Това е моят доктор.

Човекът неохотно седна на края на поднесения му стол, опасявайки се да не го изцапа. На гърба си носеше всичките

дрипи на планетата. Беше навел глава и се опитваше да скрие ръцете си под масата. Радвах се, че седна отсреща, а не до мен. Соня постави пред него чаша от изящен порцелан и му наля от чая, който пиехме. Напълни и кристален поднос с бисквити. С всяка измината минута докторът ставаше все по-смутен и притеснен. И тогава Соня започна да разказва, сякаш на себе си... Било преди години, когато останала съвсем сама. Циганската ѝ душа можела да се справи с всичко, но не и със самотата. И тя коварно се загнездила в гърдите ѝ. Рак! В София попаднала при най-добрия доктор. Сега той седеше заедно с нас на верандата. За болестта Соня беше забравила отдавна, но не и за своя спасител. Тя нежно постави ръката си върху неговата. Той сякаш се събуди от някакъв унес. Погледна я вяло, с уморен поглед, и каза:

– Не Ви помня. От години живея така, че да забравя всичко, което е било някога. Това е моето спасение.

Погледнах ръцете му – мръсни, изподраскани, задебели, но одухотворени. Ръце на спасител и същевременно на унижено човешко същество. Клошар. Не го разпитвахме. Чакахме сам да почувства нуждата да сподели. С приглушен глас, монотонно и безразлично, започна изповедта си:

– С идването на демокрацията животът ми се преобърна напълно. Внезапно почина съпругата ми. Запълвах самотата с алкохол. После започнаха да треперят ръцете ми, фатално за един хирург. – Забелязах, че и сега те все още трепереха. – Престанах да оперирам. Загубих работата си. Единствената ми дъщеря и съпругът ѝ работеха като лекари в Тунис. Наближаваше времето да се връщат и само месец преди това, пътувайки с кола, ги блъска камион. Загинали на място, заедно с двегодишната ми внучка.

Една мътна сълза бавно запълзя по лицето на доктора. Беше отвикнал да чувства и затова не понечи да я избърше. Тя се загнезди между две дълбоки бръчки и се заслуша в разказа му. След дълга пауза той продължи само с изброяване на безглаголни думи: антидепресанти, алкохол, уволнение, психиатрична клиника, решетки, заключени

врати, липса на лекарства, роднини го лишили от жилище. Време без начало и без край. И тогава решил сам да заличи спомените от собствения си живот. Тръгнал от град на град, от една кофа за смет към друга. Не знаеше как е попаднал в нашия град, нито кой ще бъде следващият. Носеше го вятърът като тичинка на глухарче, без цел и посока, към нищото – пълно с картонени кутии и мостове за завет. Едно пътуване, което води към края на всичко.

Докторът стана и понечи да си тръгне, но Соня постави ръка на рамото му и той отново седна. Звездите отдавна радостно трептяха. Дали те бяха подредили срещата между Соня и доктора? Премина ми тази мисъл и се усмигнах. Знам, че когато нещо трябва да се случи, тогава цялата Вселена се съюзява със съдбата и то се случва. Беше време да ги оставя сами.

Отново заминах за дълго, а когато след време се завърнах, нещо ме теглеше към познатата къща в центъра на града. Може би защото навсякъде бяха разцъфтели в красив безпорядък глухарчетата. Заварих Соня и доктора да седят в градината под сянката на едно дърво. Той беше на инвалидна количка, обърнат с гръб към входната врата. Щом ме видя, тя стана и ме покани да вляза. Докторът ми подаде ръка, усмигна се и ме погледна с бездънните си сини очи. Боже, колко красив е бил този човек! В града вече се мълвеше какво ли не за тях двамата. Сега разбрах защо – толкова красота под един покрив трудно се прощава. Дали между тях се беше завързал роман, никой не знаеше, но злите езици го създаваха със сплетните си, а в народната песен народът го е казал толкова красиво: „...ако съм ти от Бога писан, сам, либе, дома ке ти дойда...“.

Соня се грижила за доктора с цялата си любов и обич, които бе таила и пазила в себе си за неродените си деца. Понякога клюкарките на пазара я наричали „докторицата“. А докторът нямал нито име, нито минало. Имал Соня и тя му бе дала всичко. Но не могла да го спаси от диабета. Тази коварна болест, наричана още „захарна“, се настанява в

онези, които за дълго са лишени от радост и сладост в живота. На доктора беше отнела и единия крак, ампутиран вследствие на гангрена. Толкова много се беше наскитал той като клошар, че сега съдбата, сякаш за добро, го беше настанила в инвалидната количка за отмора, а и за да не може да напусне Соня. Да е до нея. Сред глухарчетата. До края. Орисията си има своя логика и не пита нас, хората.

Пихме чай и разговаряхме като стари приятели, които ги свързва нещо, за което се мълчи. През цялото време влизаха и излизаха хора, които се съветваха с доктора. Разбрах, че той лекува безплатно в „кабинета“ си на открито, в двора. Вратата стояла постоянно отворена. Минаващите по улицата поздравяваха през оградата: „Добър вечер, докторе“. Беше от тези доктори, които разговарят дълго с болния, преди да поставят диагноза. Така с времето станал „Докторът“ на целия град. Соня му водила на прегледи и децата от циганската махала. Те с удоволствие идвали, защото знаели, че ще се наядат до насита с шоколадови бонбони.

Сбогувахме се. Този път за дълго. На изпроводяк Соня ми нареди един пасианс. Издърпах картата с бурното море и големия, люшкащ се кораб върху вълните. Такъв беше животът ми през следващия период от време – бури и затишия, трудности и радости плетяха съдбата ми, докато един ден корабът на живота ме върна отново в моя град.

Имах среща с приятели от детството. Само те остават верни и цял живот ни чакат на пристанището, от което сме отплавали в началото. Уговорихме се да се срещнем пред циганската градина. Не знаех къде точно се намира. Беше минало много време и старите ориентири като кино „Комсомол“, шадравана до пощата, книжарницата на ъгъла се бяха сменили с мола, арабския дюнер, пицария „Верди“, италианското кафе, циганската градина... Боже, та тя е на мястото, където беше къщата на Соня! Сега тук имаше красиви пейки, пясъчници за деца и добре поддържани декоративни, безуханни цветя. По зелената трева жълтееха

едва забележими, случайно пропуснати и неокосени глухарчета. „Защо циганската?“ – попитах. Казаха ми, че тази стара градска къща принадлежала на циганка, която живеела с някакъв доктор, който лекувал безплатно през тежките години на прехода. Никога не научили името му. Казвали му „Доктора“. След смъртта му изчезнала и собственицата на къщата. Години тя стояла пуста, със затворени дървени кепенци, обвита в паяжина от пожълтял бръшлян. Пущинак наред градa. Неочаквано циганката дарила къщата за детска градина и затова хората нарекли това място „Циганската градина“.

Исках да разбера какво е станало със Соня. Знаех къде да я открия. Живееше в циганката махала, при своите циганета. Заварих я, седнала по турски върху камара от копринени юргани и възглавници. Около нея се боричкаха сополиви, омърляни с шоколад по устата и ръцете, деца. Целувах я, прегръщах я, радвах я се. Само червените рубинени обици напомнях за голямата градска къща, за бароковите мебели, за кристалните вази, за чая, поднесен в изискан, майсенски порцелан.

Прегърнахме се със Соня и така мълчахме минута-две... Косата ѝ беше посребряла, но в очите ѝ нямаше тъга от старостта, нито болка от самотата. Беше все още красива, но и щастлива, че е това, което винаги е била по душа – циганка, в къща, пълна с деца. Когато Господ дава красота, той не подбира расата. Погледнеш красивия човек в очите и там виждаш божията благословия. Каквото на сърцето, това и на лицето. В старостта си Соня беше красива така, както само любената жена може да остарява. Животът ѝ беше дал много любов и тя на свой ред я раздаваше щедро. След като се наприказвахме, Соня извади тестето и го хвърли със замах върху червения юрган. Изтеглих моята следваща карта. На нея имаше дълга пътека, криволичеща през житни поля. Беше време да тръгвам и отново да поема по пътя си, през натежалите класове от човешки съдби.

ДЪРВОТО НА ЖИВОТА

Ибрахим Бялев

Живеех на село и то беше моята крепост. Дните си приличаха, минаваха без особена разлика – ако не броим студа и жегата, които понякога прекаляваха.

Къщата ни беше каменна, на два етажа, ние живеехме на горния. Там имаше голямо предверие, наричахме го потун, с централна стая, в която имаше камина – оджак, и още четири стаи, които ползвахме за спане.

Прекарвахме времето предимно в стаята с оджака, където се готвеше и се хранехме. Но най-приятните мигове идваха след вечерята, когато възрастните запалваха цигарите си и почваше да се нарежда план кой какво ще прави на следващия ден. След плана започваха дългите разговори, дори икиета*, приказки. Един разказва, другите слушат; а аз все питах, питах, докато не се уморяха от мен и не ме сложеха на мястото ми. След това един по един си заминавахме по стаите да спим.

На долния етаж имахме овце, кози, крави, коне и разбира се кучета. Да кажа, че бяха част от живота ни, ще е малко – те бяха нашият живот. Когато се прибираха от паша, обикновено настъпваше суматоха, майките бързаха да видят рожбите си и да ги нахранят. След това всичко утихваше, чуваше се само звънът на чановете, така дълбоко впит в мен, че още го чувам.

До оджака имаше едно място, което беше предназначено само за дядо ми. Там не седнаше никой, дори и дядо да не беше в стаята. Дядо ми беше строен човек с бяла брада, имаше чалма на главата, без нея не излизаше никога. Имаше и един червен пояс, в който слагаше много неща – табакерата с цигарите и чакмака**, с който ги палеше; разбира се и

---

* Икиета - устно предание, разкази предимно по истински случаи от миналото

**Чакмак - парче метал, използван заедно с кремък и прахан за паленето на огън

праханта, от която, след като се запалеше, излизаше неверооятна миризма.

– Остави го утре на мен – каза дядо на баща ми, като ме гледаше. Подобни неща, веднъж изречени, за нас бяха закон.

– Хайде, сине, ставай – чух на другата сутрин строгия глас на баща си. След който непременно трябва да станеш, че иначе последиците са лоши. На няколко пъти ги бях накусил и, да си призная, вкусът им бе отвратителен, даже болезнен.

Приближих се към него и лениво попитах какво да правя.

– Днес ще отидеш с детето ти, гледай там да му помагаш, каквото ти каже, че е на възраст вече.

И се спусна по стълбата, забързан за някъде. А аз седнах до оджака и зачаках да дойде дядо.

– Хайде, тръгваме – чу се гласът му от двора. Скочих веднага на крака и видях, че е приготвил двата коня. Като видях и брадвата, се сетих, че ще ходим за дърва.

Качих се на единия кон, дядо ми на другия и потеглихме заедно с кучето Лиско, което беше вирнало опашка и се радваше повече и от мен.

По пътя, който беше бая стръмничък, дядо ми говореше за неговото детство, кое как е било. Така стигнахме до мястото, където щяхме да берем дърва. Покрай нас беше изпълнено с дървета – бук, дъб, имаше и бор. Дядо се приближи до мен, хвана ме за рамото. Наклони се малко и попита:

– Кое дърво да отсечем? – Гласът му звучеше доста несигурен, което ме озадачи. Дори нотка вина се прокрадваше в него.

– Хей това – посочих аз най-хубавото и най-високото.

– Защо точно него избра? – изрече дядо с разтреперан глас.

– Защото то е най-хубавото и най-високото, затова.

– Слушай сега какво ще ти кажа и го запомни. Това дърво няма да го сечем, ще отсечем ей това – и показа едно друго, което се беше наклонило почти до земята. Пусна рамото

ми и се запъти към него. – Това дърво е болно, не може да вижда слънцето, няма да живее дълго – каза. Почувствах как не на мен говори, а на дървото. Сякаш искаше прошка от него, че ще го сече.

– Виждаш ли братовете*** му как са засъхнали, виждаш ли...

*** *Братове - клони*

ЖАЛБА

Йордан Игнатов

Чедо, от Узункьопрю съм, оттам идват моите корени. Питаш ме защо сме в Текира. Ами тя, нашата, е дълга за разправяне. Ето на, очите ми се напълниха. Тъжна, жаловита е нашата история.

Знаеш ли що е война? Не, естествено. И дано, дай Бог, никога да не узнаеш. Това е унищожение, смърт, ненаказаност, престъпления, незнайни гробове и много, много черни забрадки, с мокри краища от майчини и невестински сълзи. Такова нечовешко и страшно име носи войната. Тя всява ужас, болка, страдание, носи жестокост. Не пешки, а хора застават срещу хора, и загиват невинни деца, жени, мъже, умират майки, бащи, синове – жертви на едно Безумие.

Ох, пак се разплаках! Не ме гледай присмехулно. И мъжете плачат.

Спомних си за бягството от моето родно място, от моето Узункьопрю – най-хубавото кътче в сърцето ми. Ненагледно място. Не, че тук, в Текира, ми е зле, ама чуй я народната мъдрост, която аз съм чувал от дедите си и прадедите си – **КОЕ КЪДЯ СЕ ОКУЧИЛО, ТАМ СЕ НАУЧИЛО.**

Осмисли ли я?

Я сега да научиш и нещо ново! Да знаеш, че най-дългият каменен мост в света, строен преди пет века, все още действащ и на който никога не е правен ремонт, е в моето Узункьопрю. То затова и градът ни се казва така – мост на турски е кьопрю, куприя на нашенски. Местни жители разказват легенда колко трудно е издигнат мостът. Строили го трима братя. Камъните се носили на ръце. Жените им също идвали на строежа. Но станало така, че след тежък труд братята полагали основите вечерта, а сутринта те се загубвали. Най-големият брат казал: „Нужна е жертва, ще дадем курбан. Това ще е жената, която първа дойде на моста“. На сутринта сякаш станало чудо – основите за първи

път си били на мястото. А трите жени на братята дошли усмихнати заедно, хванати за ръце.

Ех, младост!

В годините назад, в Узункьопрю живеехме немалко българи. Бяхме 183 български семейства с 1011 души. В сговор, разбирателство се нижеше животът. Дойдоха обаче войните и преобърнаха съдбите ни. Ето затова ти наговорих ония страшни истини за лицето на войната.

Отвори се първо Балканската. Как да е, преживяхме я някак си. Ама дойде и Междусъюзническото мурабе. Ами сега – започна се една мътна и кървава. То не бяха грабежи, то не бяха убийства. За една нощ натоварихме волската кола с бакърените съдове, облякохме на гърбовете си по няколко ката дрехи, постояхме на прага, с насълзени очи за сбогом и... към майка България. Писано ни било там да търсим късмета си. Жената водеше воловете, а на гърба ѝ, в цедилката, скимтеше най-малката ни рожба. Аз, на червен кон, като светията, на когото съм кръстен – свети Димитър Солунски Мироточиви, ги охранявах отстрани, за да не ги бастише някой. Следвах указанията на моя баща и вървахме, вървахме, докато не стигнахме до бистри, буйни извори. Така ми поръча той – край вода да се заселим, че: „Водата, Димитре – ми каза той, – е извор на живот и берекет.“

Та така се озовахме в Текира, днес Триводици му викат, Пловдивско. Тук пуснахме нови корени, та и до днес. Да знаеш, да помниш и предаваш на деца и внуци нашата семейна история.

Помни: Дърво без корени няма и човек без минало – няма бъдеще! Заклевам те, като пораснеш и надвиеш на масрафа си, отиди в моето Узункьопрю, качи се на моста, разходи се и пей с цяло гърло, а аз отгоре ще те гледам и ще ти се радвам. А ако зароси, не се чуди – моите сълзи са.

СВОБОДАТА НЕ Е ЗА ВСЕКИ

Красимир Бачков

На една малка уличка, накрая на града, живееха скромни хора, с още по-скромни доходи. С изключение на пенсионерите, всички се трудеха, но не забогатяваха от това. Семействата имаха предимно по две деца. Случваха се и такива с по едно дете. Семейството на Жужа и това на Лена бяха с по едно дете, просто защото нямаше кой да се грижи за повече деца. Момченцето на Жужа бе слабичко, дребничко, но здраво. Синът на Лена се бе родил с някаква малформация, но след като навърши годинка, се оправя. Двете деца играеха заедно, ходеха на училище заедно и завършиха пак заедно.

Кирчо, синът на Жужа, записа университет, а Владо, синът на Лена, започна бизнес. Кирчо живееше скромно, като родителите си, а Владо изведнъж се промени. Той ловеше рапани с малко корабче и изкарваше добри пари, затова си купи „Мерцедес“ и започна да се черпи само с уиски. Всеки знае, че рибарите по принцип обичат да си пийват, но мастиката е традиция за тях. Владо изневери на традицията, защото силата на парите бързо му замота главата. Той напълня, зачерви се като домат и започна да дава акъл в квартала на всеки. Смяташе се за най-успял от всички – затова, когато един ден се срещна с Кирчо на малката, стара уличка, подхвърли снизходително:

– Как си, Кире? Докога ще караш това старо „Опел“-че?

– Не се оплаквам! – усмихна се Кирил. – Като научен работник нямам голяма заплата, за да си позволя по-добра кола.

– И каква ти е файдата от ученето, като пак си беден?

– Стига ми това, което имам! Мога да се радвам и на малкото.

– Не стига малкото, Кире! Не стига! Нямаш ли бала пари в джоба, си никой! Никой не те уважава за пет пари!

– Не съм съвсем съгласен, но няма да споря! – отвърна Кирил и се разделиха.

На годишния градски празник се случи Кирил и Владо да празнуват в един ресторант. Всеки бе с приятелите и близките си. На масата на Владо се намираха три бутилки скъпо, отлежало уиски, а на тази на Кирил пиеха обикновена ракийка. По някое време групата на Владо се напи и започна да буйства. Започнаха да поздравяват Владо с разни песни, да танцуват, като за всеки поздрав лепяха пари по челата на музикантите. Към края на веселбата Владо не можеше да стане от стола и само повтаряше:

– Който дава парата, той поръчва музиката!

От масата на Кирил не се чуваше патърдия, защото хората си говореха нормално и нямаше пияни.

Вечерта, когато се прибраха по къщите си, Владо включи големия си, плосък телевизор и започна да върти каналите. На една от програмите видя Кирил, когото интервюираха за научната му работа. Журналистката се отнасяше с голямо уважение към него и Владо разбра, че не всичко се получава само с пари. Достатъчно пиян, за да не мисли разумно, той отвори нова бутилка уиски и след няколко часа от „Бърза помощ“ дойдоха да го приберат за лечение. За жалост, той получи инфаркт и приключи с бизнеса, уискито и всичко земно.

Кирил продължи да живее, както по-рано. Месец след погребението на Владо, по улицата минаваше Лена, цялата забрадена в черно. Тя спря до Кирил, който миеше старата си кола, и въздъхна:

– Заедно отраснахте, а сега ти продължаваш по старому да си миеш колата, а нашият „Мерцедес“ стои прашасал! Няма го мойто момче, няма бял ден вече за мен! Къде е справедливостта ти, Боже?

Кирил не отвърна нищо, макар да му стана неприятно. Майката на приятеля му, едва ли не, му вменяваше вина за това, че той е жив, а Владо вече го няма. Той не намираше смисъл да обяснява на почернената жена, че свободата не е за всеки, защо един би я превърнал в уиски, а друг в наука.

БЪЛГАРИ... НА ВЕРИГА

Красимир Бачков

Поликлиника в града. Десетина пациенти, девет от които пенсионери, чакат пред вратата на джипито. Идва майка с бебе на ръце, почуква на вратата и след като медицинската сестра се показва, я моли да постави печат върху ксерокопие на имузационния паспорт на детето ѝ. Сестрата взема документа и се прибира. Подпрян на студения радиатор в коридора старец, с изражение на лицето, сякаш току-що са го уболи някъде отзад, изджафква свирепо:

– Ама, как тъй?! Ние по-прости ли сме тука, да чакаме? Дойде и веднага иска да я обслужат!!! Туй да не ти е Франция?

– Аз само за един печат, за детето! – с умолителна усмивка отвръща майката.

– И ние само за нещо! Ще чакаш на опашката! – изкръква старица, изключително подходяща за прототип на баба Яга.

– Няма никакво възпитание! – изпъшква като парен локомотив дебел, плешив старик, заел половината пейка в коридора до вратата.

– Но аз не влизам за преглед! – опитва да се оправдае майката, а в това време бебето заплаква.

– Не влизах, ама времето на доктора отнемаш! Те не могат да пишат на компютър, нито докторът, нито сестрата, и сега има два часа да се бавят с твоите документи! – включва се суха като коричка хляб бабка отстриани.

– Аз само за един печат...!

– Стига! Засрами се, момиче! Ние да не мислиш, че нямаме друга работа за вършене! – довършва я пенсионерка, в края на опашката.

Медицинската сестра се показва на вратата и подава документа на майката. Със сълзи на очи тя благодари и си тръгва. Зад гърба ѝ се разнася ръмжене, вой, крякане, мучене и блеене едновременно:

– Ууу, едно мерси не каза даже! Нахалница!

* * *

Колхозен пазар в центъра на града. Наредени стотина души на опашка за евтино зеле. На улицата, встрани от пазара, е спрян камион с дълъг прицеп, от който двама цигани мятат зелето на други двама, които го продават. Як дъртак мята на рамо чувал със зелки и доволно се отда-лечава. Чакащите зад него завистливо го гледат. Циганите продавачи работят бързо, като от време на време се оглеждат подозрително встрани.

Междувременно две циганки на улицата метат падналите листа, като вдигат пушилка и прашат хората от опашката. Никой обаче не възразява. В края на опашката се скарват. Не могат да уточнят кой е по-напред, блъскат се, обиждат се и дори се чуват клетви. В това време изсвирват спирачки и от очукан микробус излиза намръщен мъж, облечен в закърпена рубашка.

– Ей, разбойници! – виква мъжът към циганите продавачи. – Какво мислите вие, а? Че няма да ви намеря ли? Връщайте зелето, откъдето го откраднахте!

Всички от опашката гледат втрещено, а двамата цигани от камиона скачат, приближават се до мъжа и започват да му говорят тихо нещо, със заплашителен вид.

– Не ме заплашвай, че ще позвъня на полицията! – отвърща мъжът, вади мобилен телефон и набира някакъв номер. От опашката се чува глухо ръмжене.

– Абе, човекът се объркал нещо! – обръща се към чакащите единият циганин. – Други му краднали зелето, а той нас набеждава!

– Да се маха! – ръмжи възстар мъж, облечен в износени военни дрехи.

– Той е луд, бе! – крясва жена с разрошена, проскубана коса.

– Хайде, не пречи! Продължавайте да продавате, бе! Какво чакате? – чува се от средата на опашката.

– Чакайте, бе хора! Аз цяло лято съм го копал и поливал това зеле! Как ще го продават, така? Зелето е мое! Те са крадци! – сочи циганите мъжът и успява най-после да се свърже с полицията.

– Твое, мое, да си го пазил! – тросва се мъж с количка, приготвена за извозване на зелето. – Сега аз съм на ред, теглете ми, момчета!

– Продавайте, продавайте! – обаждат се повечето хора от опашката. Камионът обаче вече е запалил, циганите мятат кантара с топузите в каросерията, подпират законително юмруци под брадичките си към ограбения мъж и изчезват.

– Ууу, мръсник! – заплюва мъжа една жена. – Заради тебе останах без зимнина!

Той стои, гледа мълчаливо с мътен поглед, а устната му потреперва. Всички наоколо го гледат злобно и подмятат обиди. Встрани малка глутница улични кучета подвиват опашки между краката си и, уплашени от човешката злоба, побягват, скимтейки, към края на улицата. Двете циганки метачки се смеят, въртят метлите и опушват хората. Те се гушат, да не влиза прахът във вратовете им, но мълчат. Изливат злобата си върху невинния собственик на окраденото зеле, който отново е тръгнал след камиона.

И уж е светло, а сякаш някакъв мрак се е спуснал над всичко.

ДА УЛОВИШ БЕЗКРАЯ

Красимир Бачков

Най-после към обяд заваля. Дъждът се сипеше ситно и мижаво, сякаш на небето му се свидеше тази тъй дълго чакана от хората влага. Безкрайната добруджанска равнина посивя и някак отесня пред погледа на Велико. Той подбра овцете и ги прислони в близкия пояс. Мръсната, беззвучна вълна на животните провисна и лека пара задимя над гърбовете им. Двете кучета се излегнаха в шумата и само тихият ромон на дъжда изпълваше тишината наоколо. Есента отиваше към края си, една суха и ялова есен, през която дори лозята не узряха. Овчарят бръкна във вътрешния джоб на ватенката и извади малко транзисторче „Шарп“. На гърба му бе закрепена плоска батерия от четири волта и половина, за да работи по-дълго. Потърси хубава музика и я намери на вълните на „Хоризонт“. Благодарение на малкото апаратче, самотните му дни на полето ставаха поносими, а понякога дори приятни.

С програмите на радиото беше свикнал от времето, когато все още бе инж. Янев. Пет години работи с още трима колеги в едно проектантско бюро и първата им работа сутринта бе да пуснат радиото. Добре се разбираше с колегите и работата им вървеше добре, но... понякога за един ден, като в приказките, можеш да се превърнеш от инженер в овчар. Стават такива неща, ако късметът ти тръгне срещу теб. При Велико се получи точно така. Оказа се още, че годеницата му вече не го предпочита пред хазяина си. Последният, макар и доста възрастен, бе състоятелен човек и можеше да я осигури за цял живот, докато инж. Янев сега бе просто безработен.

Вторият удар дойде съвсем ненадейно, от страна на майка му. Мълчаливата, изсушена женица, която цял живот не се бе оплаквала дори от хрема, легна и за два дни угасна. С помощта на няколко съседки я погребя и на третия ден,

когато остана сам в малката кухня, разбра колко много е значела за него майка му. Всяка вещ наоколо носеше нейното присъствие, толкова близко и добро, че да си е у дома, без да вижда свитата ѝ фигурка и да чува тихия ѝ глас, просто не издържаше. Излизаше навън и по цял ден бродеше из града, станал му изведнъж чужд и неприятен. Не бе изминал и месец, когато се появи ненадейно сестра му с мъжа си. На погребението те не дойдоха, макар да ги извести, а сега пристигнаха с претенции за наследствен дял. Настояваха да продадат скромната къщурка – всичко останало от родителите им – и Велико не възрази. Беше се пречупил неусетно, за пръв път се намираше в безизходица, съвсем сам и отчаян.

С парите от неговия дял закупи дворно място от половин декар в едно близко село. Криво-ляво издигна малка барака с дълъг сайвант до нея. Купи двайсет овце и се запиля по къра да ги пасе. Ръцете му загрубяха и привикнаха към неблагодарния селски труд. Сега му беше безразлично всичко, свързано с хорската суета. Живееше примитивно, почти без удоволствия, не общуваше с никого от селото и се чувстваше стар, макар скоро да мина четиридесетте.

Откъм черния път край пояса се дочу виене на автомобил-ен двигател. След малко бързо премина някаква жълта кола, като на места се поднасяше и пръскаше кал от локвите. После пак се спусна безмълвието на равнината. Музиката по програмата свърши и започнаха новините. Велико угаси транзистора и го прибра. Приседна до едно дърво и затвори очи. Представи си голяма бяла вана, пълна с гореща вода, как се потапя в нея и оставя всичкия студ и мръсотия вън, далеч от себе си. Събереше ли пари, първото нещо, което щеше да си купи, беше ваната. А щом му омръзна еднообразието и мръсният му живот, можеше лесно и почти безболезнено да се спаси пак във ваната, но малко под повърхността на водата. Откакто се бе превърнал в неудачник, и такива мисли му минаваха през главата.

Встрани се чу шляпане на стъпки и Велико се огледа. По коларския път, с натежали от кал крака и обувки в ръце,

вървеше млада жена. Тя съзря овчаря и тръгна към него. Косата ѝ бе разчорлена, лицето зачервено от усилията, но въпреки раздърпания си вид, тя будеше някаква необяснима симпатия. Застана пред Велико и малко грубо запита:

– Знаеш ли каква съм аз? – По лицето ѝ личаха размазани следи от сълзи, а в чистия въздух се долавяше лека миризма на алкохол. Явно бе пияна, но не чак толкова, че да не се държи. Велико се надигна и мълчаливо повдигна рамене.

– Аз съм курва, бе! Най-долната курва съм, мой човек! – Гласът ѝ бе пресипнал и наистина звучеше вулгарно. Повтори декларацията няколко пъти и се свлече на земята. Раменете ѝ се затресоха в глухо ридание. Велико понечи да я вдигне, но щом я докосна, се отдръпна като опарен. Топлото и меко тяло на жената го зашемети, и върна забравени и неутолени отдавна желаниа. Засрамен от себе си, той стоеше безмълвен и не можеше да свали очи от леко разголената гърд на жената. Тя забеляза погледа му и рязко дръпна бялата си копринена риза. Освободени, изскочиха гърдите ѝ и тя се разкрещя истерично:

– Хайде бе, какво чакаш? Яхай курвата, прост овчар такъв! На крака съм ти дошла! Давай, днес бутам на аванта!

Стомахът му се сви на топка. Той преглътна с усилие и пристъпи към нея. Късо замахна и я зашлеви през лицето:

– Я се вземи в ръце! Ти курва не си, щом сама го казваш! И се закопчай, че и аз съм мъж! Нищо, че съм овчар!

Тя го изгледа по-скоро учудена, отколкото уплашена, и очите ѝ леко се избистриха. Изправи се и си закопча ризата. Усмихна му се накриво:

– Да, ама си прост все пак! Друг на твоето място не би изгървал келепира!

– Да ти пикая на келепира! – намуси се Велико.

– Що бе, не ме ли харесваш? – иронично го изгледа тя. – Жена ти да не е Клаудия Шифър случайно?

– Нямам жена аз! Сам съм! – като оправдание прозвуча отговорът му.

– По-добре си! На тоя свят най-добре е да си сам!

– Не си права!

– Вярно, да си сам и богат е по-хубаво, отколкото да си само сам.

Замълчаха. Случайността бе пресякла пътя на двамата неудачници и сега им гледаше сеира. Жената постоя малко права, после пак седна в шумата. Заразказва спокойно своята банална история, от обезчестяването ѝ на дванадесет години до днешното ѝ изгонване наред полето от „онова животно с много пари“, което бе минало с жълтата кола преди малко. Велико я изслуша мълчаливо и на свой ред с няколко думи ѝ разказа за себе си. За пръв път споделяше болката си с друг човек и от това му ставаше някак по-леко. Двата се гледаха, открили обект за съчувствие пред себе си, докато жената не попита:

– Имаш ли нещо за ядене? Днес съм на пет-шест цигари от сутринта, без да броя изпитите водки!

Велико извъртя торбичката, праметната на гърба му, пред себе си и бръкна. Освен шишето с вода, му бе останал само един къшей хляб. Смути се от собствената си нищета и горчиво се усмихна:

– Това е! Нали ти казах, че я карам ей тъй.

Понечи да върне хляба в торбата, но тя го спря.

– Чакай! Като бях малка, от дядо съм чувала да казва, че никой не е по-голям от хляба. Дай го!

Той ѝ подаде малкото парче хляб. Жената без погнуса отхапа и започна да дъвче. Май ѝ се услади, защото лапна и трохите накрая. Двете кучета неусетно се бяха присламчили и лакомо я гледаха. Тя им се усмихна и подвикна:

– Няма за вас! Изядох го всичкия!

– Чудно, как не те залаяха? – забеляза Велико.

– Що се чудиш! Аз съм кучка, а те кучета! Своята ли да лаят?

– Е, ти пак! – намръщи се овчарят.

– От себе си не можеш да избягаш! – примирено сведе глава тя. Овцете нещо се сбутаха и Велико размаха сопата срещу им. Жената се надигна и взе в една ръка калните си обувки. Погледна го топло и рече:

– Благодаря ти за хляба! Сега ми е по-добре!

– Няма нищо! – отвърна овчарят.

– Ако искаш, можем да го направим? – предложи тя отново и като видя как я изгледа той, добави: – Аз това имам – това давам!

– Върви си! – изпрати я той. Жената бавно тръгна, но като излезе на пътя спря и извика:

– Утре ще съжаляваш, че си ме изпуснал!

– Бягай, бягай! – изръмжа Велико и се извърна. Овцете се бяха пръснали и той тръгна да ги забира. Дъждът кротко продължаваше да наслоява своята мътна пелена над равнината. Имаше нещо в тая широка земя, което го караше да се държи и чака всеки следващ ден, ако не с надежда за нещо по-добро, то поне с любопитството на обречените да живеят. Времето и разстоянието тук не значеха нищо, както бяха без значение нещата, които можеше да изгуби или спечели от една безпътна жена. Дъждът нямаше да спре до вечерта, затова овчарят бавно подкара стадото назад към селото. Щеше да се прибере в бараката и да си легне. Можеше да си представи бялата вана с гореща вода, а в нея – жената, която бе срещнал днес. Въпреки всичко тя си оставаше жена и, кой знае защо, по нещо много приличаше на равнината – тъй близко и тъй далеч от него, тъй желана, но недостигната в крайна сметка.

– Ей, проклет чикиджия! – чу зад гърба си Велико. Бавно се обърна. Жената го бе настигнала и сега го гледаше с нажежени очи, настръхнала като ядосана котка:

– Ти какво си мислиш, бе?! Че си нещо повече от мен ли?

Овчарят стоеше и не реагираше. Жената продължи вбесена:

– Същият боклук си бе, овчар с овчар такъв! Чобан смотан! Аз поне удоволствие мога да направя на някого, а ти и за това не ставаш! – Малката ѝ фигурка в този момент никак не изглеждаше безпомощна, а напротив – с тия размахани в ръцете обувки, като нищо можеше и да го цапне

в яда си. Велико се отдръпна леко назад, а тя не спираше да бълва обвинения:

– Ти си една отрепка бе! Отказал се от себе си и сам се съжالياва! Мъж ми било това! При това – инженер! – захили се иронично тя. – Пък пасе овце! Ти си най-голямата овца в стадото, бе! Тебе трябва някой да те срита отзад, за да се събудиш! Разбра ли?!

Тихият дъждец мокреше зачервеното ѝ лице, стичаше се на едри капки върху ризата ѝ като я прилепваше до тялото, подчертаваше предизвикателно формите ѝ. Велико пристъпи към нея и обхвана с длани лицето ѝ. Дори не бе мечтал да държи в шепите си безкрая на равнината, заедно с една жена.

Сега го имаше, значи трябваше само да го задържи.

СВЕТЛИНА НАД МАДРИД

Лъчезар Георгиев

Да летиш с нискотарифна компания не всеки път означава неприятни изживявания. Когато персоналът си е на мястото и се старае да даде на пасажерите достатъчно удобства, усилието да пътуваш дори от единия към другия края на Европа си струва. Така постъпих и аз. Когато тялото на огромния „Боинг“ стремглаво се извиси и сетне застина на десетина хиляди метра над къдравите бели облаци, си казах, че всяко излитане е нов път към нещо неочаквано и навярно далеч по-красиво от предишните сиви делници, сред безизразните и по-често навъсени лица на колегите, далеч и по-нависоко от блъсканицата в автобусите, трамваите, метрото, от трафика и свирепите лица, които надничат през стъклата на автомобилите, готови да набият спирачки и да хванат някого за гушата, само задето им е отнел предимството.

Този път самолетът не е пълен. Обяснимо, Великденските празници са отминали, пътуванията оредяват, хората са на работа, освен такива като мен, които са излезли в отпуск, за да осъществят по някоя малка мечта, или пък да търсят нещо, което с години все не могат да открият. Група испанци разговарят на висок глас, после височината ги укротява и притварят сънливо очи. Седалките на ред са за трима пътници, но тук сме само двама. Спътникът ми, облечен в дълга светла дреха, наподобяваща хитон, със спуснати върху раменете кестеняви коси, брада и светлосини очи, е извърнал лице към илюминатора и се любува на безкрайността на облациите, които напомнят на малки и големи хълмове, покрити с ослепително бял сняг. Свалям масичката пред мен, за да поставя малката си чантичка и бутилката с минерална вода, но неволно ръбът се опира силно до тялото ми и едва чуто простенвам, тогава мъжът извърща глава и казва с благ глас:

– Така е с раните, отначало болят заради силата, която е нанесла удара или е разсякла плътта, после започва да заздравява, но болката остава и при най-малкото докосване отново я подхваща...

– Моето е след операция. От нищо и никакво зачервяване, в дясната страна, до пъпа ми, взе да се подува, да нараства, отокут ставаше по-голям и тогава...

– Опитали сте да се излекувате сам.

– Познахте! – изненадано го погледнах. – Отидох да потърся някакви лекарства в аптеката.

– Разбирам – кимна непознатият. – Някой мехлем. Някой съвет...

– Точно така. В една аптека любезна жена зад щанда ми предложи стерилна игла, препоръча да пробия раната на три места, сетне да намажа с крема, който да издърпа гнойта... Закупих необходимото и побързах да направя манипулацията.

– Но скоро сте разбрали грешката си... Разбира се, не е като да пробият тялото ти с копие и да те приковат...

– Към кръста ли?... Знаех, че моето е нищо пред страданията на Оногова... Сетих се за това, защото предстоеше да празнуваме Възкресение, а само седмица порано трябваше да постъпя в хирургическото отделение. Да си призная, изплаших се не на шега. Когато ме вкараха в операционната, нещо ме стегна за гърлото. Операцията трая близо петдесет минути, нищо че беше с местна упойка. Чувах и виждах в просъница как режат, как ме чистят, как шият, как лекарят вадеше някакво парче месо от мен. И най-странното бе, че над главата бе застанала някаква жена, която триеше челото ми от потта, мокреше ме с вода и ми говореше нещо кротко, успокояващо, сякаш да беше ангел. Имах една малка икона в джоба на ризата, не бяха ме съблекли напълно и я усещах до себе си, и, както не съм напълно вярващ, реших да я взема, сам не знам какво ме накара да го направя. Стенех, болката се усилваше, но сякаш се търпеше, дори когато хирургът рече на сестрите, че

упойката ще престане да ме държи, и захвана да ме шие. Чувах как пробива кожата ми, как раната ми бавно се затваря...

– Е, за всеки случай хората гледат да са добре с всичко онова, за което нямат обяснение или не са в състояние да му повлияят. Дори не обръщат внимание на уж случайните послания, които им изпраща providението.

– И тук сте прав. Но аз съм благодарен на съдбата, че тъй леко се измъкнах. Лекарят накрая сподели, че е могла да стане голяма беля, но съм извадил късмет. След премеждието посетих манастира, където бях открил в един стар требник приписки върху белите полета, отнасяха се за живота на светия отец Теодосий Търновски...

– От времето на Второто българско царство... Беше много богобоязлив и свят мъж. Ако го бяха послушали и имаха повече святост в сърцата си, на народа ти нямаше да му се стоварят толкова беди...

Изненадах се, че непознатият до мен знае достатъчно за миналото ни, макар да изглеждаше чужденец, пък говореше без никаква трудност езика ми. И поясних, че съм се заел още от миналото лято да превеждам средновековните приписки в онази стара книга, които са на старобългарски, та така да може да се напише осъвременено житие с нови данни за светеца. Тук човекът до илюминатора кимна благосклонно и спомена, че съм сторил богоугодно и полезно за народа си дело, а аз на свой ред реших да продължа с личната история:

– Влязох в храма и мислено благодарих, запалих свещ за здраве. После, както бях седнал да отдъхна под лозницата с требника на непознатия монах, автора на приписките, видях бял гълъб, няколко пъти прелетя над главата ми и се мушна под стряхата на сградата. Казах си: „И това ако не е знак...“. Два месеца преди операцията имах билет за пътуването до Мадрид, щях да тръгна веднага, щом ми свалят шевовете, за да търся сина си и семейството му в испанската столица, бях открил адреса му от негови приятели. И сега реших да рискувам...

– Но раната не се е затворила напълно...

– Така е. Преди малко се ударих с масичката и ме заболя силно.

– Ще мине, дребните наранявания, колкото и да изглеждат болезнени и трудни, заздравяват и скоро се забравят. Другите рани са страшни; онези, причинени от злоба, завист, неверие, от гнева на объркани човеци, които не знаят какво правят и убиват изпратения да ги спаси...

И спътникът ми някак случайно докосна тялото ми, усетих някаква особена топлина, после направи знак, че трябва да стана, за да излезе в пространството на тесния коридор. Върнах в изправено положение масичката, прибрах чантата и бутилката с минерална вода. Бавно се надигнах, но не усетих предишната болка. Реших, че непознатият иска да се разтъпче, както правеха вече някои от пасажерите, все пак ни чакаше близо четири часа полет. Но той така и не се върна до самото приземяване при мен. Реших, че си е намерил място назад в наполовина празния салон. Навярно съм му досадил с думите си. Както е речено, здрав на болен и сит на гладен вяра няма.

На Летище Мадрид ме чакаше трансфер до хотела, човекът пое куфара ми, сякаш усещаше, че не бива да се напругам, сложи го внимателно в багажника и ме покани да седна на задната седалка в автомобила. След час вече бях в хотелската си стая. Опитах да заспя, но срещата с младия мъж в самолета не ми излизаше от главата. Не знаех как да разтълкувам всичко. Дали въобще е бил до мен, дали този разговор пък не е бил плод на измореното ми въображение...

Унесен в мисли, се надигнах от леглото и почувствах, че вече болката ми е по-малка. Имах стерилни марли и залепващи водонепромокаеми ленти. В прозрачен плик носех шишенце кислородна вода, риванол и крем йодасепт. Ден преди да поема рискованото пътуване, лекарят беше извадил конците. Сега само на едно място кървеше едва забележимо, по-скоро сълзеше и се виждаха няколко капки кръв. Промих раната, както ме бе посъветвал хирургът,

почистих мястото, после поставих нова марля. Накрая се отпуснах в широкото легло и заспах.

В просъница чувах далечен звън от камбани, но те само ме унасяха и гласът на младия мъж звучеше, както в онези странни и малко познати днес полифонични мелодии, които се застъпват с основната тема, поемат нагоре и встрани от нея, догонват я в канон, вървят в контрапункт и сетне се сливат в общ многогласен акорд на катедралния орган. Гласът на отшелника исихаст, внезапно долетял над църковния купол, подемаше странна и неразбираема песен с молитвен мотив, който се въртеше над манастирските сгради, сливаше се с мелодията на реката и се понасяше високо над хълма, където бяха останките на онзи стар, опожарен от османските набези манастир. И някакви сиротни хора се прегръщаха на раздяла, поемаха по непознати пътища и плачеха, защото знаеха, че малцина ще се завърнат от странство в бащините си домове. А тъгата ме стягаше още по-силно за гърлото, защото всичко се пренасяше като в магичен сън с векове напред и виждах запустели села, стари и беззащитни хора, изложени на набезите на освирепели тълпи с матови лица и вид на зверове, и над порутените църкви се носеше укорителният глас на монаха исихаст, докато накрая зърнах как хора влачат куфари към софийския Терминал 2, а после надничат от илюминаторите да зърнат за сетен път родната земя, сините ивици на реките, зелените долини и равнини, снежните върхари. И там някъде, зад илюминатора в самолета до Мадрид, бе моят син, а по бузите му се стичаха сълзи.

...Събудих се разтреперан. Изкъпах се, като внимавах да не намокря превръзката, избръснах се и слязох за закуска. Бях единственият българин, а край себе си в уютния ресторант чувах немска и френска реч, мнозина говореха на испански, макар да личеше по мургавите им лица, че идват чак от Латинска Америка. Във фойето, пред логото на хотела, имаше ваза с красиви цветя. Международната

хотелиерска компания отбелязваше петстотин години от смъртта на своя патрон, знаменития Леонардо да Винчи, и по този случай за гостите във фойето бяха изнесли сок от накиснати в минерална вода портокали и лимони, предлагаха сладкиши, бонбони, малки шоколади, червени и зелени ябълки. До скицата „Витрувианският човек“, емблема на веригата хотели, имаше репродукция на „Тайната вечеря“, прочутата картина на великия художник. Загледах се, мъжът в центъра ѝ ми напомни на странника от самолета, сетне махнах с ръка. Този мой сън...

Излязох от хотела и хванах такси в посока на адреса, където се надявах синът ми да ме посрещне и да ми прости за онази година, когато напуснах уютния столичен апартамент, него и майка му, и се запилях към старопрестолния град, и потънах задълго сред старинните ръкописи; превеждах, анализирах и напразно си мислех, че съм осмислил остатъка от живота си. Бяха изминали точно дванайсет месеца след глупавото ни скарване, когато съпругата ми си замина от грешния свят, а дори нямахме и развод. На гроба ѝ синът ни се зарече повече да не се върне. Гледаше ме накриво, прострелваше ме с очи, пълни със сълзи. И замина за Мадрид. С кратко писмо отсече, че вече няма баща и няма смисъл да го търся.

В таксито си мислех, че само след минути ще открия какво е научил човек за прошката и смирението, и толкова ли е лесно да се отречеш от баща си. Но на мадридския адрес нямаше такова семейство. Стопаните на дома не знаеха нищо за предишните наематели, които ги уведомили само, че нямат намерение да се връщат в България, а ще си дирят късмета за повече евро из необятната Испания. Къде обаче, нямаха представа.

С клюмнала глава хванах метрото, после смених линията и се озовах на булеварда на музеите „Пасео дел Прадо“. Поне щях да пропъдя някак горчилката в устата. След дълго чакане влязох в националния музей „Прадо“. Загубих се във великолепието от живописни платна на Гоя, шедьоври на

Веласкес, Йеронимус Бош, Рубенс, Ботичели, Рафаел, попивах ги с очи и творбите сякаш проникваха навътре в мен. Тричесовата обиколка из залите ме измори и излязох навън, с намерението да поседна на някоя пейка.

Поех нагоре по широка улица и неусетно стигнах до Парке дел Ретиро. В празничния ден алеите на парка бяха изпълнени с посетители, по поляните и под короните на дърветата някои бяха постлали дрехи, лежаха, играеха шах, свиреха на китара или барабани, и отпиваха питие. Минах край изящните статуи на фонтана Галапагос и стигнах до Стъкления дворец, бивша кралска оранжерия и част от някогашния дворец Буен Ретиро, на чиито сцени преди няколко века бяха играли пиеси на Лопе де Вега и Калдерон, изнасяли бяха концерти пред отбрана публика. Правотогълното изкуствено езеро Естанке с лодките и десетките безгрижни чужденци, които мятаха гребла, снимаха се с телефони и крещяха радостно, се разкри изведнъж пред очите ми. И, както вървах по алеята, изневиделица до мен се появи човекът от самолета с белия хитон, сякаш не бяхме се разделяли, сетне рече тихо:

– Сега не мърдай! – И постави ръка върху незарасналата ми рана. – Спири да вървиш, отпусни се и не се страхувай!

После, като се отдръпна от мен, впери очи в моите:

– Вече няма да ти трябва превръзка. Макар и да си грешил, имаш още добри дела да вършиш на този свят.

– Вие го казахте, а не ви познавам! И говорите езика ми, пък се вижда, че сте чужденец.

– Кажи го правилно: не си от тук!

– Там горе, на десет хиляди метра във висините, изчезнахте тъй внезапно и дори на летището не ви зърнах да слизате по стълбичката сред останалите пасажери...

– Щом си човек на словото, напиши каквото си видял и усетил през тия два дни. Е, когато провериш дали наистина раната ти е оздравяла. Ще ти остане само белегът, да напомня...

Той въздъхна, приглади замислен кестенявата си брада, сините му очи блеснаха и усетих как ме облива някаква

неочаквана топлина. После добави, като отмести очи от мен и се взря към синевата над музея „Прадо“:

– Такива са човеците, все се съмняват, все не им се вярва и чак, когато ги сполети, приемат истината, която отдавна е изречена!

– Навъдиха се всякакви, представят се за пророци на земята – опитах да се оправдая, докато в тялото ми нарастваше облекчение. – Владееят фокуси и какви ли не техники, гледат да подмамят човешкото око, дори да измъкват пари от наивниците...

– Който иска с падналия ангел да си има работа, нека върви. Далеч няма да стигне...

И той посочи към крилатата бронзова статуя на Монументо ал Анхел Каидо, паметника на падащия в бездната Луцифер, създаден от Рикардо Белведер. Край статуята в центъра на фонтана и зиналите в основата му, очакващи грешника чудовища, бях минал, без да обърна внимание на монумента, прочетох само, че е открит в годината на българското освобождение. Но непознатият не ме остави да се замисля за преходността, греховете и превратностите на съдбата, а ми направи знак да слушам:

– А на теб още нещо ще река, за сина ти. Не го търси в този град. В същата държава е, но далеч оттук. Вижда се, че е на остров и се кани скоро да се върне в бащиния дом. Колкото до другия син, пред чиято икона често идваш да сведеш молитвено глава, ако не ти е наистина в сърцето, няма и да разбереш, че си бил до него, и ще махнеш с ръка, и ще отминеш...

Когато изрече това, човекът с дългата бяла дреха отметна коси и пое напред, а после се изгуби внезапно по алеята тъй, както и се беше появил. Едно бяло сияние блесна над сградите, короните на дърветата, музеите, катедралите и парка, хората се спряха и, зачудени на внезапната сребриста светлина, започнаха да се оглеждат и да търсят откъде иде тя. Изведнъж над притихналия Мадрид легна тишина, която трая само няколко мига, но на смаяните им

се струваше, че плуват във вечността. И без да разбирам напълно езика им, усетих го по жестовете и лицата им. Сега те говореха повече от всичко. Само трябваше да запиша тази невероятна история в бележника си, където от много дни не бях отбелязвал нищо.

Седнах на закътана пейка в парка, разтворих белите листи, после пак ги притворих. Сетих се, че е време първо да проверя. Разкопчах жилетката, отлепих превръзката и видях, че всичко бе зараснало! Беше останал само белегът. Както ми каза и странникът. Да ми напомня. И да разказвам. Докато съм на този свят аз, непознатият.

...Седмица след като се прибрах от Мадрид, получих писмо от сина си, че се връща и ще мога най-сетне да се запозная с внуците. Щял да подхване свой бизнес, стига е прислужвал на чужди... Поне ще е в къщата, която още помни немирните стъпки и безгрижния му детски смях. Ще тичат заедно с малките, ще ги учи... Ще посещава и гроба на майка си. Ще е до баща си, грешния, чиято кръв обаче носи. „Защото – завършваше наследникът ми писмото си – мъжът трябва да има свои деца, да почне сам да ги отглежда, пък сетне да мери кой крив и кой прав.“ Разбрал го е в онази съдбовна нощ на испанския остров, когато един млад мъж с дълга бяла дреха, кестенява брада и светлосини очи му се присънил, приседнал е на леглото му и е дал благия си съвет да се върне в бащиния дом, понеже не синът, а друг ще отсъжда. Когато е речено. И според времето...

КАТЕРИНА МЕДИЧИ ОТ ГОРНО УСОЙНО

Людмила Андровска

Баба Ката успешно бе прогонила две снахи. Беше родила сина си, за да я гледа, а тия двете се намърдаха наготово, една след друга. Едва завършил университета, и първата наду корема и му надяна хомота. След четири-пет месеца са роди внучката ѝ. И докато Иво черпеше за щерката, баба Ката съскаше: „Хм, момиче...“. После се сети, че това си има предимство – шом не е момче, наследник, снахата беше уязвима... Така смятаха в нейното село.

Баба Ката беше от Горно Усойно. Усойно, защото се намираше в ниско, сенчесто място, оградено от храсталаци, в които се виеха усойници. В горещо време змиите изпълзяваха и търсеха храна дори в дворовете. Хората не се страхуваха от тях, само внимаваха да не ги настъпват. Селяните бяха нарекли селото Горно, макар да се намираше в ниското, а горната махала кръстиха Долно. И като всички проклети хора, бяха изключително устойчиви и дълголетни.

Снахата беше софиянка. Истинска – и бабите, и дядовците ѝ бяха софиянци... Не като баба Ката – за да стане софиянка, трябваше да работи в строителството години наред, да живее по общежития... Не можа да се омъжи за софиянец, та да вземе жителство. Беше дребна, много дребна, очичките ѝ бяха малки и раздалечени, а устните – тънки и хлътнали. И се събра с единствения, който я канеше да излизат. Христо също бе от село, зидаро-мазач, и живееше в съседна стая в общежитието. След два месеца ходене на кино и на сладкарница Ката, която се казваше Катерина, му заяви, че ако иска да продължат, трябва да се оженят. И Христо кимна примирено. След година Ката роди момченце и с бебето в ръце се разшета по всякакви институции. След месеци тичане, молби, висене пред кабинети, хленчене и сълзи, празнуваха първата годинка на Ивчо в просторна

панелка с две отделни спални, голям хол и малка кухничка с балконче, което по-късно остъклиха. Тогава Ката остави мъжа си в едната стая, а тя в другата спеше заедно с момчето. „Това е синът ти, наследникът ти, трябва да го пазя да не се задуши в съня си... Знаеш ли колко често се случва при бебетата...“ – обясняваше тя.

Когато Иво доведе бъдещата си жена и обяви, че чакат бебе, Ката настръхна. Христо каза, че след сватбата те ще се върнат на село и ще оставят апартамента на младите. Бяха пенсионери и според него нямаха работа повече в София, а селските им къщи пустееха празни.

– Ти заминавай, където щеш, аз от дома си не мърдам! – заяви през зъби Ката.

И все пак, за първи път в живота им, Христо успя да се наложи. Тогава се разбра, че няма къде другаде да отидат, освен в нейното село. Той тайно от нея бе дарил своята част от бащиния дом на сестра си вдовица.

На сватбата на Иво тя плака неутешимо, като че го оплакваше. Намери подходящ момент, когато останаха насаме със снахата, и ѝ просъска:

– С Ивчо никога не сме се делили... Ние сме едно цяло...

Малката Кати беше вече на годинка, когато Иво доведе за първи път семейството си в Горно Усойно. Още докато слизаха от колата, жена му видя как една змия бързо се шумугна в близкия храсталак. Изпищя и се качи обратно в колата. Заминаха си веднага, а на другия ден Иво донесе няколко таралежа. След месец нямаше и помен от змиите, но пък навсякъде започнаха да се появяват мишки. Иво реши и този проблем с пет котки – три женски и два котарака. Мишките постепенно изчезнаха, а трите котки родиха по няколко котенца.

Баба Ката ненавиждаше животни, които не даваха мляко, вълна или месо. Тя по цял ден гонеше котките и ги замеряше с каквото ѝ попадне. И караше Иво при всяко идване да ѝ носи отрова за мишки.

Малките котенца измряха бързо, котарациите изчезнаха, останаха само трите котки, които бягаха далече от баба Ката

и не ядяха нищо, дадено от нея. А тя заяви, че не издържа вече на село и накара Иво да я прибере в София. Остана до средата на следващото лято, когато синът ѝ настоя да я закара обратно в Горно Усойно. Усещаше, че бракът му виси на косъм, който ще се скъса всеки миг, ако майка му остане още малко при тях. Само след седмица тя се върна, а жена му си събра багажа, взе детето и отиде при родителите си.

– Всички са кучки, момчето ми – радостно пърхаше баба Ката около сина си. – Ще видиш колко добре ще ни е да сме си двамата...

Не мина много време и Иво се появи с изрусена до бяло девойка. Баба Ката изтръпна, интуицията ѝ подсказа този път да пипа внимателно. Тя разтегна тънките си хлътнали устни в широка усмивка и тръгна към момичето с протегнати ръце.

– Дъще моя – прегърна я и сълзи на щастие потекоха по широкото ѝ лице.

– Благодаря ти, майко – прошепна девойчето и се притисна към нея.

Иво ги наблюдаваше отстрани и се успокояваше, че този път всичко ще е наред.

Ицето се роди след по-малко от година.

– Ето, това е твоят наследник – каза русокоската, когато се прибраха от родилния дом. – Той е продължителят на фамилията ти...

И тя уморено се отпусна на дивана, като му подаде ревящото вързопче. Той го поддържа предпазливо и накрая го сложи в ръцете на майка си.

– Трябва да се преповие... – промърмори сънливо родилката. И нареди бебето да спи при баба си, за да се възстанови тя самата след раждането.

Иво трябваше да се настани на дивана в хола. Баба Ката сменяше памперсите, къпеше детето и го даваше на майка му само да го накърми. Перхидролката се отпускате уморено на леглото, а свежървата взимаше бебето на ръце и мърмореше, че отдавна е отгледала своя син и не ѝ е работа да се грижи за други деца.

Една вечер Иво се прибра от работа и се стъписа. Синът му ревеше с все сила в хола, а наоколо не се мяркаше никой. Взе детенцето и се опита да го успокои. Запъти се към двете спални. Първо отвори вратата на жена си. Тя спеше и той тихо притвори. Майка му също похъркваше в стаята си, обърнала гръб. На другия ден я закара на село. Преди да тръгнат тя бе успяла да пошушне на снахата:

– Скоро ще си дойда...

Когато се върна, жена му беше стегнала багажа си, заедно с нещата на бебето. Иво не каза нищо, натовари всичко в колата и я закара в нейното село.

Дните преминаха в седмици, седмиците – в месеци, а месеците в година... Всяка събота Иво отиваше в Горно Усойно, качваше в багажника тенекии със сирене, пити кашкавал и пресни яйца, и заминаваше при сина си. Дядо Христо бе купил две крави и няколко кокошки. Правеше сирене и кашкавал, квасеше мляко и ги пазеше за внуците. Баба Ката му помагаше и мърмореше, че селската работа не е за нея. Риташе и гонеше котките, пъдеше съседските котараци, тровеше малките котенца и не спираше да се оплаква от съдбата си.

Когато Ицето навърши осем годинки, Иво беше на четирийсет. Баба Ката през зимата беше при него, той я водеше на санаториум, разхождаше я из България, няколко пъти я заведе да види внука си. За такъв живот бе мечтала тя. И през ум не ѝ минаваше, че той отново ще има жена. За какво му е, вече има деца, има наследник...

Тогава се появи Дария.

Баба Ката дълго я оглежда, разпитва я, но не разбра нищо. Жената беше друг вид, такива не бе срещала, не знаеше как да разговаря с нея. Затова вирна глава, изгледа я високомерно и излезе, като промърмори презрително под носа си:

– Хм, интелектуалка!

Иво въздъхна и накара майка си да замине на село.

– Искаш да ме махнеш, за да се нанесе оная... – просъска тя.

– Дария има голям апартамент в центъра, майко – отвърна Иво.

– И откъде пари? – запита баба Ката, след като се опомни от изненадата.

– Реституирали са им голяма кооперация – обясни той.
– Прадядо ѝ е бил царски министър, много богат...

Баба Ката замълча, само след време промърмори злобно:

– И името ѝ префърцунено...

Дядо Христо западаше. Иво отказваше на майка си да я взима в София без него. Молеше баща си да ги прибере и двамата, да продадат кравите, но старецът не искаше и да чуе. Баба Ката се разплакваше: „Никой не ме обича... Защо Господ ме захвърли обратно на село, ох, ако не беше Христо, веднага щях да се върна в София...“

Иво идваше всяка събота и неделя заедно с Дария, а през ваканциите взимаше и децата. Страхуваше се от змиите и ги беше предупредил да внимават и да се оглеждат. Таралежите бяха изчезнали, веднъж бе намерил подпухналото телце на един, а дядо Христо му каза, че изглежда е умрял от отрова... Нямахте ги и котките.

Един ден Дария гледеше как дядо Христо се мъчи да събере изпражненията от кравата, отиде и взе лопатата от ръцете му.

– Недей, чедо, ти си гражданка, не е за теб селският труд... – рече ѝ старецът, но уморено се запъти към къщата. Той харесваше бъдещата снаха.

– Нищо няма да ѝ стане – подвикна баба Ката и добави тихо, като се приближи: – Лайнарка такава! – И се врътна доволно.

Катето, вече тинейджърка, идваше да помогне на Дария и я чу.

– Знаеш ли майка ми как я нарича? – кимна към баба си.
– Свекурвата...

Двете се разсмяха силно. Баба Ката спря до вратата, обърна се и ги изгледа с недоумение. После сви тънките си устни и влезе вътре.

Дария и Катето сложиха отвън масата за обяд и Ицето – около десетгодишен дебеланко – побърза да се настани на централното място – нали беше наследникът. Иво се върна от близкото градче и донесе хляб и зеленчуци за салата. Подаде на майка си няколко пакетчета.

– Ето отровата, майко. Но не разбирам, никъде не се виждат мишки...

– Не се виждат, щото ги троя – сопна се баба Ката и се обърна към Дария: – А ти защо не ядеш, не ти ли харесва пилешката ми яхния?

– Не ям хвъркати – рече Дария. – Извинявай, че ще попитам, но как е цялото ти име? Не знам как да те наричам...

– Катерина – отвърна баба Ката.

– О, като Катерина Медичи... Може ли да ти викам Катерина?

Баба Ката я погледна подозрително.

– Коя е тая... Ме... Меди...

– Френска кралица. От най-големия италиански род – на Медичите.

– Може да ми викаш така – кимна доволно баба Ката.

„И е тровела враговете си...“ – добави наум Дария и се сепна – за какво всъщност старицата непрекъснато искаше отрова за мишки...? И когато си тръгнаха с Иво, в колата го попита:

– Не ти ли е хрумвало, че майка ти може да троя котенцата? – не продължи, защото я тревожеше и дядо Христо – по време на обяда не хапна почти нищо, коремът го болеше и Иво му помогна да си легне. – Как е баща ти? – попита.

– Докато му обличах пижамата, видях, че където го пипна, остават морави следи... Като че ли се разпада...

След седмица старецът почина.

На другия ден след погребението баба Ката сготви пиле. Иво влезе в кухнята и я завари да пържи и кюфтета. Посегна към едно, но майка му го спря:

– Те са за Дарето, тя нали не обича хвъркати...

– Благодаря, майко! – възкликна изненадан Иво и я целуна по бузата. – После да си стегнеш багажа, че утре си тръгваме за София.

– Оооох – въздъхна баба Ката и избърса една сълзичка. – То и това не е работа, Ивче, ти нали сега живееш при Дарето, а аз ще си седя самичка... Но не ме мисли, ще се оправя...

Тя изключи печката, захлупи тенджерката с готовите кюфтета и излезе. Иво не издържа, повдигна капака и взе едно. Излапа го, хареса му и посегна за второ. „Дари и без това яде малко...“ – помисли и грабна трето.

Дария метеше двора, когато Иво излезе с пребеляло лице, сложил ръка на корема си и превит на две. Тя се втурна към него и го подхвана, за да не падне на земята. Веднага се обади на 112.

Докато линейката ги откарваше към болницата в близкия град, баба Ката седна на пейката да чака полицията. Изглеждаше мъничка и безпомощна... След малко сълзите потекоха по лицето ѝ. Тя плачеше и си представяше как разказва на полицаите за лошата снаха, сипала отрова в храната. Да, снахата иска да я отрови, за да не дели Ивчо с нея – неговата майка.

Очите ѝ се премрежиха и тя не забеляза усойницата, която пълзеше към крака ѝ...

НАСЛЕДСТВОТО

Мария Генчева

Леля Радка почина тази нощ. Както всяка сутрин, съседката Мира ѝ донесла млякото и я намерила кротко заспала. Компютърът ѝ бил включен и на екрана светел контактът на Хели, Радкината дъщеря, която работеше в Ню Йорк.

Хели беше строителен инженер, като майка си, в една мултинационална компания и работеше по целия свят. Но където и да беше, точно в 17:00 часа българско време се усмихваше от Скайпа на майка си. Леля Радка впиваше жадно очи в лицето на дъщеря си, за да открие някаква умора, тъга, следа от неприятност – просто гледаше с майчини очи. Хели оживено разказваше за деня, за своите си строежи: знаеше, че майка ѝ се интересува от стария си занаят. Леля Радка слушаше за съвсем други мащаби, нови технологии... – един друг свят. Сухата ѝ, възлеста ръка галеше едрата плетка на покривката от миналия век, докато попиваше поредната история. Сякаш ръката ѝ докосваше някакъв сензор и на екрана, вместо красивата уверена жена, виждаше едно малко момиче, което реве с всичка сила, докато тя непохватно се опитва да върже панделка около кичурчето на главата му, а Петър – млад и хубав, ѝ се смее на усилията. Как няма да е с панделка, нали снимка ще си правим! После – ученичка с дебели плитки, любопитно ровеща в багажа ѝ, когато се връщаше от Либия или Нигерия, а тя, с почерняло от африканското слънце лице, се смее, защото подаръкът е скрит много надълбоко. „Търсенето е по-хубаво от намирането, моето момиче.“ След това – абитуриентка, студентка... Тръгна по своя си път. Да търси... А той я отведе далече...

Петър си отиде преди пет години, внезапно, просто ѝ го изтръгнаха. Тя притихна... останаха ѝ само Скайпът и Сузи – петгодишната персийка, която Хели ѝ подари, за да не е

самотна. Двете се гле даха, често навечер хората, които минаваха под прозореца ѝ, ги виждаха заедно... Леля Радка живееше на първия етаж в една малка кооперация в центъра, на малка улица с едни такива големи, ароматни липи. Кооперацията е била нова през шейсетте години на миналия век, но се държеше. Беше построена от строители за строители и си личеше. Нито мазилката бе изронена, нито дограмите – изкорубени. И така... минават хората под прозореца и виждат една достолепна жена с прошарен кок и свежо лице, гушнала сива пухкава котка, и някакво спокойствие се излъчваше от тази картина, невидимо като радиовълни, но когато те докоснат, просто забравяш за всичко, по-бързо от котешка прозявка.

И така – до тази нощ, когато леля Радка тихо пое по онзи дълъг път, от който няма завръщане... Мира взе нещата в свои ръце, свърза се по Скайпа с Хели...

– Чакайте ме! – каза бързо тя и връзката прекъсна. След два дена едно такси доведе Хели с грамадна чанта, вързана с черна панделка коса и подути от плач очи. Всичко си мина, както му е редът, само през нощта Мира от горния етаж чуваше глухите ридания на Хели. Лампата свети цяла нощ...

На другия ден една строга и делова Хели започна да приключва живота си тук. Ходене по администрации, документи, делови срещи...

След няколко дена, докато пиеха сутрешното си кафе, Мира плахо попита:

– А котето?...

– Ще става американка. Нали тя ми остана от мама – усмихна се за първи път Хели. – Лельо Мира, отдавна исках да ти кажа, че без теб мама не би оцеляла сама. Толкова съм ти благодарна.

– Хели, майка ти беше интересна жена, докрай беше толкова отворена към света, от всичко се интересуваше... Когато си пиехме кафето, все имаше разни истории – минали, днешни... – И някак гордо каза: – Бяхме приятелки. – А след това промълви: – Без нея Мартинчо, внучето, нямаше да оживее. Ние откъде...

Делникът ги похлупи и разговорът тръгна в друга посока.

– Виждам, че си разтребвала тук. Не си спала.

– Опитах се да прибера всичко от мама – снимки, писма, спомени... Другото днес ще го вземат... Има такива фирми...

– А апартаментът...?

– Мама ми е дала наставления – между това да се обличам, за да не настига, и да не се тревожа от преходни неща, тя се разпореди и за него. Вече го продадох. Семейството, което го купи, идва утре. Много мили хора, учители. Ще ги харесаш...

Мира слушаше вцепенена. Толкова бързо... Но се окопити:

– Е, наистина по-лесно е да прехвърлиш парите в Америка.

– Но аз не ги вземам. Мама ми каза да ги преведа на Фонда за лечение на деца, дори ми беше оставила листче с банковата сметка.

Мира някак се смути – това надминаваше дори нейната представа за доброта. Хели се усмихна:

– Такава е, такава беше майка – довърши тя без усмивка.

А животът си течеше. Дойде време за сбогуване.

– Лельо Мира, още веднъж ти благодаря за всичко. А това е от майка ми.

Тя ѝ подаде дебел плик. Мира малко стреснато го взе, машинално го отвори и очите ѝ станаха големи-големи... Вътре имаше банкноти от по 100 долара, много банкноти...

– Не, Хели, благодаря ти, но не мога да ги взема. Аз... обичах майка ти.

– Не, не, лельо Мира... Тези пари са на майка ми. Тя ти ги оставя точно като на приятелка...

Двете жени се прегърнаха. Хели взе специалната чанта, в която важната Сузи беше разстлала разкошния си пух, и се шумугна в таксито.

...То я отнасяше към летището, Хели плачеше безгласно, скътала една тайна – единствената, която не можа да сподели

с майка си: една дългоочаквана тайна за един малък Петърчо, който си растеше спокойно под сърцето ѝ и на когото сигурно майка ѝ се усмихваше от Рая.

На другия ден новите собственици на апартамента се нанесоха.

...Мина време. И пак надвечер хората, когато минаваха по малката уличка с липите, виждаха на първия етаж петшестгодишно къдрокосо момиченце, гушнало хубавко тигрово коте, и усещаха познатите радиовълни...

Светът си беше на мястото.

ЦВЕТОВЕ

Мария Стайкова

Обичам цветовете! Ярките, оптимистични цветове!

Подбрах цветовете за стени и шкафове, и отидохме в магазин на Vunnings (райско място за мъжете), на щанда за бои.

– Идвам за свободна любов – казах аз.

Момчетата на щанда се стъписаха.

– ??

– 4 литра „Свободна любов“.

Това е името на боята за кухнята.

Неделя

Току-що се върнах от мексиканска вечеря, поднесена на една българка, от една датчанка, в дома на един американец, в Австралия.

Тук всеки е чужденец (с изключение на аборигените). В България, Китай, Франция се знае кой е гостът от чужбина. В Австралия един от първите въпроси към събеседника е: „Откъде сте?“.

В красивия дом на Дейвид хващат очите един дървен долап и един дървен стол до камината – от бащината къща на Анна в Дания. В просторния хол на Анита има изящни мебели и порцелан от Виена. Лана и Алекс наливат чай със самовар от царска Русия. Консуело и Антонио имат чудна керамика от Перу. Сутрин и вечер в 6 чувам ку-ку часовника на Франк от Австрия. Писалището с тайни чекмеджета на Ивон е от Англия.

Това не са сувенири. Това са „от баба и дядо“, „от мама и татко“.

Какво да кажа:

„Австралия – страна на масова носталгия“

или

„многонационална Австралия“?

Усещане за присъствие

(На мама)

Събуждам се. Някой досадно грачи. Грачат папагали. Гаргите чуруликат.

В Австралия всичко е наопаки (нали сме от долната страна на света).

Да се чудиш защо това бяло папагалче с корона щръкнали перца на главата си е разменило гласа с гаргата.

Отивам да си стопля мляко. Хващам плъзгащата се врата и спирам. Има някой! Бога ми, тук има някой! Кой е в стаята ми в седем сутринта?

На фотьойла удобно се е настанила малка дъга.

Ама ѝ е толкова меко и удобничко, че се е разляла във всичките си седем цвята. Малка ярка дъга по средата на един бял фотьойл! Влязла е през процеп между двете пердета, изприпкала е по мокета и се е покатерила на седалката. Усмихва се, закача се, прави я лилавото, я жълтото по-ярки (като че ли намига с ляво и дясно оченце). И аз ѝ се усмихвам. Можеш ли да не се усмихнеш на такава палава дъга, дете сама ти се навира в утрото и се протяга: „Ох, че ми е хубаво-о-о...“.

Днес хората ще носят в сърцата си любов, скръб, завист, благодарност...

Аз ще нося моята малка, блестяща дъга.

ПОД СЯНКАТА НА МАСЛИНИТЕ

Маруся Николова

Настроението на бъбривеца Костас бе значително по-добро от вчера, когато по погрешка навлезе в чужда маслинова гора и окастри десетина дръвчетата. Очакваше заплащане от собственика-съсед, но не го получи. Ала сърденето му премина бързо, защото той го покани на обяд, а след това предложи да приседнат на сянка под маслиновите дръвчета в двора му.

Костас не спираше да бъбри, както винаги, но изнасяше проверена информация за всичко, което ставаше в населените места Мараполи и Гаргалини. Кой какъв беше и откъде произхожда. Самият той имаше здрав български корен. Предците му се бяха преселили в земите без зими след войните, когато недоимъкът и гладът в родината станали непоносими. Но само три от българските семейства били приканени в маслиновите масиви, за да берат ценния плод – заради мъжете здравеняци. С тях работели жените и децата им. Тяхната надница била далеч по-ниска, защото трудно крепели щайгите, а от височината на дърветата им се завивал свят. Заробването било пълно. Немало как да се върнат, нито с какво. Отдали живота си на грижата за маслините. И така поколения наред.

С Яни, заможния грък, бяха приятели от деца. В училището всяка обида към малкия Яни бе заплащана от Бъбривеца, както го наричаха всички. Той бдеше над него и дори не позволяваше да носи тежката си чанта. Когато Яни се влюби в Зое, нежно русо създание с големи тъмни очи, Бъбривеца се обезпокои. Тя бе твърде различна от закръглените гъркини, под чиито стъпки пясъкът хрущеше, а тревата заспиваше. Твърде много съперници имаше приятелят му. Зое рисуваше, пишеше стихове и танцуваше като нимфа на брега. Едва му я опази и бе горд с намесата си, защото на два пъти размаха юмруци. Но гъркът така и

не го попита защо е толкова самоотвержен. Приемаше го за даденост. Но всяко напускане на селището от Костас му се отразяваше зле. Жените им бяха поразени от факта, че двамата се разбират с поглед и усещат състоянията си. Повдигаха рамене в недоумение и раздражено коментираха, че това приятелство излиза извън рамките на нормалното. Но, въпреки това, с интерес наблюдаваха радостните им изблици след раздяла. Унилите до преди миг стъпки се ускоряваха и се превръщаха в скок един към друг. Срещите се ознаменуваха с узо, под сянката на сребристите листа на дърветата на Минерва, божествен дар от Юпитер. И още с първата глътка нещата се наместваха и ставаха такива, каквито трябваше да бъдат – небето синееше с копринена мекота, а кристално чистите води на морето блестяха, позлатени от слънцето, и се къдреха по пясъка. Лимоните ухаеха и изобилието им заплашваше да прекърши клоните. Армията от котки дремеха под тях в очакване на рибарите, за да получат своя дял – най-дребните риби. Тръстиките калами, високи по 4-5 метра, игриво шумяха под пръстите на нестихващия вятър и напомняха за детството. Това караше приятелите да мечтаят. Животът им се оцветяваше и ставаше вълнуващо мил и привлекателен. Такъв, че не ти се искаше да свършва.

Разказвано им беше, че под маслиновите сенки си е почивал цар Давид и е свирел на лютня. Те вярваха в това и се съсредоточаваха, за да чуят музиката. За тях маслините бяха препитание – лек, храна, благосъстояние. Живееха и градяха света около себе си благодарение на плода, който боготворяха. Около горите имаше пътеки, които ги отвеждаха към красивите кътчета на плажа. Гмуркаха се в солените води и плуваха успоредно с рибите. А когато тъмнината на нощта забулеше море и дървета, те се прибираха у дома. Отпускаха отмалели тела в леглата и, с втрънен през прозорците поглед, наблюдаваха как звездите се роят и трепкат в мудар танц. Съзерцаваха тъмносинята небесна лента, докато не ги унесеше дълбок и блажен сън.

Но този следобеден разговорът бе много по-различен от всички, проведени досега. Когато Зое погледна през прозореца, не повярва на очите си. Видя, че приятелите не се смеят, а плачат. Раменете им се тресяха, а сълзите се лееха по застаряващите едри лица. Тя грабна подноса с дъхави портокали и смокини, за да има предлог да отиде, и дочу част от разговора им:

– Не си Яни, нали разбра! Иван си, а аз съм Коста. Взел съм името на онзи працядо, който е повел семейството си към Гърция, за да оцелее. Над тайната тежеше забрана. Ако разкриехме истината за твоята самоличност, щяха да те отрекат като наследник. Днес, когато твоите осиновители не са сред живите, забраната отпада...

Хубавото лице на Зое преbledня. Не знаеше как да реагира, но накрая прецени, че това бе разговор между двамата и не бива да се намесва. Най-странното бе, че Яни не продумваше и дума. Беше притворил очи, но под клепачите му проблясваха сълзи. Това смущаващо обстоятелство разтревожи и Бърбивеца. Привикнал да не спира да говори, той подзе:

– Пред очите ми оживява картината, когато ти почти на годинка спеше в щайга, увит в шала на мама. Възкресях този миг безброй пъти... Тя и татко беряха маслини. Чудех се как се провират между клоните с торби на врата. Сестра ни се катереше, по-ловко и от тях, а нямаше дванадесет години. Моята задача бе да се грижа за теб. Мама умираше от тревога да не ти се случи нещо лошо, защото наоколо гъмжеше от змии. Не биваше да отделям поглед от теб. Затова веднага забелязах жената на чорбаджията, която се стрелна към щайгата. Тя те отви и те сграбчи. И двамата едновременно наддадохме писък. След секунди мама долетя, след нея и татко. Плитката на сестра ми се закачила на клон и това я забави. Но и тя дотърча. И стана, каквото стана! Чорбаджиите те отнесоха със себе си. На следващия ден се върнаха за мен, защото не си спирал да плачеш. Останах, докато посвикна... Защо мълчиш? Искам да ти кажа, че те обичам като син, като брат, повече и от себе си.

Изтекоха няколко минути преди Иван да проговори:

– Отглеждаха ме, но без милост, без чувства и загриженост. Молах се за всяка пара, дори за учебници. Никога не ме попитаха какво обичам и какво искам... Нямам право да зная, но знаех. Един ден те търсех в дома ти и чух истинската ми майка да казва на баща ни: „Нашият син Иван расте слабичък и това не ми харесва. Дали не е болен, а може би гладен? Не постъпихме правилно, че го дадохме на тия сметкаджии?“. Когато ме видя на прага, се сепна и ме прегърна през сълзи, а аз се отпуснах в любящите ѝ ръце. Защо, защо са ме дали? За теб и сестра ми е имало хляб. Толкова ли не намериха зальче и за мен?

От сърцето и душата му се изтръгна сърцераздирателен и изтощителен плач, който прочисти душата му от огорчението, че е бил предаден като предмет от едни хора, за да послужи на други хора за техните цели. И в този миг бе сам. По-сам от всякога.

ПО ТЕЛЕФОНА

Маруся Николова

Получи телеграмата в петък сутринта, с текст: „Татко, моля те, тръгни веднага!“ и намери бърз начин да се обади по телефона:

– Ало, Нора, какво се е случило?

– Моля те, татко, прибери се! Нужен си ни повече от всякога!

Тя плачеше и той я успокои с думите, че ще пристигне още същата вечер с последния влак...

Но никой не го чакаше. Не само него. Перонът беше празен. Нито един посрещач. Влакът спря безшумно, без изскърцване. Пътниците бяха стотици, наблъскани един в друг, но въпреки дискомфорта и неестествените пози, тънеха в мълчание и неподвижност. Никой не изглеждаше развълнуван, тъжен или отегчен. Не изразяваха чувства и изглеждаха лишени от желания. Очите им бяха празни, а лицата – светли петна, сякаш под хипнотично влияние. Само дрехите се открояваха с цвят и форма, но висяха като на закачалки.

Мъже с пардесюта и бомбета бяха в готовност за слизане, но ръцете им не бяха опънати от куфари. Стъпваха меко на последното стъпало и подаваха ръка на жени с рокли до глезена, едноцветни, но украсени с дантела. Те също не носеха обичайния багаж – чанти и кутии за шапки. Повечето от тях бяха с бижута, но без блясък, патинирани от времето.

Удиви го липсата на тютюнев дъх и разнородни аромати. Но въпреки това въздухът бе неприятен, като при гниене, и той на няколко пъти понечи да отвори прозореца, за да го раздвижи. Но не успя. Сблъска се с неочаквано противене. Нито един от прозорците не помръдна... Дали не бе задрямал във влака и не сънуваше?! Ако бе така, трябваше да се разсъни, за да не пропусне гарата.

Винаги пътуваше в първокласен вагон и се възползваше от ресторанта. От заетост нямаше време да седне на спокоен

обяд или вечеря преди отпътуване. Тук го правеше с удоволствие, но не и този път. Не изпитваше нужда от храна. Нито от чаша вино. Зачуди се, че хората с възможности избилстват. Обикновено претъпкани бяха второкласните вагони. Откъде се бяха взели толкова хора, така добре облечени и всички те за неговата гара?! Той, като лекар с частна клиника, можеше да си го позволи, но как така всички се бяха замогнали след последното му пътуване? Слезе и се обърна озадачен. Видя, че влакът не възнамеряваше да потегли. Това бе краят на пътуването. Мерна му се позната физиономия и пътя му препречи мъж в сив костюм, с праметнат през ръка шлифер. Гласът му не се чуваше ясно. Прозвуча глухо, сякаш изпод земята:

– Професор Богоров, Вие ли сте?

– Да, какво има?

– Само исках да ви стисна ръката. През 1919-та оперирахте момченцето ми, което колегите ви бяха отписали като неспасяем случай, и то оцеля. Вече е мъж и баща.

– Радвам се – подмина го той с усещане за лепкавост върху десницата си. Не биваше да допуска това ръкостискане, уж беше слабо, без натиск, но толкова неприятно. Жалко, че пропусна да си сложи ръкавиците. Пазеше пръстите си като музикант. Те бяха неговият фин инструмент при сърдечните операции. Разбира се, че не си спомняше това момченце, беше оперирал хиляди деца – от ранна кърмаческа възраст до юношество. Годината, която посочи, я свързваше единствено с раждането на дъщеря си Нора, неговата любимка, която му телеграфира да се прибере час по-скоро...

Портата на дома му беше заключена и не отреагираха на позвъняването му. Това не го озадачи. Със сигурност близките му бяха в клиниката. Някой от семейството му бе пострадал. Трябваше да отиде първо там. По начина, по който се придвижваше, щеше да е лесно. Обзет от тревога, не се запита защо се носи, сякаш активиран от мисълта си, толкова бързо към триетажната сграда.

Нищо не беше същото: сградите, улиците, тротоарът. Бяха настъпили толкова промени за краткото време на отсъствието му, че спря за миг, за да се ориентира. Плахата светлина на луната не даде отговор на въпроса му защо само едрите и значими неща са останали от миналото. Подробности и ниските сгради липсваха. Странно олекнал и сякаш безтегловен, продължи пътя си, като се бореше с вятъра, но не чувстваше физическа умора. Ето я металната ограда, чемширът от двете страни на пътеката, до самия вход, и огромния надпис – „Клиника по детска кардиология „Професор Богоров“.

Защо не го спря охранителят, заспал ли беше? Не се и опита да вземе сведения от него. Сам щеше да разбере...

Близките му бяха тук, в коридора, пред сърдечната операционна зала. Дъщеря му Нора зад инвалидна количка на столетница, възрастен мъж около седемдесет и внукът му с непозната млада жена. Бяха разстроени и уплашени до припадък. Нямаше време за губене. Блъсна вратата, през която бе минавал безброй пъти, и видя кой лежеше на операционната маса – синът му. Детето, което беше загубил и заради което специализира кардиохирургия. Нямаше време да разсъждава, но явно му се предоставяше втори шанс да спаси най-прекрасното цвете, което бе посял.

Момчето беше с вродена сърдечна малформация и трябваше да се оперира до края на първата си година. Нужни му бяха секунди, за да проследи картината на диагностичното уточняване, всички направени изследвания и извършени процедури. Вля се в съзнанието и пръстите на младия си колега, който току-що бе започнал операцията и я довърши брилянтно.

Остана, невидим за околните, докато замъглените очи не се разтвориха и синевата в тях не се избистри. Бузките поруменяха и той потръпна от щастие. Наведе се и целуна наследника си. Вече знаеше, че един ден той ще оглави клиниката.

В коридора близките му плачеха от радост и целуваха ръцете на хирурга. Той сам не вярваше, че е извършил това

чудо, за което го поздравиха колегите му. Казаха му, че е спасил праправнука на професор Богоров, с неговия по-черк...

Столетницата се понадигна от инвалидния стол и той позна дъщеря си. Момичето зад нея не беше Нора, както си помисли в началото, а правнучката ѝ. Той не принадлежеше на този свят и го осъзна едва сега. Натъжи се, но изпита удовлетворение, че не беше загубил уменията си и ги приложи успешно. Старицата извика толкова високо, че всички се обърнаха към нея:

– Татко, ти си тук! Знаех си, че ще ме чуеш. Казах ли ви, деца, че установих контакт! По телефона баща ми обеща, че ще дойде с последния влак!

СТАРАТА КРУША

Николай Гусев

Дори баща ми я помнеше като „Старата круша“...

Беше необичайно висока за този вид. Дънерът ѝ – почти 50-сантиметров. Клоните – разпрострени нашироко, но и нависоко – над 10 метра.

Растеше на 5-6 метра от югоизточния ъгъл на двора, почти на границата със съседа дядо Илия („Ушко“); част от клоната се надвесваше над покрива на кошарата му. Какво да се прави – природата не признава установени от хората „норми на отстояние от съседен имот“ и си действа по свои собствени закони – там паднала семката, там пораснала крушата. Добре, че нямахме „териториални спорове“ със съседа, та крушата спокойно доживя до дълбока старост.

Поникнала беше като полудива фиданка. Казвам „полудива“, защото плодовете наподобяваха по форма дивия ѝ аналог – но само по форма. Като размер и вкус обаче бяха коренно различни – плодчетата на дивачките не надминаваха 7-8 мм, докато нашата даваше двойно или дори тройно поедри плодове; дивите предшественици ставаха за ядене едва след угниване, а „полудивата“ им родственица предлагаше още в ранната есен невероятно вкусни, леко тръпчиви, със слабо изразена ронлива консистенция, обогрени в жълто-зелено плодове.

Клоните на „оригинала“ заемаха, така да се каже, „втория етаж“ от короната на дървото. Разгеле – точно над покрива на мазето, вкопано до дънера на крушата. Просто се качваш на покрива, сядаш на керемидите, пресягаш се и ядеш – „колкото ти дъша сѝка“...

Започнах с „втория етаж“, защото той беше първичният. Под него се разполагаше дебел клон на присадения от баща ми – не помня названието му – твърд сорт, който достигаше зрелост в много късна есен, когато всички останали плодове

отдавна вече представляваха само сладък спомен. Ако въобще майка ни успяваше да спасри, въпреки задължителните набези на тийнейджърите, някой и друг плод, скрит в сламата на плевнята или в житото на хамбара, в началото на зимата разбрахме какво сме опустошавали на зелено...

Третият етаж се заемаше от най-ранозреения сорт. Беше – нарочно или не – разположен малко по-нависоко, но можеше ли страха от височината да спре набезите на малките юнаци?! Съмнявам се... защото и моя милост беше един от тях. Днес тръпки ме побиват като си помисля къде съм се катерил, но кой тогава да му мисли, когато златистият плод примамливо е приканвал да бъде откъснат и излапан на място...

Но истинският ужас, който майка ни изпитваше, беше, когато видеше някое от децата си, покатерено на самия връх, където се разполагаше „четвъртият етаж“. Беше почти на десетина метри над земята. Там баща ми беше присадил сорт, който узряваше някъде към средата на лятото. Плодовете – крушообразни (че какви други да са!), но малоформатни – до 4-5 см дължина и до 2-2.5 см дебелина, в най-широката долна част. Необходимо ли е да уточнявам, че притежаваха свой собствен уникален вкус, който като магнит ни привличаше към приоблачните висини, където едно грешно движение в най-добрия случай обричаше неразумния палавник на пожизнена инвалидност.

Сега знам – за децата и юношите, пък и за младежите – „всичко, що лети, се яде“. Да му мислят онези, които по силата на сърдечната привързаност са длъжни да бъдат над здравето и живота на несмислениците. Неразумните, смели в глупостта си, въобще не увират с колко съкращават дните на хората, които ги обичат.

Но – „след дъжд – качулка“. Неслучайно в Древна Елада отроците от силния пол до 30-годишна възраст не са били смятани за мъже, респективно за пълноправни граждани, а само за юноши. Макар че още от 20-атата си година са можели да свиват семейно гнездо.

При нас е тъкмо обратното – колкото по-млад, толкова по-напорист. Не разбира, но напират... Без да се усеща, че вреди не само на себе си. Кое то, впрочем, много добре уйдисва на системата, родена преди 2500 години и възродена отново преди два века и нещо – демокрацията: колкото по-неукрепнал електорат – толкова по-добре за плутократичния елит.

Странно, нали? От крушата – в политиката... Но при нас, българите, не е като при французите – там опират винаги до жената – „Cherchez la femme“. Тук всичко, в края на краищата стига до политиката. Нищо чудно – най-препатели сме именно от политика. Та, „и от круша да паднеш“, пак „на политика ще го удариш“...

...А старата круша отдавна е само спомен. Сладък спомен. Спомен, ама сладък!

Оказва се, че и със спомени могло да се живее. Е, и с малко черен хляб, сол и кромид...

За легендарната пенсионерска кофичка кисело мляко и дума не може да става.

Пластмасовата чашка кафе пък е „в зоната на здрача“...

Докъде ни докараха довчерашните номенклатурни другари – днешни лични господа капиталисти – дори не под кривата круша, а някъде в по-дълбокото...

ЗА ЯКОРУДА С ЛЮБОВ

Нури Джурин

Чèкай се да ти кажа шее пукни субр̀ах я сè на тоа Велиден. Леее-ле...! Купѝх яйца да боедисам, тиа се изпотрошѝя, ага ги варѝх. Ми сè?! Обух бр̀еже р̀ьпалето и отр̀ечèх да купа друджи. В магазинè п̀но люде – садè се вр̀етè, та нищо не куп̀уваа. Я се бех стевнила кат Бунтишка, опра̀х им на бр̀еже месале. Оти не вр̀евè по петòко, ми садè калабал̀ък направаа в Гр̀ковия магазин?!

Билетата, що бех брала в Малк̀ата р̀ека и на Джьер-джьевденската цр̀ква, беа толкова скр̀на̀ви, в кра̀пе да им е, че от да ги чѝсна вув вода, да се мияа, изгн̀иа.

Бех решила да ва̀пцам яйцата фр̀езово, нехт̀иено, турунджйево, джунджелѝено, да е по-шаренко, да има от сичките бои и да е джиздавко, ага ги ту̀ра на масата. Увратех се нешто, обр̀ка̀х боите и садè ги разкатрѝх. Ми сè... ка че ги на люд̀ето пòдам, ч̀е ме отрасаа?! Разядѝх се и ги бљомна̀х сичките в цр̀вèната боя. Стан̀аа еднакви. Не беа джиздави, кеето исках, ама б̀аре направ̀их адето за здраве.

И от кузиня̀ко нищо не излезе. Одва̀нка са зацр̀вѝ, отдолу изгорè, а па в̀тре ич да се не увари – прелèгаше на бр̀када̀нь. Шее ецè расип̀ах, му̀та да ме едè! Опука̀х се!!! Фного се разядѝх!!!

Добре, че (ле сам ѝтра) не п̀екох ягне, оти не знам ш̀ч̀ееше па обр̀кам. Изп̀екох кòмбици, имах и малко остан̀ал расòлец – Марта беше пр̀дн̀ала вече в него, ама още стан̀уваше за ядене, та помин̀айме. От срам̀ата – ш̀ч̀е река̀ люд̀ето, оти ме имаа за дузенджийца.

Та така бейме у дома на Велиден.

ВЕЧНАТА ТРОЙКА: КОЛЬО, ЦЕЦО И ИЛКО

Петър Константинов-Герасимов

Коронният номер на Цецо онова лято на 1986-та бе да минава покрай масите в почивната станция на журналистите, която ние наричахме „Транзистора“, и да пита с невинно-наивното си лице: „А вие случайно да имате каднуд?“. Някои от колегите го гледаха недоумяващо, спрели за момент да дъвчат хапката си, други – по-тарикати, или които го знаеха като зевзек, му отвърщаха на въпроса с въпрос: „Каднуд ли? Какво е каднуд? Яде ли се, да не е риба...“.

„Отде да знам“ – безгрижно отвърщаше Цецо и продължаваше към съседната маса, а жена му (една от малкото специалистки по китайски у нас), също надарена с повечко килограми, угрижено следеше неговата импровизирана анкета и лицето ѝ пламтеше от притеснение.

Кольо беше съвсем друга работа – много по-дребен на ръст от Цецо, по момчешки слаб, с вечно притеснителна усмивчица на лице (която сполучливо криеше един страхотен зевзек), той предпочиташе да прави шегичките си в по-тесен кръг и, когато другите ревяха от смях, той се смееше заедно с тях, но някак си по-тихо и дискретно, сякаш нямаше никакви претенции за авторството.

Илко пък беше съвсем „друга бира“, както казвахме в ония далечни години, преди близо половин век: той се занимаваше с кинодокументалистика, беше режисьор и рядко си позволяваше шегички на дребно – оставяше ги по-скоро на своите неразделни приятели Кольо и Цецо.

Това бяха те тримата през 60-те години: Кольо Николов и Цветан Пешев – млади журналисти, запътили се да завладяват литературния Парнас, и Илко Дундаков (лека му пръст) – начинаещ режисьор, пълен с големи идеи за бъдещето.

С Кольо работех в културния отдел на в. „Народна младеж“, а Цецо, ако не ме лъже вече паметта, беше в

младежкото издателство (или пък в сп. „Дружинка“?). Постоянно ги виждах тримата – в редакцията, в „дежурното“ ни заведение – „Феята“, от което и до ден-днешен е останал бетонния му скелет, в Клуба на журналистите или по другите интелектуални софийски кафенета, където срещу бели стотинки можеше да удариш една „Столичная“ или коняк „Плиска“. (Е, за хората може и да не бяха толкова „бели стотинки“, но за нас, младите журналисти без семейни ангажименти, но с традиционната балканска роднинска подкрепа и с редовни хонорари, освен заплата, лъскавите столични кръчми и кафенета не бяха никакъв проблем.)

Та един хубав ден Кольо и Цецо надничат в стаята на културния отдел и тайнствено ме викат навън. Излизам, а те, двамата идиоти, се превиват от смях и трябва да ги чакам няколко минути да се успокоят.

– Глей сега какво стана! – започва Цецо, а стоящият до него Кольо го гледа с наивно-бебешкия си поглед. – Влизаме преди малко при С., а той прави макет на следващия брой на „Дружинка“. (Цецо споменава името на мой далечен братовчед и голям български художник, тогава също младок, известен донякъде и с алчността и скъперничеството си – всъщност, това е едно и също качество с две лица; беше готов да илюстрира и учебник по свинарство, стига да падне някоя пара...) Сядаме с Кольо на съседното бюро и тоя кретен (сочи бъдещия класик на литературата до себе си) започва следната история:

„Знаеш ли – вика, – тази сутрин минавам покрай Руски паметник и ето ти го Петър Герасимов. „Към Полиграфическия комбинат ли си?“ (Там бяха повечето редакции навремето.) Кимам и она ми вика: „Ела, ще те закарам с колата.“ Правим няколко крачки и Петьо ме кани да седна в един открит „Шевролет“. „Страхотия! Откъде го намери?“ – питам. А той вика, че е негов, бил го купил преди няколко дни.“

– Айде бе, мамка му! – викам аз. – Наистина ли? Като знам колко е широкопръст...

– Да бе, копеле. Честен кръст! – отговаря ми Кольо.

„Невероятно, мамка му!“ – викам аз, разпалено разказва Цецо. – Уж много харчи, все по барове ходи, гони мацките...

– Да бе, невероятна работа... – подхвърля и Кольо.

И точно в този момент, великият художник С., с почервеняло до кръв лице, който дотогава слушал мълчаливо диалога на двамата кодошлии, се надигнал и, като ударил с две ръце по масата, изкрещял: „Не може да бъде! Не може да бъде!“.

Сега вече и тримата се превиваме от смях, а аз си представям на какво изпитание са подложили нещастния С., който сигурно по това време е скътавал левче по левче за мечтания „Москвич“. А „Шевролет“? Та тогава това беше равносилно на частен самолет!

Всъщност, понякога фабриката за смешки на Кольо, Цецо и Илко дори помагаше в ония нелеки години, когато Партията-майка ни гледаше строго, под вежди, както е казал поетът. Една такава шега (в която участваше и големия ни сатирик Станислав Стратиев, лека му пръст) спаси от жестоко наказание наш, също вече покоен колега от „Младеж“, Станко Шопа.

Станко беше в отдел „Работническа младеж“ и бе един от т.нар. „необработени диаманти“ или „талант от народа“, както беше прието да се казва тогава. Бивш миньор от Перник, със скромно образование, но с умението си да прави дописки за младежкия вестник бе стигнал до поста щатен репортер в централния печатен орган на Комсомола. Макар че вече „стъпваше по жълтите павета“, Станко бе запазил много от предишните си навици и най-вече любовта към чашката (по-скоро чашките).

Една вечер беше завършил алкохолната си обиколка в модния (и един от малкото по това време) нощен бар „Астория“. Ключката говореше, че след поредната чаша Станко задрямал, а към масата му се приближил някакъв мъж и възпитано запитал дали другите места са свободни. Полусъзнателно, полузаспало нашият човек кимнал, а

другият сметнал това за положителен отговор – човекът бил чужденец. И така, наш Станко вдигнал след малко натежала глава и видял пред себе си седнал непознат, когото той въобще не е канил на масата си. Задвижва се чувството му за справедливост и засегнато работническо достойнство, и с един тежък миньорски юмрук сваля натрапника в безсъзнание. Дотук нищо особено, но въпросният пострадавш се бе оказал... дипломат от посолството на братска Чехословакия.

Следва протестна нота до Централния комитет на Комсомола, незабавно създаване на специална комисия по случая – първи секретар на ЦК, главен редактор на „Народна младеж“ и, общо взето, екзекуцията е предстояща...

В същото време Кольо, Станислав и Цецо викат крайно притеснения Станко и насаме го инструктират: „Слушай внимателно! Това, че си усмъртил чеха с един удар, е ясно. Но изрично отричай другото обвинение, иначе си загинал, разбра ли?!“. И нещастният Станко Шопа ги е послушал...

Дойде денят на печалното събрание: цялата редакция на младежкия вестник, плюс въпросната наказателна комисия. Обстановката в голямата зала на петия етаж на Полиграфическия (по-късно преустроена в редакция на в. „Пулс“) е мрачна и потискаща – все пак, трябва да присъстваме като неми свидетели на екзекуцията на колега...

Провинилият се Станко е ни жив, ни умрял. Събранието започва и незабавно (както е бил инструктиран от кодошлиите) Шопа вдига ръка.

– Какво, Станко...? – запита малко изненадано главният редактор В. Караманчев, до когото на трибуната седяха (още по-мрачни) секретарите на ЦК на Комсомола.

– Искам да кажа, другари... – започна Станко, а по лицето му се стичаше пот. – Искам да призная, че наистина ударих другаря дипломат. Съжалявам! Но решително протестирам срещу твърдението, че съм се изпикал в саксофона на оркестъра!

– Какво?! – изумено попита Караманчев. – За какво говориш?

– Решително отказвам да съм пикал! – викаше още по-силно и още по-притеснено Шопа, а всички ние, присъстващите, започваме да се превиваме от смях.

(По-късно разбрахме, че „консултантите“ Кольо, Цецо и Станислав обяснили на нещастния Станко, че освен обвинението, че е цапардосал дипломата, от бара твърдели, че след това е отишъл до подиума на оркестъра – там по онова време свиреше прочутият бенд на Чалъшканов – и се опитал да се изпикае в окачения на поставка саксофон, мислейки, че се намира пред писоар...)

– Отричам! – крещеше като обезумял Шопа. – Не съм пикал в саксофона!

Залата вече виеше от кикот, а и строгите членове на екзакуторската комисия вече не сдържаха смяха си.

– О, Станко, я се махай оттука! – успя да изрече Караманчев, преди да избухне и той в истеричен смях.

Така нещастният колега бе спасен от тъжна участ. Браво, приятели! Доказахте, че смехът може не само да лекува и да замества три варени яйца, но и дори да спасява.

ТАНА МАГЕСНИЦАТА

Румяна Симова

Селцето бе полегнало на хълма някак вертикално и най-крайните му къщи се губеха в шубрака на горичката, нахлупена като рунтав калпак върху леко заобления връх.

Тук зимите бяха безцеремонно студени, пролетта и есента – ревливи, а летата компенсираха неприятния нрав на останалите сезони. Лятото настъпваше внезапно и си тръгваше по същия начин.

Имотът на Вуците бе разположен на сравнително добро място, точно преди горичката. Носеха се слухове за тях из околностите, за това как преди има-няма сто години, в една мразовита зимна утрин, младият Симо променил фамилията си име, в неравна битка с вълк единак. Вълкът го чакал на края на пътината, водеща до гората, там, където Симовите старци складирали дървата за огрев. Многобройна била челядта, а Симо – най-големият син, възмъжал вече – здрав, прав и луд „по цялата глава“. На пролет щял да се състои годежът му с Неда – кръшна мома от съседното село, онова в Долината на смеха. Та, в онази утрин Симо се запътил към нарочно оставения оджак от старата къща, там, където дървата за огрев били на сушинка. И единакът го чакал, клекнал на задните си крака. Отначало Симо го взел за Мурджо – вярното куче-пазач, изчезнало преди дни, и тръгнал дружелюбно към него. Било още тъмно, само силуети се видели там, дето Луната хвърляла бледа светлинка, и тихо било, толкова тихо, че се чували дори намерения. И Симо внезапно „чул“. Единакът се спуснал към него и скочил, изпружил се пред лицето на луната – огромен и оголил остри зъби. Младият мъж се спуснал също – с голи ръце, внезапно разсънен и без капка страх в гърдите... Колко време се е водила битката и какво точно е станало – никой не знаел, но като се развиделило, Симовият тейко излязъл на двора и

намерил сина си в несвяст сред снега, а в ръцете му – мъртвият единак. После казват, че щом се напълнела луната, Симо изчезвал – обръщал се на вълк, казват и цялото село треперело пред зловещия вой, разнасящ се навред.

Недините хора не развалили годежа, взели се младите напролет и заживели, вдигнали нова къща на мястото на порутения оджак. Нарекли ги Вуците. И тайно шепнели селяните, че за Вуците се женят само магесници.

* * *

– Цръно! Пуста да опустееш, мари! Пилците ти пак са накълвали домати! – Тана Магесницата извиси глас през трънения плет и стрина Цръна набързо се шумгуна в лятната кухня. Високата жилава фигура на Тана се мярна още малко из градината, няколко клетви по адрес на Цръна и пилците ѝ разцепиха обедната тишина, и после всичко утихна наново.

Потърпевшата се прекръсти три пъти пред иконата и сипа „масълце“ в кандилото. „Магесница проклета! Цяло село пукнат домати нЕма, само нейните са станали като динчета! После пилетата били виновни“ – разсъждаваше стрина Цръна, докато вадеше таратора от хладилника.

Беше лето хилядо деветстотин седемдесет и шесто.

Тана не беше родена в селото, придшла беше. Преди войната още Миле Вука я доведе от нейното село, от равното Софийско поле. Цръна по онова време вече беше отимала първата си щеркя и чакаше второ дете. Пролетес беше, ама хубав ден. Излезе Цръна да просне дрехите на детето на теферич и я видя – Тана. Висока и тънка, в кръста беше кажиречи петдесет санта; и сукманът ѝ чист, и ризата ѝ бела. А косата! Още несплетена – черна катранена и гъста като руно. Само мегесниците имат такива косища! Знаеше Цръна още тогава, че младата невеста, току-що пристанала на бат‘ Миле Вука, не е много свѣт. Вещерица ни една...

И после – като се развъртя онази ми ти Тана, като нареди едни подредби и едни градини... Свят да ти се извие. И не

спираше от сутрин до вечер – троп-троп с крачета из двора. Краченцата ѝ да изсъхнат! Народи трима сина – един от друг по-хубави и здрави. Пък и умни, като че нечиста сила им наливаше мозък в главите – всичко можеха и всичко знаеха. Къде ти в ония гладни години да отимаш такива деца и да ти е чиста работата...

Ама, дет' се вика, човек не може да си избира съседите. Спътници – може, ама съседи – не! Та, от четирсет и кусур години Цръна търпеше съдбата си и кажи-речи се бе помирила с Тана Магесницата и с бат' Миле Вука, за когото разправяха, че бил се превръщал на оня звяр, дет' вие при пълнолуние. Примирила се бе и с цялата им челяд. Само лятоска не можеше да ги преживява. Като се буйнеше градината. Откъде бе, откъде се раждаха тея домати, чушки, „патликани“ и що си помислиш в туй село, где водата вечно не стигаше и я спираха по сто пътя на ден? Досещаше се стрина Цръна... Надушваше какво произтича. Една нощ, докат' луната се блещеше като гламава през стъклото и не ѝ даваше да заспи, а горе на високото виеше върколакът селски, Цръна излезе до клозета, по малка нужда. На връщане ѝ се чу сякаш шум и тя се ската зад орешака, встрани от клозета. Видя я тогава нея – Тана, размахва ръце под ококорената луна и нарежда нещо. Заклинания сигурно... От тогаз мира нямаше Цръна. Какви ли тайни незнайни думи изричаше тая вещерица, та правеше магии на зеленчука да расте кат' алтав?! Па и зелени му листата, зелени. Неприлично зелени за лятната суша. То нали тя самата едно канче вода да ливне на картофите – и она земе, та се изпари, преди до корен да е стигнала. А на Тана градината – райска!

– Боре, право да ти кажем – наша Тана е верно магесница! Не са туй само слухове! Видех я преди време да прай магии у градината. Маха ръце и мърмори нещо. И снощи пак я видех! И да знаеш, кога е пълна луната, тогаз ги върши тя тез мискинлъци! Оня, мъж ѝ, вие отгоре на вук, а она вещерствува! – стрина Цръна се бе въодушевила и чак

изчервила от зор, докато разправяше на свой Боре какви ги вършат далечните им роднини.

– Цръно, ти си луда, ма! Още ли верваш на врели-некипели?! Яд те е на Танка, щот те нашамери онай път, кога нахока внук ѝ. Нищо им нема на хората, малко са урсузести, ама са читави иначе. Бат‘ Миле ми е втори братовчед от бащината рода! Не смей да кажеш на някой друг – убих те! – скастри я Боре и излезе из къщето. Пообиколи из двора и незнайно защо се вгледа в пощръклялата градина на Вуците...

„Бре, да му се невиди! Права е бабата! Има нещо не у ред в Танкиния зеленчук! Семката ли му е добра или тя верно му нещо бае?... Требе да се провери тая работа...“ – така си рече Боре и в главата му назря план за действие. Луната – пълна още, време – дал Господ, особено ношем.

Първи петли още не бяха пропели, а Цръна и Боре се криеха в орешака, орасъл между техния нужник и трънения плет, дет‘ ги делеше от Вуците. Бяха заковали погледите си във въпросната омагьосана градина. Цръна и очилата си беше взела, че в темницата хич не видеше. То иначе не беше непрогледно – луната се кокореше с голямото си бледо лице отгоре, ама стрина искаше нищо да не пропусне. По едно време се чу протяжен вой и те двамата настръхнаха, и се опряха един о друг – страх да си пазят.

– Чуеш ли го, Боре? Бат‘ Миле е тоА. Видех го кога се изниза по здрач и фана гората.

– Шът, ма! Стига глупости! Некой вълк ще да е... – направи се, че не ѝ вярва мъжът. – Взел съм фенеро, сега ще я разгадаем загадката, само Танка да се появи.

Постояха стгушени в храстите около половин час и мълчаха. По едно време петлите се разбудиха и закукуригаха един през друг, а луната се скри зад облаци. Страшничко стана, пустият му вълк пак изви като на смърт – протяжно. И тогава се чу шум, откъм къщата на Вуците. Една висока тънка фигура се движеше из лехите на зеленчуковата градина, а подире ѝ листата шумяха. Нещо вървеше след нея, след Тана Магесницата.

Цръна и Боре примряха в скривалището си – не смееха да дишат. Излезе ветрец и Цръна леко потръпна, уж заради него. Но очите ѝ сякаш святкаха победоносно зад стъклата на очилата.

– Казах ли ти аз... Каааазах ли ти... – прошепна тя, без да може да откъсне очи от Танка, а последната ходеше като сомнамбул, мърмореше тихо и размахваше ръце из градината, а растенията шушукаха край нея.

– Ауууууу, аууууу! – изви отново звярът откъде гората и Боре изведнъж сбра смелост, излезе из орешака, прехвърли неочаквано ловко плета и освети с прожектора съседката...

Миле Вука се събуди по никое време от страхотна гюрултия в двора. Стана бързо от пружиненото легло, нахлузи панталоните си и излезе навън. Под прожектора на облещената луна, неговата Танка размахваше калния маркуч и воюваше на два фронта. Налагаше с него ту стрина Цръна, ту мъж ѝ Боре.

Миле знаеше, че Танка полива градината тайно нощем, заради режима на водата и забраната за поливане, но нямаше и хабер как Цръна и Боре се бяха озовали в техния двор. В двора на Вуците.

ЗА ДА СЕ ВЪРНЕШ, ПЪРВО ТРЯБВА ДА ЗАМИНЕШ

Свежа Дачева

В централната гара на Гьотеборг се чувствам като у дома си. Ето и днес седя тук на чаша капучино и, докато небцето ми се радва на щедрия вкус на канела, гледам преминаващите хора. Кълна се, че ако можех да замразявам миговете, бих могла да напиша по един роман за всеки един от тях. Когато пътуват, хората са отворени книги. Всеки търкаля най-надеждния куфар, обул е най-верните обувки, облякъл е най-закрилящото яке и е взел със себе си най-любимите аксесоари. Всеки бърза с най-неподправената си походка към влака, който ще го отведе в непознати, неподозиращи за съществуването му земи, или към автобуса, който ще спре до топлината на дома му. На тази гара не само хората са истински, но и дърветата, които по чудесното хрумване на архитекта са засадени около главната пътека, и гълъбите, и врабците, които си хапват трошици под масите в кафенето, както и небето, което се простира оттагък стъкления ѝ покрив.

До заминаването ми има час. Премествам се на една от пейките. Любопитен пинчер се отделя от пътеката и лизва ръката ми. Стопанката му – около двадесетгодишно момиче с кестенява коса, сякаш отпреди сто години сплътена на *dreads** – ме поглежда в очите и се усмихва извинително. Около мене са насядали цяла тълпа спомени за заминавания, за посрещания, за пристигания.

Веднъж в навечерието на Коледа трябваше да пътувам за Стокхолм. Реших да използвам нощта, но по стечение на обстоятелствата се наложи за чакам няколко часа на гарата в Гьотеборг. В 23 часа мина патрул и като видя, че съм останала съвсем сама на гарата, и след като се увери, че автобусът ми тръгва след няколко часа, реши да ме остави

---

* *Dreads* (англ.) - залепнали сплетени кичури, приличащи на възженца.

да го изчакам вътре. Заклучи ме в празната гара и си замина по работата. Навън беше натрупал сняг, а вътре светеше огромна, богато украсена коледна елха. Легнах си на пейката до елхата и се почувствах уютно и невероятно като в коледен разказ на Дикенс. Оттогава всеки път, щом отида на гарата, започвам да се чудя как може да минават толкова много хора през моята спалня. Миналата година патрули по двойки непрекъснато обикаляха гарата, защото имаше реална опасност от терористични атаки. Гълъбите и врабците обаче продължиха, както винаги, да се врат в краката на хората, слънцето продължи да им плете златни гнезда по върховете на дърветата. Мисля, че никой не прие заплахата насериозно, нито пък аз се отчуждих от това място.

Сред забързаните хора се откриоха две момчета на около петнадесетина години, които вървяха бавно и широко усмихнати едно срещу друго. Бяха от децата, които сами изминават дългия път от пламналата им във война родина, до страната, в която птиците не се страхуват от хората. Прегърнаха се по братски и, без да си кажат и дума, седнаха на пейката зад гърба ми. Изведнъж едното от тях тихичко запя. Езикът ми беше съвсем непознат, но извивките на мелодията се редяха тъжни като заминаване, светли като пристигане, топли като среща. Както внезапно започна, така и рязко спря песента. Тогава, също така тихо, запя другото момче.

Мелодията уверяваше, че за да се върнеш, първо трябва да заминеш, и че хората, които се обичат, винаги се срещат в сънищата си. Около половин час седяха момчетата и редуваха песните си. Не смеех да помръдна, за да не ги смутя. Сега обаче си мисля, че нищо на света не би могло да пробие прозрачната сфера от звуци, която ги обгръщаше. Накрая, пак така без да продумат, те се прегърнаха по братски и всеки от тях се отправи в посоката, откъдето беше дошъл. След тях остана една омагьосана пейка и гълъби, които се надпреварваха да кълват от разпилените наоколо трошици обич. Сигурна съм, че щяха да ги превърнат в пролетно гукане.

ЗВЕЗДОБРОЕЦА

Светослава Проданова-Тувенен

НОЩТА тихо слизаше над града. Поемаше го в тъмните си обятия, люлееше го в skutите си, осветяваше сънищата му със звездите си. Звездите, светли пратеници на небето, прекосяваха безбрежните му простори, за да срещнат онези, които говорят с всемира. Онези, които бдят в очакване на посланията му...

Един човек не спеше. Наричаха го Звездоброеца. Той напускаше дома си в най-дълбокия час на нощта. Имаше среща със звездите. Не в обзаведена обсерватория. Срещата на човека със звездите има свое съкровено място, кът, в който свободата на човешкия полет към небето не е потисната, място, което съсредоточава звездния блясък и улавя диханието на безпределността, територия на истината и любовта. Звездоброеца обичаше да наблюдава звездното небе от кулите на катедралата. Тя беше най-хубавата на света, сякаш вопъл, отправен към дълбините на Вселената.

Хората строят своите храмове по различен начин. Храмът може да бъде дом на човешкото тщеславие, тъничък писък, зовящ за помощ, паметник на преживян страх, свидетелство за груба сила. Катедралата, от която Звездоброеца гледаше небето, бе могъщо предизвикателство – място, където можеш да се вгледаш в себе си, да преобърнеш душата си, да я отърсиш от всичко излишно, да я пуснеш да литне високо, заедно със стоновете на органа, и още по-високо, да излети от катедралата и да продължи устрема си нагоре. Истинските храмове не обричат духа на неволя сред четири стени, те го извисяват до звездите и го учат да общува с небесата.

Архитектът на храма бе дирил пътя към вечността. Искал бе да я докосне, да въздигне и другите в светлите ѝ простори. Малцина го бяха разбрали. Неговото творение всяваше недоумение и смут в душите на онези, които никога не

вдигат поглед към небето. Рядко идваха тук и Звездоброецата се чувстваше спокоен. Никой не нарушаваше усамотението му. Бе насаме с небесната вис, интимно свързан със сиянието ѝ. Изкачил се на камбанарията, отправяше взор към звездите. Диреше ги, поверяваше им мислите си. Мислеше за архитекта, въплътител в камък порива към безкрая. Сплотяваше ги енергията на полета, силата на надеждата, доверието в небесната мощ. Сгръваше го увереност, сякаш държеше в дланите си приятелска десница. Хубаво е, когато от някой далечен век човек протегне ръка към човека. Така в изначална верига се свързват съзидателите. Не са сами. Не са неразбрани. Седят заедно край трапезата на времето, вкусват хляба на делата си, замесен с брашното на непосилен труд, със сълзите на нечувани страдания, със солта на устрема. Пият виното на мечтите – онези мечти, които идват на помощ в труден час, прекосявайки като храбри ратници слънчевите долини на всемира... Събира ги за съкровен празник нощта, в мига, когато времето спира и изгряват най-ярките звезди.

В техния блясък вперваше поглед и Звездоброецата. Звездите бяха близо. Виждаше ясно всяка една и не се опитваше да ги изброи. Нямахше нужда от телескоп. Взорът му следваше звездните пътеки на Вселената и проникваше в тайните на небесния безкрай. У някои хора загадките поражда вътрешен плам, по-ценен от знанието. Крачка по крачка превземат необятното. Безпределните и вечни истини са единственото им богатство, и небето им открива съкровени си планове. Носят в сърцата си бъдещето на света...

Звездоброецата беше един от тези избраници на висините. Учените го смятаха за некадърник – не можел да направи една сносна карта на звездното небе, все му се привиждали несъществуващи светила. Самоуверен бил до безумие – лудост е да гледаш небето с просто око... А той само се поверяваше на безкрайния купол, от който – жива, непобедима и истинска – идеше светлината, озарила сърцето и мислите му.

Долу изтрополиха бързи стъпки, изтръгнаха го от омайната прегръдка на небесните откровения, звъннаха по стъпалата на камбанарията. Звездоброеца сведе поглед от светлата вис към обвитата в нощен мрак земя – зад него стоеше момиче, задъхано, бедно облечено, уплашено.

– Моля Ви, господине, не ме издавайте, чака ме съд иклада. Изкарват ме вещица, магьосница, гонят ме хората на инквизитора. За Бога, не ме издавайте!

Отдолу идеше шум и врява.

– Къде се дяна? Потъна в земята! Да се изкачим на камбанарията...

Звездоброеца изскочи горе на стълбата:

– Мен ли търсите? Аз ще сляза, Ваша светлост, чест е за мен да Ви посрещна.

– Сам ли сте, господине?

– Тук, на камбанарията, винаги усещам нечие присъствие... Това присъствие ли жадувате?...

– Да вървим! – каза високо някой. И добави тихо: – Тоя не е с всичкия си.

Излязоха, сляха се с тъмнината. Момичето му благодари с очи.

– Наистина ли си магьосница?

– Не. Ала, когато се моля, небето ме чува. Със сърцето си слуша молитвите ми. Виждаш ли онази голяма пулсираща звезда? Какво искаш да сторя за теб?

Това странно момиче говореше с небето по начин, различен от неговия, и висините долавяха повика на духа ѝ, тъй както помагаха на неговия полет към звездите... Небето имаше свой особен, нечакан и чуден начин да отвърне на копнежа на човека... Смирен пред безкрая на тази неизследима нежност, Звездоброеца промълви смутено:

– Помоли се звездите, които открих, да слязат върху моята карта на точните си места. Не мога да си купя необходимото. Затова картите ми изглеждат неграмотни. Бих искал да позная това небе...

– И аз... – прошепна момичето. – Сетне мълчаливо протегна длани към звездите. Помами ги, както селските

момичета мамят пилетата си, за да ги нахранят. И започна странен звездопад – звездите кацаха върху картата на Звездоброеца, оставяха по нея малки светли точки, после просветваха върху клепките, в дланите, по гърдите на момичето и отлитаха обратно.

Звездоброеца стоеше замаян и объркан. Трябваше му още нещо, за да бъде наистина щастлив. Още нещо. Не знаеше какво. Обърна се към малката чародейка, искаше да я попита. И видя в очите ѝ звезди, в дланите ѝ – звезди, звезда пулсираше и под опърпаната ѝ дреха...

Нямаше вече нужда да задава въпроси. Истина бликаше от ясения простор, чиста като утринна звезда. Седяха един до друг. Мълчаха. Беззвучно си шепнеха. В унес чакаха изгрева... Мълком търсеха пътя към враждебния и чужд свят в нозете им. За да му дадат истината. Безмълвно отправяха молитва към небето. Вървяха по неведомите му пътеки. Заедно.

Каменната утроба на камбанарията зачеваше деня...

ПРИТЧА ЗА СМЕХА

Симеон Коев

Когато Господ създаде Земята, той я напълни с всякакви видове животни.

Малки, големи и огромни.

Такива, които пълзяха, които плуваха или летяха, или даже вървяха.

Страхливи или безстрашни.

Умни или глуповати.

Грозни или красиви.

Злобни или доверчиви.

Наблюдаваше ги Господ и откри, че всички те търсеха Радостта, и не само това, но търсеха и начин да я покажат пред света. Някои като вълците я показваха като въртяха по определен начин опашката си. Някои като рибите, в пристъп на радост изскачаха от водата, а други видове изразяваха това чувство като скачаха във водата и я плискаха навсякъде.

Само Човекът стоеше тъжен и самотен. Гледаше го Господ и се чудеше, защо само този уж най-съвършен вид е толкова умъчен и защо е недоволен от Живота.

– Аз знам какво трябва да се направи! – До Господ се беше приближил най-довереният му Ангел.

– Какво предлагаш?

– Ако не искаш да е тъжен, подари му Смеха!

– Ако го направя, след време той ще се възгордее, защото на нито един друг вид не съм дал този дар.

– Така е, но по-добре да не е тъжен, защото тъгата ще убива красотата на този прекрасен свят, който създаде.

– Така да бъде, нека Човекът има дара на Смеха.

В началото, когато получи Смеха, всичко беше наред. Човекът се смееше и радваше, и целият свят стана по-красив. Но после постепенно Човекът превърна смеха в надсмиване.

Надсмиваше се на пропастите и построи мостове.

Надсмиваше се на океаните и построи кораби.

Надсмиваше се на Луната и отиде да я посети.

Това не направи прекрасния свят още по-красив. Напротив, Човекът все повече загрозяваше всичко в него, защото се помисли за уникален и всемогъщ.

Надсмиваше се на всичко, което беше създал Господ.

Надсмиваше се над чистите реки и ги превърна в мътни и отровни.

Надсмиваше се над вековните гори, изсече ги и ги превърна в пустинни площи.

Надсмиваше се над красивите животни и ги превърна в роби, които му служеха за храна и забавление.

И когато вече нямаше над какво да се надсмива, Човекът се погледна в огледалото.

Беше сериозен за първи път от много, много време.

Но от огледалото го гледаше един чужд и грозен образ, който се надсмиваше над Човека и неговата глупост.

ПРИТЧА ЗА ЗАБРАВЕНОТО ОБЕЩАНИЕ

Симеон Коев

Когато се създал животът преди милиони години, животните много си приличали. Всички имали по две очи, една уста, един нос и още много белези, които говорели, че те са деца, различни деца на една и съща майка – Природата.

Веднъж всички те се събрали и умували за бъдещето, и за смисъла на живота.

Излязъл един елен пред всички тях и казал:

– Аз още помня, че в предния живот бях вълк, който мечтаеше и обичаше да си похапва елени и кошути. Затова в този живот аз се преродих в елен, за да разбера, че моите мечти са, както опасност за мен, така и спасение.

Излязъл лъвът и казал:

– Легендата е, че трябва всички, все някога да се спасим от този объркан свят, но трябва да се намери тайната на този свят. Но така, както продължава, ще ни трябват милиони години, за да намерим пътя. Затова предлагам да излъчим от нас един вид, на който ще помагаме, а той да има свободно време и, вместо да търси храна, да търси тази тайна. И, когато я намери, ще ни покаже пътя, по който и ние да минем, и да се освободим от тези кармични връзки.

Съгласили се животните и започнали да предлагат.

Предлагали много видове. Предложили лисицата – като най-хитра, или коня – като най-добър, но накрая се спрели върху човека, като най-наблюдателен. Неговото любопитство го карало да върви все по-изправен и така гледал все по-надалеч.

Когато това се случило, овцата започнала да му дава вълна, за да не му е студено и да има човекът свободно време, за да търси пътя.

Кравата започнала да му дава мляко, за да има време... и така много, много други животни подпомагали човека.

Човекът много време помнел своето обещание и любопитството му отворило много тайни във видимия и

невидимия свят. Най-важното нещо, което направил той, е, че отворил училища, където малките деца от рано започвали да се учат на тайните на заобикалящия ги свят.

Но никое от животните не престанало да мечтае.

Мечката мечтаела за топлина и затова козината ѝ ставала все по-дебела, за да я пази от студа.

Орелът мечтаел да вижда всичко и зрението му ставало все по-силно.

Крокодилът мечтаел за все по-големи и остри зъби, и те ставали такива...

Така животните все повече се отдалечавали от своите древни образи и разликата между тях и човека ставала все по-голяма.

А на човека му било добре така, имал свободно време, но започнал да го прахосва и започнал да мечтае да има все повече свободно време. Затова искал животните да му дават все повече мляко и месо. Започнал да строи огромни ферми, в които да гледа своите далечни събратя – прасета, крави и всякакви животни, дори и заради кожата им.

Човекът ставал все по-лош, а понеже душата му нашепвала това, подсъзнателно умът му го карал да мечтае за красота. Видимо изглеждал и ставал все по-красив отпреди хиляди години, но умът му бил объркан и се занимавал с хиляди други неща, но не и с обещанието, което дал в древността.

Така светът ставал все по-лош и все по-безизходен.

КАК СЕ ТЪЧЕ ПЕСЕН

Тая Панова

Трудно. Много трудно. Както най-дългият път свършва, когато вдигнеш крак и направиш първата крачка, защото вече знаеш, че ще го изминеш до края. Но първата крачка е най-трудната.

А началото на тази история е в моето богоспасяемо село. Аз съм софийско чедо. Родена съм в София. Но душата ми се пробужда и ме крепи със спомена за нощното небе пред празника на светците Козма и Дамян – първия ден на юли. През нея нощ, преди повече от половин век, небето над бабината и дядовата къща можеше да се досегне с ръка. Копринено тъмносино небе, в което блестяха, звъняха, танцуваха и се смееха неизброими звезди. Тази небесна река ме омагьоса с приказните тайни на всяка мамеща ме към себе си звезда и изведнъж разбрах, че всичко това е Божията ръчица, която е прихлупила моето богоспасяемо село.

Така си остана завинаги. Всяка нощ, по всяко време на годината, когато се върна в Лом Черковна, скрита в хълмовете между Бяла и Попово, разположена на врата на лъвчето, защото картата на България винаги ми е приличала на лъв с глава към Черно море, аз се усещам под ръката на Бога. Защото и в най-облачната нощ, макар и за миг ще се покаже коприненосинята небесна река, в която мога да достигна с ръка звездите.

През онова лято баба реши да тъче черга. Хубава, богатата вълна беше настригала от тринайсетте ни овце, а най-тежко беше руното на коча, наречен от дядо с името Бечо. Прахме с баба вълната, чепкахме я, носихме я в село Камен на дарак да я развлочи. После баба я изпреде, намота я на гранчета и я боядиса, наснова основата и сглоби стана под сайванта. От черни, двойно пресукани нишки беше основата, а на мен бе отредено да зареждам с масури разноцветна прежда

совалките, които летяха като птици в бабините ръце. Така неусетно започна чудото.

– Ще почна със зеленото. Тъмнозелено. Но не като крушовата или буковата шума, та да бие на черно. Това тъмнозелено трябва да е като порасло жито, което почва да класи, като листата на белите гюлове, които разпукнаха от пъпки на цветовете, когато ти си дойде и дворът замириса на радост, и като зелените листа на есенния здравец, големи, колкото някогашната ти бебешка ръчица, здравеца, с който ще те изпратя наесен за София на училище... Само че дотогава има още много дни...

Така тихичко приказва баба ми, реди словата, както совалката трупа редовете, както песента сплита думите, а тактът отмерва бърдото, с което нишките прежда се набиват и притискат една до друга, и стават на тъкана черга. Лети совалката, бърдото потраква, баба разказва кое и как я е учила да тъче баба Рада – майка ѝ и поглеж, две мои педи тъмнозелено вече е грейнало изтъкано.

– Дай сега аленото. Нали сложи в совалката масур с алено... Като онова алено, дето първо грейва точно под стряхата на белосаната стена, щом лятното слънце изскочи наполовина иззад баира на къщата. То е такова за много кратко време. Както човек сутрин се радва, че пак е посрещнал деня... Два пръста алено стигат. А сега дай розово, но и бяло, за да направим усмивката ти и през две – бяло и розово, че зъбчетата ти са бели, ама на – вече сменяш млечните, та си щърбатка. Догодина на лято ще си наредила бялата усмивка, но по тази шарка винаги ще си спомняш как тъкахме чергата.

Тази моя баба! Как веднъж не охна и не се оплака от нищо! Всякаква работа хвърчеше в ръцете ѝ. Не ми четеше нравоучения, че който не работи, не трябва да яде. Не ми обясняваше, че за да получиш нещо, първо трябва да дадеш, да го заслужиш. Можеше всичко и го правеше бързо, похватно, красиво. И аз исках като нея, и разбира се – нищо не излизаше, че и беля ставаше. А тя – не се караше.

Казваше: „Опитай пак. Не се отказвай. Бавно, криво, дори смешно излиза, а ти почни пак отначало и току-виж – омото ти се премерило, ръката ти се набила и всяко следващо е по-добро.“

Тъче баба чергата, подавам аз совалките, гледам и слушам, но черга не се тъче за един ден, а неделята е най-краткият ден в седмицата. И на сутринта баба тръгва със звеното от полевъдната бригада, да прекопават блока с царевичата. Ура! Станът е мой! Две педи тъмнозелено – не крушовата и буковата шума, а житената нива, гюловите листа и здравеца, и здраво дърпай бърдото да прави туп-туп, а не трак-трак или троп-троп. За да се отваря зевът – натискаш с крака педалите – първи и трети, втори и четвърти (виж ти, как ми влязоха в работа уроците по пиано с педалите!). Вярно, совалката не хвърчи като в бабините ръце, закача се, муши се надолу или пропуска нишките на основата... Пъхтя, потя се, ядосвам се и двете педи зелена шарка изглеждат абсолютно непостижими. А трябва да сложа да обядваме с братчето ми, да оберa узрелите домати и краставици в домашната леха, да ида два пъти за вода с менците и с двете кофи на улицата пред съседната къща (дядовата бригада още не е завършила каптажа, за да стигне водата до всеки двор), и да нахраня кокошките, пуйките, юрдечките, патките... абе, всичките домашни пернати. Всичко това баба прави сякаш на шега, между другото, но аз... Накрая братчето ми го напекло слънцето и заспало гладно на рогозката под крушата, лехата изтъпкана, краставиците почти обрани, домите и те, но три стръка прекърших като се спънах и паднах, с водата не само се олях, но и половината изплисках... Виж, птиците нахраних, но дали взех от чувала с храна за тях или бастисах житото от чувала, дето е за брашно за хляб – не помня! Не светнах в бързината лампата в мазето, ама и с шиник жито по-малко няма да обяднеем, пък и го изкълваха нашите птици. Все пак, почти две педи зелена шарка грее изтъкана (педя и два пръста, честно казано) и едно така рошавко и мърлявко, НО ГРЕЕ.

Затрака каруца и спря пред портите. Баба си дойде. Остави мотиката, празната торбичка и дамаджаната за вода, и влезе в къщи. Сипа на братчето ми чаша мляко, отчупи му комат пухкав бял хляб, видя моята „работа“ и рече:

– Благодаря ти, че си ме отменила. На твоите години аз се справях по-зле.

После тръгна да готви вечеря, да свърши другата къшна работа и през ум не ѝ минава да отиде до стана. Не издържах и я задърпах нататък. Светнала бях и електрическата крушка. Като погледна ахна.

– Браво на мойта тъкачка!

После се вгледа по-внимателно. Влезе в стана. Седна и потупа мястото до нея. Седнах и аз.

– Я виж тук. Празна бразда, а под основата виси скъсана нишка. Закачила си совалката и си я скъсала, но нищо. Ще го поправим. Имаш по-тънки пръстчета, разтъкавай. Вади зелената прежда.

– Ама няма ли друг начин?

– Няма. Като стигнем до скъсаното ще вържем нишката и пак ще тъчем.

Разтъквавам аз. Бързо става и лесно. По-бързо и по-лесно от тъкането. Жал ми е за труда ми. Сълзи като грахови зърна се търкалят по страните ми, подсмърчам, а ми иде да зарева с глас.

Баба върза нишката, грабна совалката и тя полетя в ръцете ѝ. И тихичко говори.

– Бял кахър е това, не си го видяла, че се е скъсало. Да можеше и с човешкия живот да е така – като забележиш скъсаната нишка да го разтъчеш, да го изтриеш, а после да вържеш скъсаното и да продължиш правилно, добре и щастливо...

Пее станът и ей го, на две мои педи зелена пътека вече е готова. Месечината спряла над присада и селото сънува първи сън.

– Хайде да спим – хваща ме баба за ръката и по това, че се подпира на рамката на стана, аз разбирам как страшно е уморена.

На заранта – нов ден, нов късмет. Баба отива на работа, дядо заминал преди нея. Аз си броя на пръсти какво имам да свърша. Мога да си приготвя храната за птиците, да поогледам по-отрано лехата със зеленчука – дядо беше пооправил паразитите ми, да си пресметна времето и – при чергата!

И днес хубавото алено под стряхата ни посрещна – значи совалката с аленото. Усмивката е по-хубаво нещо от плача – совалката с аленото. И бялото за зъбчетата, ама не искам да съм щърбатка, пък и бяло, и розово през едно е по-сложна технология – значи плътно. И хей, чудеса – совалката не се заплита толкова често и уж повече внимавам да не скъсам нишка – а работата някак е по-спорна. Баба ми каза, че чергата има един задължителен основен цвят – нашата е зелена, но не каза, че е задължително пъстрите шарки да са еднакви. Тогава я да сложа аз модрото – като неизплаканата докрай мъка и обида, че заради невниманието и бързането си скъсах нишка, и трябваше да унищожавам плодовете на собствения си труд. А след модрото – сивосребърното на месечината и тъмносиньото на нощното небе, разделени от тъмночервено, почти кърмъзено – като голямото сърце на баба ми, която и най-голямата умора не можа да спре да изработи отново, да възстанови разтъканото, за да не прелее горчилката в детското ми сърце и да смути съня ми.

Когато баба се прибра от полето и братчето ми радостно се въртеше около полите ѝ, най-напред отиде при стана. А аз ѝ разказах моите наричания за моите цветове, които бях прередила и добавила в шарката.

– Е, това е – рече баба. Проумяла си.

Цяло лято тъкахме нашата черга. Педя по педя. Не бързахме. Пък и това лято имаше толкова много игри, бягства до къпалнята с басейна в Боаза, пакости, бели и най-откровени магарии, които си бяха за як бой. Направо Патиланско царство, драги ми Смахурко! А станът с чергата ни чакаше под сайванта. Мен и баба. Говорехме си и наричахме шарките. Тя неусетно ме учеше, а аз я обичах и

ред по ред съм я кътала в сърцето си. Така изгъкахме нашата песен.

И днес като погледна чергата – вече добре увита, е скътана в шкафа (твърде голяма е за софийския апартамент, а е грехота да я режа) – всичко си спомням – дума по дума и цвят по цвят. От черга се прави постелка и завивка, люлка и носило. Аз знам, че много труд трябва, за да се направи черга. И най-трудно е като се седне в стана. За да избираш и редиш шарки като думи, да туптят с ритъма на сърцето ти, да пеят и да плачат с душата ти.

А всичко започна преди повече от половин век, в юнската нощ пред празника на светците Козма и Дамян, лечителите и умелите майстори, когато вдигнах очи към копринено-синьото небе с блестящите едри звезди, които можех да достигна с пръсти, и усетих, че Божията ръчица ласкаво е прихлупила моето село и го пази и спасява, както и мен. Досега, дай Боже – завинаги.

ДЕЛИОРМАНСКА ПРОЛЕТ

Хасан Ефраимов

На баща ми

В Делиормана се случи моята случка. В одаята на Кьор Мемиш. Гаазия бе, загубил едно око за имането на султана. И какво да прави едноок? То, май и другото толкоз виждаше. Нива ли да изоре? Или пък дърва да насече? Препитаваше се с тази одая. Кафенце ще предложи, лятото пък шербетец хладен. Пътник-странник ще прюти, с лучец и каквото дал Аллах ще нагости. Лятото бе трудно, но зимьска зафучи ли, що амуджи* имаше из селото, при него бяха. Животните дори не наглеждаха, а и тях на децата оставяха, че да се научат на работа така, хайлазите им с хайлази.

През една вечер започна всичко. Уж пролет чакаха, а то... Като завя и зафуча, та чак да спре забрави. Бурите удариха една подир друга, сняг и преспи затрупаха, колкото човешки бой, а да грейне слънце сякаш не му идваше и наум.

– Брех... Брех... Брех... – изричаха амуджите един през друг. – Сякаш няма да спре. Дали не е дошъл краят на света?

– Ходжа, какво пише в календара? – питаха и други.

– То... календар... – оправдаваше се и ходжата, прихванал оредялата си брада. – Какво да пише в един календар? Пролет трябва да е.

– Да не си объркал нещо дните, ходжа?

– Е, как ще ги объркам? Драскам всеки ден чертичка. Това е. Да речеш, да съм пропуснал някоя и друга – не. Тя, и ходжовица, да са свети земите и небесни, всяка вечер ме питаше: „Ти чертата дръпна ли днес, ходжа ефенди?“. „Бе, ще я дръпна някой ден аз чертата, ама да видим кога ще е“ – изричах, ама на... Такава е била волята на Всевишния – мене пощади, а нея прибра.

– Да са свети земите и небесни, ходжа ефенди.

---

*Амуджа (мн. ч. амуджи и амуджалар) – 1. братовчед; 2. чичо, байо

- Да са свети...
- Да са свети земите...
- Амин...

На централно място беят се бе подпрял, опънат на миндера. Идваше и той понякога. Щяла зима в конака стои ли се? А тук приказка ще чуе, друг лъжа ще изрече. После спор ще почне – и така неусетно как времето отлетяло. Много-много на бея не смееха да се обаждат амуджите, затова той повече мълчеше, че да не развали моабета. А и какъв бей е тоя, който за щяло и не щяло устата си ако отваря? Ще поизчака малко, нека пък несретниците поспорят, па накрая ще изрече дума тежка и по миндера даже ще удари. Така вървеше по тези земи.

- Брех, дърво и камък от студ се пукаг – въздъхна някой.
- На кехаята... снощи кучето умряло – поде друг.
- Ама от студ ли?
- Че от какво друго?
- Брех... Куче от студ да умре! Къде се е чуло и видяло такова нещо.
- То, куче, куче, ама и то душа носи. Живинка...
- Значи затова старите хора са казали „кучешки студ“.
- А бе, той не го и хранеше добичето като хората, пезевенкът му с пезевенк. Аз така знам – удари ли студ, хляб от кучето няма да късканиш. Ще му даваш, ако трябва и двойна дажба. Нека се ояде животинчето, мазнинка да върже.
- Тъй, тъй, то кучето мазнинката го пази.
- Е, не само. Кожухчето... Гледаш го уж мокро като кокошка, а пухчето отдолу сухо.

Отстрани, до вратата, приседнал на крайчеца на миндера, ей тъй, колкото с едната кълка на меко, а с другата върху студената рогозка, седеше налбант Емин. Роден нещастник, окъсан, дрипав. Лятото поизкарваше по някой грош. Я на бея конете ще подкове, я келяво магаре. Но зимата и кафето на просия сърбаше. Седеше налбант Емин, ама един такъв умислен. Ще рече човек, че доксан докуз** гемии е имал и

** Доксан-докус – деветдесет и девет; прен. голямо количество

всичките до една се затрили по чужди морета. От време на време надаваше ухо към нещо, изречено от бея, може пък човекът да го извикаше да подкове някой кон в конюшнията. После отново забиваше глава, точно там, където се срещаха рогозката и миндерът. Приказваха амуджите, надлъгваха се, а нашият така и глава не повдигна.

– Е, налбант Емин, кажи нещо и ти де – подсети го някой по едно време. – Цяла нощ и дума не си обелил.

След тези думи налбантинът сякаш се стресна. Аха и да проговори. В цялата одая настана тишина, в очакване на думите му. Дори беят застина с филджана кафе, допрян до устните, забравяйки да сръбне.

– К’во да кажа? – промълви, вместо това, налбантът. Гласът му изкънтя сякаш така, издълбоко, като че ли идващ от някаква сянка, вселена в тялото му.

– Е, как какво да кажеш? Няма ли какво да кажеш?

– Имам, как да нямам, но само мъка. То, беднякът и да го хванеш, да го разрежеш, ей тъй, едно хубаво да му отвориш гърдите, да погледнеш в дъното на самата му душа, и какво? И там само мъка. В мъка сме се родили на този свят и в мъка ще си заминем. Тя, мъката, за нас е дадена.

– Едно кафе ще пийнеш ли, налбант Емин, аз черпя – обади се и беят.

– Че що да не пия? Отказва ли се на бей?

– А пък като се разтопи снегът ще ми подковеш конете. Ама искам едно хубаво да ги подковеш. Със златни подкови искам, да знаеш. Като ги чуят отдалече, да казват, на бея конете идват, със златните подкови, звънтят като камбанки.

– Ще ти ги подкова, бей ефенди. Само да цъфне веднъж дрянът.

– Че той дрянът цъфна, бе. Ей, кога беше? Преди бурята ходих до гората и навсякъде дрянът разцъфтял – обади се и някой друг.

– Цъфнал той, ама да го питам аз за какво е цъфнал. Ей, на, щъркелът ми трябва да пристигне тази нощ, а навън вижте какво е.

Настана суматоха в одаята. При споменаването на щъркела всички се обадиха в един глас. Имаше си щъркел налбант Емин. Гнездото бе в двора му, на една висока акация. Уж акациите не живеели по много, а откак се помнеше, дървото си беше все там, а и по времето на баща му, на дядо му, а и навярно преди това. От години щъркелът пристигаше все в един и същи ден. Дъжд, сняг, бури не гледаше. Пропеят ли трети петли, клонът му затракваше от гнездото, изплетено от сухи клонки. Излизаше тогава налбант Емин и дълго му се радваше и говореше:

– Ей, душичка... душичка... Пристигна ли? Пообиколи, а? Ама пак тук се върна. Ходи, де ходи, ама ей, като оня баир няма, нали? И гьолът... Нашият гьол. Може да е някакъв никакъв си гьол... Живо бласто, всичко в кал, ама наслои ли се веднъж калта по човката ти... После в каквито и води да я плакнеш, все тука ще те влече.

Повече не заспиваше налбант Емин. Седеше под дървото, докато зарята на слънцето не озари хоризонта. После запалваше огъня, правеше едно джезве кафе и присядаше на сундурмата***. Щъркелът и той стоеше на гнездото, и го гледаше, без да мръдне. Разказваше му за далечните земи, през които бе прелетял. Сърбаше от ароматното кафе налбант Емин и изведнъж пред очите му се зареждаха чудни картини. Виждаше голям град, с минарета, достигащи до облаците, кораби, големи колкото Голямата каршия, люшкащи се върху бурните вълни. А мизерията... Мизерията отлиташе, сякаш ометена от последните зимни ветрове.

Имаха си някакъв език, непонятен за останалите, който владееха само двамата. Изпиваше си кафето налбант Емин, но продължаваше да седи на сундурмата. Щъркелът изтракваше само веднъж като дойде. После започваше да обикаля по цял ден. Отлиташе и скоро се връщаше със съчки, стърчащи от големия му клон. Дълго се майстореше. Подбутваше тук, придърпваше там и след това, като оправи

*** Сундурма – чардак

гнездото, заставаше на него и по цял ден мълчаливо се вираше на юг. Накрая, някой ден се задаваше ято в далечината, разтваряше криле тогава щъркът и посрещаше своята половинка далеч над селото. Дълго кръжаха над Голямата каршия, носейки се на огромните си криле. Кръговете ставаха все по-малки и все по-ниски. Накрая двойката кацаше на гнездото, вплитаха шии и дълго тракаха с дългите си клюнове:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

– А бе, какъв щъркел сънуваш и ти в тази буря? – обади се ядосан някой. – Куче да вържеш навън, няма да стои, а ти... Ей на, прибрал съм кучето в плевнята.

– А, в тази зима да дойде щъркел... – обади се и друг.

Един през друг, надвиквайки се, всички си казаха мнението. Мълчаха само боят и налбант Емин. Боят бе вперил очи в налбанта и го гледаше без да мигне.

– Моят щърк ще дойде – повдигна накрая глава налбантът. – Вали, гърми, треши, ще дойде. Така е било винаги. И така ще бъде. По времето на баща ми е идвал. Преди това и по времето на дядо. Той разправяше, че и по времето на дядо му е идвал все на тази дата. Моят щърк ще дойде. Не може да не дойде.

Дълго се надвикваха амуджите. Одаята замяза на разбунен кошер. Няколко души подкрепиха налбанта, но бяха достатъчно убедени в думите му, че да спорят наравно с останалите.

– Тихо... – обади се по някое време боят. – Какво сте се развикали, бетер ханъми. Млъкнете...

Възцари се тишина. Боят повдигна филджана и бавно и шумно сръбна от кафето си.

– То, така, да приказва само празни приказки всеки може – обърна се след това към налбант Емин. – Щял да дойде... щял да дойде и това е. Друго не знаеш. Но един мъж трябва и да застава зад думите си. Навън виелица, дърво и камък се пукаат, а ти с твоя щърк само си чешеш езика. Ти, налбант Емин, готов ли си да застанеш зад думите си, подобно истински мъж?

Чак тогава налбант Емин отново повдигна глава и погледна бея.

– Винаги съм стоял зад думите си, бей ефенди – изрече с тъжен глас. – И всички тези хора могат да ти го потвърдят. Аз по вятъра не плюя. И плюнката си не ближа. Може да съм беден и дрипав. Да няма какво да ям, но думата ми не тежи по-малко от твоята. И аз никога, бей ефенди, не съм ставал пабуч на ничий крак.

– Така ли? Тогава... Залагам 100 декара земя, че щъркът ти няма да дойде – изтърси беят и злобно се усмихна.

Сякаш бомба падна в одаята. Амуджите отново започнаха да се надвикват един през друг.

– Тихо... Тихо казах – развика се и беят на свой ред. – Моятта дума също на две не става, налбант Емин.

– Бих заложил, но къде у мене 100 декара, бей ефенди?

– Щом нямаш земя... Ще заложеш жена си. Загубиш ли, идва в моя харем. Спечелиш ли, взимаш земята.

Изведнъж се възцари гробна тишина. Бе хвърлил око на жената на налбанта, проклетникът. Въртеше се, сучеше се и все покрай тях минаваше, за да я зърне. То, тъй... какво остава друго да му вземеш на бедняка? Но и душата му да вземе богаташът, все малко ще му се струва. Откакто я зърна, загуби мира и покоя си беят. Сънуваше вечер как тънката ѝ снага се кърши пред очите му. Събуждаше се, целият плувнал в пот. Отваряше очи, въртеше се в леглото и повече не успяваше да мигне. А сега изведнъж съдбата я прашаше в неговите ръце. Къде ти щъркел в тази виелица?

– Ако не дойде щъркът... За какво ми е на мене жена, бей ефенди? – продума накрая налбант Емин. – И животът ми не ми е потребен. Той, беднякът, заради едната пролет живее. И пролет като няма... Съгласен съм.

Беят стана и с лукава усмивка се приближи до налбант Емин.

– Договорихме се – изрече. – И всички тези мъже са ни свидетели.

Подаде си десницата, изчаквайки и налбантът да направи същото. Той също стана, подаде си ръката и после си ги

стиснаха. Ходжата веднага извади кютука, наплюнчи калема и записа сделката.

– Кьор Мемиш, кафе за всички. Аз черпя за нова невеста – извиси се гласът на бея над всички.

Разтича се кафеджията. Не стига другото, а и малко куц беше с единия крак, но и другият не го държеше кой знае колко. Заприиждаха филджани, поставени в подноси. Амуджите ги взимаха в ръка и дълго ги въртяха в шепите си. После се навеждаха и шумно засърбваха. Очертаваше се тежка нощ. Едва ли някой щеше да заспи тази вечер, в очакване на развръзката.

– Налбант Емин, сърбай, сърбай – хилеше се от време на време беят. – Какво? Да не би шекерът ти да е малко? На, сложи си още една бучка. Не се стискай, де, аз черпя.

Започваше задружен смях. Тези, които бяха по-ачъкгьоз****, започнаха открито да се подиграват на налбанта.

– Една жена имаше в ръцете си и тя отиде курбан, налбант Емин – провикваха се.

– Ти не можа да я заплодиш, ама виж беят сега какво ще направи – обаждаха се и други.

– Най-много до жътва ще е надула корема.

– Неверници... Как говорите така за моята ханъма – развика се и беят.

После отново се обърна към налбант Емин, след възцарилата се тишина, и настоятелно го подкани:

– Сложи си шекерче, де. Друго като няма в този живот, поне да е сладък.

Пропяха първи петли. Всички нададоха уши и се заслушаха. Някои дори си позволиха да отворят вратата и да надникнат навън, но бързо се повърнаха назад.

После ходжата тихо зачете от неговите дълги молитви. Всички млъкнаха и се заслушаха в монотонното му пеене. Мълчеше и налбант Емин, забил глава в крайчеца на мин-

---

**** Ачъкгьоз (ачигьоз) – буден, отворен, отракан

дера. А навън зимната виелица ставаше все по-силна. Вееше, фучеше, заплашвайки да отнесе одаята с керемидите барабар. Кьор Мемиш, усетил далаверата от големия оборот, хвърляше дърва в камината, без да се стиска, но кой знае какъв ефект нямаше.

Пропяха втори петли. Ходжата привърши с молитвата си.

– Не са хубави тези неща, бей ефенди – обърна се по някое време към бея. – То, животинките, по волята на Всевишния идват. Той им казва кога да тръгнат, кога да пристигнат. Той ги води по пътя. Как иначе? Човек да е, ще го обърка, няма да го намери, а то, хайванчетата... Да речеш, че е до съседното село, а то... Ей на, буря... И тя е творение на Всевишния. И ние... Не са хубави тези работи, дето ги правиш.

– Ти да мълчиш там – тросна му се накрая беят.

– Бе то, аз ще млъкна, ама да вземеш така жената на бедняка. Всевишният вижда...

Възцари се тишина. Никой повече не смееше да диша дори. Чуваше се само воят на делиорманската виелица. Такава, каквато е само по тези земи. Понякога жестока, дори смъртоносна. Затрупваща всичко, превръщаща душите на хората в студени и безжизнени камъни. Камъни, на които после им е трудно да уловят дори топлината на слънцето. Тогава, как да я уловят в себеподобните, носещи същите камъни, вместо душа?

– Трябва да пропеят вече – обади се някой. – Трети петли.

Всички наостриха уши.

– А бе, вятърът понамаля сякаш или на мен така ми се струва – прошепна ходжата.

Никой не му отвърна.

И тогава, изведнъж, в промеждутъка между два порива на вятъра, се чу:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

Налбант Емин подскочи от мястото си. С една крачка

стигна до вратата и я отвори. Отначало не се видя нищо. Само огромен облак сняг нахлу в одаята. После... Всички зърнаха щърка, строполен безжизнен на прага.

– О, Всевишни... – проплака ходжата и вдигна ръце към небето в молитва. Всички веднага го последваха.

Налбант Емин награби щърка и хукна към камината.

– Махнете се... Махнете се – крещеше само. – Махнете се от огъня.

Положи щърка на земята. Целият бе вкочанен. Виждаше се само една огромна ледена топка. Крилете му бяха залепнали за тялото, целите във висулки. Как е летял? И идея си нямаше. Навярно наистина е дело на Всевишния.

– Ти се прибра... Прибра се... Душичка – шептеше налбант Емин, прегърнал щърка. – Сълзите му течаха, подобно две реки. – Прибра се у дома. Студът, снегът, вилицата... не успяха да ти попречат в порива ти към дома. Не успяха да те прекършат.

По едно време някой извика. Беят беше припаднал.

Дойде пролетта. Слънцето грейна, цветя разцъфтяха. Бурите утигнаха и поеха на север. Щъркелите на налбант Емин се разтракаха в гнездото си. Беят домъкна кадията от Шумен. Кютюкът му беше пълен със задължения на налбант Емин. Беят ги плати и запази земите си.

– Той толкоз пари не е виждал през живота си – роптаеха селяните. – Пък уж ги бил взел назаем.

– Единият е бей, другият кадия – обаждаше се втори. – Султански хора.

– Да речеш да им кажеш нещо... И какво?

– Ще пратят аскера. Камък върху камък няма да остане.

– Така е дошло и така ще си замине.

По някое време беят изведнъж се поболя. Легна и повече не стана. Цяло лято виковете му се носеха из селото, за ужас на селяните.

– Така умират не сторилите хаир през живота си – обикаляше селото и твърдеше ходжата. – Така умират тези, продали се на Шейтана и прегърнали харамата.

Помина се накрая боят и отърва и себе си, а и цялото село. На погребението му отиде само ходжата. Никой друг не искаше да се докосне до харама.

– Очите му ги нямаше – твърдеше после ходжата. – Само две дупки. Сякаш избодени от човки.

Тръгна погребалната церемония, а над селото се чуваше само:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

Послеслов

Израснах в двора на дядо, под гнездото на щъркелите, които долитаха всяка пролет. И по времето на баща ми са идвали, а и по времето на дядо. Дядо разправяше, че и по времето на дядо му било така.

– И какво станало после? – питаха ме децата като бях малък.

– Изкълвали му очите – отговарях. – Всяка вечер са ходели до стаята му и са кълвели очите му. Затова е викал така.

– И как в тъмното?

– Че той, в бурята долетял щъркът.

Минаха години. Животът ми приближава вече своя край. Това е историята, която ще оставя на моите деца. За щъркелите, продължаващи да долитат. Не признаващи бури и студ – Щъркелите на Делиормана. И над тази земя ще продължи да се чува:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

ВЕЛИКДЕН

Хасан Ефраимов

– Днес е Великден – изрече ми мама една сутрин.

Тогава все още не знаех, че всеки ден е велик, щом се събудиш жив и здрав. Но имаше време – щях да се науча. Вечността беше пред мен. Както се научих на много други неща.

– Бостан, засят на този ден, дава благодат – обади се и татко.

– О, днес не мога – веднага се обърна мама към него. – Ще го засадим някой друг ден, пък каквото стане.

– Е, не съм казал да го сеем днес – веднага присви крилца и тати. – Само го споменах.

– Мамо, какво е Великден?

– Християните днес имат празник, моето момче. Когато срещнеш някого, поздравявай го с „Христос Воскресе“.

– А ние нямаме ли?

– Ние нямаме, но ти поздравявай.

– А християните, мамо, какви са те?

– Хора като нас са. Какви да са други?

– Вярват, че пророкът Иса е възкръснал на този ден и се възнесъл към небето – доуточни татко.

На мен ми допадна много идеята, че Иса е възкръснал. Беше ме много страх, че ще умра. Тогава за какво би съществувал още светът след мен? Ама, ей на, този Иса е успял, човекът, и даже се е превърнал в Бог. Защо да не мога и аз?

– Човек не може да се превърне в Бог – сряза ми мерациите за възкръсване тати, обаче. – Човекът е човек. Каквото и да направи, остава си човек. А Бог си е Бог.

Допадна ми и друго – боядисването на яйца.

– Ние не боядисваме яйца – намръщи се на свой ред мама.

– Боядисайте пък. Какво толкова? – усмихна се тати.

Оттогава мама всяка година на Великден боядисваше яйца, макар че не вярвахме, че човек може да се превърне в Бог. В края на краищата, Иса беше и наш пророк. Разликата беше само в някакво си възкръсване.

Да, ама като излязох на улицата, срещнах чичо Христо.

– Христос Воскресе, чичо Ицо – усмихнах му се веднага.

Оня ме погледна учудено, сякаш мислеше какво да ми отговори. Запремига с очи. После извиси поглед към небето.

„Навярно търси Иса“ – помислих си аз и също на свой ред се зареях в небесата.

– Че мен какво ме интересува? – изтърси нашият по едно време.

– Бе, махай го този хаирсъзин – набра и тати като му казах какво се случи. – Той и казармата е карал седем години.

– Е как седем години? На война ли е бил? – зачуди се и мама. Остави посудата, които прибираще от софрата, изправи се и подпря ръце на хълбоците си.

– Ми, днес в дисципа, утре – „Черна рота“ при пандизчиите. Малко и в затвора е бил. Колко са седем години?

Аз, естествено, продължих да поздравявам чичо Ицо.

– Мараба, чичо Ицо – усмихвах му се.

– Аз на твоето мараба ли останах? – не ми оставаше дължен и той.

Проклет човек си беше. Не ставаше въпрос за лично отношение към мен. Почти нямаше някой, с когото да говори из селото.

В случаите, когато го питах „Как си, чичо Ицо?“, оня отново се звереше и изръсваше:

– Ся... И на теб ли да кажа какво правя?

Дойде време, пораснах. По някаква случайност взех, че станах доктор. Чичо Ицо остаря, но нравът му не стана по-благ.

Един ден дойдоха при мен и ми съобщиха, че е починал. Искаха да напиша смъртен акт.

– Кога ще го погребвате? – запитах на свой ред опечалените близки.

– Утре, докторе.

– Добре, вършете си работата. Смятайте, че е написан. Утре сутринта ще ви го донеса.

– Ти що не отиде да го видиш? – смърри ме тати веднага, след като си тръгнаха близките.

– За какво да го гледам? Едва ли ще му помогна вече. Нали е умрял?

– Бе, умрял той, ама... Хаирсъзина е това! Какъвто е проклет... – не се предаде и тати.

Това беше последният случай, когато си свърших работата през пръсти. Оттогава знам – пренебрегна ли нещо, после винаги съжалявам жестоко. Има толкова много хора, които работят ей така – за адета, дето се казва, и нищо не се случва. А аз...

На сутринта, още отдалеч видях румените бузи на Хаирсъзина. Вярно, не дишаше, но какво от това? Поех му ръката, а нямаше никакви признаци на трупно вкочаняване. Сякаш изведнъж ме заляха с вряла вода. Препотих се десетки пъти, а половината село вече се бе събрало за погребението. Попът и той се размотаваше наоколо с килимйавката си, размахвайки черното си расо.

Веднага разбрах какво е станало. Беше диабетик Хаирсъзина. Просто бе изпаднал в тежка хипогликемия.

Бръкнах в чантата и изкарах една банка с глюкоза. Напълних спринцовката. Като разбраха какво ще правя, близките започнаха да ме анатемосват, но това не ме спря.

Хаирсъзина отвори очи още преди да съм изкарал иглата от вената му.

В стаята се разнесоха викове.

– Дядо попе, дядо Ицо възкръсна – съобщих и на попа.

Нашият се сепна и дори подскочи. За беда, точно него ден е бил отново Великден.

– Ся, докторе... – скара ми се веднага попът. – Не се казва така, моето момче. Казва се „Христос Воскресе“.

Така веднъж един от нашите делиормански амуджи срещнал свой приятел, българин, на когото била починала майка му наскоро. Чудел се нашият какво да му каже и понеже не знаел, накрая изръсил: „Честито умрял“.

Та, сега и попът си помисли, че аз не знам какво да изрека, макар че знаеше добре, че бях излязъл от село почти дете и оттогава живеех сред християни.

– Не, ти не разбираш, дядо попе... – опитах се да възразя.

– Аз ли не разбирам? Аз с това си вадя хляба, моето момче.

– Дядо Ицо възкръсна, попе. Хаирсъзина... Не Христос.

– Е, как така ще възкръсне? – запротестира и нашият, веднага като най-накрая осъзна ситуацията. – Да не е Христос? Че и баш на Великден.

– Не знам, но възкръсна.

– Е, как така? Вече ми платиха за погребението. Аз сега какво да правя?

– Върни му парите.

– Как така да ги връщам? Че няма ли да умре пак?

– Някой ден, да.

– Брех, Хаирсъзина му с хаирсъзин – започна да нарежда попът. – Рекох си, най-накрая свърши и нещо добро. А то...

Минаха толкова години вече, а Великден ме кара да се сещам винаги за Хаирсъзина. Усмивка се появява на лицето ми, когато чуя хората да се поздравяват. Такъв си беше нашият Хаирсъзин – истински делиорманец. Малко особняк и луд по своему, както сме повечето, родени из тези диви места, но винаги запомнящи се.

– Аз станах лекар след срещата ми с Хаирсъзина – изричам често, но не ме разбират.

Така става понякога в живота. Следваш толкова много, но точката в дипломата получаваш от такива индивиди. Та били те и хаирсъзи.

МОМИНСКО ПАРТИ И МИЛЕ КИТИЧ

Цветелина Цветкова

Казвам се Гергана Кметска. Я съм дъщеря на кмета на едно видинско село. У тоя точно момент карам една кола, пълна с пияни англичанки, къди село. Они не приличат на ора. Едната е със счупена рѝка, една нема два зѝба, една е с издрана пѝрлица и една е с половин коса.

Че ви кажем кво станà. Лани у село дойде един убав англичанин. Я си го ареса, баща ми го напи и он реши да остане да живее на село. Добро си живеехме и он леко-полеко свикнà, и земе да се обичае. Он ме посака за жена. Големо вълнение беше. Цело село рева и пи, беше живо чудо. Насрочихме сватба за след един месец и он се обади на роднините си от Англия да дойдат. И они дойдоа. Подобро да не беа идвали, ама они дойдоа. И макя му, она се казва Мери, реши, че сака она да ми купи рокля за сватбата. А сестра му Паци и двете братовчедки Мейбъл и Мюриъл казАха, че сакат да ми прават моминско парти, кво и да означава това, и барабар с леля му Матилда се натоварихме у баничарката – и айде у София. Я, ако знаех кво ме чека, немаше никога да рѝгнем. Щех да се оженим у те тия панталони или гола, само и само да се не беше случило това, кое се случи. Я, да ви кажем, немам идея кво сакат жените. Я знам кво сакам я. Сакам баща ми и деда ми да са живи и здрави, а вече и Джордж да е добре, да си живееме у любов и да ни е убаво. А тия те англичанки, ако ги питаш кво сакат, они че ти кажат, че сакат да се уморат от пиенѝе, они нема да може и да го кажат даже. Нали сички сте чували за бой, ебане и сѝрбска музика, е я го видо с очите си. Още по пъта от село към София тия се почнаа на бири. И пѝрдѝт, и се оригват у колата, как не съм чувала никой мѝж да го прави. Я дѝржа прозореца се отворен, що щех да умрем. И викат, и се смеят, и псуват. А я, да се смерим у главата, преди да дойдат съм наредила цело село на площада и им викам:

– Ей, че дойдат на Джордж роднините, они са от Англия и са възпитани, що са кралска държава. Дако са грозни, они са изискани. Нема да се напивате пред тех, нема да псувате, нема да дигате гюрунтия, да ме не засрамите пред чужденците. Джордж ви е свикнал вече, ама тия ора ви не познават. И нема да мляскате като едете и че си триете устата със салафетка, а не с ръкава. И само да съм видела некой да се изсекне така настрани с палец на носа, че ви умънем на гръста сичките. Тия са възпитани и требва и ние да сме. Като си тръгнат, ако сакате, дигнете селото на главата си.

И казах на братя Ангелови да научат некой английски валс и малко Бийтълс, а не да бият маанета пред англичаните. Они зеа да се чудат, ама почнаха да учат валс и „Шилс ю йе йе йе...“, у малко странен аранжмент. И верно, кога дойдоа, англичаните изглеждаха като да са верно изискани. Па подаръци донесли, па викат: „Найс ту митю“. Па баща му целува ръка на Цеца кръчмарката, она се чуди кво става. И я си викам, тия са голема работа.

И така си мислих, докато не ръгнахме къди София. Остайхме баща му Джон и чича му Хюгобос у селото, и тия жени сè едно некой им каза три-четри. Бири, бири, удри, удри, свалих ги у София у насипно състояние. Как и да е, опрайхме се у хотела и тия легнаха да спат, да се оцеферат малко. Я се падна със сестра му у една стая, она бе малко по-съглан от другите, ама как влезнахме у стаята, и она зе да си гледа телефона и да реве тихо. Кога погледнах у екрана, един грозен англичанин се орънджил и една мома до него така напрайла с джуките напреде. После она ми каза, че това бил фиансето ѝ, ама я като гледам ми се струва, че он не си седи у дома да е чека и да реве за нея. И затова ѝ казах, че нема нужда и она да реве за тоя грозник. Е, не ѝ казах, че е грозен, она може да го вижда убав, да е не обидим. Ония се наспаа другите и се разбрахме доле у хотела да се чекаме, да едеме и да одиме некъде да ми прават моминско парти. Кога слезна доле, я се фана за главата. Бех си турила рокля и я като жените, а Мюриъл и Мейбъл се облекли у

едни къси панталони, а баджаците им се търкат един у друг. Нагоре у потници и циците им напният да излезнат, връз тех анцузи, а на краката джапанки. Майка му по-добре беше, а леля му турила една рокля, она е прещъпнала и едни козунаци преливат отсекъде. Сестра му и она се турила у маратонки, се едно че оди да бега у парка. Они им не пука много-много кво мислат ората за тех. А като се сетим, че отначало си мислих, че я съм грозна и невзрачна, а я пред тия съм си бая зафатна. Ка и да е, седнахме да едеме у ресторанта. Они си аресаа шопската салата и она нали върви с рикия, изпия по три. Ама направо си ги люснаха, сега едно си ги фъргат зади гърба. Я им викам: „По-леко, че тава е силно“, а они викат: „Ловли, ловли“. После леля му не знам откъде извади един булченски воал и ми го тури на главата, и вика на сички на английски:

– Она че бъде булка, она че бъде булка.

Я умре от срам, ама ората се радват. Свършихме да едеме и айде да одиме на веселба. Къде-къде, они сакат у стриптиз бар, ама къде се съблечат мъже. Разбрахме къде има и айде и ние тама. Я с воал на главата, тия по джапанки по мене. Кога разбраха, че че се женим, тия ни туриа на първата маса до сцената и донесоха една тАва с чаши за рикия, пълни с нещо черно. И тия моите роднини като невидели се фърлиа връз тия чаши. И я пийнах, ама по-малко, що нещо отвътре ми говореше, че некой че трябва да ги изрине къди хотела. И по едно време изгасиа ламбите и почна музика. И първо излезна един така убав с едни мускули, по панаталон и риза. И как стигна до назе, и си разкина ризата, и я фърли връз главата на леля му Матилда. А онаа като зе да се радва и да врещи, се едно некой я коля. И мерише онаа риза, и си я търка у циците. А она си бръкна между краката и си свали панталона те така, изведнъж без да го разкопчава. Това, да си кажем честно, ми ареса. Като фокус стана, се едно бех на цирк. Сега вече сички около мене зеха да пицат и да се фъргат тоя да го пипат. А он иде накъди назе и после пак бега надзаде. Па иде на друга маса, па пак

се върне къди наша. И така прай с гъза назаде, а они му бутат пари у гашите. И на мене ми дават пари, и му сочат на него, че аз съм булка. И тоя дойде и почна да се бута у мене, а он по прашки, като жена. И де ли си бута голия гъз у лицето ми, а я си викам: „А си ми пръднал у сурата, а съм ти откинала кайсийките“. А ангичанките викат къди мене: „Тач ит, тач ит“ – демек да го фанем тоя за гъза. А я нешем, ако си го не е измил? Макия му, Мери, най-силно пишеше, сочеше към мене и викаше на английски: „Она че бъде булка, она че бъде булка“. Явно си е изпила мозъка и е забравила, че я не съм ква да е булка, а булката на сина ѝ. И става, и му бута пари у гашите, и му сочи да идва при мене. И тоя като ме обязди, и почна да мърда връз мене се едно ме мандръса. А я сакам он да се маане. А он ми фаща ръцете и ме кара да му пипам мускулите. Не е лошо, да си признаем честно, убаво е да пипаш мускули. И он ги прай така да ти мърдат поди пръстите. И тамън почна да ми става убаво и да ме не е срам, и от другата маса се пресегна една дърта германка и ми дръпна момчето. Фана го за прашките и си го завлачи. Я почна да се смеем, що е смешно, ама макия му на Джордж ич не ѝ беше смешно, що му беше бутнала повече пари, а ѝ беше изпила много от ония чаши за рикия, и скочи връз германката. Я докато да рипнем, и они станаа на кълбета. Я не бе виждала такова нещо. Стари жени се фанали за косите, наща врещи на английки, онаа на германски и земи тоя бой. Оня завалията едвам се отърва и успе да избега. Докато да дойде охраната, Мери ѝ беше скинала на онаа дреата, ама она па ѝ беше издрала муцуната, га че разгонена мачка е минала неколко пъти през нея. Накрая ни фанаа сичките от двете маси и ни изфърлиа навънка. Кви неща се казаха по наш адрес, нешем да си ги спомням, що они не разбраха, че я съм българка, и ни нараниха как си треба. „Грозни, дебели и тъпи чужденки“ – беа най-милите думи, кои казаха за назе. Като се оцеферихме малко и я си мислех, че они са се стреснали, и че сакат да се прибѐреме у хотела, а они се смеят, залитат и сакат да одиме на друго место. Я се фана

за главата, ама да им угодим, викам айде. И къде-къде, и у неква механа се заврехме. Един пее на сцената Миле Китич и една група бая пияни мъже фъргат салфетки върху една мома. Она се кълчи у средата. Я викам: „Тия нема да им ареса“. Кво нема, бе братче. У движение си поръчаха още пиенье и се фърлиха на плонж да играат. Коя как може. Мене това ми не е интересно, що съм го слушала хиляда пъти, Миле Китич е любимия на Цеца кръчмарката. Она, кога умре Шабан, се кръстеше и викаше:

– Боже, Боже, добре, че не е Миле Китич.

Е нема как, напрай една вечер у кръчмата трибют на Шабан да го почете, ама Мили Китич ѝ е у сърцето. Та фърлиа се тия англичанки да играят, кога гледам, германките от кютека и они влазат. Я изтръпна, що помислих, че пак че се бият, а они като се видоа, зеха да се прегръщат и да фъргат салафетки заедно. За тех това беше екзотично, се едно за мене джунгла. Я не съм виждала джунгла, сигурно и на мене щеше да ми е така. По едно време гледам единия пиян се опитва да обиколи с ръце баджаците на Мейбъл. Малко му остана, ама он се не отказва. А она се смее с пълно гърло. Мюриъл наблегаше на пиенъето и по едно време и она се фърли на дансинга. Ама они беа оляли с нещо доле пода, а она нали по джапанки и като се лъзна, се фърли надзаде със сичка сила и падна като отсечена на левата странка. И ка падна, така и не мръдна. Я тичам къди нея, що никой друг е не види от нейните роднини. Майка ѝ се надпиваше с германката, с коя току що се беа сбили, леля ѝ се опитваше да земе микрофона от певица, а сестра ѝ беше у кенефа да се мъндърса с оня, къде се опитваше да е обиколи. Паци реवेशе на бара и показваше на бармана нещо на телефона. Явно му се жалваше от оня урунгел на снимката с онаа другата с джуките. Рекох да дигнем Мюриъл, а она пищи щом е пипнем. А я не можем да разберем кво е боли. Дойдоа и други ора, изнесохме е у колидора и я тогава видох, че левата ѝ ръка виси надоле и се клати като отсечена. Они почнаа да звънат на линейка, я ръгна да собирам другите. У

тоя момент, леля̀ му Матилда се беше докопала до микрофона и бега назаде, що певица е гони, и като стигна до стената не виде една свещ, къде беа турили там, и си запали косата. Певица тича да носи вода, она още не разбрала, пее на она микрофон. Паци се целува вече с бармана, мажя ѝ се целува с германката, а Мейбъл тамън излиза от клозета разчорлена и си прибира десната цица у сугиена. След нея и она пияния излена доволен. И я седим у средата с тоя воал на главата, и не знам кво да прайм. Мина ми през акъла за малко да ги отебем и да си одим, да се оправат, щом ни една нема акъл у главата си, ама после реших, че нема как. Они са роднини на Джордж, не можем да ги оставим. Разтървах кой можах и им викам:

– Еврибади аут – демек излазайте, да ви непрекинем да ви смерим, у пияниците и пустинячки. У тоя момент дойде линейката и ни качиа сичките. Нещем да ви казвам кво беше у болницата. Некой повръщаха, други заспаха по столовете. Я тичам из целата болница и се чудим шо ме гледат така ората, а я съм забрайла да си махнем воала у целата лудница. На шашавата ѝ гипсираха ръката и най-накрая тръгнахме да си одиме. Я им каза: „От тука право у хотела“. Оно беше станало и 5 часа сабалем. И ка седиме навънка, и чакаме такси. Седиме, не стоиме, шо нема кой да стои прав, и по едно време гледаме една двойка мъж и жена вървът къди назе. И Паци у тоа момент се стирна, и като се фърли връз тех – и бой, бой, кой свари. Я, докато разберем, че това е фиансето, мина време. У кютека не можах да го познаем грозника. А он мани, че грозен, ама и глупав. Казал, че отива у командировка у Румъния. Он не прай разлика между Румъния и България. Дако, она му върна и зарди мене. Я като разбра кой е, зех и я да бием, че ми се струпа напрежение и на мене, имах нужда да олабим. Я бием него, она бие онаа пачавра. А она пищи, ама и бие. И ка беше с един голем пръстен, и гледам по едно време нещо фърчи пред мене, а оно на Пацито двата предни зъба. Убихме ги на манта и после четиримата направо влезнахме пак у болницата. Она я

като ни видоха пак назе – и не им се поверва. Опрайха ни криво-лево, остайхме грозника и пачаврата у болницата, и айде да земеме другите роднини, и вече най-накрая да се прибѐреме. Немах сила за повече моминско парти. Я одим с воала напреде, Паци без два зъба след мене, макя ѝ с одрано лице, Мюриъл със счупената рѣка, лелята с половин четина на главата. Само Мейбъл беше много щастлива. На нея ѝ нема нищо, она само любов получи.

Преспяхме, кво преспяхме и на другия ден ги натовари у баничарката, и айде къди село. Кво щех да кажем на Джордж, на баща му и на чича му, не знам. Ама я не вервам они да се учудат много. Они си ги познават. Я си мислех, че тия че спѣт и че съжаляват за сичко, а они си зеа бири, беха обрали и хадилниците у хотела, и почнаа пак да жулат. Молиха ме да им пуснем цел албум на Миле Китич и, докато стигнеме у село, вече го знаеха наизуст. А там братя Ангелови ни посрещнаха с английски валс и Бийтълс, да се не излагаме пред чужденците.

СТИХОВЕ

ПРЕДИ РОЖДЕСТВО

Албена Димитрова

Наближава големият празник... В студа
суетата без срам се разголва.

И по мокрите улици шества в града,
триумфално поглеждайки Господ.

Домове, магазини, базари и молове
са широко за нея отворени...

И дали някой още се сеща неволно,
че роди се Той в ясли, в обора?...

Атрактивна помощница, тя с Дядо Коледа
все луксозни подаръци прави...

Неусетно накрая и нас в опаковки
ще превърне – но вътрешно празни...

А Спасителят броди, бездомен и скръбен...

Той ли всъщност ще бъде Рожденик?

Трябва свещи да купим тогава и в църква
да запалим една непременно!...

А Спасителят страда с душата на болен,
на затворник, вдовица, сираче...

На гърба Си понесъл товара с неволи.

И очите Му с техните плачат...

А Спасителят чака, безмълвен и кротък,
да откrexнем за Него вратата.

Той е пътят и истината, и животът!...

Но си мислим „Животът е кратък...“

ГРАДИНАТА

Асен Йорданов

Не искам. И не вярвам. Не живея.
Отдавна съм застинал като лед.
Душата ми несретна ветрове я
разкъсаха на къчета безчет.

Не мога да я събера. И няма.
Ненужна ми е повече душа.
Мъждука само споменът за мама,
един-единствен да се утеша.

Нали затуй се върнах в битието.
Напуснах светостта на своя храм.
От върховете слязох във полето.
Самодостатъчен. Затворен. Сам.

Да бъда нужен другиму останах.
Пожертвах с болка волната съдба.
Превърнах себе си във жива рана.
Илюзиите кръстих на борба.

Опитвах се да спра. Да сложа края.
Да преоткрия вярната следа.
Залъгнах се. Защо? И аз не зная.
Внушавах си: Все пак ще победя!

Но нямаше победи, а провали.
Един след друг. Един от друг.
Не мога с нищо днес да се похваля.
Пред оня Съд. След страшния му чук.

Душата ми разкъсана блуждае
на милиарди късчета. Без път.
А Северният вятър във нощта е
по-топъл и от мойта кръв и плът.

Усещам, идва време да си ида.
Нещата да заемат своя ред.
Забравих всяка радост и обида.
Държа еднопосочния билет.

Към светлата сънувана градина.
В която, след смъртта, ми се яви.
Ще ти разкажа, че се казва Кина*.
И ще притихна в свежите треви.

---

* Стихотворението е посветено на покойната майка на автора Кина.

КЪСНО Е, ТИШИНАТА ОБЛИЧА НОЩТА

Боби Кастеев

Черна рокля без гръб, звездна брошка,
с аромат на мимоза и нюанс на тъга,
а димът ми пълзи като бяла стоножка
и я дави до сълзи тази гъста мъгла.

Съблича се бавно, грациозна до смут,
под лъчите на лунния сърп избледнял.
Часовете са пясък, а часовникът – луд,
тя е цялата в мен, аз съм нейният – цял.

Ти не знаеш какво е самота да те люби,
с кадифени ръце и изтръпнали устни.
Като коте, което в топли длани се губи
и заспива унесено, щом се отпусне.

Този чар ме влудява, еротично и диво.
Да, нощта ме владее и дори притежава,
но пустее леглото ми в утрото сиво,
само гола до мен – самотата остава!

МАКЕДОНСКО ХОРО

Борислав Владиков

На Христо Ганов

Стъпка до стъпка. Мъка връз мъка.
Рана във рана... Комитско хоро.
Песни се пеят. Сърцата се пукат.
Злото не свършва, а няма добро.

Свирят ли гайди – плачат кавали.
Струните Струма и Вардар звънят.
Тъпани думкат, думат и жаят,
майките роби, когато родят.

Де гиди море, голготнице наша,
кръстът е тежък. Гробът – висок.
Пълна с отрова е звездната чаша.
Има ли нейде живот по-жесток?

Майчице мила, кого да прокълна?
Теб или мене си? Кой ни събра
в тази земя, разделена от мълнии?
Ой, разтури се Шар планина...

Рамо до рамо мъже и невести.
Рамо до рамо отбор планини.
Плаче Галичица с Охрид и Преспа.
Жали Беласица слепите дни.

Гоце земята страдална кръстосва
като единствено праведен бог.
Не със дванайсет – с хиляда апостоли
правдата прави илинденски скок.

Право в небето, на Крушево в рая.
Сетне отново във ада и пак
тежко хоро. И така до безкрая –
мъка връз мъка! Юнак над юнак...

СТОПАНИНЪТ ЗАМИНА ЗА АМЕРИКА

Васил Славов

Стопанинът се върна от Америка –
изметнат праг, тъга и тихо...
Пристъпи, както палиш свещ,
и в стаята, и в коридора – никой.

Остави куфара си, пълен с мъх,
и седна до ръба на светлината.
Изтряска гръм и слитна дъжд
в града – стопанина дочакал.

Проплака старият таван,
звездите, както капят от небето;
под кръст от спомени скован
стопанинът протегна шепа.

Изтичаше ръждив порой
през цедката на мъртвата му къща,
по дланите догаряше вода –
сълзата, както камъка прегръща.

Забравил просеките на нощта
и спирките по дъното на океана,
покръстен с падането на деня,
стопанинът до сенките остана.

Стопанинът се върна от Америка
и често залезът, обесен недалеко,
го виждаше по улиците на земята,
загледан в облаците на небето.

СТАРИЯТ ГРАД

Васил Славов

И как летеше тази светла пръст,
и чайки плуваха в небето,
сън и море,
градът и дървен кръст,
и тихо от страната на сърцето.

А после от вълните изпълзя мъгла
и островът с крилото си остана
да чезне – белег,
върху който спря
и плисна синята небесна пяна.

Изписка птица, паднала далече,
мелтемът* възлите пристегна,
проплака някой,
някой се обрече
и само дрехата на есента се мерна.

Над покриви, догарящи след лято,
отвори полета си жълта пеперуда,
прогонена от своето ято
тя с трепета си
римните събуди.

И бяхме всички, живи или не,
прегърнати под свода от лозници,
до това захвърлено от бог море
и с грозде ситехме
душите си изтрита.

---

* Мелтем – вятър, предизвикващ мъртво вълнение в Черно море.

Смокинено бе слънцето тогава,
очите ни – на рибите очи –
и тръгнахме в солта, градът
зад нас остана...
а сетне пясъкът следите заличи.

И бавно в раменете ни превити
пропука сухият ни земен корен.
А някъде далеч, в приборя на звездите,
остана кеят ни –
от времето съборен.

ЖИВОТ

Васил Чавдаров

Нима аз подраних или времето беше невръстно,
та съм вечният гостенин в този живот недоносен,
късен роб на съдба полусляпа, която ме връща
към отминали грешки и към бѣдни заблуди ме носи?

И защо съм принуден да стъпвам в душата си щавена
сякаш в чужда земя сред простори, извечно намръщени –
глух наивник, жадуващ за капчица вяра и щастие,
който с пъпната връв на врата си осъмва и мръква?

До безкрайност дори бесовете изтръгнах от себе си –
влизах в кожи на агънце, ангел, светец и апостол.
Ала толкова бях от страстта си подмолна обсебен,
че сърцето ми трябваше в делник и в празник да пости.

Битието бе църква, градена от смахнат езичник,
в своята луда самотност захвърлил и корен, и племе,
до кутрето на Бога достигнал съвсем емпирично,
в блудкав ад от безкрайни фетиши, табути, тотеми.

Може би моят дух е отшелник, погрешно осъден
да изтлява и зрее във моето тяло-коруба?
Но къде да му диря плът лика-прилика – в отвъдното,
в светове паралелни или в измерение друго?

Както червеят сам неуморно прояжда дървото,
тъй и аз все дълбая в ковчега на дните изпросени.
А дали ще дочакам момента, когато животът
ще ми дойде на гости веднъж в амплото на собственик?!

ДРИПАВАТА ХУБАВИЦА

Владимир Стан

Дрипавата хубавица
с фалшива златна огърлица –
това е моята Родина.

Хубавице без очи,
погледни ме –
аз съм едно от твоите деца.

БЕЗСМЪРТНИЦИТЕ

Генадий Велчев

И аз на Господата
казвам – да, Ботев
остарял е – горе
на Балкана – главата
му е побеляла
от снега – и сняг му чисти
на върха – на челото
му лютата му рана,
по мярка са му и крилата
бели на билата –
да стане и да ги размаха
поетът неумиращ
на борбата. Орелът
се върти над София
и над България. –
Ако погледнеш
зимата – със вдигната глава,
снега – ще видиш – жив е –
Стария. България
е с много върхове –
не са изчезнали
орлите на България.
Високо са орловите гнезда
за писарушките, които
на бюрата си гнездят
и със челцата си кълват –
висок и остарял е всеки
върх – и чакат неговата смърт –
на вярваща в безсмъртните
България.

ДЕНЯТ НА ДОБРИЧ

Генка Петрова

Какво празнува този град?
Отсъствието на децата си,
на внуците
и корабите,
които тъй и не пристигнаха
в измислените му пристанища.

С кого празнува този град?
С отсъствието на тромпетите,
цигулките и флейтите,
епизодично акостиращи във него.

Кога празнува този град?
В протяжните си нощи,
с неизбродни спадове на светлини
и върхове от тъжни хоризонти.

Къде празнува този град?
Между отрупаните маси
с ръкоделствани вина, млека и сирена
от фермерското изложение на
опитите за спасение;
между манифестиращата бяла безнадеждност;
между низвергнатите от търговците
безкрайни реторични погледи на белите глави.

И никъде очакване,
навсякъде очакване,
дълбоко закодирано в извечните илюзии
за щастие.

ЛЕГЕНДА ЗА БОЯНСКИЯ ВОДОПАД

Георги Гълъбов

Старинна легенда нашепва гората
за рицар безстрашен и смел като лъв.
В огнени битки калил си ръката,
щом рогът отекнел – бил винаги пръв.

В трудни моменти той Царя си пазел,
с тяло засланял от вражия меч.
В кървава кал и по трупове газел,
врагът ужасен се разбягвал далеч.

С похвали и почести обсипал го вожда –
Боил го нарекъл и крепост му дал,
подарък направил му златна одежда,
приказен кон, меч и кинжал.

На пиршество шумно в двореца поканен,
в негова чест обявили турнир.
Болярите мразели рицаря страшен –
народът го тачел: за тях бил кумир.

В общата връва, музика, песни,
седял той бледен и с поглед унил –
едва се допирал до гозби чудесни,
от руйното вино дори не отпил.

Повикал го Царят и рекъл му благо:
– Каж ми, Боиле, що тъй те мори?
Не свиди се мене, ни мило, ни драго,
ни врача ми личен, де всичко цери!

Цветът на войската ми – моята гордост,
не искам да бъдеш без битка пребит.
Измами те някой с някаква подлост –
ще бъде наказан: на кола побит.

– О, мой Господарю, пред теб коленича
и верен ще бъда, доклето съм жив,
че тъжен съм днеска, това не отричам,
от сън се събудих жесток и горчив!

Боянската твърд, що лани получих,
с горите над нея и бял водопад:
за него аз нещо в съня си научих –
тълкува го Вещер превит – белобрад.

В съня си видях аз красива девойка,
изящна и нежна – същинска сърна.
След нея пристъпваше вярната дойка –
защото девица не ходи сама.

Таз прелестна фея сърцето плени ми
и влюбени лудо ний свихме гнездо.
Не мина година с близнаци сдоби ни –
момче и момиче с коси от злато.

Но някои злодеи, що трона ти искат,
решили от мене да почнат със зло.
Близнаците с камък във вира затискат,
а майка им вкупом сквернили! Било...

От срам и от мъка по рожбите свидни
в гората се скрила кървяща и луда!
Демони се кискат, зловещи, ехидни,
в тоз миг на безкрайна тъга и възбуда!

До бял водопад се намерила в здрача
и долу съзряла две малки телца.
От болка и обич в бездната скача –
в смъртта си да бъде със своите деца!

Щом рицарят свърши, неловко мълчание
в тронната зала настъпи за миг
и само от факлите меко сияние
проблясваше в шлема на някой войник.

Пръв Царят съвзе се и тропна с меча:
– Я, вино налейте във всеки бокал.
Достатъчно чухме за сънища вече,
Боила ще женим – тъй дума съм дал.

И там появи се красива девойка,
изящна и нежна – същинска сърна.
След нея пристъпяше царската дойка,
защото княгиня не ходи сама.

И днеска, когато замръкнеш в гората
и сенки се спуснат над бял водопад,
сякаш че някой ти хваща ръката
и кани те долу в бучащата хлад.

ЕМИГРАНТСКА КОЛЕДА

Гълъбина Митева

Здравейте, Българи, в земи далечни,
говорещи на всякакъв език...

Нали на български мълчите вечер?

И плачете със български сълзи...

Честита Коледа! Добре ли спите?

Тук депутатите спокойно спят...

В небето чуждо как блестят звездите?

Тъй топло ли, като над бащин праг?

Не казвате. На български мълчите.

И бягат мислите ви все назад...

Назад... Към гробовете на бащите,
където тихи свещи не горят...

Назад... Към майките, които в здрача
на коледната вечер са сами...

Късмети слагат в българска погача,
с надеждата за по-честити дни.

Наздраве, Българи! Добре ли спите?

Тук спи спокойно всеки депутат.

Подаръците плачат под елхите.

Витрините предколедно блестят.

Дано да са достатъчно парите,
спестени в емигрантска самота...

И – преброени в есента на дните –
да стигнат за поне една мечта...

СТЪПКИ

Дарина Проданова

Тези стъпки, тихите, безгласните
съдържат всичко друго. И думите
и жълтите павета, и очите ти, неясните. Ръцете ми,
безкрайни, неразлистени притискат въздуха, пак
древно поетичен. Довчера
бяхме само песен, скитаща
по сънните артерии, тревожна. А днес
минути нескончаеми все още искат, искат
още.

Наистина, наистина съм тук. И цялата. И тишината
с теб не ми тежи. Защо? Когато утре пак ще стана
бяла, безминутна, бягаща. На сто вълни
ще се разбия, утрото
на сто да преживея. Угаснало, отново ще ме грее
в земята, във която стъпките
на нашите мечти ще се докоснат, само
за да потреперят
от капка вечност в лунната мъгла.

СПАСИТЕЛЯТ

Детелин Вълков

На Христо Фотев

Спасителят умираше прекрасно –
съвсем наивно гинеше в приборя.
Небето над главите ни угасваше,
а падаше в душите ни покой.

Какво, че плачеше морето пред очите ни –
очите ни не искаха да плачат –
използвали смъртта като прикритие,
стопявахме се сиви в здрача.

А давеше се нашият спасител –
в най-крехкия, в най-нежния прибор
потъваше. Умираше спасително.

И знаеше, че ни спасява той.

ПЕСЕНТА НА СКИТНИКА

Димитър Христов

Аз съм скитникът, който търси вяра, любов и надежда,
аз съм скитникът, който в нощите черни не спи
и в далечни посоки, и в спомени близки се вглежда,
и железния вкус на юзда сменя с дъх на липи.

Аз съм скитникът, който няма дом, нито хляб, ни постеля,
аз съм скитникът, който под звездите запява блажен
или рони сълзи за невинната птица простреляна,
и за вашия делник от скука и злоба стъмен.

Аз съм скитникът, който сваля шапка на полското цвете,
аз съм скитникът, който не дължи и петаче до днес,
и докато не ме разберете, няма как да ме спрете
да стърча там, където си искам, с ъгломер и отвес...

Ала щом ви се стори съдбата ми с нещо опасна,
не мислете, че аз съм нещастен, че нося беда,
пейте с мен и ще видите колко прекрасно е
да си скитник богат –
богат със Свобода.

НЕДЕЙ РАЗПЛАКВА НИКОГА ЖЕНА

Добромир Радев

Недей разплаква никога жена!
Че, казват, Господ ѝ брои сълзите...
Ти обич дай ѝ. Нежна при това.
И тя ще ти осмисли дните...

Недей разплаква никога жена,
че те самите мили са създания.
Макар понякога да бъдат за беля,
причината за нашите страдания...

Недей разплаква никога жена!
Красиво цвете просто подари ѝ.
И винаги с усмивка на уста,
грешките нейни ти прости ѝ...

Недей разплаква никога жена!
Люби я с трепет, страст и нежност!
Шепни ѝ влюбените си слова.
И тя ще бъде твоя цяла вечност...

Недей разплаква никога жена!
Че, казват, Господ ѝ брои сълзите...
Посрещай я с усмивка в утринта,
а нощем я целувай сред звездите...

АЗБУЧВА ПОЕМА

Здравка Владова-Момчева

- А – ако си тръгна в някой черен ден,
Б – безсловна и безродна. Покорена.
В – вградена в суета и с дух опитомен –
Г – греховен и безбуквен в спряло време.
Д – дали ще ме спасиш за кой ли път,
Е – език благословен,
Ж – животосмъртен,
З – забравен сред света на кръстопът
И – и конен, и иконен, и разкъртен,
К – като скала с избликнала вода,
Л – любов, недоживяла за насита,
М – молитва за душата на рода,
Н – напуснал те, без тебе да се скита.
О – обичай ме, език неизживян!
П – посмъртно даже ти не ме оставяй!
Р – разказвай ми за Кирилската бран,
С – с която писмената ме спасяват,
Т – та щом се спра, сломена, насред брод,
У – умираща за късче родно слово,
Ф – фрагмент от полomenия народ
Х – храна за чужди, тялото Христово...
Ц – цената на живота изпиши, с
Ч – червеното мастилено страдание.
Щ – ще ме възкръснеш ли, език свещен, кажи?
Ъ – ъглите на графисаното знание?
Ю – юмрукът на душата ми е тон. И редовете стават мои друми.
Я – яснее ден и аз съм стон. Роден и вдъхновен да бъде думи...

АПЕЛ

Ивайло Балабанов

На моя приятел Кольо Беев

Убийците на Левски са известни.
Проклехме ги – те оживяха пак.
Укрива се зад лозунги и песни,
строица се зад родния байрак.

Те сложиха служебни ръкавели
и маски със почтен държавен вид,
и ни убиват днес, но не в разстрели,
а тихо и по начин деловит.

Убиват ни със бедност и умора,
докарват ни до лудост, до инфаркт
и със сърцето честно на народа
хазартно те играят на билиард.

Със нас те нямат общо мило-драго
и тяхната патриотарска сган,
за своето лично помярско благо,
продава днес и родния Балкан.

Свободни уж – живеем в ново робство,
под игото на български аги.
Със турското то няма нищо общо,
но точно като него ни тежи.

Тежи ни финикийската истерия,
тежи ни този незаслужен хал.
Боли ни, че търпимата мизерия
е днешният обществен идеал.

Момчета, вярата крепи душата,
но розата се пази със бодил.
Спомнете си за чистата и свята
република на Дякона Васил.

Пазете си омразата, момчета!
Да се сплетем като бодлива тел.
Поп Кръстьо е събрал голяма чета
и ни избива тихо, без разстрел.

НАДЕЖДА

Ивайло Диманов

На баща ми

Добрите хора си отиват рано,
а лошите остават на банкет.
Животът е лотария с награди,
но кой е печелившият билет?

Добрите хора вечно са самотни,
а лошите живеят на стада.
Човек привиква някак неохотно
да казва „не“, когато мисли „да“.

Добрите хора страдат от невроза,
а лошите са с нерви от въже.
Отдавна Хамлет е решил въпроса –
бъди злодей, за да не ти е зле!

Добрите хора падат първи в боя,
а лошите отзад крещят: „Ура!“
Нима пред Ботев имаше завои
с облаци от народната софра?

Добрите хора пеят тъжни песни,
а лошите – тържествен дитирамб.
Животът е прекрасен, но нелесен,
когато нямаш сигурен гарант...

Добрите хора вярват във Доброто,
а лошите разчитат на късмет.
Но днеска за победата над злото
не е достатъчно да си поет!

Разправят, че добрите ще изчезнат,
разпънати от своята доброта.
Но аз живея с искрена надежда –
Доброто надживява и смъртта!

ПАДЕЖИТЕ

Иван Николов

Майка ми три столетия
се моли на Човешкия син,
виснал на кръста Голготен,
а падежите падат
от суровата пръчка
на чуждия даскал,
и горещи детски сълзи
се свличат по бузите
от пляска на плесницата –
изстрел в сърцето на тирана.

Плаче езикът на майка ми
от крехкия смях на внуците,
дошли от сиропиталището
на овдовялата история,
не вкусили топлия хляб
и неразбиращи приказките
и приспивните песни на баба.

Лястовиците отлитат на ята,
славеите оплакват песните си,
а бялата врана се крие
в хайдушките храсталаци
от рошавите лешояди,
прелитащи бойните полета.

МОНОЛОГ НА ГЕОРГИ МАРКОВ ПРЕД УБИЙЦИТЕ МУ

Йордан Ганчовски

Тъй както се заглеждам с невинен празен поглед,
върху това, което за вас е много просто,
внезапно се разстилат
и цветове,
и звуци,
тъми, мъгли, поличби,
в които бях научен да бъда сляп и точен
по точните ви карти;
аз виждам, че вълната е духната вода
и гребенът ѝ трае не повече от миг.
Родил се е случайно и става пак
вода,
а вечни си остават морето и брега.
Но кой ли глас разпъва – отдавна всичко знае.
Гласът....
Гласът....
Гласът ли?!
Завиждам ви
всезнаещи,
всевластни,
всеразбиращи,
всебляскави,
всеясни,
всеядни и
вселочещи,
всесочещи,
всеможещи,
велможи и велможчета!
Завиждах ви дотолкова, да ви забравям с болка,
приличаща на сила,

приличаща на билка,
която сам изпивах и ставах безразличен,
а с пулса на цветята прелитах над звездите...
Там беше тясно място за вашите реликви.
Но нямаше ви даже
в избухналата пролет,
в замислената зима,
в замръзналото лято,
в разцъфналата есен,
сред птичите колонии,
сред птичите закони.
Не!
Нямаше ви!!
Нека!!!
(Това е знак за песен.)
От тиха безразличност, аз вече ви обичам.
Знам, че така обичам
и острите тревички,
и върхове без име,
и тъмен древен грохот,
и едnodневни локви,
високи урагани
и кадифени дни –
без поданство живеят, но поданство си имат,
без гражданство остават, но знаят, че са те.
И, както се заглеждах с невинния си поглед,
съзрях и друго нещо:
Без поданство сте вие и мъртвите сте вие...
...но и това ще мине –
тя вашата държава е в моята Родина!

ПРОСТО ЖЕНА

Калина Томова

Аз съм вятъра –
безметежен, напорист и невидим.
В мен е разтворено времето...
Няма днес. Няма вчера.
И никакво утре.
Тук съм сега и завинаги.
И прониквам в пространството,
обградило живота.
Аз сама съм живот.
Без име, без облик...
Една мисъл в развитие.
Един устрем светкавичен.
Едно вдъхновение,
изразено и пуснато в действие.

И миг съм, и вечност.
Тук и далече.
Обгръщам с дъха си необятния космос,
трансформирам енергии
и отново се връщам,
за да зареждам чрез своята същност,
за да вдъхвам надежда.
Аз съм на вятъра скритата същност –
невидима, призрачна, устремена.
Понякога – тиха, безмълвна въздишка,
понякога – рушаща вселена.

Но дълбоко,
в ядрото на своето скрито начало,
съм толкова тъжна, самотна...
Къде е душата-близък, аз не зная,
а всъщност – тъй дълго я търся.

ОКТОМВРИ МИ Е

Камелия Кондова

Аз вече знам – октомври е виновен.
Най-хубавият месец за раздяла.
Расте тъга с размерите на спомен,
след който няма как да бъде цяла.

Октомври е. Приятелите тръгват.
С последното си слънце ги изпращам.
Сърцето ми – един издъхнал въглен –
пак топли дом, но вече не е бащин.

Октомври е. Смехът на дъщеря ми
не може да надвика самолета.
Сега съм на парчета като мама.
Оттук нататък всеки ден е петък.

Оттук нататък любовта е късна.
От кучешки – ѝ стана вълчи воят.
Но мога до припадък да възкръсвам,
защото знам, че всяка смърт е моя.

Откакто го открих, ми е безстрашно.
Не нося даже капчица обида.
Оттук нататък спирам да изпращам.
Октомври ми е. Аз ще си отида.

БОГОМИЛСКО СТИХОТВОРЕНИЕ

Камелия Кондова

Добрите хора лесно се обичат.
Магията е да обичаш лошите.
С един от тях – най-лошия от всички,
да споделиш пробитите си грошове.

Да ти почерни погледа и празника.
Да ти преседнат глътката и залъкът.
А в нощите, в които му е празно,
да те вини, че си му дала ябълка.

Да те обича, ала само тялото.
Да го откъсва хищно от душата ти.
И да те иска – прокълнатото ялова –
да не родиш на някой друг децата му.

А ти сама да се затвориш в клетката.
Да му подхвърлиш ключа на победата.
И нежно да го милваш през решетките,
когато е дошъл да те погледа.

И да мълчиш. Дори да се запали,
дори да се взриви над тебе здрачът.
Додето не реши да те погали
най-лошият човек... и не заплаче.

Веднъж сълза проронил, е обречен,
добър и свят, пред теб да коленичи.
Тогава можеш да си тръгваш вече.
Добрите хора лесно се обичат.

РОДЕН ПРАГ

Крася Титянова

Какво, че времето лети в неспирен бяг?
Какво, че бързичко годините минават?
Отново съм пред тебе, роден праг.
Отново спомените в мене оживяват.

Поглеждам с обич гордия Балкан,
обраслите с пухкав мъх гори.
Играят с косите ми, от лъчи облени,
изгревът и вятърът в ранните зори.

Прегръщам с поглед белия Пирин,
потъналите в златни класове поля,
пенливите води на Дунава омайно син
и Подбалкана с китните села.

Където и да съм – сред ледени лавини,
от полюсите, чак до древния Олимп,
с камила по безкрайните пустини,
на лодка край пленителния Крим –

усещам дъх на рози и бръшлян,
потъвам в море от синкав мрак.
Пътувам в гори зелени и жита люлени
от тежък плод към моя роден праг.

RETORNO ETERNO*

Михаил Кръстанов

Знам, че трябва да отида там, където
Но не сега се моля, не сега
Аз знам, че хубаво е още и магично
Вечна светлина разлива звездните простори
И пръска цветовете, и пада златен дъжд
И нека да е после

Аз утре трябва да обърна вятъра
И да обръсна облаци
И искам слънцето да свети
Така обичам аз деня
И трябва да си купя мелници
И трябва да си купя празници
Цигари трябва да си купя
Монети трябва да си купя
Живота трябва да си купя

Но не сега и нека да е после
Сега ще се разходя бос
По авенида Паулиста
Ах, колко хубаво е там
Особено, когато е неделя

Паради маскарадни преминават
Ухае на кафета с кроасани
Весели момичета
Играят Пепеляшки с други приказки
И клоуните скачат и си мятат
Смешни фойерверки
Дъжд от портокали
Рози и магнолии
Животът диша цветен въздух

И знам, че трябва да отида
Но не сега
Ми липсва копчето от дънковата риза
Ми липсва шапката и папийонката
Ми липсва целият живот

Аз знам, че трябва
Да се срещна пак с морето
И да изплувам неговия изгрев
Дори и да помислят, че е залез
Сбъркали са с тази философия

Аз няма да отида там
Защото вече съм възвърнал
Сянката на лунната пътека в Убатуба
Пристанището на пиратите
Войвода ли, хайдутин ли
Все тая
И светло е и е
Божествено

---

* Заглавието в превод на български означава „Вечно завръщане“.

БРАТЯ МОИ

Недялко Йорданов

Вие, единствени мои по кръв, по съдба, по език...
Как да ви дойда на помощ със своя тъй немошен вик...
Как да ви дам чаша вяра... Шепа смелост... Коматче кураж...
Аз – един малък поет... Един жалък съименник ваш.

Мощна песен... И знаме развято... Срещу пушки с открити гърди.
И ура! И отстъпва врагът... И било ли е... С нас ли? Преди!
А пък ние сме същите... Същите... Българи! Славен народ!
Но мълчим... Но очакваме.... Нещо... Един илюзорен джакпот.

Просим... Пуска Европа в паничката... Стриктна сума... Във точния час.
Идва Оня... Прибира ни парсата... И на дъното – нещо за нас.
Уж протести... О кей... Еднодневки... Да си викат на оня площад.
Парламенти... Моменти... И менти... Той се хили във своя палат.

А до него палат до палата... И във тях мръсник до мръсник.
Ах, къде си ти, песничка стара: „Кон до коня и щик до щик“?
Вие, единствени мои, по кръв, по език, по съдба...
Знам, че изглежда безсмислена всякаква вече борба.

Но все пак... Но един ден... Когато... Знам, че той ще бъде без мен...
Ще се вдигнат... Страхотни... Децата... Наследили нашия ген.
И пребродили чужди посоки... Ще се върнат пак у дома.
Да целунат коравата... Черната... Родната своя земя.

НАТОЧИ МИ ОТ ВИНОТО, МАМО

Николай Дялков

Наточи ми
от виното, мамо!
Напълни
остарялата бъклица!
Та задуха ли
вятър през рамо,
да не казваш,
че вече си пътница!

Да усетиш
в ръцете си още
как от вятъра
виното пее,
както някога,
в късните ноци.
Че животът
докрай се живее.

Под навеса
с гръбнака си чамов
разсипи.
Аз до теб ще приседна.
Ще запея
със виното, мамо...
Както с татко
ти пях за последно.

МЪКА

Николета Моралес

Сред облаците бурни,
сред черната тъма,
сякаш от небесни урни
спуска се тъга...

Споменът пронизва
с остър лък душата,
мъката нанизва
страх върху лъжата...

Ронят се сълзи и листи
сякаш част от есента.
Тихо от сълзите чисти
в теб се ражда нежността...

КАМБАНИТЕ НА НОТР ДАМ

Петя Цонева

Днес е време, когато се свършва земята.
Падаат куполи, кули, звезди, Нотр Дам.
Овъгленият ден ветровете намята
и напред продължава, останал без храм.

Може би са въстанали малките ъгли,
плитчините воюват със своите дъна.
И в очите на Господ, невръстни и кръгли,
всички кули човешки са птичи зърна.

Може би от дълбоките свои устои
проговаря най-тихийт, страшният глас:
„Катедралният връх е от камъни голи.
А пък живите камъни – те са във вас.“

Ако мъртвият камък е толкова крехък,
колко трябва да лумне и живият зид?
Капка сол, песъчинка на мъртва утеха,
капиляр, който, пукнат, в сърцето пълзи?

И когато да свършиш е толкова лесно –
просто тръгваш напред и живееш без храм,
опазете камбаните. Те са небесни.
Опазете камбаните на Нотр Дам.

ДОРИ ДА НЯМА ВРАТА

Петя Цонева

Бабо, идвам си. Отвори ми вратата.
По широкия път на тревите си идвам при теб.
Подранило е тази година планинското лято
и бълзакът е свил своя цвят като пряспа от мед.

Пригответи ми земя. Знам, че твоята вече я няма
и е станала синя пращинка от синьо небе.
Но на нашата всяка сълза е оптична измама
и през сълзи навярно се вижда далеч по-добре.

Аз се местя. Заменям си всички централни адреси
за квартира във някой блажено затънтен квартал.
Каня банда загубени каузи на тайна трапеза
и ги черпя направо с дъжда, първоточен и бял.

Благодарна съм. Знаеш ли, няма понятна причина –
може би е защото говоря понякога с Бог.
Ти разбираш, защото живееш във къща с градина
върху светлия облак, заспал в небосвода висок.

А светът си е същият – само че още по-ничий
и съседките още по-често ми искат цветя.
Правя хляба ти. Нищо, че вече вкусът е различен –
и съвсем не мирише на нива и лятна звезда.

Нося новите дрехи. Но въздухът лепне бедняшки.
Няма кой да изкърпи ръкава, от вятър разшит.
Вечността е отдавна неделно забавена крачка
и със времето – днешното – вече сме станали квит.

По земя сме наравно. Но после сека през звездите
като пух, като звън, като обич, към други места.
Бабо, идвам си. Пътят е син над върха на тревите.
Отвори ми. Дори и да няма такава врата.

ГРОБЪТ НА ПРАДЯДО МИ

Пламен Павлов

Твоят гроб е някъде при Дойран,
бил останал в чужда територия,
както казват...

Нищичко за казване,
твоят гроб отдавна е забравен
нейде край забравения Дойран.
Няма сълзи, капнали в пръстта му,
нито вощеници, думи вехти,
клетви и роднини, суетене...

Нейде там, в невидания Дойран.
Нейде край невидимия Дойран
някакъв куршум те е съборил
и направо през трупа ти минала
пъплещата чужда територия.

Толкова забрава се забрави
в тебе, незапомнено отечество,
толкова погинали в пръстта ти...
Духовете им къде побира
не земята шепа, а небето,
свило се доникъде над тебе?

КАРАВЕЛАТА НА АДМИРАЛА

Пламен Павлов

В утробата на онова
огромно чудовище – „Боинг 747“,
човек е малък
и същевременно могъщ
по някакъв небрежен начин.
Обядваш, бърбиш и убиваш
времето
с отнесен поглед
в страхотните бедра на стюардесите –
и ето, че за някакви си девет часа
прелиташ днес над пътя на Колумб...
Боже, колко е малка Земята,
колко бил силен човекът...
И всъщност няма никаква
надежда
да зърнеш каравелата на Адмирала,
оная вехта, гниеща черупка,
понесла
една бездънна вяра
в нови пътища.

ЕСЕН

Рада Александрова

Есента –
тази стара несретница
оня ден прошумя.
И изпръхна, и нежно просветна
късче черна земя.

Само шипката викаше яростно
с кървав, шеметен глас.
И вървах срещу шумата, падаща
през бодили и храсти.

Есента –
всеки път ненадеждна
ненадейно дойде.
И не знам откъде се процежда
дъх на гнило и тлен.

И от лятото с пясък в обувката –
право сред есента.
И пътеката стръмно се спуска –
крачка – и в пропастта.

И от тъмно до тъмно не срещнах
ни едничък човек.
Чудна птица вещаеше нещо
с глас протяжен и мек.

И валяха води, и валяха,
а пътеката бе
толкоз суха, че гъбите спяха
под далечно небе.

И броях – седем стройни дървета,
седем трупи до тях.
Горе някой пролука открехна.
И отново видях

есента – цяла в огън и пяна
до самите била.
Тя разхождаше своите поляни
от скала до скала.

После тъмното блъскаше устни
и вихрушка изви.
И очите ѝ мръзнеха – пусти,
пусти – всички треви.

Но не ще и не ще да избяга.
Аз до нея стоя –
като шарена златна тояга
спи на слънце змия.

Есента ми разкъса сърцето.
И по мокри стъбла
зрее леко и хапе проклето.
...
Сякаш капе мъгла.

ЕДИН УЖАСНО БАВЕН БЛУС

Ради Радев

Измислих галактика с много звезди,
но своя звезда нямам вече.
Самотен прозорец самотно блести.
Далече. Далече.

Отбиваш се тихичко нощем насън.
Така е, така е все още.
И чувам понякога стъпки навън.
Понякога нощем.

Припада над масите димен воал.
И сакът от мъка се дави.
Събирам усмивки от стар сериал.
Забравям. Забравям.

Отчайващо тъмен е този рефрен.
Бродира безсъници сакът.
Навярно си тръгваш, любима, от мен.
Но как си? Но как си?

И явно звездите не светят за нас.
Така ни е съдено явно.
Отплува животът без фар и компас.
Отдавна. Отдавна.

Но блусът е бавен, маестрото – стар.
И всички мълчания – наши.
Най-тъжен спектакъл в най-тъжния бар.
С най-тъжната чаша.

ПОСОКАТА ВРЪЩАНЕ

Райна Недялкова-Качулкова

Всеки път аз питам – ти как си?
Как са приятелите, децата и всички...
Знам, съдбата спъва ни крачките,
но с невидима струна окичва ни.

Как веднъж не попита за мене –
как я карам, дали ми е лесно...
Много сложни са моите проблеми –
няма как да помогнеш, далече си.

Но поне ме попитай – нощите
как минават в безсънни минути,
как мълча си на български още –
и понякога са влажни очите ми.

Как в усмивка скрила съм болките
и кърви неспокойно сърцето ми.
Часовете измервам във долари,
а пък нощите – в рими и спомени.

Как веднъж не попита – добре ли съм?
И защо да ме питаш? То ясно е –
вие там остарявате в бедност,
ние тука сме длъжни да можем.

С нова мярка живота измерваме –
от пътуване до пътуване.

С два билета – посоката връщане,
между тях – не живот, а очакване.

Не ме питай. Късно е вече...
Ще си дойда напролет със птиците.
И дори да свършат билетите,
ще остане посоката връщане!

НЕ МИ СЕ СПИ, ТАКА НЕ МИ СЕ СПИ

Румяна Попова-Бакърджиева

Не ми се спи, така не ми се спи!
Да те сънувам вече никак не умея...
А времето рисува без бои –
директно върху спомена вилнее.

И избледняват твоите черти,
макар че често ме болят отвътре.
Неказаните думи трополят
в тъгата на безсънното ми утро...

Мълчанието дали ще си простим?
Трънлива е пътеката към рая!
Засядат ми предишните вина,
а Бог по прошката ще ни познае!

Не ми се спи! Така не ми се спи...

НА ТОЗИ БРЯГ НЕ СРЕЩНАХ ВРАГ...

Румяна Симова

На този бряг не срещнах враг,
не срещнах и приятел,
и знам – ще бъда, съм и бях
предимно непозната.
Нощ спуска бавно черен креп,
лек намек за луната
се гуши в него. Вместо теб
разказвам се накратко,
изслушвам се съвсем сама,
разтапям се с усмивка,
изчезвам,
късче от луна,
да знаеш колко искам
нощта да ни открие пак
в сърцето на луната,
подхвърлено сред сипкав мрак,
ключ сребърен към някого.

ЧОВЕКЪТ ОТ ДРУГАТА СТРАНА НА УЛИЦАТА

Силвия Недкова

Той е толкова сам – като заек под ято от ястреби.
Между зъбите му хрущи страх вместо хляб.
Той живее от вчера до утре. Усмивва се в сряда.
Ахилесово зее дупка на левия му чорап.

Той си има легло. И понякога даже заспива.
Има мнение твърдо като твърд алкохол.
Той си има тъга. Вечер често си я пребива
от любов. И защото в супата няма сол.

Той е малък. Сам е сложил намордник
да го пази от него самия. И от хищния свят.
Ръмжи безопасно. И гледа под вежди отровно.
Той е възрастен, зъл, изтормозен хлапак.

Той е сам. Подивял като куцо прогонено куче.
И прегърбен, сякаш носи в гърдите си тежко сърце.
Този малък човек е захвърлена в нищото купчина
от невяра, необич, немисъл и немити ръце.

ДЕЛИ ДИМОВ ПОКРЪСТ

Трендафил Василев

Пусни в гъдулката златна пара – хорото да продължи!
Играе селото – и старо, и младо ръка за ръка се държи.

...От пресъхнало гърло песента ни възкръсва... Тоя мегдан,
завързан с пътека до всяка врата, с хоро през сълзи е чертан.

Ангарии и глад, погроми и смърт – на хорото изправяме крак.
Късаме пранги, стъпкваме злото и веем свободно байрак.

Върти се хорото... То е нашата памет и вяност към род.
То дава ни сила, проправя през неволи и горести брод...

И щом дойде време някой да се пусне, оставя свят благослов –
да не редее захватът, да заиграе на мястото негово нов,

да не даваме да го заводи слаб, непохватен, да го води левент,
хороводът вовек да пребъде – честит, възроден, зареден...

Играе селото – и старо, и младо ръка за ръка се държи.
Пусни в гъдулката златна пара – хорото да продължи!

ЗАСЛОН В ПЛАНИНАТА

Филип Кабакян

Тук някой е почистил печката –
дърва е подредил, кибрит и сол оставил.
Изгубени души ли са били,
последни бедстващи
или са само преминаващи под светлото небе,
сред времето, в което се разтваряме?
Наивен ще е всякакъв въпрос
къде са отпътували нататък – в личните си бездни,
в какъв ненужен преход
лъщят сребристите им кости в чужди спомени.
Излишно ще е илюзорното издигане
в бита на атмосферното море –
хронична загуба ще е,
щом в блатните ни блокови квартали
ще светят жълтите очи на наште кухни.

Когато тръгвам, не искам да забравя,
какво ще им оставя на изморените ръце
и на очите със сломени хоризонти –
дърва, кибрит и сол.
Когато тръгна.

ИНТИМНО

Хабил Курт

По снега – твоите стъпки
Мигове приятни...
В хижата – разсеяни
И само пъновете
Безмълвни свидетели
В забрава волна
Аз пиех от мака
На червените ти устни
Сока на любовта...
Любима моя, защо ли
След толкова години
Все още съм в гората
На миговете

РОДОВИ ОДИСЕИ

Цветан Бошев

Праци по заран оня сладък студ над селото,
фигурки ръбати каканиже блеенето на овците,
сякаш самият Хенри Мур в обора е приседнал
да акушира спарените им гърла с ръцете си.

В яслите се ражда поредният креслив Христос,
сърп ръждив прерязва пъпа му небесен;
Архимед се шура под сайванта да намери лост;
и да го наиде, дворът ще остане непреместен.

На баба ѝ се чува яден дядовия глас в ясака,
попски круши брулили са циганьорите със сопа;
той – тръгналият на гурбет и незавърнал се в Итака;
круши са сълзите ѝ, а тя – примряла Пенелопа.

Нечакан, аз си ида от далечната мъгла,
в която тънат хладните небостъргачи,
целувам пребрадената ѝ сребърна глава
и сядаме да си попеем и да се наплачем.

БИХ ОСТАВИЛА ШУМНИЯ ГРАД

Цветанка Ангелова

Бих оставила шумния град,
като куче, прегризало върви.
Сякаш свалят от мен абокат.
Скачам радостно – речни пъстърви.

Нямам нужда от цял гардероб,
който пука от цветни парцали.
Плажна кърпа ще свия на топ
и ще взема в ръка чифт сандали.

Тихи дюни и бели вълни.
Одисей би забравил Итака.
Ще остана тук седем луни.
Мен морето отдавна ме чака.

ЗАЩО, РОДИНО?

Ясен Ведрин

Защо ми е родината злочеста?
Кого да питам? Има ли кого,
щом даже по площадите в протеста
овца и вълк играят на танго?

И този, който кожата съдра ни,
с преправен глас на бунтове зове...
Поръсил сол на лютите ни рани.
Забравил за вина и грехове.

Защо ми е родината плашило,
а младите си търсят терминал?
Остана ли им нещо драго, мило
или едната емигрантска жал?

Престъпният царува със години,
а честният в мизерия е скот.
Живурка... Ден да дойде, друг да мине
от вече потъмнелия живот.

Защо ми е родината излишна,
щом с песни ме е кърмила безчет?
И мъката си как да я опиша,
когато съм в бунището поет?

Не свестните с пера и идеали
я водиха към светлия ѝ храм,
но зли търбуси – алчни и преяли,
до кокал я огризаха без срам.

Защо ми е родината тъжовна?
Съборена ограда. Кух хамбар.
Кой днес я мами с помисъл лъжовна,
решил отново да ѝ бъде цар?

В безпътица човешка – магистрали.
И цветни ленти. Като за ковчег.
А българите – кучета ги яли.
Нине и присно! И дори вовек!

Защо ми е родината злочеста?
Изплаках я в мастило и сълзи.
А болката ми вече е невеста,
която в поругание пълзи.

ПОСЛЕСЛОВ

от редактора на книгата

„Възвръщеници“ е пети литературен сборник с творби на български автори, публикувани в литературната рубрика на www.EuroChicago.com. Той е част от поредица, започнала с „Черга пъстроцветна“ (2016), продължена с „Часовникова кула (2017), „Читател до поискване“ (2018), „Хоро над Тирол“ (2019), та до настоящата книга.

Сборникът съдържа 38 разказа и 45 стихотворения на 68 автори от 5 континента. Творбите, събрани в нея, са основно от публикации в EuroChicago през 2019 г.; има и творби, публикувани в предишни години. Някои от тези автори, за съжаление, вече не са между нас. Заминаха за звездното небе от Южна Африка, САЩ, България. Но това, което са написали, остава.

„Географията“ на петия сборник минава през Австралия, Бразилия, България, Великобритания, Гърция, Нова Зеландия, САЩ (Илинойс, Индиана, Колорадо, Пенсилвания), Сърбия, Турция, Франция, Швеция, Република Южна Африка; през Баня, Берк Плаж, Благоевград, Босилеград, с. Босна, Бургас, Денвър, Добрич, Варна, Велико Търново, Видин, Габрово, Индианаполис, Йоханесбург, Канбера, с. Крушовица, Лом, Лондон, Париж, Питсбърг, Пловдив, Разград, Русе, Сао Пауло, Свиленград, Сливен, Солун, София, Стръомстад, Тополовград, Уелингтън, с. Хухла, Чикаго, Якоруда и др. Разпростира се на континентите Австралия и Нова Зеландия, Африка, Европа, Северна Америка и Южна Америка.

Творбите, които книгата е събрала, представят поредна извадка от съвременната българска литература, създавана по разни паралели и меридиани. Една палитра от образи, сюжети, послания, в които се преплитат и следват различни нишки, акценти и почерци. Поредно свидетелство, че за езика, духа и корените, посети в душите, няма граници.

Авторите в този сборник (както и в предишните) са известни и малко известни имена, умели и прохождащи пера, такива, които никога не са били емигранти, и емигранти в повече от една страна. Хора с различни възрасти, професии, вери, житейски пътища. Сред тях има и преводачи на литературни произведения от и на български, български учители зад граница, автори на учебни помагала за нашите деца в чужбина, завърнали се емигранти, наши съграждани, за които българският не е майчин, но е техен, авторски език, поети и прозаисти, които пишат и на други езици.

Първите четири книги с творби на български автори от различни страни изминаха и продължават да изминават пътищата си до читателите в разни точки на света. „Черга пъстроцветна“, „Часовниковата кула“, „Читател до поискване“ и „Хоро над Тирол“ са част от фондовете на Конгресната библиотека във Вашингтон, на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, на други библиотеки в България, на обществени библиотеки в Чикаго (САЩ), на библиотеки в Кишинев (Молдова), Скопие (Р. Македония), Прага (Чехия) и др. Тези книги са качени и в безплатната онлайн книжарница към EuroChicago.com – <http://books.eurochicago.com/thank-you/>. Надявам се, че и пътищата на петия сборник до българоезичната читателска аудитория по света ще бъдат също в много посоки.

От името на екипа, създаде „Възвръщеници“, благодаря на всички, които повярваха, че е възможно да излезе и тази книга. Благодаря на пожелалите анонимност дарители от Чикаго, Индианаполис (САЩ) и София (България), на Георги Гълъбов и Мария Стайкова от Австралия, на Боянка Иванова, Димитър Чалъков, Николай Василев, Саша Иванова и Николета Моралес от Чикаго (САЩ), на Васил Чавдаров от Франция, Златимир Коларов и Даниел Пангев от София (България), Румяна Тренчева от Анахайм (Калифорния, САЩ), на Елена Пеева-Никифоридис от Солун и П. А. от о. Крит (Гърция), на другите анонимни дарители.

Приятно пътуване сред нишките на Словото, Въображението, Тъгата и Паметта на български, за всеки, който отвори тази книга.

Мариана Христова

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВМЕСТО ПРЕДГОВОР	3
II. АВТОРИТЕ	8
III. РАЗКАЗИ	39
1. ДРУГАТА БЪЛГАРИЯ И АББА – Андрей Ненов	40
2. ХРАНЕНИЦА – Боян Боев	48
3. СЪВРЕМИЕ – Вежлиджан Ахмедова	59
4. ВИТРИНАТА – Весела Люцканова	62
5. БАБА СЕМКА – Виктор Хинов	72
6. Ю – Владимир Георгиев	76
7. ОРЕ ЧОРЕ – Георги Витанов Богат	79
8. ХОРОТО – Георги Гълъбов	85
9. ПЪТЯТ НАГОРЕ – Георги Гълъбов	106
10. КРАСАВИЦАТА И ЗВЯРЪТ – Дарина Проданова	129
11. ПРИЧЕСКА ЗА СОФА ПОД НАЕМ – Здравка Владова-Момчева	132
12. ШОСÈ ДЕГРАДÈ – Здравка Владова-Момчева	135
13. КОЛЕДНИ ЧУДЕСА – Здравка Владова-Момчева	138
14. МИРОСЛАВ – Златимир Коларов	142
15. ДОКТОРЪТ – Елена Пеева-Никифоридис	146
16. ДЪРВОТО НА ЖИВОТА – Ибрахим Бялев	153
17. ЖАЛБА – Йордан Игнатов	156
18. СВОБОДАТА НЕ Е ЗА ВСЕКИ – Красимир Бачков	158
19. БЪЛГАРИ... НА ВЕРИГА – Красимир Бачков	160
20. ДА УЛОВИШ БЕЗКРАЯ – Красимир Бачков	163
21. СВЕТЛИНА НАД МАДРИД – Лъчезар Георгиев ...	169
22. КАТЕРИНА МЕДИЧИ ОТ ГОРНО УСОЙНО – Людмила Андровска	178
23. НАСЛЕДСТВОТО – Мария Генчева	185

24. ЦВЕТОВЕ – Мария Стайкова	189
25. ПОД СЯНКАТА НА МАСЛИНИТЕ – Маруся Николова.....	191
26. ПО ТЕЛЕФОНА – Маруся Николова.....	195
27. СТАРАТА КРУША – Николай Гусев	199
28. ЗА ЯКОРУДА С ЛЮБОВ – Нури Джурин.....	202
29. ВЕЧНАТА ТРОЙКА: КОЛЪО, ЦЕЦО И ИЛКО – Петър Константинов-Герасимов	203
30. ТАНА МАГЕСНИЦАТА – Румяна Симова	208
31. ЗА ДА СЕ ВЪРНЕШ, ПЪРВО ТРЯБВА ДА ЗАМИНЕШ – Свежа Дачева	213
32. ЗВЕЗДОБРОЕЦА – Светослава Проданова-Тувенен	215
33. ПРИТЧА ЗА СМЕХА – Симеон Коев	219
34. ПРИТЧА ЗА ЗАБРАВЕНОТО ОБЕЩАНИЕ – Симеон Коев	221
35. КАК СЕ ТЪЧЕ ПЕСЕН – Таня Панова	223
36. ДЕЛИОРМАНСКА ПРОЛЕТ – Хасан Ефраимов ...	229
37. ВЕЛИКДЕН – Хасан Ефраимов	239
38. МОМИНСКО ПАРТИ И МИЛЕ КИТИЧ – Цветелина Цветкова	243
 IV. СТИХОТВОРЕНИЯ	 251
1. ПРЕДИ РОЖДЕСТВО – Албена Димитрова	252
2. ГРАДИНАТА – Асен Йорданов	253
3. КЪСНО Е, ТИШИНАТА ОБЛИЧА НОЩТА – Боби Кастеелс	255
4. МАКЕДОНСКО ХОРО – Борислав Владиков	256
5. СТОПАНИНЪТ ЗАМИНА ЗА АМЕРИКА – Васил Славов	258
6. СТАРИЯТ ГРАД – Васил Славов.....	259
7. ЖИВОТ – Васил Чавдаров	261
8. ДРИПАВАТА ХУБАВИЦА – Владимир Стан.....	262
9. БЕЗСМЪРТНИЦИТЕ – Геннадий Велчев	263

10. ДЕНЯТ НА ДОБРИЧ – Генка Петрова	264
11. ЛЕГЕНДА ЗА БОЯНСКИЯ ВОДОПАД – Георги Гълъбов	265
12. ЕМИГАНТСКА КОЛЕДА – Гълъбина Митева	268
13. СТЪПКИ – Дарина Проданова	269
14. СПАСИТЕЛЯТ – Детелин Вълков	270
15. ПЕСЕНТА НА СКИТНИКА – Димитър Христов ...	271
16. НЕДЕЙ РАЗПЛАКВА НИКОГА ЖЕНА – Добромир Радев	272
17. АЗБУЧВА ПОЕМА – Здравка Владова-Момчева ...	273
18. АПЕЛ – Ивайло Балабанов	274
19. НАДЕЖДА – Ивайло Диманов	276
20. ПАДЕЖИТЕ – Иван Николов	278
21. МОНОЛОГ НА ГЕОРГИ МАРКОВ ПРЕД УБИЙЦИТЕ МУ – Йордан Ганчовски	279
22. ПРОСТО ЖЕНА – Калина Томова	281
23. ОКТОМВРИ МИ Е – Камелия Кондова	282
24. БОГОМИЛСКО СТИХОТВОРЕНИЕ – Камелия Кондова	283
25. РОДЕН ПРАГ – Крася Титянова	284
26. RETORNO ETERNO – Михаил Кръстанов	285
27. БРАТЯ МОИ – Недялко Йорданов	287
28. НАТОЧИ МИ ОТ ВИНОТО, МАМО – Николай Дялков	288
29. МЪКА – Николета Моралес	289
30. КАМБАНИТЕ НА НОТР ДАМ – Петя Цонева	290
31. ДОРИ ДА НЯМА ВРАТА – Петя Цонева	291
32. ГРОБЪТ НА ПРАДЯДО МИ – Пламен Павлов	293
33. КАРАВЕЛАТА НА АДМИРАЛА – Пламен Павлов	294
34. ЕСЕН – Рада Александрова	295
35. ЕДИН УЖАСНО БАВЕН БЛУС – Ради Радев	297
36. ПОСОКАТА ВРЪЩАНЕ – Райна Недялкова- Качулкова	298
37. НЕ МИ СЕ СПИ, ТАКА НЕ МИ СЕ СПИ – Румяна Попова-Бакърджиева	300

38. НА ТОЗИ БРЯГ НЕ СРЕЩНАХ ВРАГ... –	
Румяна Симова	301
39. ЧОВЕКЪТ ОТ ДРУГАТА СТРАНА НА	
УЛИЦАТА – Силвия Недкова	302
40. ДЕЛИ ДИМОВ ПОКРЪСТ – Трендафил Василев ..	303
41. ЗАСЛОН В ПЛАНИНАТА – Филип Кабакян	304
42. ИНТИМНО – Хабил Курт	305
43. РОДОВИ ОДИСЕИ – Цветан Бошев	306
44. БИХ ОСТАВИЛА ШУМНИЯ ГРАД –	
Цветанка Ангелова	307
45. ЗАЩО, РОДИНО? – Ясен Ведрин	308
V. ПОСЛЕСЛОВ от редактора на книгата	310

